

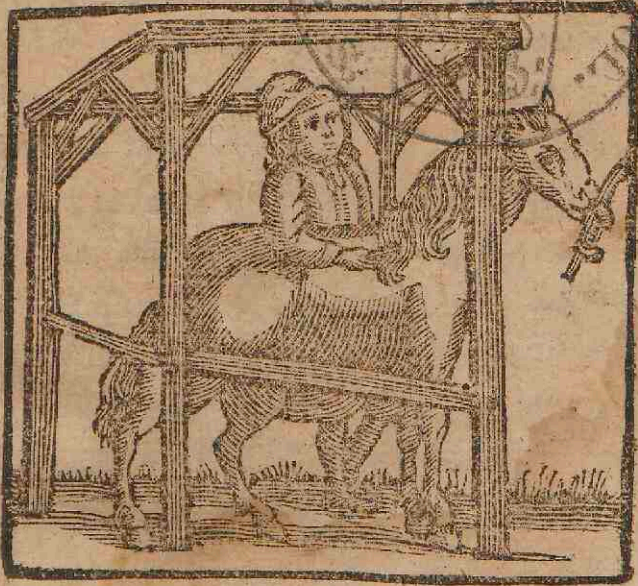
Den lusthof van het cureren der peerden

<https://hdl.handle.net/1874/214239>

Y 00174785
DEN LUSTHOF
Van het CUREN der *o 204a*
P E E R D E N,

Beschreven door
Mr. JACOBUS de SMET,
Peerde-Meester in Borgerhout buyten de Stadt
Antwerpen.

Defen vierden Druk van nieuws overlien, van veel Fouten gefuyvert, ende vermeedert met een byvoegfel van eenige Geneesmiddelen voor de ziekten der
K O E Y E N.
Als mede eenige ligte Remedien voor de gebreken der
SCHAPEN, VERKENS en HOENDERS.

TE DORDRECHT,

Gedrukt by ADRIAAN WALPOT, Boekverkooper
op de Vooghtstraat over 't Stadhuis 1761.

O P - D R A C H T

Aen den Edelen, Wyfen, ende seer
Voorsienigen Heere, Heere Theo-
dorus van Roosendael, Heere
van Schelbelle, Wan-
Seele, &c.

MYn Ed' heer,
Het is nu geleden, ontrent de
twee Iaeren, dat u Edelheyt my voor-
hielt, dat ick mijn practijck, wel diende door den
druck te later in 't licht komen, 't welck heeft
gansch mijn gemoet, soo heftig aengedre-
ven, dat ick dag ende nacht, heb moeten
practiseren, ende uytputen tot in den grondt,
het laest van mijn sekreet, om aen u Ede:
ende alle Liebhebers te vergunnen, 't welck
door een oprchte liefde, tot u Ede: ge-
negen, de ene die daer spruyt, uyt meer-
der obligati, als dat ick oyt mijns daegs,
hier mede kan vergelden, als dat u Ede:

goetheyt voor my heeft gedaen , is my seer
wel bekend , ken wilse hier niet verklaeren ,
soo lange als ick leven sal , soo wil ickse
openbaeren , en toonen mijn goet gunst , dat
ick tot u ede: ben genegen , door dat ick
wel gis , niet mogelyck te zyn , dat ick sal
mogen volherden , en kunnen eens voldoen ,
hier nochte op deser aerden , daerom soo dat
ick hope , dat u ede: mijne goetgunstigheydt
in desen , aen u ede: toe ge-eygt , niet sult
onbillich aennemen , maer ontfangen met soo
daenig gemoet , en bert , alst aen u ede: op
gedragen werdt , biddende Godt Almachtig ,
dat by u ede: wilt sparen in gesontheyt ende een
lanck leven , met u ede: geheel famielie , ende
ons alle vergunnen eenen sulcken tijdt , in den
welcken wy van geenen haet ende nijdt , twist
en tweedracht , oft eenige jammerlijcke ellen-
digheden , van Kryg Orloge meer en weten te
spreecken , ende leven in vrede , t'welck ons den
Heere Godt geve.

U. L. Ootmoedigen Dienaer,
JACOBUS de SMET.

DEN

DEN LUSTHOF VAN HET

Cureren der Peerden.

Eersaeme, Goedertiere, Lief-
hebbers der schoone Konste
van het Curerender Peerden.

*Leest, begrypt, onthout op dat
gy wijs wordt.*

A A N D E N
L E E S E R.

Door de Liefde, tot U. L. bedwongen zynde; hebbe ik in 't licht laeten komen, desen loffelyken LUSTHOF van het Cureren der Peerden, niet alleendelyk dienstig voor smidts en Peerde-meesters, maar is mede seer dienstig voor alle Heeren, Cavalliers, Coutsiers, Ros-cammers, Voorlieden, ende alle gemeene Lands-lieden, die door het lesen ofte wandelen van desen Lusthof, sullen komen tot de rechte kennisse, van alle de gebreken, ende remedien der Peerden, die door eenige kleyne dingen lichtelyck mogen geholpen worden, ik hebben desen door myn ervarentheydt, seer subtyl ende sekerlyk bewesen, dat soo ik meen in dese Landen, en in onse Nederduytische taale, nimmermeer en is uytgegaan, nochte int licht gebracht en is geweest.

Bedenkende hoe veel ontelbaare gebreken beswaerlyke toevallen ende siekten, dat de Peerden dagelyks onderworpen zyn, daer by de groote dolinge ende slechte kennisse, van vele hedens-daege Meesters, die op hunne slechte autoriteyt, ofte vreemde opinien, laeten rusten den ganschen ryckdom van sommige personen, als Lands-lieden, Voorlieden ofte andere, die somtyts

Somtydts niet anders en hebben, om hunnen kost daer mede te winnen, ende by de rechte kennisse van den Meester, moet onverlienig sterven, te meer dat men in dese Nederlanden, niet sonder de Peerden en mach bouwen, ende ongebouwt geene vruchten te mogen winnen, tot onderhoudt van ons menschelyk geslagte, ende wy als Broeders in deze Wereld van God geschapen wesende, om dat wy alle malkanderen souden beminnen als Broeders in Christo t'welck my aengelockt heeft, alhier te beschreyven door myn neestig onderzoek ende grootte ervarentheyt eenen Peerden-meester boeck, dat ik verdeelt hebbe in dry deelen ofte boecken, waer van den inhoud is desen.

Dat eerste boeck, ofte deel is behelsende, de Annanthomie, ofte afdeeling van de inwendige als uytwendige deelen, ende litmaten hoe dat de zelve geschapen, ende aen ofte in malkanderen gewasschen zyn, ende wat dienst dat ieder lit, aen malkanderen doen kan, tot het roeren bewegen ende onderhouden, van 't geheele lichaem, daar by een rechte verklaringe van den ommelooop des bloodts, die in de Peerden ende in alle Bloet-rycke Creaturen, met een continueel bewegen, ende roeren des herten, het bloedt in een half geheele ofte ten langsten in twee uren rontom ende over al het lichaem gelonden wordt, ende is verdeelt in 31. Capitte en, ende verciert met diverse schoone Figuren van de afdeeling, seer fraay om den Leser lichtelyk te komen tot de kennisse der Lidt-maten, op dat jeder geschickt

Peerde-meester, wel behoorde de rechte kennisse van alle Inwendige, als uytwendige lit-maecten te hebben, om dat men in alle siekten ende gebreken, te sekerder mocht oordeelen ende wercken, want die doet dat hy niet en kan, selden heeft hy daer eere van.

In het tweede Boeck sal men vinden, de kennisse ende teekenen van alle siekten, ofte qualen, oock mede waar van dat de selve voorts gekomen, ofte uyt wat humeur datse gesproten zyn daar by bewesen, seer veel goede ende wel beproefde remedien, tot jeder quaal seer dienstelyck ende sekerlyck, want ick die door de digelyckiche experientie genoeg ge-experimenteert ende geprobeert hebbe, waar van ick den goedertieren Leser wel mag versikeren, van alle het geene dat ick hier bewezen ofte geordineert hebbe, 't zelve door myn eygen ondervindinge alsoo bekomen te hebben, ofte ten sy daar ick den Leser Waerschouwen 't selve uyt ander Boecken, ofte door het seggen van andere Meesters, ende niet beproeft te hebben, daarom soo mag hem een jegelyck seer wel betrouwen, op het gene alhier verordineert ofte bewelen staet, want soo doende zult gy met lusten wandelen, door desen Hof van deschoone konste van het curen der Peerden, want voor een man die kennisse heeft van alle medicamenten, daar by kennisse van de gebreken ofte accidenten, het is maar eenen lust om in de curen voorts te wandelen, want alle accidenten vers wezende, neme de zelve voor lust aan, want ick sekerlyck
weet

weet de Ielve te mogen genesen ende wandelen
als door eenen fraayen Lulthof, met volle genoe-
gen en playfier.

Dezen tweede Boek hebbe ick verdeelt in 50.
Capitelen, ende aangewelen over al in marge, oft
kant bladen, dat is in de zyden aangewelen, wat
voor remedien datter aangeteekent staat, op dat
den Leser lichtelyck soude mogen vinden, alle't gene
hy aanstonts van doen heeft, ende door het lang
op soecken, het Peert somtyts soude mogen doodt
welen.

In het derde Deel bewyle ick alle de naemen
van alle de medicamenten die hier in verordineert
staan soo wel in 't Latyn als in 't Duyts ofse alsoo
dat men de selven in Vlaanderen als Brabandt noeme,
om dat men de Kruyden ende andere vochten in
d'een Landt anders a's in d'ander heeter, soo
noeme ick in veel diversche soorten, op dat alle
man den eenen ofse den anderen naam, soude
kenbaar welen, maar niet alleendelyck de naemen,
maar oock bewyle ick de nature, kracht ende
werkinge, ende waar dat de selve groeyen ofse
bekomen zyn, niet alleendelyck van de Kruy-
den en Blommen, maar oock mede bewyle U. L.
alle vochten, houten blaederen, Creaturen wortel-
len Vruch en steenen Metalen en mineraelen, ja
alle Elementen, alles ende elck stuck wys, wat
Kracht ende eygenschap dat elck in hem selven
heeft, van alles dat den aardtbodem in ende op
hem heeft, ende 't gene hier in desen Boeck ver-
ordineert staet, daer by bewyle ick wat Kracht,

dat jeder simpel kruyd ofte ander heeft, om alle
soorten van accidenten te genesen, onder de
menschelycke Creaturen t'welck seer gerieffsaem voor
den gemeynen man is, die hun selven ende alle hun
huysgesin, ofte somtyds die arme menschen,
voor eenen Gods loon mogen helpen, met een
kleyne remedie, daer sy somtyds anders, lange
souden moeten quellen ofte sterven, t'welck in-
den eersten seer lichtelyck geholpen mach wor-
den, ick bringe alhier in 't licht, hoe dat men
alle Olie van de inlandische Kruyden maecten zal
daer by alle de Krachten der selver, ende van de
die hier van vreemde Landen gebrocht worden,
beschryve haere Krachten, daer by veel-der-lye
Salven, Wateren Siropen Confectien Iuleppen
Purgatien opiaten en ander hoe dat de zelve moeten
gemaect worden, ende van wat Kracht dat de
selve zyn, ende hoe ende op wat tyd dat alle
Kruyden mogen gepluckt gedroogt ende onder-
houden worden, op dat jeder meester zyn eygen
Kruyden plucken vergaederen ende onder-
houden sal sonder bederven, daerom hebbe ick
de zelve gestelt volgens den a b c, op dat men
de Kracht, van al het gene in dezen Boeck veror-
dineert haet, lichtelyck soude mogen gevonden
worden, t'welck seer goet ende dienstig is voor
alle menschen, want zy daer mede alle de krach-
ten van de Medecynen sulen leeren kennen, ver-
gaederen maecten, ende weten hoe de selve zullen
mogen gebruycht worden, tot groot voordeel
van den gemeynen man, want daer door soo
mogen

mogen de menschen , ende Beesten genesen worden , van alle soorten van quaelen , daer en boven , soo hebbe ick uytgelaeten , alle duyvelsche Secreten , als Superstitieuse Kalomnieuse ende andere belastingen , de welcke den mensch souden brengen tot in de nyterste duyfternisse , ende ick zoude daer van de oorlaecke wesen , 't welck my leer soude zyn , als jemandt door myne boose Leeringe moeste verlooren gaen ende komen tot in de nyterste verdoemmenisse , dat is de reden , dat ick alhier niet en wil beschryven , nochte bysetten , ick hebbe alhier uytgelaeten , te beschryven , het Gueren ofte genesen van het snot , 't welck ick door zeer veel ende neerstig ondersoek , ten lesten gevonden hebbe , ende alhier niet en wille beschryven , want de Cuere te zwaar is voor den gemeynen Man , deze dient groote Meesters ende Liefhebbers die voor het leeren van allulcke schoone ende noyt gevonden konsten , betaalen willen : daerom sal ick de kuere van het snot , in een kleyn Boeckken , laeten in 't licht komen , want ick deze groote gevonden Konste , niet en wil , voor de wereld verdooft ende verloren laeten gelyck als datter veel Smits , ofte Peerde Meesters zyn , die hunne Konsten , ofte wetenschap ; seer secret ende verholen houden , die in 't licht niet en worden gebracht ; jae selver aen hun eygen kinderen niet en willen leeren , vreezende dat sy hun in den ouden dag , daer door souden beschadige ofte verdrukken , 't welck ick door de Liefde tot U. L. alhier oyt het diepste van myn herte , ben uyt pattende ,
ende

ende u mede deelachtig maeckende van myn veel gevonden Konsten, niet bedenckende op de verdrukkinge, van den ouden ofte jongen dag, maar uyt een opregte liefde, toefchenkt, biddende, desen myne arbeyt, ompartydig te willen oordeelen; ende in dank aan te nemen, ende oft soo waere; datter eenige fouten door 't mischryven oft door 't drukken, bevonden souden mogen worden, de zelve de menschelycke swakheyt; by dewelcke niet volkomen en is, te willen toefschikken ende ten besten wende; op dat ick voor mynen arbeydts loon niet en worde doorschoten van die fenynige tongen, met hunne straelen; tot in den grondt van myn gemoed.

Ick hebbe desen Boek laeten vouwen en binden in Oetavo dat is elck blad in achten gevouwen op dat men den selven fatsoenelyck mag in den sack dragen om als 't nood is hem daar mede te helpen.

Verklaringe der Gewichten,
ende Maeten die men in de
medecyne ende in desen
boek gebruykende is.

Der zyn tweederley ponden /
het gemeyne pont dat is
van seftien oncen ofte twee-
en-dertig loodt / maar het
medecyn pont niet meer als
twaelf oncen en 24. loodt /
daarom aldaar ick van ponden spreekte /
is te verstaen twaelf oncen oft vier-en-twin-
tig loot een ons is hier twee loot / een
vierendeel loots daar van de acht een ons
maecken / sal ick niet den naam Orachma
ofte vierendeel loodts stellen / op datter
geen bollinge en geschiede / een schur-
pel waar van dy in een vierendeel loots
gaan / vooz het gewichte van een graan
ofte graentien / daar sal men gerste grae-
nen vooz nemen waar van twintig op ee-
nen schurpel gaan / ende maeten van water
ende diergelicke dunne dingen / als honinck
wyn / ende ander reken ick twee pont om een
Antwerpsche pint / een uercken is een half
pinte / soo dat den Keser geen abuyt en
maecte / want daar soumyt veel aan gele-
gen is.

Daar dese voozstaande onderrechinge
van maeten en gewichten / soo wil ick
vooz Gdits genade voozts haeren en
kopen

Beschryvinge van de Annanthomie
ofte afbeeldinge der Peerden.

Komen ten princypaële om te beschryuen de
Annanthomie ofte afbeeldinge / van alle
de inwendige als uytwendige deelen
der peerden / die ick door groote neerstig-
heyt tot wynder kennisse hebbe gebzacht /
ende alhier wil kenbaer maaken / ende
eerst beginnen van de generatie der selver /
want door de generatie de selue moeten
voort komen ende wassen / en als dan be-
ginnen van den hoofde tot de voeten / te
beschryuen alle de deelen ende deertjens /
hoe dat dien grooten Godt alles gescha-
pen ende verordineert heeft / tot seder lit
bequaam om zyn ampt ende officie te be-
dienen / dan bewyse ick soo menig berlen
niedercomen tot alle quaalen seer dienstelyk /
den alderhoogsten medicyn der zielen ende
sichaens / Godt onsen genadigen Vader /
wilt my zynen segen door Jesum Christum
onsen eenigen Salligmaeker daer toe
geuen / Amen.

De partyen der Generatie ende
eerst van den Hynst, ofte het
Manneken der Peerden.

Dat I. C A P I T T E L.

Ut den Hynst ofte het Manneken
moet berendt worden het saet om alsoo
wel berendt zynde ontgeschoten ofte
gesaect te worden / 't welcke geschiedt op
een

een wonderlijken manier / dat waer is be-
rent / uut de sijnste stoffe der bloets / die
getrocken wordt uut twee groote aderen /
de eerste heere ick de Vena Cava, ofte lies-
ber-ader / om datse het meeste vat ofte ader
is / nemende haeren oorspronck / uut de
bunck-achtige zijde der lever / ende loopt
soo met eenen tack nederwaerts / om soo
het saet inden Testiculus, ofte klooten te
brengen.

De tweede is de Arteria Emuigans, ofte
soo geheeten uyt-melckende Arteria, dese
twee aderen oft aterien / zijn inden eer-
sten wijt van malkanderen / maer leger
daelende komen in een spitses saemen / ende
bereuenigen haer op een wonderbaerlijcke
manier / ende maechen soo t'samen gesijck
als een Vesa die alsoo het saet preparereert /
ende bereydt maecht / voorts noch leger
daelende / onder het Os Pubus, ofte ps-
been uut het lichaem komende / daelen soo
inde Testiculen ofte klooten / dese Testicu-
len zijn gemaecht van een Glanduleuse,
ofte klierachtige substantie / hol ende tweek
lanckwozig van satsoen / om het saet te
volkoken / ende zijn wittigheyt te geben /
als nu het saet volkockt is / soo en valt
hier waer te konidereren / douptschierende
vaten.

De uitschietende vaten / nemen haeren
oorspronck van de Testiculen, ende zijn
een wit / lanck-wozig Mervens, ofte se-
nuachtig deel / onder aende Testiculen
omgedraent / ofte gekrincelt / van waer
so opwaerts klimmen / onder het Os Pu-
bus ofte ps-been / ende neffens de neder-
valende / preparerende vaten haer selven
omkrom-

om-kronnende / planten haer in twee Glandulen, ofte Chieren / die in den hals van de blaesen liggen / dese Nieren zijn wit en sponsachtig / aan elcke zijde van den krop der blase / licht een / die met kronnloopende worgen / in de Roede leyden / ende langs daar uytgeschoten mach worden.

Van de Roede.

DE Roede / is gemaect van Nerveuse Ligamenten, ofte van hol sponsachtige stoffe / om te kunnen gestijft door de opblastinge / stijf worden / tusschen dese Ligamenten / passeert het Stamaal der uzone / genaemt viftula urinaria, in 't onderste der roede gelegen die welck haeren oorsprongh neemt van den krop der blase / tot in 't uiterste der roede / dese Ligamenten nemen haeren oorsprongh van het onderste van het ybeen / ende vereenigen haer / aen het uiterste der roede.

Van de Klooten.

DE Testiculen, zijn van Godt ende nature soo geordineert / om h't Peerdelijck geslacht te onderhouden / daarom datse ook niet goede redene / hoorde de principaalse partuen des Lichaams gehouden worden / want hoe grootelijck de klootshendt daar aan gelegen is / dat is den gemeynen man genoech be-
kenr /

kent / met wat een Couragie dat de hyn-
 sten / brieschen als Leeuwen / met eenen
 dikken hals / longhe maane / dik ende
 vierigh van krop / met soo vierigh een cour-
 ragie / dat men quaaljk moghelijck waer
 haer te temmen / daer zy eer contrarien /
 namentlijck broegh ghesneden / oft ghelugt
 zijnde / meyn van gheeste / dun van halse /
 magher van schotike ende sonder brieschen /
 ofte groutae stemme / daer wat moort gy
 wel gissen / wat vooz een nobie sijne stoffe
 dat dees Edel party / van de generatie mag
 wesen.

Van gelijcken / soo onder de menschen /
 van de mans / die de klooten uyt-gesne-
 den zijn / dat haer geen en waert en waert /
 haer mannelijke stemme / ende haer na-
 turelijke hitte verliesen / iae tot de gene-
 ratie gans onbeguaem zijn / in somma schier
 vantschelijck in vrouwen nature veranderen /
 daerom dat men wel niet ga de redenē daer
 van schryben mag.

Van de Lyf moeder.

De Luf-moeder / oste sakt daer het
 Weiden in ligt / die is gelegen /
 tussen den Mars-darm / ende bla-
 se / lankbrozpig van satsoen / en naer
 gelijck de blaese / maer veel meerder / zy
 is gemaect van een seer Membranen-
 sche senuweachtige stoffe / seer tan van
 selle / om datse haer daer toe noch seer lunt
 soude koren wintrekken / om het Weiden
 ruynte te geben.

So is in jonge Meiden / noch geheel
 kleyn

klegm / dan als sy twee jaren out worden begint sy seer te wassen / ende toe te nemen / namentlyck als sy van den hynst / bedeckt hebben geweest.

Deze Lys-moeder / komt met den hals / inde Meiren teecke / ofte klinkke die albaar lancht is / ende eng / ende in 't aankomen / van den hals van binnen de Lys-moeder / daar staan noch twee kloten / gelijck die vande hynsten / maar niet soo groot / anders zynse noch niet aderen / ende arterien / die het saet bereyden / ende uitschieten dan sy en zyn soo lancht niet / als die van den hynst / zy zyn ook met veel kringelingen / ende planten hun soo inde Lys-moeder / om soo tot de generatie bequaam te maeken.

Den hals der Lys-moeder is lancht / ende sluit hem dichte toe / kinne-waerts / maar uitzewaerts komende / daar komt de videsse met den krop / van onder in den hals vande Lys-moeder / ontrent byz ofte vier vingeren diep / inde klinkke ofte hals / daar men met de vingeren wel in mag steken in noot / om de Meiren / soo hun Water te doen lossen / ende men mag hun daar mede wel van de doot berlossen alsoo dat hier naer sal beschreven worden.

Van de Generatie der Peerden.

DE vrucht wordt gesmeert / door een ingelute kracht / van het hantelyck saet / hier by komt tot hulpe der naturlycke waante / van het wyf-
belijck

Gelijck / ofte Merische saet / ende het moederlijk voetsel / het beginsel ende uerwerp / van het Lichaem / is in den eersten swilt het saet op / gelijk een blaesken en wy gelijck als een windt-ey / daer naer soo treckt dese blaese / Bloedt tot haer / daer uyt dat het herte / de hersenen / ende lever / gesozmeert worden / in 25. ofte 30. dagen datmensche verscheydentlyk sien kan / binnen den tijdt van twee maenden / soo heeft zyn satsoen / wy naer de grootte van een klatte / ende neemt soo althjdt toe / ende wast soo boort / datse van maende tot maende althjdt vermeerderet / dese vrucht ofte Deulens / krijgen haer voetsel door diverse aderen die van de Leber / en t'eerste achtere waerts daelende / ende hem alsoo inde Lijf-moeder / vande Merie / plantende alsoo van het beste bloedt / naer hem treckende / tot onderhout ende voetsel vande vrucht.

Want daer zyn diverse aderen / d' een plant haer inden gromt vande Lijf-moeder / ende ander die haer planten / inde Testiculen der selver / ende brengen daer soo het voetsel / in abundantie / tot de noziere vande vrucht.

Dese vrucht / en wort in s' Moeders lichaem / niet gesijit door den mond / maer eygentlyck door den Wel / die het bloedt vande moeder trekt / ende alsoo tot in de lever gesonden wort / tot onderhout van de vrucht.

Den Wel / die den wortel des kunchs genoeemt wort / om dat hem de nature / door reysen ander de koebende partijen

gereformiert heeft / ende ook in de ongeboren
 vrucht / niet anders dan als eenen wortel der
 aerden / in des Moeders Lichaem vaste
 hout : want eben gelijck / als eenen
 wortel des Booms / het voetsel tot hem
 treckt / daer door hy groeyt ende wast ;
 alsoo doet oock den Abel die het bloedt uit
 het Moeders Lichaem tot hem treckt / om
 daer mede het Venen te voeden / ende
 te doen wassen / gelijck oock de boez-
 schreken wortel der boomen / van het gene
 dat hy tot voetsel / tot hem treckt / nie
 van hem wegh en drijft / dan alles dat
 Waeter-achtigh / ende tot zyn voetsel
 onbequaem is / gelijck de gommen / die
 men aen de Boomen siet ; alsoo doet oock /
 den Peserick des Abels die alle oertolli-
 ge bochtighheyt / uit-sweet / die tot het
 voetsel niet bequaem en is / ende de sel-
 ve van hem / inde Secundina versamelt /
 tot den dagh / dat het Venen ter We-
 relst komt / ende de Secundina / ofte
 by-staender / komt te trecken / ende het
 Water afsloopt / 't welck het Venen / niet
 dienstigh en is geweest / tot zyn na-
 ture.

Het selve Water / is oock seer dienste-
 lijck om den hals der Lijf-moeder / soo
 te beschueren / den wegh seer gladt te
 maecten / om het Venen daer door te
 passeeren : want den hals des Lijf-moeder
 seer engh ende langh is / maer door de
 lengde / hem seer wijdt uit-spreyden kan
 om soo een groot Venen te konnen passe-
 ren / om alsoo ter Wereldt gebracht te wor-
 den.

Alst hebbe hier in het kort bewisen hoe
 dien

hien goedertieren Godt alles heeft geschapen door de barmhertige natuer gezeneret en soo een volkomen jonck Peert ofte Weulen geformert / ende in des moeders lichaem soo volwaassen / alsoo datmen hier mag merken / aen dese uitgezakte Figuer / hoe dat en de moeder open smydende het weulen in zyns moeders buyk siet liggen / alles seer wel bewaert ende beschut / om van alle ongeballen velyjt te worden / alsoo datmen wel merken mag.

Wat dien alderhoogste God der glorien door ons menschelijck geslachte alles geschapen ende verleent heeft / op dat

dat wy Christen menschen / ons daar me-
de souden behelpen ende dienen / met dese
ende alle andere gemassen / daer mede hy
klaerlijck te kennen is gevende / hoe dat
wy schuldig zijn hem hoven al te vernemen/
dienen ende eeren / op dat wy hier naermaels
met hem mogen besitten het Rijk der He-
melen / 't welck Godt voer ons bereydt
heest.

Van de Tandten het 2 Capittel.

Het Deulen begint Tandten te sijn-
gen binnen een yste twee Maan-
den / ten eynde van den Jaere heest
het Deulen alle zijn Tandten / hoven en
ouder oder al ses / uytbrengende sessen-
dertig / ten eynde vande dertig Maan-
den / soo wisselt twee hoven / ende twee
ouder / ende als zy dzy Jaeren en half
oudt zijn / verwisselt noch twee hoven /
ende twee ouder / ende vallen ontrent
dien tijde de eerste Woch-tandten uyt /
beginnende van hoven eerst de achterste
uyt te vallen / tusschen de vier a vyf Ja-
ren / vallen de vier voerste eerste Tandten
uyt / ende alsoo voorts de hovenste hoch-
tandten / soo dat zy tusschen de vyf ende
ses Jaeren alle de volkomen Tandten heb-
ben / altydts van hoven beginnende / ende
zy zijn met denersten seer kort ende
uitgeholt / soo dat men tot seuen oft acht
Jaeren / mach sien den onderdout vande
Deerden / maer daer naer worden zy al-
tydts wat langer / ende verlijten de
puttelens daer uyt / ende wasschen sijn-
ber

het effen / maar de loose Kros-camimers / die weten die soo effen af te vullen / ende de putteliens daer in te branden / om dat men soude meynen / datse noch maar seben oft acht Jaaren ondt en waren / en zo zijn altyt tutter / in de gebzande holligheyt als die van de jonge Peerden; soo dat me lichtelijck kan merken / datse uytgebrant zijn.

De Tandden heeft Godt soo geschapen van de hartste stoffe des zaats / dat in alle Creaturen geschapen is / om dooz de hartscheyt te mogen bzeken ende maalen / alle huy eten ende vover / dat somtydts rauw ende hart is / de voerste Tandden zijn gelijck het mes / om de spysse af te snyden / ende voertz naar de ander gesonden te wesen / om aldaar slymdeer gemaelen te worden / om alsoo voertz dooz de keele naar de maage gesonden te worden / en aldaar te dienen tot een Decotie / vooz het onderhout ende leven van het geheele Lichaam / de Hynkten ofte Kinn-peerden / hebben gemeenelijck twee Brendel ofte Coom-tanden / daer de Merrien selben ofte niet en doen; soo dat dan de Kinn-peerden / in alles tot 38. ende de Merrie-peerden maar 36. in getalle en hebben.

Van de Tonge het 3. Capittel.

De Tonge is geschapen van een vooz dichte vleesch / ienstig om de gemaalen spysse in te smelgen / ende om den smaact te vozdeelen van alle

Inkomende spijse / is mede het Instrument
 om den Galmie te geven / als de Crea-
 ture Bziffchen hemmen oft messen wilt /
 dese Tonge heef onder haer deel aderen
 waer twee groote principaële / op weder
 zuden vande Tonge / die haer boort
 wt-spreyden met outalijche deel Cackien/
 die vber al de Tonge gelijck als vier-
 gelijcke zijn / dese twee principael ade-
 ren / asoo seer achterwaers gesteecken
 alst mogelijck is / doet dickmaels groo-
 te haete in vberische sieckten / alsoo dat-
 men hier naer hooren sal / albaer ick van
 veel vberische Sieckten en Remedien be-
 schryben wil / sou dat in het tweede deel /
 van alles goede onderrehtinge te vin-
 den is / daerom dat ick in dese Annan-
 thomie / oste Afdeelingen der Peerden/
 niet en wil handelen vande sieckten oste re-
 medien / maer hier allernelijck beschryben hoe
 det vber Tidt geschapen is / ende dietst aen
 malkanderen doen / om al-te-saemen het lie-
 haem te sozmeren / ende het leven te onder-
 houden.

Van de Keele, het 4. Capittel.

DE Keele oste Krop / en is anderz
 niet als een stot ende Kanael / om
 de spijse ende vranck vort te passe-
 ren / om soo in de maegge geworpen te
 worden / de welke nochtanz noch erre
 van daer is / alsoo dat men noch hooren
 sal / albaer wy van de Maegge spreken
 sullen / met de Keele begriyp ick het ge-
 hemelte met het lulleken / t' gehemelte is
 tut

tot aen het Lelleken van een hooftliche Stoffe
geschapen / de welke lichtelijck verseert zijn-
de en daer hy lichtelijck mach genesen wo-
den / gelijck de Longe.

Van het Lelleken.

Het Lelleken van / dat staet te mid-
den inde Keels / om de ingenomen
spijse af te wijsen / naer den Kroeg
der Maeghe / ende te beschermen / soo dat
de ingenomen spijse inde stroot niet en
gaet / ende albaer belet den adem; 't Lelle-
ken is gemaectet van Cartilago, ofte kraack-
been.

Van den Neus, het 5. Capittel.

Den Neus / en is anders niet / dan de
licht-gaten / waer mede haer eygen-
schap begaest is dat hy het Herte / de
Roose Hersenen ende alle inwendige Par-
tyen / met continuele uytgeven / ende intrec-
ken des adem / sonder welke geen men-
schen / noch bersten en konnen leven: want
zy de inwendige partyen verberfchen ende
verhoelen.

Den Neus / is noch begaest met den
Reuck / dat men daer dooz kan oordeelen /
wat dooz smaect magh wrien / ende den
Neuse hande Beesten / is veel tieter / als
die hande menschen: want zy dooz den
Reuck den wegh daer zy noch gegaan
hebben; ende van het veranderen van het
weder / met noch meer andere dingen
sullen

sullen riecken: den Neus besterckt haar tot
 in de keel / 't is een wonder werck van der
 naturen / dat den Neus boven den mont
 staat / en de stroot ofte pijn van der Loo-
 sen / die nochtans onder den krop der maag-
 gen ligt / op wat een wonder satsoen
 dat dese twee wegen door malkanderen
 krunnen / den mont die mit de spijs / het
 Lelcken doerse opschieten in den krop van
 de maage / die nochtans boven de strote ligt
 ende soo met eenen inswelgt tot in de maag
 schiet / die nochtans ten minsten vier voeten
 van daar licht / ende om den adem langs
 den neuse uit te bryden / soo dient het lselcken
 wederom / om den adem door den neuse op te
 bryden ende soo naar luyten toe te leyden /
 maer boven in den Neus is soo satsoen gelijck
 t'ende van eenen darm / om te beletten dat de
 ingenomen spijs niet langs den Neuse we-
 derom uit en keere / ende het beginnel van den
 krop der maage / ofte den darm / die de spijs
 uit de keel in de maage leynt sluyt soo digte
 toe / soo dat den adem ofte windt aldaar niet
 en soude in de maage komen / ende aldaar pijn
 in den buick causeeren / alsoo het somtijds
 gebeurt / soo datter gelijck men sege eeni-
 ge verhoolen winden in de maage oft in de
 darmen sammelen / alsoo gij hier naer noch
 hooren sult / albaer wy van de Buick-pijn /
 ende van de verstoptheit spreken sullen.

Van de Oogen, het 6 Capittel.

Gode heeft de Oogen / op een booz-
 fichtige maniere gefchapen / van
 houdende ofte gehoudene deelen/
 by de houdende deelen / verftaan ick de
 Oog-fchelen / ende by de gehoudene
 deelen / verftaan ick den Appel der oog-
 gen felber / ende is gemaecht van
 Membranen / Mufculen / Aderen / Ar-
 terien / Humeuren / en een Kiere / van
 de humeur / en is een / dat humeur Christa-
 linus ende Virus , dat is glaas-achtig hu-
 meur ; foo dat zy t' samen een klaar blin-
 kende Ooge maecten / ende de boozfich-
 tige natuer heeft de Oogen alles wel
 befchut met andere leden / om te bewaer-
 ten booz alle quetfinge der Oogen/
 ende heeft die begaast met de Palpedra,
 ofte Oog-fchelen / waar van het onder-
 ste stijf staat / ende het bovenfte op het
 alder-fnelste beroert ofte beweegt / op dat
 het de Oogen bedeckt / tegen alle t' ge-
 ne dat inde Oogen vallen mochte / al-
 foo bewaeren zy oock de Oogen inden
 flaap / zy bedekken booz de lucht / op
 datfe haar rufte ende oock het gantche
 Lichaam / des te bequamer hebben mocht-
 en / de Oog-fchelen zyn gemaekt
 van een Nufculus huyt / ende van Muf-
 culen van Carthago ende een Membrane, en
 zyn van stijbe fubftantie / om dat het
 haer / dat daar uit wast foo stijf soude
 wijken / om datter die fluytende / niet
 inde Oogen vallen / ofte pokwelen en
 fonde/

soude / ende d'Ooge alsoo soude beschae-
digen / haer Haer dient oock om de Oe-
gen / Muggen / ende andere kleine
Beesten daer nyt te keeren / het lanc-
ke Haer dat boven d'Oogen waest / beschaa-
digt somtydts de Oogen / om dat d'wers
door waest / ende met zyn scherpe pointen
tegen de Oogen byst / ende alsoo door het
byhen veel humeuren naer hem trekt / ende
daer door de Oogen beschadige / den Oog-
put die boven de Oogen staet / is verbeelt
met een weeke substantie / om continuelijck
de Ooge te bevochtigen / ende alsoo haer
goet voetsel verkeeren.

Van de Hersenen dat 7 Capittel

DE Hersenen / hebben haer plaetse
in 't midden van het Dooz-hoost /
ende is de plaetse ende wooninge
des verstants ende memozie / welke van
der naturen met veel-der-ly wonderlyke
verschenden eigenschappen geord-
neert zyn / want zy zyn sonder Bloedt /
sonder Vlesch / zy zyn wit week / en-
de gelijck als een schuim te samen ge-
pacht / oock als meek / vochtig hout /
en by hen seluen angevoelicht / daerse
nochtans door de Senuwen alle andere le-
den de bevoelenthende / ende het roeren
toe-schikken mede-deplen ende onderhou-
den / met dit deel des lichaems / zyn al-
le Dieren die Bloedt veel ofte weenig
hebben begaest / maer de menschen boven
alle ander dieren meest / ende oock in de
Mans meer als in de Vrouwen / oock
zijne

zijne vochtiger / dan in eenige andere die-
ren

Hier uyt spuntten oock alle Senuwen /
die hem alst gesejt is oer het gantsche
Lichaem verspreyden / krachtigen t'ae-
men binden voerlijck ende bevoerlijck maec-
ken tot de Hersenen / sterckt oock het
rechte beginsel van alle Aderen / uyt der
herten ende eyndigen aldaer / daer uyt
soo komt oock den slaep / die het gant-
sche Lichaem ruste mede deelt; het is oock
het tweede deel naest het herte / dat in alle
Creaturen / in s' moeders lichaem / gesor-
meert word.

Daer by is oock dit edele deel van
teerder natuure / veel-der-ley ongelukkig
anderwoopen / die seer groote inconueni-
enten met haer brengen / gelijk als
tot een exempel / soo de Hersenen door
hallen ofte slagen geraecht ofte geof-
fenseert worden / zoo gebeuret dat de
Beeste / daer soo vots ter neder valt /
sonder jet te quikken ofte mikken / daer uyt
dat klaerlijck blijkt / soo dat een zeer
Edel teer Lidt is / ende val is van den
Spiritus Vitalis, de Hersenen hebben oock
groote gemeenschap met het merck van
het Ruggen-been / door Merien ende Se-
nulen / die haer door het Werbel-been des
hals brengen / ende soo voort; naer het
merck van het Ruggen-been / om dat zy
van eender substantie zijn / ende dat alle
de Senuwen die in de Beesten zijn /
van haer beyden voort; komen / ende
alsoo haer leven / ende nutriture daer van
moeten krijgen / de Hersenen hebben
oock groote gemeenschap met 't Herte;
want

want soo d'een int minste geoffenseert
wordt / soo moet d'ander aenstantz ley-
den.

Van de Ooren, het 8. Capittel.

DE Ooren / zyn de Beesten / als de
menschen reene mael noot-sahele-
ke leden / welke de nature als In-
strumenten en werck-stucken / tot d'on-
sangers ende rechters der stemme / ende
ander gheluyt berozdineert / waer of soo
wel de menschen als de beesten oyt
twee hebben / aen eelcke zijde des hoof-
zen / die tot allen tijden open staen /
mits dien zy het gehoor alzo al slapen-
de als waackende van doen hebben / zy
zyn in t dieverse kromme ingangen /
wytwendigh ghesozmeert / om datse veel
lucht endz gheluyt souden outfanghen /
t' selve des te langher mochten behouden
ende onderscheyden / welke kromme we-
yhen oock daer toe dienen / om dat niet
ligtelyk daer jet in vallen en soude /
ghelijck oock wel licht soude konnen
gheschieden / als den inganck recht in
waer / daer toe is de vochtigheyt al-
tydts in den inganck der Ooren / t'welck
wy hoozen sinout noemen / ende is als een
voghel-syn / op dat de kleyne Wiegkens
ende ander dierghelycke / die in de Ooze
sontydtz kruipen mogten / ende daer
in mochten vast blyben / men siet oock
seer selden menschen die haer Ooren kon-
nen roeren / t'welk nochtans in alle
wierhoetige dieren ghesten wordt / ick sou-
de

de wel noch maat meer banden Crommel roe-
ren / hoe wonderlijck dat de Oare het geluyt
ontfangt / maar sal laeten blijven / want
't is zwaer om te gronderen hoer slechte ge-
leerde / hoe wonderlijck dat den Crommel
van binnen geschapen is / om het geluyt te
ontfangen.

Van den Hals, het 9 Capittel.

DEN Hals / is vande nature geoz-
dineert van tape substantie / om dat
hy soude konnen bewegen ende
roeren op alle zijden / daar zijn inden
hals seben Werbel-beenen tot het Rugges-
been / daar is het geklebe hazz ofte
vas / dat boven op 't hoest van 't Peert
gelijck int been getraffen is / ende ver-
sprydt hem tot op het schos ofte Sug-
gen-bern / alwaer het hem wederom in-
plant soo sterk / dat den geheelen hals
alleen soude konnen houden / het is van
soo tagen stoffe gemaakt / soo dat hem
heel lancck van uyt recken / doen het Peert
wilbt wenden / icht geloobe hastelijck /
indien het selve af-gesneden waer / dat
het Peert den hals niet meer en soude
konnen bewegen / boven dat ge-helewaer
is het vasz ofte maene vet / dat geheel
vasz ende weeck is / daar op soo staet het
haer traude Maene / ende soo eenig Peert
gebreck aende Maene heeft / 't is heel
quaet te genesen / om dat alle gaer Maen-
nebet is / want het altijdz vloeydt / ende
soo weeck een partje is / alsoo op noch
hooren suit / aldaer men vande gebre-
ken

ken ende remedien spreken sal : in dien Hals zijn onder ander twee groote Arterien die van 't herte komen / ende het bloede naer t' hooft brengen / met groote overbloedighydt / dese twee arterien / ofte slach-aderen / van 't hert komende / tot op viervingeren naer by het Kaeck-been / verdeelt haer in twee-en gelijck een nuck ofte spriet / alwaer den bovensten raem / ofte tackt loopt recht naer de hersenen / ende aldaer haer verspreyt / ober alle het vooz-hooft / gehemelte ende de bovenste lippen / van den anderen tack / van de groote slach-ader / gaet neder-waerts vzinckte haer van binnen onder tegen het Kaeck-been / ende aldaer haer verdeelende / inde Tonge / ende ober alde onderste partije des hoofts.

Daer zijn oock / inden vooz-genoemden spriet / vande selve arterie / een klierachtige supstantie / ofte gelijck een klier-achtige semulwe diemen secht te wese / de Wyber semulwe / ende komt vande twee zijden / tegen de selve arterie / ende d' ander zijde tegen t' hooft ende Kaeck-been / ende dese twee aderen al vol is / van dese klier / ofte semulachtige supstantie / daer zijn noch veel diuersche aderen ende semulwen inden Hals / die wy hier vooz by gaen sullen / om dat de selve soe dienstig niet en zijn inde Medicijnen / noch kans wel nootfaeckelijck tot onder-hout vande Creature / daer zijn op elke zijde / vanden Hals een groot Lygament, ofte klierachtige taene stoffe / dienende om het satsoen vanden selven Hals / die liggen neffens de stroodt / ende den Krop der Waege van den stroodt sullen wy handelen op de plaetse van daer zy begijnen haeren oorspronck te nemen

Van de Borst en al dat'er in is. Het X. Capittel.

DE Borst / daer door verstaen ik / van den Hals tot aen het Deaprachma oft middel schoot / alle de uytwendige ende inwendige partoen daer door te begrijpen : de Borst ofte Scorackx is van weder zyden soo wel met de Ribben / Muskulen / Senulwen / Aderen ende Arterien / ende Huyt / soo wel ondersteunt ; ende van achter met den middel-schoot / af gestooten met runne plaetse / om dat het Herte / ende de Loose / haer roeren ende continueel bewegingh soude kunnen volbrengen / ende niet en soude verbouwen worden : de Muskulen die binnen de Borst zijn / die trecken den Adem binnen / ende die Muskulen / die in den Bynck / ende in de lanken zijn jaegen den Adem wederom uyt / gelijck als 't uiterste van den vleugel van den Blaasbaak / alsoo wort den Adem ingetrocken / van binnen de Borst / ende met de lanken ofte Bynck wederom uytgedreven.

Van het Deaprachma. Het XI. Capittel.

Het Deaprachma trengt bykans soo veel mede oft men segt een scheuder ofte schendt muet / in 't Duyts genaemt het Middelschoot / om dat te

C

middel

middele in 't Lichaem / den achtersten Bynk
handen voorszten scheydt / 't welck oock zyn
eerste officie is.

Zijn tweede officie is / dat het dient
om den Adem uyt ende in te helpen dzy-
ben.

Zijn derde is / om de excrementen ofte on-
reynigden der Darren uyt te dzyben / het
welck geschiedt als sy den Adem inhoudende /
het Deaphrachma neder drukt.

Wag isser te considerere / dat het Deaphrach-
ma, op dzy plaetjen gegaat is / namentlyk /
om den Esophagus. Passagie in de maage te
geben; ten tweeden om de vena Cava, op-
klimmende uit de leber na 't hooft / passagie te
verleenen / boven dien is het oock gegaat / om
de Arteria magna, passagie langs achter te
verleenen / wy hebben tot hier toe bewesen /
van de uitwendige deelen der Borst / ende
sullen gaen komen tot de inwendige ende
Princelyke deelen / die in 't midden der Borst
liggen / ende eerst beginnen.

Van der Loose.

Het 12. Capittel.

DE Pulmo, ofte Loose / is het instru-
ment des Adems / welke zy inrecht
door die van de Aspera arteria, om het
Herte te verkwelen ende de heete suliginense
licht uyt te dzyben / hy is sacht sponti-
achtig vleesch / om te vetter door de loecht
oy-gespannen te konnen worden: die
vleesch

bleefsch is van koleur tusschen groot en Bleek
in twee Lobus, ofte lobben / over elke zijde
herdeylt / ende is bekleet met een seer dunne
Membraneus vesleken / sacht dat ook Poricus,
ofte bol gaertjens is / ende is gestelt in 't mid-
den der Bozt / om alsoo met dat uyt ende in
trecken des ademts / het herte / ende alle nu-
wendige partjen te verkoelen / ende te ver-
quicke / ende om daer mede / de stemme van al
dat leven ontfangen heeft te formieren / daer-
om heeft de nature die lucht ende spontiachtig
gemaekt / ende met veelberley pypkens gesoz-
meert / om daer door te bequamer te mogen
den adem uyt ende in trecken / den adem wort
uyt gedreven met den geseelen Wunch / ende
soo door de stroot al langs den Neuse / van
het Peert uyt / gelijk ik voren geseyt hebbe /
als den Adem inde Keel-krop kompt / soo
wort hy van het selcken / dat recht in 't mid-
den der Keel staet / op-gejaegt langs den
Neuse uyt / ende den krop van de Maeg is
dicht toegesloten / om dat geen besloten lucht
daer in komen en souden / hier mede sal
dit Artikel van de Loose besluypen / tot dat
lyc van alberley Remedien / daer toe ordne-
ren / ende sullen woorts baren tot het Herte /
die nobel partje.

Van het Herte, de nobelste partye, Het XIII. Capittel.

Het Herte / is de Fonteyne des levens / ende den oorspronck der Vitale, ofte levende geesten / ende aller Arterien / het eenig beginsel der natuerlijcke waerme / gelegen recht in de middel van de Borst / dat herte in het eerste lit / dat in alle levendige Lichaamen gesoormeert wordt / ende van geslijcken / het leste in 't sterben / onder alle ander partijen eens levendigen / t'welck seer wel te gelooven is / mits dat het is / een rechte Fonteyne / ende spijse van alle de Lichaamen / ende eenen oorspronck des levens / ende van de natuerlijcke hitte / by hem selven veel heeter / dan eenig ander lit / daerom datter / in alle de gebierten / in 't middel des Lichaems geset is / om dattet het bloedt verwarmen soude / het selve over het gantsche lichaem uyt-spreyen / ende daer door het leven onderhouden soude / recht in 't midden der Borst / heeft 't Herte zijn plaets in alle Lichaamen / met de scherpte eynde naer de sincke zijde / daerom neemt den gemeynen Man / dat op de sincke zijde licht

Hier uyt spruyten hooz eersten / de levende geesten / Spiritus vitalis, die het selve met een continuuel roeren ende beuegen / onderhouden ende dat met alsulck een kracht ende gewelt / datter uyt

uyt het Lichaem genomen wesende / hem
 noch sterck roert / ende op ende neder gaet ;
 gelijk men aen het Herte des Dicks /
 Salms ende Steurs siet / door welke
 continuele roeringe van deser plaatsen /
 verbeegt het dood alle de Hert-aderen ;
 de selve roeringe ende het leven selve /
 ober het gansche Lichaem / d' welk men
 daer aen gewaer wordt / soo wanneer het
 selve met eenige appostimatte bevan-
 gen / ofte met eenig gewelt gecast
 wort / strack die levendige Geesten en-
 de het leven selve / uyt den Lichaem schep-
 den moet / gelijkmen dat dagelijck bij
 experientie siet / aende herten aller Beesten
 die gedoodt zijn / daer in datmen het
 Herte gesout vindende / 't selve hoe wey-
 nigh toucherende / die ander leden / alle
 hulpe ende waerinte benomen worden / daer
 op dat strack de doot volgt ; ende niet
 anders en is / dan als eenen die een aeseu
 benomen / ende verwozcht is ; jae de doot /
 en kan niet levendigh overweldigen / ten
 zy dat te boren / het Herte geoffenseert
 wort.

Ick en kan niet hoorly-gaen / van al-
 hier eenige Ceerckens te beschryven / die
 ick dagelijck in 't s' Menschens Herte
 bevinde / nachts en was mijn meynin-
 ge niet / van alhier jet van s' Menschens
 Lichaem by te brengen / maer om dat
 alhier my dunckt / wel te propose te ko-
 men : ick sien in 't Herte is oock de woon-
 plaetse van allen beweginge des ge-
 moeds / als Blijbschap / Quellinge /
 Oefheyt / Dierse / Sorge / Hone /
 Liefde / Haet / Gramschap / Barmhert-
 3

tigheydt ende diergelijcke.

Voorts soo openbaren hem / in dit herte soo verscheyden affectien / met alswelken kracht ende eygenschap / dat soo daer d' eene hoven de ander dommineert / de selve alsulck een humeur tot hem treckt / als 't hem alder aengenaeinste is gelijck de Gramschap die treckt de Colera tot hem / de Blijdschap die verbeest het Bloedt ober het gantsche Lichaem / dooz vrees ende verschrikcheyt soo loopt Bloedt naer t' herte / in groote Druyghendyt ende quellinge / trecket het Melancolicke Bloedt tot hem / hoe waert doch mogelijck / alle de oorsacken deser / eygenschappen te verhaelen / woorts soo is 't seker / dat alle Lichaemen / die groote herten hebben / vrees-achtig ende klein-hertig zijn / om datse niet met soo veel hitte / alst wel van noode en waere verbuit en woorden / daer ter Contrarie alle kleine herten / die verbuit ende de hitte beter te saemen trecken / stout ende onversaegt zijn / een groot herte / dat niet soo vol van hitte en is / moet sekerlijck snavu ende vrees-achtig wesen / want men segt dooz een wzeck-woort / hy heeft een groot herte / daer dooz willende te kiennen geben / dat t' herte veel meerder is / als zijne kracht.

Het herte / heeft hoven een weynig bettighendts / doch in maeger lichamen seer weynig / maer in hette lichamen wat meer / t' welck vander naturen daer toe beordineert is / om t' herte daer mede te verdochtigen / om datter dooz zijne continuele voeringe / niet te seer verdroogen

droogen en soude / van gelijcken heeft
 somtijds het dicke vleys-achtige vel / dat
 cont soume 't herte licht / ende somtijds
 schier het heenhardt wordt / welk de Grie-
 ken Piricardion, ende wy het Cameræen
 des herten noemen / heeft ainsulcken vocht-
 tighendt in hem / al oft byne water / oock
 somtijds oft het berouwen melck waer /
 om daer door 't herte te verdochtigen;
 ende als met eenen soeten dauw verkoelt
 wordt / ende als oock dese vochtighendt
 komt te verdroogen / geijkt het ge-
 beurt in de geene die uyt-teeren / ofte in
 groote droesheydt leben / soo moet daer
 de doodt naer volgen / gelijck ter con-
 trarien geschien moet / alffer te veel van
 de voorschreven vochtighendt is / dat daer
 uyt het kloppen des herten / ende ver-
 storinge der lebende geesten causeert:
 alle de teekenen van een hert / houdt/
 drooge ende vochtigh herte / vochtige/
 drooge / ende koude herten / marchen alle
 angetemperden / ofte Intemperies, waer
 door groote ende swaere Accidenten moeten
 uyt reysen / alhier my te lanck om te ver-
 haelen.

Van de Mæge, het 14 Capittel.

DE Mæge / die licht onder het
 Deaprachma, ofte Middelschoot/
 tusschen de Leber / ende de Gallen;
 op de rechte zijde / ende de Milte / op de
 sincke zijde / dat is recht te midden in 't
 Lichaem / doch een weynigh meer op de
 sincke-

lincke zyde daer de Maeghe licht / de-
 welcke daer alsoo vander naturen ver-
 ordincert is / om dat de Leber ruymte
 behouden soude : de Maeghe die werdt
 van de Sciecken / Gaster Colia, ende oock
 somtijds Stomachus, ende van de Latij-
 nisten Ventriculus genaemt : hi is tot
 renen ontfanger der spijsen verordan-
 neert / om te kookken ende te bereyden /
 ende daer naer al watter gekoocht is :
 alle ander leeden elck wat hem nutt en
 dienstelijck is // tot zijn onderhoudt ende
 boedtsel / mede te versen / ende doort
 wat onreyn ofte onbeguaem totter vae-
 dinghe is / door de Darmen ende ander
 natuerelijcke wegen / als een oberbloe-
 digheyt van haer te zijden / haer sub-
 stantie is van buyten hart vleesch / in-
 wendigh dicke vol Aderen ende sommi-
 ge sromen daer binnen / om soo de spijs
 ofte vayer / naer haer te trecken ende
 te stoken / dese Maeghe en is niet groot
 naer proportie van het groot Lichaem /
 ende ontfangt haere spijs door den kroy-
 ter Maeghe / gelijck ick te vooren ge-
 seydt hebbe / ende swelgt die met renen
 keer in / tot in de Maeg / 't welck den
 kroy ofte Darm / nochtans wel aen groo-
 te Weerden ruym hier voeten lanc is :
 van sluyt desen kroy soo dicke toe / soo
 datter niet int ofte in en kan / ofte soo
 den seluen niet dicke toe en sluyt / soo
 genereren winden / die over al den Buys
 herdeelen / ende quaep bekoete maeken /
 daer int datter quaet bloedt wort gege-
 nereert / ende alsoo ober al het lijf ge-
 zeben wort wort de Bloedt-aderen / alsoo

nu nog hooren zult / aldaer wy van den
 Wimmelooop des Bloedts wat verhaelen zul-
 len / ende van alles noet bescheet aenge-
 ven ; de Maage van de Peerden / is zoo
 icht segge : kleynder naer proporte dan
 in ander Beesten / die van vooren zeer
 engh / ende van achter wat dikker of-
 te grooter / zy doek wat buyck-achtigh /
 ofte op d' rene zyde wat grooter / als de
 ander zyde ; zy licht met de buyck-ach-
 tighendot naer de sincke zyde / om dat zy
 aldaer meer plaetje heeft : want de witte
 veel kleynder is als de Leber / die op de
 rechte zyde licht / ende aldaer geene plaat-
 se en is om de buyck-achtige zyde te
 liggen / daer mede soo dat noch de sin-
 ke zyde verbult is ; nu de Maage neemt
 dan haer eynde aen de Varinen / aldaer zy
 geheel enge is ; de Maage is op die-
 berische plaetsen vast / op dat zy verbult
 zijnde niet meer scincken en soude ; zy is
 met haer bovenste eynde vast / aen het Dea-
 prachma, ofte Middelschoot / 't welk d' oor-
 saacke is / dat als de Maage vol is /
 den Adem te swaarder gaat / dooz het
 groot gewigte / dat het Deaprachma dan
 draegen moet / ende soo wel hem niet en
 kan uytspannen ; zy is vast aen het rug-
 ge-been / ende ook aen de Witte / op dat
 zy te vaster soude houden / ende niet en
 soude om-braagen / de Maage in het
 onderste ; den uyt-ganck is geheel en-
 ge / om datter geen spijse en soude uyt-
 bloenen / ofte sy en is gekockt daerom
 is zy altydts toegesloten / om dat sy den
 Chilus, moet koken / om het Bloedt daer
 van gemaect te worden / alzoa nu noch

hooren sult/ aldaer ik spreken sal van den om-
 meloop / ende kokinge des bloeds / aldaer
 ick M. L. bewijzen sal / hoe dat het bloedt
 gegenerereert woerd / ende alle bloet-rijcke
 Creaturen; daer mede in 't leven behouden
 worden / ende hier mede besuyten dit Ca-
 pittel van de Maeghe/ ende komen tot de dar-
 men / alwaer de excrementen uytgezeven
 worden.

Van de Darmen, het 15. Capittel.

DE Darmen / beginnen aen de Maegh/
 ende zy eynden achter aen den Cir-
 darm / de Darmen der menschen/
 die zijn van seg-verley soorten / maer in de
 Peerden / en kan ick 'er maer vierder-leg
 bevinden : in den Mensche zijn zy ordina-
 ris sevenmael soo lanck / als het geheele
 Lichaem; maer in de Peerden / zynse veel
 langer : want in een gemeyne Peert /
 soo vinde ick die lanck te wesen / omtrent
 de hondert vaeten / daerom soo dunckt
 wy te veel te verschillen / om maer seven
 lengden uyt te brengen ; ick wille wel
 considereeren de groote dichte / die de
 Peerden hebben : want het een grooten
 omkeer moet maken / om soo dik-
 maels ront te gaen / in het beginsel / zynse
 geheel klein / ende soo allengskens wat
 meerder / ende dikker van Membranen ofte
 Vellen / om dat den Stercus, diez te beter
 zynen uytgank soude hebben / ende om
 dat zy te beter souden kunnen verdragen /
 den sterk-bytenden reuck / van den Ster-
 cus, ofte soo geheeten stzant / den eersten
 Darm

Darm is in 't begin seer eng / ende van
 seer dunne Membranensche stoffe / die laecht
 is wel dertig / ofte vyf-en-dertig voe-
 ten / te weten in een gemeyn Peert /
 den tweeden / die oock allenghtens wat
 dicker valt / dien behinde ick oock ou-
 terne soo laecht als den eersten te wesen /
 maer is naest achter-maerts veel dic-
 ker / ende behinde dese twee veel tijds
 sonder breech / maer ydel oft ten waere /
 datse van te bozen heel vol eten waere
 geweest al-eer die Peerden gestorven
 zyn geweest / dan vint men noch eenige
 Excrementen, ofte Stercus daer in / maer
 niet veel / sitten veel tijds vol windt /
 namentlyk als de Beeste vande herstopt-
 heydt gestorven waer geweest / daer
 naer komt men aen dzy gzoote Darmen /
 die ick alle dzy in een begreipe / om dat
 zy alle dzy van gelijcke dichte zyn / dese
 dzy Darmen zyn wel achtmael soo
 dick als de ander / ende dienen gelijk
 vooz een tweede Maerje / om dat de spij-
 se lange by hen-lieden behouden ende
 voozts koken / dese dzy Darmen liggen
 neffens malkanderen in de lenghde / den
 eersten en heeft maer een gat / daer den
 Stercus inkomt / ende alsoo daer neffens
 wederom uut gaet / in den tweeden / die
 van gelijcken maer een gat en heeft /
 om de spijse uut ende in te gaen / ende
 derden / dien heeft twee gaten / een daer
 de spijse in-komt / ende een albaer de
 selue uut-geleghdt woardt / tot in den vier-
 darin / dese dzy Darmen / liggen neff-
 sens een / den middelsten is wat kleyn-
 der als de ander twee / die aen de zijden
 liggen

liggen / dese dzy Darmen / houden de
 spijs lange by een / om dat de sijnste
 stoffe daar uyt soude gesogen worden /
 van het Mesenterium, ofte strang-net /
 die continuelyck daer uyt sooght / den
 Chylum, om soo dooz haere Aderen / naer
 de Leber / 't Herte / ende ander partyen
 des Lichaems gesonden te worden / om-
 me daer mede ten deele haer onderhoudinge
 des Lichaems te behouden : voorts soo vinde
 ick noch eenen Darm / die lanch is wel bys-
 thien boeten / ofte daer ontrent / die genaemt
 is den eirs-darm / ende is wederom veel groo-
 ter / dan de twee eerste Darmen / maer
 kleynder / dan dese leste dzy Darmen : de-
 sen Darm licht seer krinckel-wijs / ende
 met vele fronsen / by gelijck als een solg
 geluijse / soo dat in elckie fronsse ofte
 lokker eenen keutel gesozmeert wort /
 ende alsoo dooz den eirs uytgedreben
 wordet.

Alle dese Darmen / nu ront den buick ge-
 draeyt siggende / ende soo wel van de natuer /
 alsoo order-wijs geleght om-gekrinckelt ende
 lanch gemaect.

Den eersten / om dat zy niet gedue-
 righ en soudent gedruongen worden /
 om te eten : want indien de nature recht
 hadde gelendit / soo soude dat eten ofte
 voerper / soo licht deur gepasseert hebben
 sonder haken / ende en soude geen boet-
 sel hebben konnen mede deylen / aende in-
 wendige ende uytwendige partyen : al-
 le dese Darmen zyn soo vast aen een ge-
 bonden / om dat zy niet en soude / onder
 betwerren / ofte ommedraeyen met het
 buoznoemden Mesenterium ofte strang-net /
 dat

dat oock continuelijck sooght / om de
sijnste stoffe naer hen te trecken / ende
alsoo de ander partijen mede te deelen /
de Darmen zijn oock dooz-weben / met
ontalijke aderen / alsoo ik van dese
ende ander verhaelen sal / aldaer ick be-
wijs sal doen / wat dat het bloedt is /
ende hoe dat ober al het geheele lichaem
uyt-gespreyt woort / hier mede sal ik de Dar-
men laten blijben / ende wederom keeren tot
de Leber.

Van de Lever, het XVI Capittel.

DE Leber by de Latijnisten / Jecur
ofte Hepar, genaemt is / een dich-
te vleesch / root-achtig van koleur /
gelijck geklontert bloedt / bekleet met
een dunne Membrane ofte velcken / t'is
een Fonteyne ende oorspronck van alle
aderen / ende der naturaele geesten /
een instrument der vloede digestie / na-
mentlijck vande generatie des bloedts /
gelegen inde rechte zijde / onder het
Deaprachma, wat buyck-achtig ter Rib-
ben-waerts / ende met de hollighejdt / om-
vangt zij de maeghe / gelijck met een
handt van vier vingeren / daerse noch-
tans in 't lichaem van den mensch / die om-
vangt met vijf vingeren / ofte aengrijpt
daer mede zij haer oock wegnig / naer
de sinke zijde streckt / haer zijn oock
vander naturen / de alder-noodigste /
ende de tresselijckste krachten gegeven
van 't lichaem / tot voedinge ende onder-
houdinge / daerom dat alle dieren die
bloedt

bloedt hebben / daer mede begaast zijn /
 zy is van forme gelijk eenen halven
 Cierkel / ende in den mensche / is zy naer
 de groote zijns Lichaems / te rekenen veel
 meerder / als in alle Dieren / ende prin-
 cipalijck in den genen / die alle dagen
 wel bzaffen ende goedt fier maecten / ofte
 van naturen vleys-achtig zyn / de Leber
 is eenen gozponck / ende plaetse aller
 begeerten / een Fonteyne aller Nieren/
 de Keuken van al het Bloedt / d'welck zy
 op een wonderlijcke maniere / daer naer
 van achter door 't gantsche Lichaem ver-
 spreidt / ende uyt-depelt / waer door dat
 alle de Aerde / gebroedt ende onderhou-
 den worden / dese haere wonderlijcke ope-
 ractie ofte werckinge / en wordt niet qua-
 lijck met den Most vergeleken / die
 heeft zijnen Gist ofte Hebick / die hem
 ter gronde set / waerzoo soe isser noch wat
 lichts in dat opwaerts treckt / ende wort
 de blomme des Wijnz genoemd / ten
 lesten soe isser noch wat / dat binnens
 Jaerz uyt-dompt / d'welck water achtig
 is / soo is oock met de Leber / die treckt
 eerstmael alberhande vermengelde vorsch-
 tighendts tot haer / ende het grofste ende
 trouwelste / namentlijck de Melancolie/
 sentse naer de Milte : wat nu licht / heet
 en vier-achtig is / als de Colera, dat treckt
 de Galle tot haer / de overtollige waeter-
 achtige vorschighendts / die noch in de reste
 des bloedts blijft / ende 't gene dat den bloede
 niet dienstelijck en is / dat trecken de Nieren
 tot hen / alwaer de selve in de blaese krompt/
 ende daer naer door byne uyt-gepnt
 wordt.

De Leber is vast / aen d'yn sterke Ligamenten ofte Banden / in de rechter zyde is zy vast aen het Deaphrachma, met een izerdt sterk Ligament, inde sincke zyde is zy doch vast / met een ander Ligament, aen het Deaprachma ende Kribben.

Met het derde Ligament, ofte Bandt / wordt zy aen den nabel gebonden / welck Ligament, van te voren is geweest een Venaumblicalis, door de welcke het bloedt vande Moeder / doen het Veulen noch in zyns Moeders Lichaem was / behoert wierdt inde Leber des Veulens / door de welcke 't selve alsoo geboedt wierdt / welcke Ader / als het Veulen uit de Moeder quam / ende door zynen mondte begint geboedt te worden / zyn officie ofte ampt verliest / ende wordt van een Ader een Ligament, de Leber aenden Nabel / vast bindende / hier mede genoeg zy vande Leber gesproken / soo willen wy voortg voeren / ende handelen vande Galle.

Van de Galle, het 18 Capittel.

DE Gal-blaese / is een Membraneuse borse / hangende onder aende holgheddt der Leber / ontrent het midden / zy is gemaeckt van een dobbel Membrane ofte vel / dat bekleet wordt met een lijn-achtige schoffe / om tegen de scherpighejdt van de Galle beschermt te worden / de Galle heeft twee holgheden / de eene is met ontalliche tacken / door de Leber / ontrent het beginsel / vande twee

thoe grootte Aderen versprent / omi alsoo de scherpe Galle uit het Bloedt te suggen / de ander openinge ofte soo ik haer noem Gal-boeder ; die loopt naer het beginsel van den eersten Darm / die ick geseyd heb dickmaels ledigh gebonden t' hebben / ende stort aldaer de Galle in / om met haer scherpigheyt de Darren te poogen tot het uut-dryven der extremenien / hier hebbe ick betoont den Cours ende Officie vande Galle : ick wille voorts baaren ende wat verhaalen.

Van de Milte het 18 Capittel.

DE Milte die by de Latynsche Splen genaemt wordt / is een partuen van Weeck velle ende spontiachtige substantie / van Vleesch kzynder dan de Leber / ende oock eleender lanchwoziggh van fatsoen / met een dunne Membrane ofte Velleken / overtogen doch by de Loose te vergeefficken / zy is vast met de ander zyde aen de Maage / en het Mesenterium komt met d' een ende tot tegen de Leber / sy is oock met veel Aderen ende Hart-aderen door trocken / de welke sy het grove Bloedt naer haer trekt / ende door twee wegen quijt wordt.

Den eersten wegh is een kort ader-achtigh vat / t' welck komt uit de Milte / in de slinkke zyde van de Maage / ende stort in de grondt van den Crop van de Maage / een suere vochtigheyt / waer door de Maage tot appetendt verwerckt wordt

woort / den anderen weg is een Aber die haar besterckt achterwaerts tot in het uytterste van den eers-darm / ende woort aldaar ontlast van haer suere bochtighent.

Van de Nieren Het 19. Capittel

DE Nieren by de Latynisten Renes, zijn twee die liggen agter / aan het Rugge-been houdende een inde rechter zijde / ende een in de sinckter zijde / sy zijn gemaakt van een herte vleesch-achtige substantie / lancst-wozpigij van fatsoen by naer gelijk een Kroonsche boon / sy liggen met de hollighejdt naer de groote Aber / om aldaer het Aber ende Arteriachtigij bloedt te ontlasten / van zijn groote bochtighent / sy hebben ook van binnen een hollighejdt vande uitghereckte water-rijen / aldaer gemaakt om als een becken / den wien door de Cepel-achtige Cierkens inslekende / bequamelijck door de Pissleyders ontfangen te worden / om alsoo tot in de Blaase ghebrueven te worden.

Van de Pissleyders.

DEN Uteris ofte Pissleyder zijn witte hofse Semuachtighe ende nauwe pijpiens ofte pekens / gemaakt van twee Membranen ofte Vellen / haeren oorspronck nemen de uytter hollighejdt der Nieren / ende daerende van binnen langs de Musculen der Lenden aen de welcke sy door het Vsg-been vasten zijn / beneden naer de Blaese / ende worden ontrent den krop der Blaese in de selve noeck gelijk met een Chynckelinge incheplant / om de Water-achtighe bochtighent uit de Nieren komende in de blaese gebrueve te worden

Van de Blaese het 20 Capittel.

DE Blaese vande Meirien Peerden / die licht onder de Lijf-moeder van het Peert / ende komt met den Krop tot booren in de Klinkke / soo dat gy daer 3. ofte 4. vingeren daer in komt / gy mocht die voelen ende met den duym ofte vinger / in de Krop vande selbe openen / om dat sy haer Water souden maecten / vande Huust ofte Huyn-Peeden / sy liggen oock achter by naer in de selbe plaetse; maer met den Krop eer krom by naer gelijk sulki satsoen.

Als dat hier aengeviesen is / ende soo krom

Hierom om dattet Waeter langs de Hoede
 soude konnen uit-komen: de Blaese
 is gemaect van twee Membranen seker
 de Wellen / ende kan haer seer wijt uit-
 spreuen om 't Waeter by te houden / ende
 dan t'zinnen tijde met een deel t'essens lae-
 ten afloopen / 't Waeter konyt van de
 Nieren alwaer het gekocht wordt / ende
 komt soo langs de Pisseaders / de
 planten haer van buyten den Krop der
 Blaese / ende komt soo gelijck te deure-
 stueeten langs de kleine Alderkens / die
 inde Membranen ofte Wellen der Blaese
 met groote quantiteyt zijn / soo komt het
 Waeter in Blaese gestoet; als of het
 door een Papier gesepen waer / in de
 Blaese en is voorschemelijck maer een
 gat / dat is genaemt den Krop der Blaese
 ende is vierck-achtig / beset met eenen con-
 den Muscul; die hem omringt ende Spincker
 ofte slinter genaemt wordt; is gelijck een
 slot der Blaese / om de Urine in te houden/
 ende wyt te laeten naer begeerte vande
 Weeste.

Tot den Leser.

DAerom beminden Leser als wy wel ry-
 pelyk overdenken, de groote Weer-
 ken van de Almogenthey, hoe dat hy op
 soo een wonderbaerlyke manier alle Crea-
 turen heeft geschapen, ende al tot ons be-
 hulp, hoe en souden wy dan voorts mal-
 kanderen niet helpen, soo ist dat de Broe-

derlicke liefde verheyst; en de nature uyt-
 wijst, dat den eenen mensch den anderen in
 noodt en in laste, niet alleen met soete woor-
 den, maar ook metter daet behulpsaem be-
 hoort te zyn, 't welck aenmerckende heeft
 my goedt gedacht, desen mynen slechten
 dienst, hier te komen Presenteren, ende al-
 soo 't hier blijkt de Peerden gaan annato-
 misereren, ende soo menigmael hebbe moe-
 ten door snyden, aieer ick hebbe konnen
 sien, wat dienst dat jeder lit moet doen, en
 werken voor malkanderen om dat sy al
 t'samen het Lichaem moeten op voeden,
 de liefde heeft mynen geest daer toe soo
 aengedrongen, dat ick van langen tydt
 geen ruste en heb gehad; om alles te
 studeren, soo dat ick nu Godt lof; alles
 heb gevonden hoe dat jeder lit dienst van
 malkanderen kreygt, ick en hebbe noch
 maer bewesen van alle de inwendige par-
 tyen, ick sal U. L. noch in 't korte gaen
 bewysen van alle uytwendige partyen,
 ende medebewys doen van den ommeloop
 des Bloedts, ende daer met Godts hulpe,
 komen tot de Curative intentien met be-
 wys van menigh derley Medicynen,
 tot jeder quale dienstelyk, om dat ick sien
 dat men in dese Nederlanden, sonder de
 Peerden niet en kan bouwen, en datter soo
 menig Peert by fout van wyse meesters,
 soo

ſoo onverſienig heeft, dat heeft wy de
 penne in de handt doen nemen, om te be-
 ſchryven ſoo menigte ſchoone Conſten,
 die ik met groote moeyte hebben moe-
 ten leeren ik heb ſoo menigmaal ge-
 tragt om goede Boeken vande Peerde-
 meeſterie te mogen bekomen, maar eylaes
 't was al om niet, want ick ſe niet en vont
 oft 't waare ſlechte leuren, want die goede
 Conſte kan, die houtſe voor hem ſelven
 en ſterft daar mede alſoo men ſtecktſe me-
 de in d' aerde, daarom ſoo iſt dat Medecynen
 der Peerden, niet voorders in 't licht
 en wordt gebragt, noch niet en wort ge-
 prent en over 't landt gefonden, om alſoo
 vermeerderd ende verbeterd te worden, ge-
 lyk die vande menſchen, over alle de
 wereldt wort verbreyt van over langen
 tydt, ende altydts noch verbeterd, daerom
 ben ik ſeer yverig om de ſelve in het
 licht te brengen, alſo veel alſt mogelyk
 ſal weſen.

My dunckt dat het wel noodig waar
 aeer iemandt hem begint te moeyen,
 met het meeſtere ofte Cureren van eeni-
 ge Peerden, dat ſy al voren goede ken-
 niſſe hadden, van alle de Lidt-maeten van
 de ſelve, om dat ſy daar uyt ſoude kon-
 ſidereren, uyt wat oorspronk dat de
 quael geſproten is, om hem voorts daer

naer te reguleren, met de Medicijne, ofte indien hy moeste snijden, ofte branden, soo weet hy altyds wat voor Aderen senuen ofte Arterien, dat hy mijden moet, want hy by soute van dien, somtijds quaelijck soude laeten snyden oft Branden, tot verlies van het Peert waer van een Man, sijn Ruyne soude causeren, daerom soo hebbe ick dese Annanthomie ofte afdeeling der Peerden, soo wel gestelt alst mogelijk is, om jeder Meester hem daer naer te reguleren ende te herstellen, indien hy beters wiste, soo dat de konste mochte floreren, ende op eenen beteren wegh gebracht worden, gelijk die vande menschen alijds gevoordert, ende op beter maniere hernelt wordt, daerom indien U. L. daer eenige faute door het mis-schrijven, ofte door faute vanden Drucker in vonde, ick bidde U. L. te menschelijcke swackheydt te considereren, ende op een beter manier te herstellen, op dat wy ten losten mogen komen tot de rechte kennisse, van de Beestelijcke Lichamen, gelijkmen heeft gevonden door groote neerligheydt, van vele Hoog geleerde ende leer ervaren Meesters, onder de menschelyke Lichamen, en ick door genegentheyt, ende oock de ervarentheyt, hebben beginnen in 't licht te brengen,

die

die vande Peerden, op dat een jegelyck daer mede soude eenig profyt maecken, ende indien het mogelyk waere, op eenen beteren wegh te brengen, op dat wy hier met desen tegenwoordigen Prys, onder alle de Christene Koningen, Vorsten ende Potentaten, mogen ons profyt doen met onse Beesten, ende alsoo ons leven brengen, tot een eynde ende saligheyt der Zielen, t'welk ons wilt verleenen den Alder hoogsten der glorien, Amen.

Ick wille nu hoort gaen/ende klappen op de beenen / om te sien oft zy van harde stoffe zijn / ende waer toe dat zy dienstig wesen/ ende hoe en wat satsoen / dat de seltie geschapen zijn / ende soo aen malkanderen hangen / tot een steunsel om het Lichaem aen een te houden / ende te ondersteunen / hoe dattet af-deelt met stutty gewijse / ende elck deel ofte in 't particulier beschryuen / ende met eenen beuys doen van de Semten / Tendonen / Banden ende Ligamenten / hoe veel datter in elck Lidt zijn; van hy een vergaderen ende reden geben / hoe veel datter in 't geheele van een Peert sullen wesen.

Eerst van de Hoofst-beenderen, het 21. Capittel.

DE Beenen van het Hoofst / zijn twee in getalle: het eerste is het bovenste

ste van het Hoofst / met de holligheydt / daer de Hersenen in liggen : twee holligheyden daer de Oogen in staen : twee daer den Neuse gestaen heeft : ende twee kleine holligheyden / die inden Neus komen / om de Hersenen te ontlasten : ende boven aen den Hals noch een holligheydt / alsoer het Maerck van het Kugge-been inde Hersenen komen / al door de seuen Werbel-beenen / van den Hals beginnen / soo dat de Maerck van het Kugge-graet / ende de Hersenen een-der-ley substantie is / ende met een korrespondeert / ende van van het Kugge-graet / tot de Hersenen geraecken door een seker ruyphen / daer in dattet selve Maerck besloten is / ende is de Hersenen seer gelijck van substantie : ende zijn beyde de stoffe / daer van dat de Senuluen haeren oorspronck nemen ende onderhouden worden / vande menschen ende alle vierwoetige Dieren : dit selve Been heeft noch een holligheydt van binnen / aldaer de kete inden Neus kompt / ende is noch begaest met achtien Canden / van seer harde stoffe / gelijck als hier voren verhaelt is.

Het tweede Been / is het onderste Caerck-been / gemaect van onder hol / met twee branchen gelijck eenen spriet / doch op-waerts krommende / van weer zyden plat / om de kaken te formieren / ende boven op weder zyden gcherft / om het bovenste Hoofst-been te ontfangen ; gelijck met eenen knoop / in een niette ofte kerf / ende zijn seer vaste aen een gehouden / met stercke Senuluen / Tendons ende Ligamenten / ende is begaest met

met achtien Tandden inde Meri-peerden/
ende inde ander met twintigh Tandden/
het onderste Raekts-been / staen de Tan-
den veel enger als lioben / om dat soo
dooz den schrams het vover soo soude af-slij-
den / ende gelijk als een meulen soo af-mae-
len / om alsoo naer binnen toegesonden te
worden.

Van de Beenderen des hals, het 22. Capittel.

Dese Beenderen des Hals / die zijn
seven Werbel-beenen : de eerste heet
ick Ad-last ofte Last-draegende/
Werbel-been / om dat het last van 't hooft
moet draegen ; ende is van weder zyden
hol / om dat van booren soude ontfangen/
het uyt-steeksel van het hooft ende van
achter / ook soude ontfangen : het uyt-
steeksel van het tweede Werbel-been / dat
gelijck eenen pin is / om het hooft om
te draeven / ende zijn de ander vy na al
gelijckelijck / maer hebben elck dzy uyt-
steeksel / als sy aen een houden maechen
gelijck een gedraende Veten / van ge-
lijck een Pater Noeter / ende zijn altemaect
met veel gaethens / om de aderen ende se-
nerven uyt ende in te krummen / om
alsoo aen een gebonden / met Mascu-
len ende Vleesch Aderen en arterien ver-
hult te wesen / eenen volkommen Hals te
maechen / met hant bedeckt wesende / en-
de het leven ofte Spiritus , daer in zijnde /
hem seer wel kan bewegen van alle zyden.

Van den Rugge-graet. Het 23. Capittel.

DEN Rugge-Graet / neemt zijn
 beginsel vanden Hals / ende eynd-
 igt van achter aen het Steert-been :
 het Rugge-been wordt afgedeydt in vyf-
 en-twintigh beenen oste af scheetsels / van
 den Hals tot het steert-been ; daer inne
 begrepen het selve steert-been / ende zeg-
 en-vertigh Rubben / op weder zyden ach-
 tien / daer van de voozste lanck zijn tot
 buyten het Deaprachma ende van daer
 achter-waerts zy altydts wat beginnen
 te korten ; daer naar zynder noch ge-
 heel korte Rubbelkens van weder zyden
 ses / die haer recht uyt steken / ende
 maecten soo de Ledenen ; daer zijn noch
 van boven vier-en-twintigh uyt-steckels /
 by naar gelyck Rubbelkens / van zes
 oste achtvingeren lanck / die al recht
 opwaerts staen / ende maecten alsog het
 satjen van den Rugge : de twaelf eerste
 beginnende van voren tegen den Hals ;
 die staan alle een weynigh al hellende
 naar achter-waerts : de ander twaelf ach-
 terste zijn yet korter als de voozste : daer
 uyt dat blyckt dat oock den Rugge van
 de Peerden naar voren beelscherper zijn /
 om ny te ryden / als naar achter-waerts
 ende staen de twaelf achterste oock al wat
 hellende / van achter naer voren toe / tot
 in den middel van het Rugge-been : de
 voozste beginnende van den Schoef oste
Weis

Wet-rust / zijn roym wat langer als naer den midden om soo het satsoen van den rugge te volmaeckien / ende van deen Peert zijne veel groater ofte langer / daerom dat men segt dat assuiche Peerden-zael kuggen hebben ; en dat en kompt anders niet by als dat die van vooren veel langer zijn / als inden midden / daerom soo wordt den kugge altydts jet leeger inden midden / als van voren tot op den schaf.

Alle dese Af-scheidtsels van het kugge-been zijn seer vast aen malkanderen gebonden / met seer sterke Ligamenten, tendonen ende sennuwe handen / die door de hollensche hande keenen / ende rontsomme soo vast aen een gebonden / al oft maer een been en waer : ick binde wel in sommige Peerden van binnen eenige knoopen / van beenders / oft uytwassingen van Peerden die al te seer gelaeden hebben geweest / ende alsoo de Litten vanden kuggen-graet gesovert ; ende soo gelijck een Euber-been / door die vochtighydt / die daer uyt-gelooopen was / ende alsoo verhart / in een substantie van beenderen / het doet my sommijdts verwonderen / als ick dencke / datmen soo veel Gewichts op een Peerd legt / ende dattet kugge-been niet van een en breekt : het en is niet grof van gebente / om zoo swaren Gewicht te draegen / als men wel insiet de sterke ende vaste handen / daer mede dat zy soo vast door-bonden / ende door-knevelt zijn : van en doet my niet meer te verwonderen : want men daer gualijck niet seker-

pe messen / souden kunnen dooz-snijden / dooz-
 soo veel vaste ende sterke Senuen ende Ban-
 den / daer mede zy t' saemen al dooz gebonden
 zyn.

De Werbel-beenders die zyn van bin-
 nen hol / gelijck van eenen vinger
 dick / daer in dat steelt een Membraneu-
 sche piype ende seer dicke vel / daer in dat
 besloten licht het Maerck van het Kug-
 ge-been / dat dwers dooz alle de Wer-
 bel-beenders komt / soo van het Steert-
 been / dwers deur den hals / tot inde
 hersenen / ende van daer dooz twee kleyn-
 ne yathens inden Neus / om soo de vocht-
 tighent hande hersenen te ontlasten / daer-
 om meent den gemeynen man / soo dat
 het quaede suot van het Maerck upt het
 Kugge-been voort komt / maer zo zyn
 grootelyck verabuzert : 't is waer soo
 datter aen sommige Peerden / wel kon-
 tinuelijck gelijck een witte vochtighent /
 gelijck wit suot / dat men soo den droes
 noemt ; maer daer en vallen soo geen
 losse bilieren inde Kezle / gelijck het
 doet aen die van het quaet ende rotte
 suot : desen droes en is noch niet haer-
 lijck / gelijck die van het rechte suot :
 het komt upt een verhoude Hersenen /
 ende Maerck van het Kugge-been / 't wel-
 ke seer wel te genesen is / alsoo gn noch
 hooren sult / albaer icht ozder loys van
 elcke quaele / t' zynen tyde verhaelen sal /
 ende by dien booz alles seer veel dwer-
 sche / goede ende wel beproefde Remedien
 aen geben sal / ende aldaer oock be'wijst
 doen / wat ende van waer het quaede
 suot voort komt : maer die Cure van
 dien

dien sal ick houden hoor mijn secreet: want
 ick wel dzy Jaeren / hebbe moeten op
 studeren ende leeren / om het selve te
 kunnen kureren ende genesen / alsoo ick
 diversche genesen hebbe / en het blijkelijck
 is by diversche die ick daer van gene-
 sen hebbe / met groot verwonderen / van
 veel Personen; om dat men in geheel
 Europa / noydt jemaent en heeft ge-
 bonden / die het quaet snot heeft konnen
 genesen / dan om dat de groote ende
 seer moeilijcke Konste / die ick met so
 veel moeyte / ende arheidt hebbe bekomen
 ende hoor de Werelt niet doodt bijben
 en soude / so sal ick kleine Boeckstien
 alleendelijck daer van maecten / hoor de
 Tiel-hebbers / die het betaelen willen: want
 het geen Konsten en zyn / om den gemeenen
 man so toe te werpen / ende hots daer af
 te seheden.

Van het Ys-been, het 24. Capittel.

Het Been Ichyon ofte Ijs-been / dat
 is een groot noex-ront been / met
 twee enden boven plat: gelijck
 twee Plaeten die by naer tegen mal-
 kanderen komen ende zyn van achter op
 het derde Werbel-been / vande beenderen
 opgeleudt / gelijck enen Smit het een
 Iser op het ander seght heet zynde / en-
 de so aen een gesmeet oft geweldt woordt /
 ende alsoo daer aen gebonden met ster-
 ke Ligameenten, ende Tendonen van sem-
 achtige substantie / so dat gelijck men
 siet / datter de geheele macht van het
 Peert

Peert moet op houden : daer zijn van ter
 zyden twee gelijck Pannen / op elcke
 zyde een daer in dat het hovenste groot-
 been in-draeyt / ende met de Semtoven
 ende Banden / daer in zeer vast gebon-
 den is : dit As-been is met eenen groo-
 ten Cierkel ofte hol / om dat den Cirg-
 darn daer tusschen / ende aen de Aewelen
 de Beulens daer door souden mogen
 passeren / ende oock den Stercus, ende zoo
 voort oock met het satsoen / van den Cirg
 ende de amliggende Partyen te Formee-
 ren ; ende zoo voort de Beenen daer aen
 vast te maacken / die het geheel Lichaem
 moeten draagen / ende het steunsel geben ;
 daerom dat wy wat van de Beenen behuyfen
 sullen / hoe dat sy in een gekerkt ende ge-
 bonden worden / ende van elck Lidt / om dat
 tet soude kunnen roeren ende bewegen / om
 soe het Peert voort te doen gaen / sijn-
 gen en loopen.

Van de achterste Beenen, Het 25. Capittel.

DE achterste Beenen / zyn van bo-
 ven aen het As-been vast / gelijck
 ick gesendit hebbe / ende draeyt het
 groot hovenste been / daer in gekerkt in
 een Panne : het hovenste been is zeer
 dick / doch in den middel heel dunder als
 op de enden : het been is iet krom met
 de hovenste ende / om dat de not haer
 soude kunnen voegen / in het Panneken
 van het As-been : het selve been heeft te-
 gen

gen ober de not / een uyt-steckfel wat
 hooger als de not / om dat soo de vol-
 komenen Heupen-been soude satsoen ge-
 hen / met een groote breedde / om alsoo
 de Musculen te ombangen / ende veer
 stercke handen van Semuwen / daer aen
 te konnen binden tot beesterckinge van
 het selbe Lidt: want het groaten last dra-
 gen moet / onderwaerts is het met een
 groote Ioncture, ende heel dicke uytsteck-
 sels / om soo het onderste Been te ont-
 saangen.

Het tweede Been nederwaerts / is wat
 langer dan eenige van de ander / doch
 van boven heel dicker als beneden / om
 soo dat groot Been van boven te ver-
 gelijcke in de dicke vande Ioncture, om soo
 gelijcke groorte een satsoenelijck Lidt te
 Formieren / de onderste zijde van het sel-
 ve die kompt in de knien / om alsoo te kon-
 nen helpen Formieren / ende en is albaer
 soo dick niet als op de bovenste eynde:
 inde knien van achter is noch een Been/
 van outrent een palme lanck / dat soo
 de knien heijt Formieren / dat Been komt
 effen op het onderste Been / al daerment
 de Beenen af-snijdt / al eermen die gaet
 hangen / gelijck die Ossen ende Kroepen
 bienien gaet op-hangen: men snijdt de
 Beenen af wat beneden de knien / dat
 dit hoort been is van satsoen van vooren/
 met een Rote-been vuytgehoidt / gelijck
 by naer eenen Katrol / om dat de knien
 soude konnen houwen ende belnegen
 ende is met het bovenste Been soo in een
 gesatsoenert / om soo doen te buygen
 naer den taille vande Berste / ende van
 achter

achter hebet een witscheeksel / van ontrent een palme lanc / daer dat de groote achterste Senulwen aen vast zijn / ende alsoo de haam wyl maecten / daer men den handboom door-steekt om de beesten op te hangen.

Het vierde Been / is dat van onder de knien tot aende kote komt / ende is een effen been / van achter een golle / ofte wat leger ingeholt / om de Senulwen daer wat in te pzenten / om dat ter moeten twee Senulwen op een liggen / ende het is onder aen de kote / met een dobbel loncture, ghelijck die van de hoven / maer en heeft niet anders dan een kote die dobbel is / ghelijck de Ossen twee hebben / soo en hebben de Peerden maer een / die met een dobbel loncture is / om soo het hoven-been te ontfanghen / van agter de kote is nog een kleyn been plat / ende is van agter soo tegen de loncture vande kote teghen ghelapt / ende met de Senulwen ende banden soo vast gebonden / dat al te samen een sterke loncture maakt / ende in 't noote-been ofte kote / dese heeft achter hoven het kleyn beenken / datter aangevapt is / ende hoven de Senulwen ghelijck een blaasken / dat men in 't frans de Musette noemt / men splijt het vel open / ende men pelt dat blaasken af vande huyt / ende van de senu / ende neemt het blaasken soo weg / het welke een groot hulpe doet / in Peerden die hun van hoven seer hebben gedaan in 't selve been / want dat gat daar dit blaasken wyl getrocken is / wordt veel vogtighent quijt /

quijt / die al t'saemen van koben langs de
 Senunen af komt ende purgeert / daer mede
 alle de quaede humeuren / die hun van het
 sozseren / ofte verbrzingen gebleven is / het
 gat van daer het blaesken ingestecken heeft /
 is lichtelijck te genesen / met de salve van
 Egypten / ofte soo in de Apoteek genaemt
 Egipciakum, die hier naer sal geleert worden /
 hoe dat men den selve maecten sal.

Onder het Kloten-been dat het sesste is / soo
 binde ick noch twee Beenen in den voet : het
 eerste is tusschen het kleen voetken ende de
 klot : het is een kleen been ontrent twee vin-
 gerten lanck / immers naer de groote der
 Peerden / endsh heeft maer een effen Ioncture,
 dat gelyck tegen malkanderen staet / dattet
 niet seer hol en ingegront en is / van weder
 zyden soo tegen de zyde van de kote / als te-
 gen de zyde van het kleen voetken / maer seer
 wel gebonden / mer de enden van de Senu-
 nen / die aldaer haer eynde nemen nu hebben
 wy noch het kleen voetken / dat by naer van
 satsoen is / gelyk eenen Peerts-voet / daer
 uyt soo dat de soole van den Schoen voort
 komt oft mast : het kleen voetken is van het
 achtste been / datter gebonden wordt.

Wy hebben nu betoefen hoe dat de agterste
 beenen beginnende van het 13de been / neder-
 waert met de Ioncturen ofte litten in malkan-
 deren zyn geboent / die in elck achterste
 been zyn acht stukke maekende t'saemen twee
 achterste beenen / sestiën in getalle.

Van de voorste Beenen, het 25. Capittel.

Dan ik wil vooz eerst / noch komen tot de voozste Beenen / ende gaen ondersoeken de Ioncture, in hoe veel deelen ofte beenen / dat deselve gedrukt zyn: vooz eerst het Schouwer-blad dat is een plat been / ondertwaerts dick ende smalder / met een ronde panne / ont den knoop van het bovenste been in te dragen: het Schouwer-blad is maer gelijk aengeylacht / op het musculachtig bleesich / dat aen de Ribben gewassen is / ende aldaer verbuult / soo dat het Schouwer-blad daer op gegroeyt is: het is een wonder werck vande nature / dat zy daer mede assulcken groot gewelde mogen doen / met de voozste beenen / ende so los daer aen geleydt zyn; maer zy zyn seer wel vooz-bonden met sterke Tendonnen, het Schouwer-blad van vast staende; soo komt daer noch een groot been genaemt het Voost-been / ende plant hem met den point in de panne van het Schouwer-blad / ende woort daer vast gebonden met sterke Ligamenten, ofte Tendonnen soo vast gestelt zynde / streckt hem dat been wat nader voren toe / ende maekt daer mede zyne dicke knobbel: het Voost-been dat is geheel dicke met d'einde / om dattet ander been oock met zyn dicke note soude behoegen.

Het derde Been / is yet korter als dese

se kneer voortgaende / maer is dicht met
 weder-zijden grave einden / om soo met
 het onderste te kâmen / in het onderste
 vanden buecht / aldaer de beenen begin-
 nen te bereyden / om te gaen aldaer hem
 dat implant / met zyn hooft inde panne
 van het been / dat loopt tot de knien/
 ende is aldaer geheel vast gebonden / met
 stercke Tendonen ofte vanden : dit been
 dat tot de knien loopt / heeft van achter
 eenen aenlast / die wel een palme hooger
 komt als de kote ofte loncture, het welke
 men wel siet uitsteken aende Peerden/ als zu
 voort gaen : dat beenken komt tot by den
 ringel / ende is aldaer wel vast gebonden :
 dese loncture is geheel zwack / ende licht
 van roeren.

Het vierde Been / dat is dat tot de
 knien komt / ende is het langste boven
 allen de beenen / ende is wat krom bu-
 gende : want voortwaerts ende van boven
 veel dicker als beneden / door den aen-
 last die daer boven aen licht / ende komt
 haer te voegen / by naer plat tot aen de
 knien / ende wordt daer soo aengebou-
 den : daer zyn seuen klepne beenkens/
 die de knien maechen : eerst vier neven
 een / ende anderwaerts by neven een/
 die al inalkanderen by nae plat ontfan-
 gen / ende alsoo t'saemen de knien mae-
 ken : dan ouder de knien hebben wy noch
 een been / dat komt tot de kote / ende
 is aldaer met eenen dubbelen lonctuer,
 ende ontfangt alsoo de kote / maer en
 hebben maer een halbel kote / ende die
 vande Ossen hebbender twee neven een :
 de kote is van het verrijende been / dat
 wy

wy tot hier gebonden hebben / jeder een
 weet wel wat dattet van de Kloten zijn /
 daer de Jongers soo dickmaels mede spe-
 len : dese Kote eynt haer aen noch een
 kleyn beenken / tusschen de Kote ende het
 Been / dat vande Knien kompt / licht van
 achter tegen geplacht / om soo de Kote
 tegen te houden van het ontleden / dooz
 sterck geweldt dat die Peerden samtijds
 doen / als sy soo hart moeten trecken :
 ende is wel vast aen een gebonden met
 sterke banden ende voorts onder de ko-
 te kompt noch een kleyn beenken / dat
 tusschen het kleyn boetken ende de Kote
 kompt / ende zijn beyde dese Litten / by
 naer effen sonder uytgeholt / soo dat zy
 in een niet vaste en houden / datse licht
 konnen ontleedt ofte verbrongen wesen ;
 om datse in malkanderen niet gehaldt en
 zijn : het kleyn boetken is van satsoen
 gelijk eenen anderen boet / alsoo ick
 hier woen gesendt hebbe : ende de soole
 spijyt uyt de substantie van de kleene hoe-
 ren : nu hebbe ick gedaen met de Bee-
 nen ; soo binde ick in de voerste beenen /
 in jeder tot vijftien stucks / soo komen
 de twee voerste te bedragen 30. stucks :
 de twee achterste elck acht t' saemen 16.
 stucks het Hs-been een de beenen van de Kug-
 ge-graet / met het Sterre-been zijn bys-
 en-thintig sonder de Ribben / die men
 hier aen het Kugge-been laet / ende den
 Hals seben Beenen : ende het Hoost twee
 Beenen kompt t' saemen tot een-en-tach-en-
 tigh Beenen / die al-te-saemen aen een
 gebonden zijn / met Tendonen handen ende
 Senuwen / daer van wy noch spreken sullen.

Ick wil nog wat verhaelen van de
 booz verhaelde beenderen van wat stoffe
 dat in geschapen zijn / ende van diverse
 stoffen.

De beenen die zijn geschapen / van het
 Wert-achtigste deel des saet / een Been is een
 similaere deel / hout ende droog het onbe-
 voelichste ende haerste des Lichaems / om
 het Lichaem te steunen / ende ober ende te
 houden.

De Beenen zijn van drie der-ley /
 Substantien / het middel van het Boeck
 is hart ende het marck wordt daer in be-
 waert / dat wordt bewaert booz een Epip-
 hysis ofte Kraek-been / dat een boos ende
 spontiachtig-been is / gehyck men sien
 kan aen de groote pupen van het been /
 die aen de vinden seer groot ende boos
 wassen / t welck wel dient om de beenen
 steunsel te hebben / om datse hreedt ende
 sacht zijn / dit sacht ende spontiachtig
 been / dient om de Ligamenten ende Tendonen
 daer mit te doen woorts stamen / ende de
 musculen bequamer daer tusschen in te bes-
 ten / daer is noch een soorte van beenderen /
 die welcke aenlast aengraesels ofte uytsteek-
 sels zijn / ende dienen alle om steunsel te
 geben / om sulcke noodige litten te steu-
 nen / ende booz de Tendonen, gebonden te
 worden.

Van de Ligamenten.

Een Ligament is een simpel deel / on-
 bevoelich / hout en droog / de mid-
 del natuer houdende / tusschen Se-
 nulwell

nikken en Cartilgao, geschapen uit een taene soorte des zaats: zy zijn gemaacht om de Articulationen ofte Litten te saamen te binden / voer het uit-wijcken te beschermen; zy zijn ook een bezzel der Tendonen, op dat zy niet gequest en souden worden: zy dienen ook om de Tendonen, in haere plaetse te houden / ende ook om de inlaendige partyen te draagen / geluck de Longen de Blaaze ende andere.

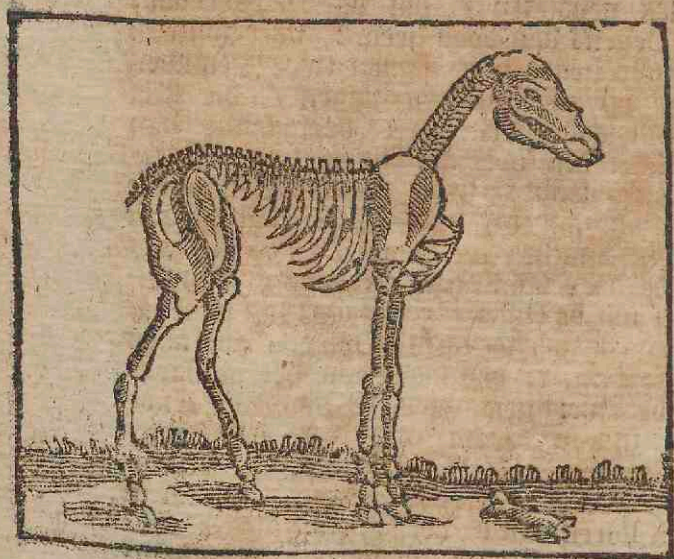
Een Tendo, is een simpel deel / hoe wel nochtans onder de gekomponeerde gesteldt wordt; maar het is eugentlich den steert der Musculen / ende is een gecomponeert deel / uit Ligamenten, en Senuwen t'samen gemaekt: die Tendonen hebben voer gebruik / datse principaelich strekken tot de gewillige beroeringe / daerom dat zy gant soo vande nature gemaekt is / sterker van een Senuwe / ende bevoeliker dan een Ligament.

Wan dan hebben wy behoort / van wat zert / dat de Ligamenten, Tendonen en Senuwen / over al het Licham uitwassen / ende daer mede de Beenen / seer vast aen een binden: alle de Senuwen a is vooren geseyt is / nemen haeren oorspronck uit de Hersenen / ende uit de Maerck van 't Rugge-been / ende verprijdt haer over alle het Licham.

De Senuwen / die de voerste Beenen t'samen voegen / die komen van uit het

het Kugge-been / neder-balende langs
 de Knubden / ende aldaer zy eerst ge-
 bonden worden / aen de Ioncture, van het
 Schouwerblad / van daer neder-balende
 tot aen de Ioncture van de Wazst / daer
 zy noch eens vast gebonden worden /
 ende zoo voortz van Lidt tot Lidt / ende
 aen de Knien / soo worden zy vast ende
 allen gebonden / om dat zy daer door
 bewegens van doen heeft : daer zyn van
 achter beneden de Knien twee Senulten
 die op mastkanderen liggen / die heel
 groot ende sterk zyn : daer komt van
 vooren een ober de Knien / die neder-
 waerts loopt : maer zy is heel kleender
 dan de ander / om datse van vooren
 geen macht en moeten gebruiken /
 ende daer komt een Senulte / van vo-
 ren uyt de Knien / ende loopt van buytens
 eens kruysende achter naer / om alsoo
 het Been te gebruiken van het omflaen /
 ende wel gespannen te houden : ende
 zy zyn wederom wel vast gebonden /
 onder aen de Kote / ende voortz vermin-
 deren zy seer / ende bestreeckende tot in
 den horen van de voet / ende aldaer eyn-
 dige zy / soo dat zy de beenen bespan-
 nen / ende met de Ligamenten, ende Ten-
 donen, vast aen een binden / ende soo
 sterck steunen / dat zy daer merke soo
 groot geweldt doen geluck by dage-
 lijks sien / in de achterste beenen / begin-
 nen de Senulten af te daelen van het
 Kugge-been komende langs / ende door
 het Hs-been soo nedertaelende / langs
 alle de gebruycken / ende in alle Jonck-
 wren / wel vaste gebonden wesende daer

meden het Peert zijn streunsel kizigt/
immersg gelijk als gesept is van de
voorste beenen / soo zijn de achterste ook
gebonden / aen alle de loncturen, ende
geuen alsoo het streunzel / gelijk als deze
Figure.

Du hebt nu gessen het Peert son
geraente / de Beenen aen een gebonden /
met de Senubien gespannen / om te
kethoonen hoe dat alle de loncturen, door
de Banden / Tendonen ende Ligamenten
eerst met de Senubien gespannen / ende
alsoo te saemen aen een gebonden zijn /
op dat ieder een mach werck nemen / om
alsoo

alsoo nood hebende / van afsulcken Tidt te kureren daer uyt te sien wat hem te doen staet / ende ingebolge van het fatsoen ofte eygendom van het boozsende Tidt / alsoo te oordeelen / ende de Medicamenten daer naer te bereyden / om alsoo te appliceren naer den ryck van de saeckie / dies volgende recomman- dere U. T. daer in wel gaede te staen: want eenigh getzeck komende van hem selven in de lonctoren, moet heel boozsich- tigh gehandelt worden / ofte anders sal het quaetsch uyt-ballen: wy hebben tot hier toe genoegh gesproken van de Been- nen / Senuwen / Wanden / ende anule- ren dingen die het steunsel maecten / om het Lichaem over ent te houden: nu sullen wy gaen bewysen waer mede dat de beenen verbult bekleet ende ten vollen gesozmeert zijn.

Van het Vleesch ende Muscu- len, het 26. Capittel.

Wy hebben tot hier toe soo diekmaelg verhaelt van de Musculen, ende in geen der manieren betoont / wat die zijn ende in sekerlijck weet / dat den gemeinen man niet daer van en weet / daerom soo wil ick hier klaerlijck betonen wat dat die Musculen zijn / haere substantie ende werckinge / ende waer mede dat de Been- nen en Senuwen overdeekt ende alles met vleesch verbult / ende de Huyt daer over / om soo een volkommen Deert te sat-
soene

soeneren.

De Musculen dan zijn dat Vleesch / dat men veel in billen / van de Vlien ofte Hoeyen vint / ende is al besloten / met gelijk een Velleken / al oft half van Semutoen waer : ende het een Vleesch loopt herrewaerts / ende het ander derrewaerts / met zyn streyken als men 't met hokskens / van een wint trekken het seheurt noers ofte dwers / volgens den loop der Muscule.

Het Vleesch ende oock den Muscule / hebben haeren oorspronk uyt den bloede : zy zijn van warmer ende vochtiger naturen : zy geuen het lichaem een Manterighent / het gene dat wy recht vleesch noemen : dat is ower al tusschen de Musculen / in een eygen velleken besloten : oock om dat de Semutoen haer des te bequaemer / met haere kleine kranckens daer dooz souden mogen strecken / ende de Musculen alsoo te beter haer roeren geuen : dit vleesch verandert hem somtijds wel in bet / dooz de overbloedighent van het goede bloedt / dat somtijds dooz de Aderen in de Musculen getzehen wordt / gelijk dooz den damp van den Nassen / die daer een vochtighent in bzengt / ende verandert in bet.

Van om in 't horte daer af te syzeken / soo worden dese Musculen in dzy-der-leg substantien onderscheyden : want haer lieder beginsel ; het Hoost der seluer is met Semutoen douz-trokken : het middelste 't welck men den buyck der Musculen noemt is vleesch : den steert ofte het eynde der Musculen is hart / ende

Se

Senuachtiger dan 't hooft / daer uyt dat
de Tempones dat zyn de Spanfenunen/
waffen in sonna desen Musculen / zyn
van Vleesch / Vellekens / Senuwen / en
Ligamina, te saemen gewaffen / zoo dat
dooz de menighoudige Senuwen / alle
de leden des Lichaems / innewaerts uit-
waerts / opwaerts ende neberwaerts haer-
tig / ofte lanchjaem van haer ofte tot
haer / alles naer de Beestens wille / ma-
gen beweegt ende getrukt worden/
daer-en-boven zoo zyn zy ook naer de
gelegenheit des Lids / van menigh-
derley gedaente lanch / dicke en breedt /
en daer toe soo wonderlyk / onder den ande-
ren dooz-vocht / dat men haer wesen beter
dooz haer-lieder roeren / dan dooz 't gesichte
oft dooz eenige ander manieren kan dooz-
deelen.

Om van nu voortz / int kortz te spreken
van alle de Musculen / zy zyn alsoo het sac-
soen van het geheele lichaem maecten en
sazneren / om soo met de huyt overdekt te
worden.

Van de Huydt, het 27. Capittel.

DE Huydt / is alle lewendige Crea-
turen/ die bloedt hebben van de natu-
re / niet alleen tot een cieraet / ende
beschutsel gegeven / maer oock als een
beksleedinge des ganschen lichaems / de-
welke in de eene plaetse dicker / harter/
weecker oft dunder bevonden wordt / als
in d'ander.

Gelijc ist de plaetsen / daer eenig
lank

lanck haer waft/als booz en in de maene/in de steert/ ende onder aen alle vier de voeten/ namentlijk van achter van de knien nederwaerts/ tot onder de kote/ ende oock noch dickts van allen/ kloben tegen den hopen.

De natuere/ heeft dat soo berozdonneert/ om dat booz zijn dicke veel bochtigheyt soude naer hem trekken/ om alsoo het haer daer mede te doen wassen/ ende boozts daer mede te onderhouden/ ende boertzel te bekieenen/ soo dat affsulcke partijen/ daer veel lanck ende dikke haer staet/ altydts geheel bochtig gebonden worden/ booz het gedurig jagen van het haer/ dat albaer continuelijck bochtige stoffe naer hem treckt/ ende somtydts maer te veel/ soo dat deze bochtigheyt snel kloben ofte krabben by brengt.

Hier af/ soo wil ick ieder een waerschoutwen/ als gy eenige Peerde moet koopen/ booz D. C. gebuyck/ mogt daer naer wel toetsen/ want de Peerden die onder zoo overvloedig geshaert zyn/ sullen ten lesten een kloben krabben ofte mook geraecken/ gelijckerwijs dat ick daer van veel experentie hebbe gesien/ ende menig man daer over gebaershout/ want booz de gzoote bochtigheyt/ die daer gelvent zyn in dese partijen te vloeyen/ namentlijk in den booz-winter/ als de Peerden blijben stil op den stal/ daer sy den geheelen somer over hebben gzooten arbeydt gedaen/ ende dikmaets het bloedt verwart/ daer naer wederom in de koude blijben staen/ daer van quade decorie des Bloeds ende seer veel

veel quaede humeuren / ofte vochtighend / die herten de Musculen , tusschen het Vel ende Vleesch gedreven worden / ende als dan van die vochtige partuen des Haars / naer beneden getrokken worden / ende albaer soo een bytende Wenachtige vochtighend / die de huyt soo doozkneetselt / ende dooz bydt dat sy ten lesten open blijft / ende somtijts soo doozkneetselt ende dooz herten wort / van soo een suer ofte soute vochtighend / dat gelijck men somtijds siet / de selue niet meer te genesen en zyn ; haer van wy nog breeder spreken sullen aldaer wy van de kuereu sullen bespreken.

De huyt is ober al dooz-maken / ende dooz getrocken / van de aderen die den meerderen veel aldaer haer endt nemen / om soo besloten te wesen.

En is ober al Porieus ende met kleune gatkens doozluchtig / nochtans de huyt van de beesten gedaen zijnde / en siet men geen doozluchtighend nogte yaten.

Wat de Huyt doozluchtig is dat bewijst hem klaerlijck / dooz het sweet datter dooz de behoudene kragt wygedreven word / ende by dien het Lichaem ontlast word / van veel vochtighend.

Het uit-drijven van het sweet kan somtijds wel strecken tot de gesondhedynde / ende daer is ook een soorte van sweeten / die welcke somtijds wel beschadigen mochte : by exempel het sweet dat dooz de almedecine wygedreven word / bewijst alle sennige dampen van 't herte / ende maekt 't selve zynker ende klaer / soo dat daer mede het Bloedt gesuybert word / ende een goede decoctie maekt : ten twee-

den

den het zweet dat van zyn selven uyt-ge-
 zeben wordt door vermoegt hejdt van den
 grooten last / die het Licham moet drae-
 gen / kan wel dienen tot quaet / om dat
 het met getwelbt hande uyt-dryvende
 kracht geschieden moet / ende daer mede
 geen sennyge dampen / van 't herte en
 worden gedreven / ende daer naer op-
 houdende kijft dat soo hoven liggen;
 doet soo de Musculen herinvoeren ende ver-
 styben / soo dat daer door het Maerck
 uyt het krukke-been / somtydts daer door
 eenigh geboelen krijft / ende zoo voort
 de Senuwen gansch verstyft worden /
 alsoo men siet aen de Paerden / die ver-
 bangen verhouft ofte verwaertert wor-
 den / dat zy daer door soo styf worden /
 dat zy niet reuen stap en konnen versetten /
 ende soo gy u handt boven op de billen /
 oft boven de borst legt / daer sult
 gy geboelen de verhartinge van het
 vleesch / dat zyn de Musculen / die haer
 soo verstyft vinden / van dat verkoude
 zweet / dat daer boven is blyben liggen
 gelyck ick booren gesent hebbe / ende daer
 naer wat breedter af-schryben sal / aldaer
 wy van de verkoufthejts kueren verhae-
 len sullen.

Noch moet ick hier wat van de Huyt
 verhaelen / dat nochtans te verwonderen
 doet: want soo menig haer als een beeste
 op 't huyt draegt / soo veel zweetgaten dat-
 ter inde huyt zyn; ende soo oock van gesuc-
 ken aen de Menschens huyt is: want jeder
 haer heeft een Pot, aldaer het stoeet kan deur
 gedreven worden / als die niet te seer ver-
 stopt en zyn / soo gy noch hooren sult: want
 wy

wy van alles goet bescheet sullen belynzen/
 ende hier mede de Hant laten bliuen / ende
 komen tot den Horen van de voet / zoo daer
 mede dat wy hebben een volmaekt Peert/
 om zoo voort te laten springen.

Van den Hoorn van den voet, het 28. Capittel.

De Horenen des Voets en is anders niet
 voortg-komende / van gelijk de nage-
 len der handen ofte voeten/ende is van
 de voortlichtige nature soo geordineert / tot
 groote hulpe ende dienst van de Peerden/ben
 Horen die komt voortg van de Hant ende is
 spruytende gewelt als uyt een Fonteyn;
 door de groote en dicke van de hant / die
 de nature aldaer seer dicke ende Membranous
 geordineert is / om alsoo desen horen te doen
 voortg wassen Winter ende Somer / tot groo-
 te voortdeel van de Creaturen: want sy son-
 der de horen niet en soude konnen voortg
 gaen: want die horen dienen ook mede om
 de Hers aen te staen / om dat de horen soo
 seer niet en souben astopen ende beschadige/
 door de harde steenen en gruyg ende ander
 harde dingen.

Voortg de soole van den hore met het
 strael / die komen voortg ende wassen van de
 uytterste enden / van de Sinnen / die hun
 daer bereenigen ten enden het kleyn boetje/
 ende maken aldaer gelijk een Kork-agtig
 Meesch / daer uyt dat de soole met het strael
 geheel seer voortg wassen doet: want men
 de soole moet uyttrecken / soo salder op veer-
 tien dagen wederom noch een ander in ge-
 wassen

worden/van alle gebreken van den horeu der
voeten/sullen wy wat handelen t'zinnen tijde/
daer van wy van alles/goede onder-richtinge
ge sullen geben.

Wy hebben tot hier toe van alle de Litma-
ten van den Peerde / soo wel de inwendige
als de uitwendige partyen / ende hebben
alho t'samen geuzacht ende aen een geheet/
een volstomen ende wel gemackt Peert / ge-
lijc als gy hier sien mogt aen dese figure.

Hier siet gy een Peert / dat heeft de
oogen ende Ionkrure van den Oog / de
stercite van eenen Mund / ende oock de
voeten : de Haznen de dien van den Esel /
de

de Kele ende Hals van den Wolf / de Ooren ende Steert van den Vos : de Wast ende de Waene van een hette Druive / de stoutigheyt van den Leeuw / het gesichte ende licht onne-keeren van een Slang : de pag van een Kattete : de ligtigheyt ende dapperhendt van den Haes / den stap hoog / den dras luy lustig van galopperen / licht in 't loopen / ras en dapper van spronck / ende wel ter hande.

Tot den Leser.

Ick hebbe U. L. hier seer klaer betoont, hoe dat de goetheyt van dien Almogenden Schepper soo een volmaskte Creatuer geschapen heeft, tot groote hulpe van ons menschelyke geslachte, om dat wy ons daer van soude doen dienen,

Maer niet alleendelyck van de Peerden oock van soo menig-derley viervoetige dieren, Vogelen des lochts, Visschen der waeteren, ende soo menig-derley gewassen, van Kruyden, Blommen, Vruchten, Steen, Houten, Metaelen en Mineralen.

Daerom beminden Leser, denkt eens wat wy aen onsen Alder-hoogsten Schepper der Creaturen schuldig zyn, van hem alleen moeten wy wassen ende groot worden

den, door hem moeten wy groeyen in deugden, ende deur hem moeten wy voorts brengen vruchten des eeuwigen levens, de blaederen ende het Bloeyfel versieren wel den Boom, maer van de vruchten komt het profyt, dan t'is niet genoeg Christen naem te hebben, wat goets te lesen en te hooreu, ende eenen schyn van deugden te hebben, maar wy moeten ons poogen om vruchten voorts te brengen, dat is deugdelick ende wel te leven, Godt boven al lief te hebben ende onsen naesten als ons eygen selven, voorts ons oeffende in de Wercken van barmhertigheyt, levende als goede Christen menschen schuldig syn te leven, dit doende sullen wy toonen dat wy voor Godt sijn voort brengende vruchten van t'eeuwig leven.

Korte verklaringe van den Ommeloop des Bloedts.

Het 29. Capittel.

DEN Ommeloop des Bloedts / en geschied niet alleendelijck in Veerden / maer ook in de Menschen en in alle bloed-rijcke Creaturen : waer van wy in 't korte generaelijck sullen verhandelen van den kouws / om dattet wy te swaer dunckt dooz den gemeynen man / alsullien groot werck te konnen begripen / om datter dooz de menigte van de aderen ende slacht-aderen / dooz soo veel diuersche naemen ende den grooten kouws van dien / 't welck soude doen dalen van d'een naer d'ander : daerom en sullen wy maer slechtelijck bewijs doen / waer van dat het bloedt geschootit word ende alsoo dooz naer jeder parte / soo wel inwendig als uytwendig gesonden word.

Het voetsel / dooz de maelinghe der Tandden / vermenginge van het vocht des mouds : daer naer dooz den kizop naer de maeghe afgesonden / ende dooz de ingeboren kizacht der selver / tot eenen Chylis heraudert word / naer zijn separatie van de Excrementen der darmen / dooz twee diuersche wegen naer de lever en 't herte gesacht.

Wy sullen die Bloem-voeders / ofte Geest-voeders noemen / om dat haere stoffe met de materie ofte vocht / dooz de

kanste der Chimi overgehaelt / in ooz-
 faecke subtielhejdt van sulstantie en wer-
 kinge genoegsaem over een komt / zy
 zijn niet een seer dunne vlies / ende niet
 verscheyden Valvulas ofte schoot-deurkens /
 die van de leber en het herte naer de
 schiklikheing gekeert / gemaect zijn en-
 de hoorsien worden / ende verhezen zijn-
 de door geheel het Mesenterium, ofte het
 krans-net / ende komen meest in het dun-
 ne gedarmte / bysonderlijck in het In-
 testinum Tennum, ofte ydelen darm / loo-
 pende niet minder swaenken in het grof
 gedarmte / om daer uyt de reste van den
 Chylus door haer bequaem zynde / op dat-
 ter niet en mochte verlopen gaen op te
 haelen.

Als zy nu desen Chylus uyt-gesogen
 ende tot haer getrocken hebben / wordt
 dien tot de grootste klieren van het Me-
 senterium Pancreas genaemt: aldaer maec-
 ken zy verscheyde omkeringen / op dat
 haer mocht in haer bloet aldaer wat op-
 gehouden / door een hooger kokinge
 haer Phleghma ofte onsuiverheyt / die der nog
 overig was / in dese klier mocht uyt-wer-
 pen.

Desse swaenken haer noch wat ombzai-
 jende / komen tot boven aen het Deaprach-
 ma, ende vereenigen daer / ende maec-
 ken daer een groote Ader / t'welck ge-
 heeten is de melk-ader: ende komt soo
 door de Leber / daer zy eenige kokinge
 krijgt / ende wordt alsoo naer den
 rechter ketel van het herte gesonden /
 desen Chylus tot een perfectie van een pur-
 per root vloedt / in den rechter ketel van
 het

Het herte gekogt zynde / delwyle hy niet en konde voortwaeren door de grootte Vena Cava, om haer bypoyntige halven de slouppen ofte Valvullen, van buyten naer binnen siende te rug moet keeren / word door een arterie ofte Vena arteriosa, met het openen van haer by slouppen / die zyn half maens gewyse / die van binnen naer buyten gemarckt zyn / naer de Longe gevoerd / die met een gedeelte des selfs gewaerd word / het overige door de respiratie behoorzijck gebentiseert zynde / gaet door een ander arterie genaemt Arterie Venosa, in den sincken winckel van het herte / op dat het albaer door de natuerlijke warmte / en aengevoeren hragt der selfde / tot een volmaekte masse des bloeds / soude mogen verbragt worden.

Deze leste volmaektheydt gekregen hebbende / en niet konnen te stuy door de hoorseynde Arterie Venosa, om haer twee schutsels myters gewyse / die van buyten naer binnen siende naer de Longe keerende / word het door een arterie die men heet Arteria Magna, met het openen van haer by Valvulas ofte schutsels / door zyn rarefactie ende opswellinge / siensens de persinge van het herte / door de Animale geesten die van de hersenen soe konnen inbloeijende aengevoerd / en word alsoe door dit vat / en al haer rancken is het geheel Lichaem versuyend / tot noodsaechelick sonderhoud en leven / 't geen overig lust ende tot voedinge noch niet bequaem en is / wort uit de slachaderen wederom inde aderen / en van

deze door de groote Vena Cava, wederom tot het herte geleidt / ende met den geduerigen invloeyenden Chylus, op een nieuwen herhooght zijnde / wordt wederom door de stach-aderen uitgeboert / makende alsdoo enen gestadigen en volmakten omme-loop des Bloedts.

Gelijck de Zonne zijnde het herte van 't groot begryp / de vochtigheden des aerttrijcks verwarmt ende uit de selve dampen en waesemen ophaelt daer naer de selve verdicht / en wederom doet smilten / om het aerttrijck te bevochtigen / op dat alles daer uit souden mogen bestaen en geduyig haer-gebracht worden / sou naet het met het herte / de Zonne van dat kleyn begryp het haer door zijn aengehozen wormte uit de aertachtigste / en de leegste deelen van 't Lichaem / een dauw en damp verdicht die tot een masse des Bloedts / om de selve met de betale geesten vermengt wederom te doen smilten / op dat alle de leden mochten geboet ende verquicht worden.

Het Bloedt in de leden renigsmits verliouit / treckt wederom naer zijn Zont herte / als naer de lebende Fonteyne van 't Lichaem / aldaer toerd het wederom door de natuerlijcke en stercke hitte / als den schat des levens gesmolten en met geesten als eenen balsam verwilt / ende wederom op een nieuwen door het Lichaem verbonden.

De groote Zee maecht door de aderen des aerttrijcks stroomen en stromen / die wederom tot de Zee in vloegen / ende dit alles met enen gestadigen omme-loop

en beweginge: want soo het Waeter stille staedt / soo keert haer goedt en deuyt tot quaet.

Zoo spruyten oock de Fiebieren der licha-
men uut den occiaen / zynde 't herte met
zijne groote vaten / aderen en slach-aderen/
en stroomen wederom in den zeyden met
een wonderlyke en gestaetige bewe-
ginge / op dat haer boecht tegen de bebes-
binge mogte bewaert zyn / en alle de le-
den met haer locale geesten souden bespruyt
worden.

Daer is een Ebbe en bloed niet alle-
nigh in alle groote Waeteren des
Verrijks / maer oock in alle binnen-
landschen meiren grachten en beeken / tot
het minste ende stiffte water / in een
glas enmer ofte ander vat inklung:
ghelyk Symeon Stevijn dien grooten in-
feraar en wijs kunstnaer / in het derde
voorstel van zyn seste Boek des Vert-
kiloets schryfts klaerlyk bewijst / soo isser
oock in alle lichaemen / een op ende af
ommelooop des bloeds / de wyle zy beyde
in de kragt van haer oorsaecken de na-
ture van haer boecht / en haer eynde naer
proportie van haer lichaem ghelyk-formig
zyn.

Hier uyt sal men regt verstaen waerom
dat in een senningen steek / ofte beet
van een slange ofte van eenen raesenden
hond / in de Spaensche polskien oft ander
en diergelyke kouragien het ghelyc
Lichaem aenstands besmet word / sonder
dat het aengeroedt beel / beel tuss
in 't minste geguest is / ofte wel geguest en
naer naer genesen zynde / hoe dattet ee-

nen lael smaare rasernijen Hydrophobycen,
 en ander diergeijke ongemakken veel
 tijds hoorballen / om dat de besmettinge
 het eerste / t'zu uytwendig oft inwendig
 al deel ingezucht / gelijst met het we-
 berkeerende bloedt; dooz de aderen naet
 het herte geboert / en van daer dooz het
 geheel lichaem / en tot alle deelen ver-
 spreyt word: t'is ten selven draet die ons
 brenge tot de kennisse / waerom soumi-
 ge remedien van kinten s'menschens
 lichaem geapplicieert / haer kragt naer bin-
 nen geben.

Want de Colequinte met alue en wijn /
 met honing oft galle in sozme van eenen
 pap / op den nabel geleght / maecken den
 lincst werck / en krijben de wozenen uyt
 den lijbe: de Cantharides oft spaense
 bliegen / van kinten op de nieren ge-
 boegt / doen de krijse afschieten / den
 loock aen het hol der hoeten gebonden
 voen stontien lossen / de mannekens pioen-
 wortel oft den Elants-waer om den hals
 gedragen / zijn een tegen-ijst der
 kouwlijen ende stuppen / bloed-steen oft
 een hebrpogde padde / om den hals
 gedragen oft het hoerschens kint /
 in de handt gehouden steipt den bloedt-
 loop / Stampher op de borst gehangen
 berijst de kinder kortsen / om dat de
 krecht ende geest van alle dese remedien / dooz
 de trekkende werinte van het lichaem / dat
 oher al Porieus en hoopluchtig is / naer
 binnen bliegt / en met het bloed vermengt /
 dooz den ommeloop des selfs / baer t'be-
 hoort om haer werck uyt te hoeren gebrecht
 word.

Dat dooz een kleyn gescheurt ofte gestorsten aderken / in den Neus ofte ander deelen / van Occiaan en alle Hillieren konnen ontlast / en hi gevolgt de Euel deelen van haer Biecht geesten ende te den berooft worden: sal ons den ommeloop des bloeds / meer by den patient doen vreesen als verwandereu / dewijle de selbe niet alleen in 't generael in de groote / maer oock in de kleenste vaten / haer Ebbe ende vloed hebbe kiesen.

Van iemand mochte verwondert wezen ofte denken om dat men beschijft / dat den geduerigen Chilom die het Mesenterium, uut de maege en darmen uut sijgt ende so opgehoert word / om 't bloed daer van gekookt te worden / ende aldaer naer t'hezte ende ober al het lichaem gesonden te wesen: daer van wil ik H. L. een korte beslyt reben belijfen.

Het Bloedt / dat word geschapen ende ober al het lichaem gesonden / om alle inwendige ende uytwendige deelen / daer af te lesken en onderhouden te worden: in den eersten soo het Biecht mateelijt getempeert is soo genereert het vet / ende doet het vleesch seer tuemen.

Ten tweedeu indien de generatie van het bloed quaedt ongetempeert is / soo sal daer in plaets van goet bet ofte woerzel / soo eeuwige siechtmatighk / ofte ander quade sijtende soure humeuren / die daer in plaets van het / soo toepachtig water zullen dooz de aderen uitgemaesent worden / ende alsoo achter het lijf verspreyden / ofte somtijds de sijt aengrijpen / ende aldaer eenige roben bloedt sweeren /

Strabragie ofte ander ruydigheyt / naer de schuld van de humeuren / die Boven dominerende zyn / als een lichaem al te heet te kout droog ofte vogtig waer.

Tot eenbe wijs-reden : wy moeten noteren dat alle vogten / die uyt het lichaem gedreven worden / van den bloede voorts gekomen zyn / ende alsoo door de behoudende kragt ende warmte / alsoo uyt gewaesemt ofte gerookt worden / door de huyd die over al Porieus ende gegaet is : want tot een exempel / eenen mensche doet soo dikmaels schoon luytwaed sien / ende word wederom duyf stinkende ende swart / van de groote vogtigheyt die daer soo uyt-gedreven word / van gelijken den vogtigen Adem den neus / de vogtigheyt van de Hersenen en van den hantsie / de buyghigheyt / het Haer massen / de nagelen van handen en voeten sweet en diergelijke / alles te lanck om te verhaelen.

Soo is ook van gelijken onder de Peerden : want de buyghigheyt dier wast is onszelbelyk : want gy se alle dage kaupt / noch sullen zy altyds duyf gebonden worden / daer door sinnen wel konfideren : want een menigte van vogtigheyt / als daer uyt alskien creaturen uyt dampen / ende soq veel sweets als zy nog menigmaels laeten leken / ende wischelijks soo moet het haer daer van wassen / ende zy u leven houden / jemant magt verwondert wesen / om dat ick verhael doen / van dat het haer leven moet houden / 't is seker dat het hant door het bloede zy u leven moet behouden / want in daer op een bewijs-reden wil leggen /

leggen / dat het hanz by het bloedt moet
 leven / dan kan men klaerlyck bevinden
 aen de oude ende koude menschen / die
 nauwelijck geen hanz op hen-lieven
 hoort en hebben / dooz dien dat zy aldaer
 geen heet bloedt en hebben / die dat selve
 in 't leven kan houden / ende alsoo nootfaecke-
 lijck moet sterben ende uytballen / by rouwe
 van naturelyke waerme / die in alle creatu-
 ren / den geest ende het leven moet onder-
 houden.

Desen Ommeloop des bloeds / die moet
 continuelyk zynen voortgank nemen /
 ofte by gehelte van dien / soo sullende
 grote accidenten dooz veroorzaeken / wy
 bevinden uit de schriften van diversche
 ontleedigers / die soo rypelyck op alles
 getelt / ende de calculatie wel gemaeckt
 verholgens de hert-slaegen / ende wel
 gekonsidereert hoe veel Bloed men jedex
 hert-slag uit het herte springt / ende
 wel gerekuleert soo veel hert-slagen
 in een ure / ende ook ingesien hoe veel
 bloeds / dat jedex creature over hem sou-
 de mogen hebben / soo bevinden zy uit dese
 calculatie / dat het bloed in een half ge-
 heele oft ten uitersten in twee uren /
 rontsom zyn lichaem kan loopen / daer
 uit moet ook gekonsidereert worden /
 het verrassen ofte vertragen van den
 Polst ofte 't hette / die somtijds dooz
 benautheyd van dien verrast ofte vertraegt
 worden / soo dat daerom niet vast den
 rechten tijd en kan gesteld worden /
 om datteer in benaude herten / soo veel
 meer hert-slaegen getelt kunnen wor-
 den / als wel soude van een gesont en

de gerust herte / waer hoort datter groot vers-
schil moet wesen.

De kennisse van desen Ommeloop des
bloeds / is aen alderley Meesters soo noot-
saeckelijck / als daer was den draet van
Theseus, die hem Addriadna gaf / waer
doort hy becreest uit dien moenelijken Doo-
shof / van Dedalus gebracht wordt / en het
breede Monster van Ninotarus verlagen
heest.

Dooz desen draet van de rechte kennisse /
soo sullen wy uit den Dooshof van veel dwa-
lingen / tot de kennisse der waerheit gebracht
worden / ende veel quade monstreuse siechten
den kop tzelien.

Als hebbe N. L. hier een korte belangs reden
gedaen / van de Annanthomie ofte afdeelinghe
der Peerden / met belangs wat dienst dat jeder
Mit aen mallander doen kan / ende oock een
kort belangs vanden Ommeloop des bloeds /
om dat jeder Meester / ofte de gene hen-lieden
daer mede willen bemeygen / souden komen
tot de rechte kennisse / van alle inwendige / als
uwendige deelen ende deeltjens / om hen-
lieden in noot daer doort te konldereren / ende
oortdeelen naer de gelegentheid van jeder
quaele / hebbe dit eerste Deel / van desen me-
deynboeck verdeelt met eenen dertig Kapit-
telen / ende wille soo voort te haeren / tot het
tweede Deel / ende komen tot de kurative in-
tentien.

Van alle de Instrumenten dat
een goet Meester moet ver-
sien wesen,

Het 1. Capittel.

Soo dat men sonder gereetschap / ofte
Instrumenten niet en kan in 't werck
stellen / soo heeft my gaedt gedacht /
als hooren wat te beschryuen: wat voor
Instrumenten dat ieder geschijkt meester
wel hoorden voorzien te wesen / want
zonder goede Instrumenten kan men niet
wel naer zynen willen het Werck vol-
brengen / hy zal hebben een goet dobbel
vliem d' eene moet men den point wat af-
breken / ende wederom essen slijpen om
dat dien point wat breedt soude wesen / om
daer mede de aderen van den Supel tus-
schen de Beenen / ende onder de oogen
te slaen ofte laeten / want het soo smal
scherp waer soude ketselijck door de ader
slaen / ende soo opswillen ofte zoo gh maer
door het eerste Velleken van de ader gesla-
gen en hebt / ten wilt soo niet bloepen om dat
het gat te klein is / want dese aderen niet seer
dick en zijn / soo dat met het vliem met eenen
breeden point maer een klein gaetkens en
moet zijn en door zijn breede aensontg upt-
loopt.

Maer het Vliem om in de Hals-ader te
laeten / mach wel lancck ende scherp we-
sen / want de aderen aldaer groot zijn.
Doozt

Doorts so moet hy voorzien wesen / van dzy Ballegnen : d'eerste moet wel twee enen lank wesen / tamelijck dicht met eenen duts ofte pomp / van werck ofte blas onbewonden / om dies noot zynde / soo datter in de Kele van het Peert jet waer blijven insteken : het Peert den kop om hoog houdende / ende alsoo met dese ballegne doorts tot na de maeg gesteken te worden : want men met een ballijn door haer tay omkromminge / het gene daer blijven insteken waer ; stoutelijck sonder eenig perijckel van het Peert letsel te doen / naar de maeg yestooren mach worden.

De tweede Ballijn / die mag wel anderhalf elle lank wesen / maer niet soo dick als de voorige / rond ende effen geschaeft / om in den neus noot zynde te seken / in het Peert de stzengelon ofte het Snor hadde / om alsoo den wegh open te maecten / alsoo in dat klaerlijck bewysen sal / in het kureren der seker.

De derde Ballijn / en moet maer ruim een elle lank wesen / om soo in noot in den Pelerik van de Hynst ofte Kuyt Peerden gesteken te worden / om het water daer door te doen lossen / alsoo datter t'zyden ryde breeder / of sal beschreven worden.

Doorts soo behaerden hy ook wel voorzien te wesen van een mont yers / om den mont open te houden / ende ook eenen Beitel die torg staet / om de uytstekfels van de Tandten wolfs ofte haack Tandten / of te slaan die somtijds de kaerken beschadben / ende alzo groaten bzant
in den

In den mont: ende van dien hzant gaeten in de
Longe hzengeu.

Doek moet hy boozsien wesen van Prie-
men/ Cangen oft Deyen/ om de Peer-
den op den Neus ofte Dazzen te stellen/
op dat zy dies te lieter stille souden blij-
uen staen / om soo naer zijneu wille te
kunnen kureren / noch hebbe ick wel de
Peerden doen staen / die niet niet anders
te ober-meersteren en waeren dan met een
koozde in den mont: gelijk een hzeydel / ende
hoben stijf op t' hooft toegebonden: soo ston-
den zy heel stil; noch is het goet te houden met
ende vaste handt in de lieffche / ende een gat te
maecken hoben het Neus-gat / met een Pziem
dooz-gesteken zijnde / met eenen dzaet soo vast
gebonden.

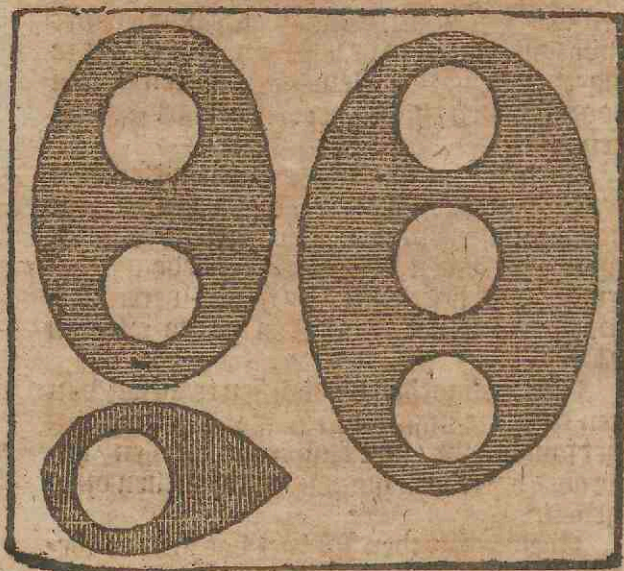
Noch zal hy moeten boozsien wesen van
eenen dobbelen Kofker / wel boozsien van
goede sny-messen / Cansken / Pziem / Cintel-
pferg / Raelden ende ander goede gereet-
schap / om lichtelyck zyn handt-werck vol-
bzacht te hebben / als een goebe erbaren
Meester.

Nach behoorden hy boozsien te wesen / van
een Vlisterie-busse / om in noot van achter in
het soubanment / met Vlisterien te stellen / en-
de noch van eenen hoozen / om dzaucken op te
geuen.

Noch behoorden hy wel boozsien te we-
sen van een beenen hoozen ofte hart-hou-
ten haekstken / om de aderen daer mede te
mogen kopten ende leeren lappen daer mede
wyt te trekken / die gedient hebben booz-
bzagten.

Atem behoorden wel boozsien te wesen
van een deel leeren Lappen / die men van
de

de oude schoon kan snijden / ende soo met
 twee ofte drie gaeten door staen / gelijk dese
 Figuur gesteld is : want dese lappen
 wel gemaectte zynde / ende gesteecken
 noeme ik de edele kousste : want het een
 goede remedie is / om veel-ber-seyen quae-
 len te verhoeden ofte te helpen : want
 zy trekken de humeuren by naer daer men
 wilt.

Lappen
 die dien-
 stig zyn
 tot dragte

Dese Lappen / moet men soo naer deze
 Figuur geseuen zyn / met een twee of-
 te drie gaeten / alles naar de groote van-
 den Lap ofte vracht / dat / begeert te
 hebben/

hebben / want soo desen Tap groot waer /
 en maer een gat in en is / soo en kan
 de materie ofte dracht soo aenstonts niet
 uyt / want zy geen lucht en heeft / om
 dattet niet in diverse plaetsen lucht en
 bindt / daer door worden menig mensch
 bedrogen / want het veroorzaekt groote
 swellinge / ende om datter geen lucht
 door en kan / soo niet den brandt van
 binnen blijven / ende alsoo de beesten daer
 van sterben / namentlijk als de drach-
 ten van hooren inde borst gesteken wor-
 den / want het vier tverstont aen 't herte
 is : ende alsoo nootsaeckelijc moet daer
 van hitten versmachten / welck ikker
 veel experientie af gesien / ende gehoort
 hebbe.

Daer-en-toben als nu dese Peerden /
 ter dier oorsaecke gestorben waeren / en
 de dwaesheydt van de menschen noch soo
 groot wiesende / want zy meenen seker-
 lijk / dat de oorsaecke van het Peerts
 doodt soude gekomen wesen / om dat
 den Tap die daer ingestelt en heeft / sou-
 de gesneden geweest hebben / van een
 Peerts-huyts-leer / ende ter dier oorsaecke
 soude gestorben zijn: om dat zy meenen /
 dat deen Peerts-huyt / in get ander niet
 en mach steken / ofte in souden daer van
 sterben.

¶ 't is seker / dat ikker mee duysenden
 hebbe gesteken / maer Godt zy Taf / al-
 tijds met goet voordeel sonder eenig de
 minste perijckel van ongeluck / daer door
 te krijgen / nochtans heb ikker menig-
 mael / vier / vijf / ses / seven ofte acht /
 sessens aen een Peert gesteken / sonder
 nochtans

sotte fan-
 tasien van
 sommige
 menschen

nochtans de minste schaede van groot booz-
deel / daer hi gebonden te hebben.

Dochtans en hebbe ik nimmermeer
gode geslaagen / van wat Leer dat ick
genomen hebbe : want ick althijds nam
wat my eerst ter handt quam / daerom
soeg ik 'er veel gaeten in : want als dan
soo komt het hier Water langhs d'een
en d'anders gat uyt / soo dat aenstantz sy
selven ontlast / ende soo gebuerigh het
hier Water ofte Materie / daer door
komt geseyen / ende by dien den brandt
van binnen het lichaem naer buyten bloeyt /
ende daer door het bloedt gesuybert en ge-
reynigt word ; want het haelt den seer
bypen stanch uyt / ende laet het goed Bloed
stil / waer door het selve gesuybert ende ge-
wassen word.

Lappen
hoe dat
men die
steken sal.

Men moet althijds de Huyt spijten recht
oy ende nederwaerds / ende met den vin-
ger de Huyt van het vleesch schenden /
inde rande maer wat langer dan vreedt
van satsoen gelijck dese Lappen / maer
wel wat grooter om dat dien Cap wat
spatie soude hebben / om soo lost de ma-
terie daer van alle zijden / gedurig door
te leken / ende alsoo daer van ontlast te
worden / soo het somtijds gebiele dat het
omliggende vleesch soo seer opswelde /
door de groote hitte / gelijck in 't mid-
den van den Somer / in de hontz-dagen
oste andersins / soo en heeft men maer
met de Plin / een gat acht oft thien alle
daagen oste alle twee dzy daagen / naar de
den noodt in te staan : want door het be-
dozven bloedt / oste hier Water datter uyt
loopen sal / soo wordt het Geswil aan-
stantz

stante ontlast / om dat dooz dese openinge den grooten brand aenstante verblijft / ende hy dien geen perijckel meer en is / van wederom naer binnen te keeren / om datter dooz dese openinge / naer buyten-waerts lucht gegeven word / ende alsoo den brand wy-gelendt wesende / de Beeste wederom op een goede gesantheit gebzacht kan worden.

Ick moet hier noch een Argument di-worpen / om dat ick van jongs af al-tijds hebbe hooren zeggen / hoe dat men geen twee Drachten aen een Peert en mochte steken / te weten d'een vooren en d' ander achter / om dat zu tegen malckanderen niet en mochten te trecken / want zu daer dooz het Peert ter dood souden brengen / nochtans ick ter con-trarie daer van veel experientien hebbe gehad / ende my beeytjts wel hebbe bebonden / alsoo ick hier hooren gesent hebbe / soo dikwils tot ses oft acht ses-sen gesteken / ahnen Peerden heeft met groote rortinge van humeuren ofte bebozven bloed / dat hy naer allez in wa-ter herandert is / ende soo ober al het lichaem bespreyt wordt / soo dat men niet dat southjds de beenen soo vol waters gesoncken zyn / soo dat de Semelnen daer dooz verslapt worden / datse niet en weten op welk been zu souden staen / ende ook aen'e hoest geswollen / al oft een rot schaep waer.

In alijckte Peerden stekte ick twee on-der de oagen / waer dooz de selbe ont-last worden: een onder de Keel / die den geheelen mant ontlast vanden brande /

Vlijmsa-
gen hare
nutbaer-
heyd.

argument
van de
dragene

een van booren inde hooft wat hoogh / want albaer wordt het herte ontlast / van zijn vier-waeter ofte grooten brandt / ende noch eenen van onder tegen de boogste lieenen / ontrent daer den singel hoort te komen / en noch eenen onder in het leegte van den buick / ende twee van achter inde billen / ende noch wel somtijdtz vier-kint in den steert / soo mochten men wel seggen dat die behooren / genoegh regens malkanderen te trekken / maer Godt zy lof nimmermeer geen sauten daer door gecommiteert / soo dan is 't waerchijnelijck datter van het Cecken d'een tegen den anderen / geen quaet en hoorden te komen : want hoe meer Lappen dat gy aen een sieck Peert steekt / hoe meer apparentie van te konnen genesen : want soo de drachten aen het swellen beginnen te komen / soo zijn sekerlijck alsulcke Peerden verlost van het verreckel hande hande : want door het opswellen van de drachten / soo worden de inwendige partjen / ontlast van den overbloedigen brandt.

Vierkruit
by de lap-
pen te ste-
ken.

Ende oft somtijdtz gebeurde / dat dese drachten gesteken niet en willen opswellen ofte immers luttel / soo mocht gy hoben den Cap eenen vinger oft twee steken een kleen wortelken / van Vier-kruit / swarten Riez-wortel genaemt / ende soo de Hundt op nypen / tusschen den vinger ende den duym / ende alsoo met een Essen de Hundt doorsteken / ende soo het vier-wortelken gesteken / dat met beyde eynden uyt de huyt siet.

Want

Want het Vier-kruyt / trecht naer hem
 metter haesten / ende door het gat daer
 den Lap steekt / vloeyt het vier-water
 langs uyt / ende alsoo worden somtijds
 noch wel diversche Peerden verlost / die
 nochtans door den inwendigen brande /
 sekerlijck souden moeten sterben / t'is
 waer men moetsse van binnen helpen met
 goede dranken / gelijk ik daer van
 goede vermaeninge doen sal / elck naer
 zijn quael / maer dat wy hier sjo bzeet
 uyt loopen / t'is waer alleendelyck een
 bewijs te doen / van de beugt van dese
 boozige Lappen ofte kracchten : want
 icker niet rechten niet anders dan groote
 deucht in binden en kan / soe het niet
 te vergelijcken is / by een haeren ofte
 ander koozden / alsoo dese in dzy daegen
 geen waterie en geben / en somtijds
 middeler-tijdt / souden de Peerden mo-
 gen doot wesen / ende al schoon dat
 de selve aen 't draegen gestelt waeren /
 soo en advanceren zy niet / gelyck een
 dracht van eenen Lap / want daer sal
 meer dracht met eenen dagh uyt krouen /
 dan van een haere seel op dzy daegen / daer
 het nochtans wel van noode waer / met-
 ter haesten somtijds quijt te worden / ofte
 by saute van melken / soo waetmen
 de besten daer van sterben / ende door
 dese Lappen word soo aenstoms opwil-
 linge / ende uytlesinge van vier wa-
 ter : waer mede de inwendige verien
 aenstoms beginnen sekerlyck van ont-
 lastinge te binden / ende alsoo metter
 tijdt / in boozige gesontheyde mogen
 herstelt worden / daerom dat jeder ge-
 schikt

schijkt Meester / hem sal daer naer mo-
gen reguleren / om niet Gods Gracie
ende voorzwaedighhede in dengden boozts
te haeren : soo willen wy beginnen te
spreecken van het kureren der Peerden/
ende om ordentelyk boozt te gaen / vol-
gens onse Anjanthomie ofte afbeeldinge:
soo sullen wy eerst beginnen vande
Tonge.

Van alle gebreken der Tonge, Het 3. Capittel.

Van de
gebreken
der tonge

De Tonge die wordt southyds op-
geswollen : dat komt mit een
heete leber / ofte van grooten brand /
die van de leber boozts komt / dat wordt
men wel gewaer als een Peerdts southyds
al staende eenige weech ofte ander aerde/
ofte steenen wild knabbelen ofte eeten/
soo sal men de hand in den mond van het
Peerdts steken / en hoelen oft de Tonge
grooter is / dan zy wet en behoorden te
wesen : oock mede oft zy heeter is als
ordinaris behoorde te zyn / oock niet U. R.
neus in den mond rieken aen den asem van 't
Peerdts / oft hy seer stinkende is / daer mit
men wel magh considereren / nyt wat oorz-
spronk dat dese swellinge boozts gekomen
is.

tegen de
geswolle
Tonge

Teegen dese swellinge is seer goet/
de aderen onder de Tonge gelaeten/
soo seer achterwaerds als 't immers mo-
genlyck is / om dat dese aderen albaer
meerder zyn / ende hy dien veel meer
bloedts

bloeds mocht daer uyt krijgen / die door
het blouden den heeten damp die in dese
Tonge is stekende / daer mede ver-
blijgt / ende alsoo van de swellinge
ontlast wordt : want desen brandt in het
bloedt gegenerceert is / ende van het bloedt
locht gekregen hebbende / wordt soo ver-
hoelt ende in een beter Consistentie ge-
bracht.

Het gebeurt wel somtijds dat dese
Tonge gaeten krijgt / die somtijds groot
en soo door de kausse banden heeten bloe-
de voorts gekomen zijn / ende somtijds
door het laeten wat verbetert worden /
dan als de gaeten seer groot waeren soo
mocht gy die bestreycken met een sal-
sen gemaecht van honinck met gestoos-
ten Sout / ende wat gestooten Myun
daer onder gemengelt / ende onder een
wel geroert / het sijnert ende geneest
wonderlijck seer de gaeten vande Tonge
ende oock alle gaeten des monds ofte lip-
pen / maer soo men jaegde dat den brandt
seer overvloedigh waer / soo moet men
een draet van hooren in de Wort steken
oock onder de kele / inde schaere eenen
Nap steken : want door dese wordt alle ge-
breken des monds ofte kele verbeteret /
want alle vunde vochten daer langs uyt-
trecken / ende by dien banden inwendik
gen brandt ontlast worden / men moet
oock vaageluyck en alle gebreken des
monds / den mont wel tot boven gende
kele wasschen tot diverse reysen / met
een deel Surick ofte Wijn / een deel reyne
waeter en een groote handtsbol Sout /
ende als de gaeten ofte gebreck des

remedien
tegen de
gaten der
tonge.

monts groot waer / soo mocht gij by de
 boozige bocht / noch mengen wat gestoo-
 ten Aluyn Hoerroot / want daer word
 den brand geblust / ende de gaeten opge-
 draecht.

bloed la-
 ten in den
 hemel des
 monts.

Doorts soo moetmen in alle gebreken
 des monts bloedt trecken / in den hemel
 des monts / t'welcke geschieden moet /
 by naer tegen de boozste Tandden / daer
 de jonge Peerden / vande boone gebrant
 worden / soo de Osiem bluers dooz het vleesch
 gedauwen / ende het bloedt met den vin-
 ger van boven uyt gestreep / at of het
 gemolken waer dooz het bloed / dat aldaer
 uyt getrocken is / wort boven het lesleken
 ende het gemelte / gants ontlast vanden
 boozigen brand.

bobbels
 van de
 lippen.

Men moet ook gade slaen / onder den
 hobensten Lip / ofte daer geen harde
 punsten ofte eenige bobbels en zijn / want
 sommijts zijn sy groot / ende als men se
 open bliemt / daer loopt een rochtrigheyt
 uyt / gelijck het witte vanden eye / en
 de inde sommige steckt gelijck verbrandt
 sout / hart als eenen stoep / diemen altemael
 uyt nemen moet / ende in diuersche plaet-
 sen bloed trecken / om daer dooz die verbrande
 humeuren te verkorlen / ende alsoo op
 zijn boozige gesontheit gebrecht te
 worden.

Als nu eenige daegen boozhy zijn /
 ende dat dit gebreke met alle dese booz-
 rige remedien noch niet en hielpe / soo
 moetmen dencken dattet de binnenste
 parrjen moeten herstelt worden / t'welcke
 moet geschieden met dranken / en daer
 by een goede diete vae vageren / want
 met

men moeste met lichte spijse hopenen / om al-
 soo de Medicijne te helpen herstellen / ende
 ingeben een van dese naer volgende dranc-
 ken.

Dranken tegen den Brandt ofte versteende Lippen.

Ghy sult nemen een once Ziachel
 van Deatesserum, die hier naer
 sal beschreven worden / een once
 Galan / een half once Poyer van Se-
 nelbladers / ende wat Poyer van gestoo-
 te Venegrikt ende Kamijn: ick moet
 U. U. waerschoutwen van dese twee
 want sy seer hitich zijn / daerom moet-
 men voorzichtig daer mede ommegeen /
 ende soo wel cum een punte Bier ofte
 Wijn naer gelegentheid warm ge-
 maecht zijnde / alsoo den Ziachel van
 Deatesserum, daer in gesmolten zijnde /
 de ander Poyers daer in gebaen / alsoo
 met den hoozen ingegeben / is eenen goe-
 den dranck / hy naer voer alle quaelen des
 Tichaems.

Ofte anders gy mocht nemen / Me-
 tribaet een once / Apoliquynie sijn ge-
 stooten een half once / Alue een once /
 met wat gestooten Kalksijhoudt een half
 once; 't is docht eenen gemeenen dranck
 ende seer krachtich / om alle humcuren
 te temperen / ende een goedt bloedt te ma-
 ken.

Andersints gy mocht nemen sijnen
 Ziachel een once / Kalkbarber een once
 gestooten

drancken
 voor den
 brant ofte
 voor de
 versteende
 lippen.

ander
 drancken

ander
 drancken

gestooten poper van den wortel Mochoæ
 een half once / Wijn-steen een half
 once : al t' saemen als boozen opgehau-
 ten / is reuen seer kostelijcken drank /
 men mach daer wel wat Callissie poper
 by doen / want het selbe verjoet alle din-
 gen / in eenige dranken ghemenght
 wesende.

anderen
 drank.

Item gy mocht oock nemen / poper
 van den gebroogden wortel van Brionia,
 ofte wilden Wijn-gaert / in Vlaenderen
 Schyt-raepen een once / ende een once
 van den gestooten wortel van bacin ba-
 rent / in t' Latijn Philopodium querciny ofte
 Ingeshoet genaemt word / en Balle-
 laet gestooten een ons / al t' saemen ge-
 mengelt als boozen / ende soo ingege-
 ven / is oock een seer goeden drank / in
 veel-der-ley gebreken / ende mach oock
 wel booz seker gehouden worden / al ist
 dat hy W. K. niet veel en kost / want
 ick den seluen ende alle de boozrige / dick-
 mach gebroecht hebbe / met groot booz-
 deel / ende zo en alteren de Peerden luttel
 ofte niet.

regel hoe
 dat men
 de Peerde
 sal voeje-
 ren met
 dese dran-
 ken.

Alk moee W. K. waerschouwen / hoe
 minder dat het Peert gegeten heeft /
 hoe heter dat de medicijne haer werck
 sal kunnen doen / daerom moet men haer
 won sabonts te boozen / geen eten ofte
 luttel ingeben / want dooz soa veel grobe
 spijse van Hog ende ander / soa beset
 de medicijne haer wercken / waerom dat-
 men hun van te boozen wel mach laeten
 bzincken / want den wonck weeck is / soa
 kan de medicijne dies te beter onder-roe-
 ren / ende alsoo haer uytwerkinge be-
 ter

ter voen / ende als gy den Peerden /
de Medicijn-drancken ingegeuen hebt /
soo moeten zy noch vier ofte ses uren
sonder eten slyuen / ende wel daer toe-ge-
decht staen / ende binnen dzy ofte vier
uren daer naer / mocht gy haer te dzinken
presenteren / ende alsoo noch een ofte twee
uren soo laten staen / om dat oogoese dese weck-
heydt van het dzinken / de Medicijne noch
verberst zynde / ende soude woort wec-
ken.

't Is waer / ick hebbe N. T. hier voer-
ren betwisen / hoe dat gy dese voornoemde
drancken moet bereyden / ende oost den Dosis
ofte hoe veel quantiteydt / dat jeder dranck be-
hoort te wesen / maer ick hier wat anders
gaen leeren.

Gy moet weten / dat men aen de dranc-
ken van de Peerden / geenen sekeren calix
stellen en kan / om dat d'een Peert son-
der meer als d'ander vermacht / dooz die
ongelijcke quaalen / ofte dooz dat het een
veel meerder als het ander is : want ick
verseker u Leser / dat ick aen sommige
Peerden / wel thien-mael soo veel hebbe
gegeuen als aen de ander / daerom
dat men geen seker Maate / noch Gelwich-
te stellen en kan / met goede versker-
heydt / om dat de quaalen soo ongelijck
beuonden worden / ick wil N. T. bewij-
sen / hoe dat mijn manier van doen
is.

ICK besten eerst het Peerd / en conside-
re eerst de groote / van wel ick het her-
te oft seer slau benaut ofte weck is / daer
by lettende op dese siekten / oft zu lan-
ge oft onlanck geduert heeft / soo gaen

waer-
schuwe
van de
differen-
tien om
dranken
in te ge-
uen.

maniere
om dran-
ken in te
geue.

ik mijnen drank daer naer advenante bereff-
 den / ende gebet een weynig seffens /
 dan laet ick het Peert wat tijds staen /
 soo sien ick daer mede wat het Peert ver-
 mach / dan een ure min ofte meer aenge-
 sien hebbende / gaen ick noch wat berey-
 den / soo dat my dunkt naer dat het Peert
 soude vermogen : ende in oude quaelen
 berbolge ickse twee ofte drie dagen naer
 een / ende laet het selve weynig vover
 geben / om dat alles soude konnen upt
 purgeren ende sweeten, ende ick maectet
 altijds wat stercker / soo dat ikse ten lesten
 dwinge om het Lichaem soo klaer te maec-
 ken / dan ick hebbe soo menigen drank
 opgegeben / maer Godt zy lof van al mijn
 leuen / maer eens een Peert / dat daer van ge-
 stoben is.

Den voorsz. drank was desen / ick hadde
 boozmaels verstaen / van eenen goeden
 Smet / ende oock dikmaels gelesen /
 hoe dat de Kunders pekels seer nut was /
 om mede in dranken te gebruiken te-
 gen de berstoptheden / want het reden gaf /
 om dat my docht een seer subtyl bocht te
 wesen / gelijck het docht doet / want ge-
 lijck alle man wel bekent is / dat den
 pekels sal ergens booz eenige kuypen oft
 baten dringen / daer het waeter oft an-
 der vacht niet doen en sal / daerom gont
 ick het selve op dese maniere / ick nam
 den pekels upt de kuy / die gans root als
 bloedt was / ick maecte hem warm / en-
 de dede mijn medicamenten daer by / en-
 de gant soo het Peert op / soo het Peert
 den drank is hadde / ick saeh wel de
 komedie mislukte was / want dat Peert
 wiert

ongeluk
 my over
 komen
 met senny-
 nige
 dranken.

wierdt seer haggende / ende ick voelben
 aen 't herte / ik vondt wel dat niet deit-
 gen en soude: want het herte begonst
 met dobbel slaegen te wercken / binnen
 een half ure het Peert viel daer ne-
 der ende stierf / doen ick dat sende begonst
 ick te dencken waer van dat soude mo-
 gen wesen / binnen eenigen tijdt doodsiens
 alle de sijnen van de gantsche Wereldt/
 binde ick soo het Ossen licoedt seijnigh te
 wesen / dan wierdt ick eerst mijn groote
 saute hebinden: ick hadde eerst moeten
 laten op-sieden ende den schuim afnemen
 alsof soude ick zijn seijn vrenoomen heb-
 ben / ende het Peert van de doot ber-
 loft wesende / soude ick goeden loon en
 lof ontfangen hebben / daerom een goet
 Meester en sal noyt niet volkerdt wesen/
 want de konste der Medicinen zijn zoo
 dibers ende veerle bysondert / soo dat nie-
 mandt ter Wereldt mogelijck en is alles
 wel te begripen: want hoe onder ende
 langer datmen inde Medicne practi-
 seert hoe wijser datmen wordt / nochtans
 niemant die eens volkerdt daer in ter
 Wereldt is geweest: want daer zijn altyds
 sechte Kruyden die groote wercken kunnen
 doen / meer dan men dat toebetrouwen
 soude / daerom moeten wy neerstigh soe-
 ken om het selve wel te onderbinden het
 selve onderhouden hebbende / zijn aen-
 teeckenen om dat onsen eben naesten ende
 ons naerkmelingen daer van profyt te mo-
 gen genieten / ende alsof malkande-
 ren woort helpen / om dat wy door dese on-
 geruste Wereldt in der minne met mal-
 kanderen woort haeren op dat wy als
 goede

goede Broeders met een mogen besitten het
 rijke der Hemelen dat voer ons bereyt is /
 om in der eenwigghed met den Alder-hoog-
 sten glozieren.

Vande Ooge pyne uyt verhit-
 heyt ende vierigen brant
 Het 4. Cappittel

DE Oerden / krijgen dickmaels ee-
 ning ghezeft door de wierigheit/
 van een verhit bloedt / ende alzo
 grooten brand causeert / met veel roode
 stelenen boven in d' oogen / daer komt
 door een roef ofte verbrand bloedt / om dat
 zy veel grode spuse miltten / ende dick-
 maels het bloedt verwarmen / ende van
 alsoo grooten brand ende wiertghed daer
 in sincken / daer moet men seer dapper
 tegen wesen / ofte anders door dese toe-
 bloeninge van humeuren souden terstonts
 eenige schellen ofte vellen ober wassen / en
 nocht alsoo men siet samtyds door de groote
 hitte / wel souden uyt ten hoofne sweiren / also
 dat men daer in seer voorzichtiglyk met wer-
 ken.

Leren lap-
 te steken
 onder de
 ooge.

Den eersten soa men siet / dat ergens
 eenigen grooten brand in de oogen komt/
 soa sal men terstont een leren Lapken on-
 der ooge steken / ontrent twee vin-
 gers rynn beneden / want dat leren
 Lapken sal alle de quaede humeuren uyt
 trecken / boven dien sal men in de ooge/
 spuyten / Brandewijn van wijn ofte graen /
 ende alle daege eens ofte tweemaels in
 het

het gadt vanden Tey / eenig swarte sepe
trecken / ende alsoo het gat open houden /
om de vochtige humeuren aldaer uit te
loopen / waer door sekerlyck de oogen sal
ontlast worden.

Men moet ook aenstonts het Peert bloedt
trecken / op de onder zyde vanden hals inde
hals-ader / ende ook de ader onder de oog-
ge / twee ofte dzy vingeren sal men inscher-
lyck bloedt laeten / ende wel laeten bloeden
om alsoo de groote hitte vanden bloede te
berhoelen.

Du alle dese dingen wiesende / en dat-
men noch geen harte en vande / salmen
nemen sap van Soliadonia, ofte stinckende
gouwe / het sap van wickel ende van de
tante van elck even veel / ende neemt
soo veel honick als ny van een van dese
sappen doet : laetet saemen sieden / en-
de het schym wel afnemende alsoo hout
zijnde / met een heere inde voge gedaen /
twee ofte dzy maal daegs / het neemt de sizant
seer wegh / ende subert en behzend de oogen
vande schellen.

Noch een seer goet Oog-waeter /
dat de yuwe mindert en verdeelt / neemt
bereyde Toria en Stampfer seer kleine ge-
beben / van elck eenen schurpel / koo-
se-waeter een Ouse : witten Wijn een
Voodt / en mengel wel in een Re-
las / ende als men 't geschuycken wilt /
salmen omroeren / ende met een veere
inde voge gedaen / is oock seer seker ende
wel geprobeerde Remedie / om alle stric-
men ende menmen / iae al waerent schel-
ken te genesen.

bloet late
in de oog-
genpyn.

remedien
tegen den
brant der
oogen.

oogwater
seer goet.

Van de Schellen der Oogen,
menigderley remedien
soo wel van medicynne
als het hant-werck

Het 5. Capittel.

De witte Schellen ofte Vellen / die
komen meer op de Peerden / dan
op de menschen / alsoo jeder een
wel kenbaer is / om door de grobe sijnse
die zo daagelijcks eten / en alsoo grobe
bloedt dat daer van wordt gegenerereert /
oock mach men wel gaede slaen / als men ee-
nige Peerden koopt moet : want de Peer-
den die van hooren op het hooft wat opste-
kende zijn / sullen alrijdts meer peryckelij-
ken van blind te worden / als de geene die
de hooft-hoofden heel plat hebben / want
door dese verheventheyd / sullen de Oo-
gen meer humecten subjeckt wesen / als
dit gelijk plat ofte wat uptgehoort schijnen
te wesen.

Als nu dese Schellen noch niet seer taeg
en ober out en zijn / soo isser noch goede
hope van genesen te konnen worden /
maer men moet eerst wel merck nemen /
of de selve oock van haben de ooge ge-
spannen zijn / ofte wel zo samtijds van
hinnen de ooge niet en komen / dewelcke
niet te helpen en zijn / want hier niet
geen medicamenten / aen en magt nog
by te komen.

waar-
schouwin-
ge van de
Peerden
die pery-
ckel hebbe
van blind
te worden.

tekenen
van de
schelle der
oogen.

Soon verre gy siet dat dese Caterrackte, ofte schelle van hoven op d' Ooge overspannen zijnde / ten deele ofte geheele / ende noch niet al te hardt ofte te oud zijnde / so wil ik N. U. vooz eerst bewijs doen / van een secrete ende wonderbaerlijcke Olie / die ick niet alleen inde soogen bande Peerden / maer oock in die bande Menschen / seer goed ende nutbaer gevonden hebbe / ende wordt aldus gemaecht.

Soo neemt een ofte meer versche Eieren / die op den selven dagh van een Hinne geleedt zijn / laat die in heete assen hart braden / ende snijde dan in gelijcke stukken den doper uytneemende / soo hultse wederom op met van het wildste supcher standijs dat gy mocht vinden / en doetter een weynigh gestooten wit Kopperroot by / ende legt de stukken soo ras alsst mogelijck is op een noch warm zijnde / ende vringt met een seer stercken sijnen doeck vooz de Olie die daar af kompt / moget die bewaeren ende sult daar in te Weeck leggen / een weynig sal Armoniack ofte Armoniack sout / ende sult dan van dese Olie met een veere in de Ooge doen / ende dan daer in blaesen sijn gestooten Poyer banden graet Sypia ofte soo genaempt Zee-schuym / gy mocht dit wel vooz een seker ende wel gelijbreerde Remedie houden / want ick daerine veel Wercks hebbe gedaen.

Oste gy mocht by southe van dien nemen Sout ende brandent geheel swart / ende gelijanden Wiijn t' saemen sijn geponert / ende inde oogen geblaesen / ofte elck
H
alleen

Olie te
gen de
schellen
der oogen
seer seker

Poyer
om schel-
len van
de oogen

alleen mocht gy wel gebyncken: want zy
zyn ook goet / in hebbeſe wel menigmael
noedt gebonden.

Soppen
om in de
oogen te
doen.

Oste gy mocht uemen / het ſap van
wilde Madelieben krint / in Vlaenderen
genaemt wilde Kerſſaulwen / daer in
dat geweeſt heeft Poper van Foglle / een
luttel Spaens Groen ende alſoo acht daegen
t' ſaemen laeten betweecken / ende met een
vere in d'Ooge gedaen / iſ dock niet
quaet.

ander
poeder
tegen de
ſchellen
der oogen.

Oit neemt aſſchen van gebzande Wijn-
gaert-rancken / ofte van Wilgen ofte Eyken
hout / ende kleine gedreben zynde / in d'ooge
geblaesen zyn ook ſeer goet.

Sommige die coemen ſeer / met den Arſe-
nicum ofte Witte-krym / in 't Franſ Riagael
genoemt wordt / dan ick hebbet niet be-
gheeft: want my dunckt dat ſeer ſchrypulenſ
behoort te weſen / die het wilt verſoeken mag
het doen: want my dunckt dat ſeer ſterk coe-
derende iſ.

Als nu de Schellen te hart / ende te
ſeer berouderet zyn / dat zy met alle deſe
hoorzaende remedien / niet afgaen ofte hel-
pen en kunnen / ende dat men ſiet dat zy niet
en verminderen / ſoo en iſſer anders niet te
doen / dan moet men het handt-werck daer
toe gebyncken / dat iſ de Oogen Schelle af
pellen / 't welck op deſe maniere geſchieden
mach.

Oogen te
pellen
met 't
handwerk

Den eerſten / het Peert wel vaſt ge-
bonden / ende gepzaemt zynde om dat
ſtille ſtaen ſoude / ſoo moet gy eenen
rinct daer toe dienende inde Ooge doen /
om alſoo de Ooge open te houden / dan
met voorzichtigheyt een naelde daer door
ſteken /

steken / om soo de Schelle op te lichten en op-
gelicht zijnde niet een sijn snijvende Schaaf /
dese Schelle wat door-snijden / ende woort
met dese narde noch wat verder door-steken /
om alsoo stillekens af te pellen / ende sijn
af gepelt zijnde / dan sijn af te snijden
soo naer alst mogelijck waer / dan dese
Schelle weg genomen zijnde / soo moet
gy sien de reite te doen af wasschen ende
genesen / het welke alsoo geschieden
mag.

Gy sult nemen eenen schurpel ge-
stooten Irias gestooten Minn / ende wit
Copperoot of Vitriolum Sipi, van elck
de groote van een haesenote / dit alles
gedaen in een pot regenwaeter / laet
soo t' saemen een walleken opsteden / en-
de dan in een glas ghedaen wel
toegestopt / ende alsoo dese gepelde oog-
ge daer mede gewasschen / twee ofte
drijmael des daegs / ende als gy de
selve gewasschen hebt / soo sult gy jeder
keer inblaesen paper vanden graet Sepia
ofte Zee-schuim / dit sal het overrijne
vocht afwasschen / de ooge sijnheren en-
de genesen / maer gy moet altyds / al-
eer gy begint aende ooge te pellen /
eerst eenen lap steken als vooren geseyt
is / ende in alle gebreken der oogen /
want desen Lap sal altyds den wijdrom
wesen van alle toeballen / by gelijcke-
nisse assinen wat te by d' ooge quae-
mer de naelde / ofte met de scherpe me-
dicamenten te appliceren / soo datter son-
tijds eenige toeballen ofte toebloominge
van humneuren / den Lap sal altyds dese
ooge ontlasten / want het is eenen goe-

Oogen
water
zeer goed
voor peer-
den ende
menschen

den sijtel die altyds de quaede vorchten uyt-
sijcht / daerom dat zy in alle gebreken der
oogen seer dienstig is.

Van de Oogen die gelsaegen ofte gequess syn.

Ick wil het noch vermaen doen /
hande Oogen die dooz eenige sla-
pen ofte steken geraecht zijn / nochtans
was t'wel reden / dat ick van te bozen
vermaen daar van soude gedaen hebben /
om dat somtijds dooz afsulcke wozaeken /
de Schellen daer van wassen / maar en
hadde ick daar niet op gebacht / daer-
om sal ick beter van achter setten / als
ick soude booz by gaan inden eersten / in-
dien het een steke waar van eenig scherp /
ende datse diep ingaet : soo isser groot
perijckel van de ooge te verliesen / want
de substantie die gelijk by naer den wit-
te banden eye gelijk is / sal dikmaals
dooz den steek uyt-bloeyen / dan en isser
niet aan te doen / ten waer datmen soo
badelijk het wit van een oft twee versche
eyeren / met wat hout-assen wel geist
ender een geklopt ofte geroert / ende
met wat spinnekop ofte webbe / soo aan-
konds daar op-geleydt / ende alsoo vier en-
thintig uren daar op laeten liggen /
maar datter wat olie van Kiossen / onder
den witte van den eye gemengelt waer-
re / het soude maar te beter wesen / san-
derbaergs als gy dat selve sult af ne-
men / sult wel gaerde slaen / ofte het gat
toe-

remedien
voor ge-
sagen of
te gelle-
ken ooge

toe-geswollen is / indien het seer geswollen swaere / soo neemt Olie van Leelien van Hamawille van Kiossen / en Distillen onder een vermengelt / ofte by faulte van dien d'een oft d'ander soorte / ende bestreycht daer mede de Ooge ende de onsliggende partyen / maer gy moet altyds voorzichtig wesen / om soo in tijds eenen Lay te steken ; want die houdt de Oogen suiver van den brand / ofte quaey toebloeyende humeuren ; men mag ocht de Peerden wel wat bloedt trekken altyd op de ander zyde / dan daer de quale is ; want door het trekken van het bloedt worden de humeuren verdivertteert / want zy volgen het bloedt als eenen damp / die van de sonne op-getrocken is / daerom is het bloedt-trekken in alle quetsuren goet / om de humeuren van de selve te divertieren ende af te trekken.

Andersints soo mocht gy gebruikken / tegen alle geslaegen ende verseerde Oogen : dit naerbolgende Water / t welck seer goet ende sterck by naer tegen alle gebreken der Oogen is.

Gy mocht nemen twee Onzen witten Wijn / twee onzen Brandewijn van graan / vier onzen Koose-water / daer in sult gy doen de groote van een klein koose witten Coperroot / ende soo veel gestooten Aluyn / ende ontrent soo veel schynen van goudt ofte Letergire auream , alles seer sijn gestooten zijnde daer in gebaen / ende alsoo samtyds onroerende ; dit Water heeft een wonderlijche kracht in alle gebreken der Oogen / dan het baldt wackerck alser grooten brand by waer / mag

ander remedien
tegen alle
gebreken
der oogen.

men wel wat meer Koofse-water daer in
doen / alies naer gelegentheid van die
quaeten / moet men de Medecijnen wat
sterker maecten naer de kouyt / ick heb-
be hier in 't kortste vermaeringe gedaen /
van alle de gebreken der Ogen / ick
soude wel wat tzeeder daer van geschre-
ven hebben / maer my dunckt dat niet van noode
en was / om dat dikmaels een secht geleert
man / op soo veelderley medicamenten / niet
en soude weten welck kieser hoor de beste /
daerom heb ick de beste door mijn weten-
schap alhier aengeteeckent ende seer goet be-
houden / om dat ieder een mach seker wer-
ken / op desen mijnen Medicijn Boeck /
ende de gene die ick van ander Meesters
hebbe gehoord door hun woorden / ofte deur
hun Boeken / en wil ick alhier niet mede aen-
teekenen / ten zy dat ick die selve geap-
probeert hebbe / om soo te sekerder te ma-
gen beschrijven van mijne experientie / op
dat ieder een seker daer op soude mogen
werken.

Van de kollen ofte witte plek- ken op vierderley manieren te maeken, het 6. Capittel.

kollen te
maken.

DAer zijn eenige treffelijke Heeren
ofte Kavalliers / die somtijds hui-
eus zijn om hen-lieben Vrouwe ofte
ander Peerden / witte plecken ofte hollen
te maecten / om dat de Peerden te beter
het hant over een soude bergelijck maecten /
In den

Inden eersten men moet de huyt schij-
 ten gelijc men doet / om eenen leren lap
 te steken in het midden / daer gy de hulle
 wild hebben geueten zijnde / soo moet
 gy de huyt los maechen met den vin-
 ger / soo groot ende ront als gy u hol-
 le hulle hebben ofte iet meerder / want
 reuue hantten komt altyds noch eenig
 swert hant / als gy de huyt wel los
 gemaekt hebt / soo neemt ongeblint
 kalck / ende steeket al vol / alsoo verre
 als dat de huyt los gemaekt is ende
 bindet soo toe / steekt met een dyp-kantie-
 ge oft ander naelde door de huyt / ende
 bind soo met N. W. draet toe / om dat
 het kalck niet en soude ont-vallen / als
 het kalck daer ontrent vier-en-twintiguen
 daer in heeft gesteken / soo doet den draet
 los / ende wijc de huyt los rontom / met
 een schaers ofte mes tegen soo naec als
 gy los gemaekt hebt / om soo de wijd-
 de van uwe col ofte witte plecke soude iet
 meerder wesen / want zy sal altyds noch
 wat minder vallen dan datter schijnt als
 dooren gesent is / als gy dese plaetse
 nu het bloote vleesch siet / soo sult ghy
 een waeter maechen om daar aan te doen /
 het welcke aldus gemaecht sal worden /
 neemt witten wijn-steen / aluin / hooyar-
 root / Sercocola. van elck de grootste van
 een note alles wel kleine gepoert / daer
 toe sult gy nemen ontrent een grote
 stercken Aljn / ende laetet sieden soo dat
 het vierde part ingesoben is / ende sult
 soo eens daar met eenen quijpel die aan
 eenen stoch is vast / daer in wat maechen /
 ende alsoo de plaetse vande Col wel nat
 maechen /

108 van de kollen ofte plecken te maaken

maaken / tot dzy ofte vier daegen / dan
soo komt daar een roos op / ende siende
dat dese roos ontrent genoeg gedrooght
soude wesen : mocht gy bestrecken met
lynsaet Olie / om alsoo de robe af te rot-
ten / om als dan het hayz te laten wassen / en-
de indien daer noch eenige roben waren die
soo sterck daar aenkleuen / men moet die
met den vinger af doen / want zy soudien
belette datter hayz niet en soude wassen / ge-
lijck men dikmaals siet aan de gene die
gebrant gelveest hebben / en dooz de
roben belet word datter geen hayz ge-
wassen en is.

ander
manieren
van kolie.

Neemt eenen ghebraden Nijyn /
maakt hem plat soo groot als gy de
Kol begeert te hebben / legt hem op soo
heet als gy hond bind hem vast / laat hem
soo tot sanderendaegs / ende dan soo lecht
dan een plaester / daer op gemaeckt
van een deel was / twee deelen spie-
gel-harst / laet dat t'saemen spiltien /
neemt de panne van den biere / en
laetse een weynigh verkoelen / roert
daer in ontrent het seste-part Matre-
fruyt altydts wel dooz-roeren / om
dat het selve wel onder een hermen-
gelt soude wesen / dan spreyt de sal-
de op eenen doeck ront / soo groot als gy
de Kol begeert te hebben / laat dese
plaester soo vier-en-twintig uren daer op
liggen ende neemtse dan af / ende be-
stricht de plaetse met het waeter dat hier
wozen verordineert is / om de andere soz-
te van stollen te maecken / ende ten lesten
met linsaeft smout afte olie gestrecken / om
soo het hayz te doen wassen.

Men mach oock een sozte bande Kollen
maecken met een gebzaeden raepe / op de sel-
be maniere gelijk dese voorgige / men
moet de raepe gebzaeden soo heet daer
op leggen als 't mogelijk is / ende san-
derdaegs de selve plaester die hier voor-
ren geordineert is / ende als die daer sal
vier-en-twintig uren op gelegen hebben
soo macht de selve af-nemen / ende met
het selve water wasschen / dat hier voog-
ten in het eerste artichel / bande Kollen
berordineert word / om alsoo vter vijf of
te ses daegen naer gelegentheid te on-
derhouden / ende als dan met het lijnsaet
smout ofte olie gestreken te worden /
ick moet hier noch wat by voegen met dese
Lijnsaet olie / dat is den hanink met dese Olie
t' saemen gesoden / ende den schuym af-ge-
nomen doet het hayz seer overbloedig was-
sen / beter als het Lijnsaet smout alleen sal
doen / soo dat men daer meede sekerder sal
wercken.

ander
soorten
van kollen
te maken.

enlyseet
van den ni
dazend
enlyseet
enlyseet
enlyseet

Daer word noch een ander soorte van
Kollen gemaeckt / dat is met het branden
met een gloopende Ijser / t' wescit al-
dus gedaen word / men maecht een ijser
gelijck een plaet die men sel heet laet wor-
den : van satjoen alsoo gy de Kol be-
geert te hebben / t' selve geheel stijf door
gebzandt / ende alsoo wat verkens liep
ofte smout bestreken / tot dat de Kolle af-
haest / dat als begint te droogen / soo
moet ment bestrijcken met dees voorgige
salben / van haninck en smout t' saemen /
om dat de roben af vallen souden / ende
het hayz wassen soude / want de roben
blijuen soo lange daer op / en beletten

ander
manieren
van kollen
te maken.

by dien het hayz te wassen / daerom dat men
 die by tijden daer af doen moet / ende alsoo het
 hayz doen wassen / anders en soude niet
 deugen.

Ich wil U. E. adverteren / dooz het
 maacken van dese Kollen : daer konnen
 somtijds eenige toe vallen in de Oogen /
 dooz den brandt die al daer in komt / dooz
 het branden / want een Ooge is een edel
 Lidt / dat seer veel humenren naer hem
 treckt / ende alsoo somtijds daer dooz sou-
 de konnen bedorven wesen : want ik di-
 bersche daer van hebbe sien blind worden /
 van Godt lof ten heeft mi noch niet ober-
 komen / soo moet men altijd in alle din-
 gen niet voorzichtigheyt wercken / op
 dat men om kleinen hoordeel geen groote
 schade en doen : want ik wel veel
 sulke en ander fauten / by mis-verstand
 hebbe sien gebeuren / daerom alsoo haast
 dat gy dat saagt eenigen brandt in de Oo-
 gen / soo sult hoor eerst aanstonds / on-
 der elcke Ooge eenen Cap steken / ge-
 lijk ick in het tracteeren van de Oogen
 geleert hebbe : want daar dooz sal den
 brandt en alle gezeken van de Oogen /
 die maar eerst en beginnen volkoment-
 lijk genesen worden / ende indien dattet
 daar mede niet ten vallen en wilde ge-
 nesen / soo mocht gy eenige hande Wa-
 ters ofte Olien / die ick in de gezeken
 der Oogen beoordineert hebbe : want gy
 haer toe seer goede remedien sult vinden /
 my hebben hier verklaart / hoe dat men
 van swarte hayz sal wit maacken / nu
 sou sullen wat verklaars doen / hoe dat
 men hoor de konste belutte Striemen ofte
 Plekken

toevallen
 in het ma-
 ken van
 de Kollen
 ofte witte
 ptecken.

Plekken sal uyt-nemen / ende dan het hant
gelyck doen wasfen.

Om de witte Striemen in de
huyt te doen veranderen en-
de gelyck te maeken.

Het 7. Capittel

MEn vindt somtijds seer schoone Peer-
den / die wel mochten dienen om
Coursen te voeren / oft andersins
dat zy het hant gelyck hadden / zy heb-
ben somtijds eenige striemen boezen op
't hant / dat zy wat blaerde ofte met wit-
te strepen zijn geteekent / als dese stre-
pen maer twee ofte drij vingers brede en
zijn / sy zyn sekerlyck te helpen / ende
van eerder hant te maeken / ende dat
moet geschieden / op de naerholgende
manier.

Men moet de Huyt vast inde handt
nemen / ende niet en oft batmen dese wit-
tigheyt uyt-gesneden hadde / oft tot mal-
kanderen wel rijckelijck soude kunnen ge-
voegt worden / als men nu gesien heeft
oft het witte daer uyt gesneden zijnde /
wel tot een kan gehoeght worden / soo
neemt de Huyt niet de sterke handt vast /
op om van het vleesch wat opgelicht te
wesen : ende dan neemt men een Scheer-
mes ofte ander seer seker sijnde mes /
ende sijdt men dese Huyt rontom / sonder
ze als de witte plekke gaet / ende dan van
het

witte
striemen
te doen
verande-
ren.

Het vleesch gebuld zijnde / soo neemt men
 een naelde die dzykantigh is / ende maek-
 hend op twee ofte dzy plaatsen vast met
 renen draat / doet men dan de reste van de
 holligheyt ofte klabe tusschen de Huid /
 met een veere bol van Olie van Roose /
 daer in dat wat witte Suicker gedaen
 is / ende neemt soo veel groote spellen /
 als men van noode sal hebben / om oer
 al de breedte van eenen duym tot tenden-
 ten gespleten huyt / ende stecht men met
 de scherpe dzykantige Naelde / eerst de
 gaaten om de spellen daer in te steken /
 want de Huid is seer tan / om met spel-
 len soo te doorbooren / ende met dese
 dzykantighen word zy door-sueden / door
 de scherpigheyt van de kanten soo effen aen /
 dat men een spelle door gesteken heyt /
 soo moet men dese spelle met eenen draat
 behouden gelijck de Kleer-maekers doen /
 om dat de naelden op haere moulwen sou-
 den blijven steken / soo moet men beyde
 de lippen vande gespleten Huid dichtre
 by een brengen / ende alsoo door-gaan /
 van d'een spelle naar de ander / ende de
 Huid seer gelijck ende dichtre by een voe-
 gen / ende dan alle daage met de Olie
 van Roosen en suicker daer aen gedaen
 tweemaal daags / binnen den tijdt van
 ses oft seben dagen / soo doet men den
 draat los / ende de spellen uyt-treken / de
 Huid sal aen een gekwasschen worden / zoo
 fraay als oft soo van zyn moeder gekomen
 waer / gy mocht dat wel dzy doen son-
 der eenigh peruyckel oft quaelen / ick hebber
 wel gesien die daer toe-naenden / in plaatie
 van te speten met de spellen / maar het

en beugt niet / want de steken van het
naagen bersten uyt / daarom moet men
met dese spellen soo door-speten / ende als
men met de spellen komt tot daar men
met de naelt vast / de lippen van de hant
hebt by een gebrecht / soo moet den bzaat
log-snijden / ende met het speten van de
spelle boortz-baren tot den eynde toe / als
soo wel onderhouden met dese olie / in
den eersten tmeemaal des daegs / ende
ten lesten eens daags / soo heeft men
teuden de ses daagen al gedaen : ende
zo is vast aen een houdende / ende bin-
nen den tijd van een maant oft twee /
soo dat men niet en siet oft het is soo
vande moeder gekomen / wy sullen dese
saecte berlaten ende boortz-baren / ende
komen tot het gebrecht der Hersenen / dat
is de Clem.

Vande Clem syn teekenen ende Cure, Het 8. Capittel.

DEn Clem is een gebrecht der Her-
senen / die uyt koude bochtigheid pro-
cedert / t'is een inrekinge der
Senuwen ende Musculen / tegen hunnen
wille / die somtijds maer een deel des
lichaems / ende oock somtijds wel het ganc-
sche lichaem aengrijpt / ende doet trecken
en spannen / maer altyds hebben zo ee-
nig letsel aan de keel / om dat de Herse-
nen den oorspronck der Senuwen zijn /
ende de keel daar seer by geheuren is /
soo datse oock somtijds de een zijde van
booren

de Klem
gebrek
der herse-
nen.

hoozen tot achter: ende oock somtijds wel
 oer al het lichaem / daarom mag het
 wel met de poppelsie der menschen / ofte
 hand Gods vergeliken worden / want
 het procedeert uit koude humeuren / ge-
 lyck het oock seer wel te mercken is /
 want in groote koude sal men dickmaals
 hoozen daar men in de hitte oft in den so-
 mer seer seldom ofte noyt hoozuallen en
 sal / 't is een seer swaar accident dat heel
 quaed om genezen is / nochtans en mach-
 men daarom den moet niet verhozen geuen /
 want alst maar eerst en begint / soo ma-
 gen zy seer wel genezen worden : maar
 als te lanc gebuert heeft soo ist onge-
 neseelijt / want zy en kunnen hooz eerst niet
 inswellen / ende zy worden soo stijf dat zy
 niet en kunnen meer opstaen / dan en isser niet
 aan te doen als sy soo verre zyn / daar-
 om moet men met den eersten daer tegen
 waeren.

teekenen
 van de
 Klem,

Inden eersten men sal mercken / datter
 averentie van den Clem hoozhanden is /
 als men de hand in den modde steekt / ende
 niet seer warm ofte wat cout-achtig schijnt
 te wesen / ende het Peert eenig eten in-
 den mond neemt / ende niet wel door en
 kunnen swelgen / men heeft seer wel ge-
 handen die den mondt wijt open lieten
 staen / ende niet en kosten toe-slyten /
 om dat de Senuwen soo verslapt zyn /
 geen macht en hebben den mondt toe te
 sluyten / mach sal men mercken oft zy niet
 al swelken en gaan / ofte dat d' een oft
 d' ander hbe jst stijf woedt / als men daar
 dese teekens hooz handen siet / mach men
 vastelijck houden dat het een speetse van
 den

den Clem^{is} is / men salder terstondt tegen wesen met dese naerholgende remedien.

Men sal het Peert terstondt ingieten / eenen goeden dranck genaecht van een once en een half Criakel van Dearefferum, ende daer by wat Sene-papper en Zelay van elckis een once / het Peert met warm Wijn oft Bier ingegeven / van den Wijn is in dese siechte veel beter als het Bier / om dat hy het Tichaem meer verwermt ende dooz-drinckt / als het Peert desen dranck wel ingenomen heeft / soo sal men nemen Spaensche Peper / langen Peper / ende ronde Peper van elck de groote van een groote Haesnoote ofte jet meer / dit gebaen zijnde sal men het Peert deur den Neuse ingieten / met een half ofte heel gelas Azijn / den Peper moet sijn gestooten zyn / men sal doorsz noch wat banden selven Doener nemen / ende terwijlent dat den kop noch om hoogh siet / met een weynigh Azijn vermengelt ende in den mondt gieten / daer dooz woort den mondt ende keel verwermt / ende komen de Senstuen tot hun kracht / soo dat se diversche crysen gesten hebbe / datse binnen een half ure wederom aen het reten gestelt waren / dan moet men het Peert wel warm drcken / ende lustigh bzyben / ende met een sweey ofte roye hem in den Stal seer doen springen / om alsoo tot het sweet te bzyngen waer toe geheel dienstelijck / het een Been van vooren aen de knie wat opgebonden / om dat het Peert niet daer op en soude konnen staen / ende alsoo doen springen : want alsoo
zjn

Remedien
tegen de
Klem.

zijn de Peerden licht in 't stoet / ende be-
wermt gelijk men somtijds ook wel doet in-
de Buxk-pijn / alsoo men t'zinnen tijde breekt
genoeg van schijben sal.

Sanderbaegs soo dat men saegt dat
het Peerdt noch jet styf bleve / gelijk het
wel placht te gebeuren / soo sal men
de beenen van boven tot beneden ende ober
al daer op siet dat ledsel heeft vande
stijbigghend / wel bestrijken met een deel
Olie van Bacus Lauri, ofte van haren twee
deelen Olie van Serpentijn / ende een
deel Olium Petri al te saemen vermen-
gelt ende gestreken om de Senutoen te
herwarmen / ende dat men saege dat
dese beenen gants stijf waeren / soo sou-
de raetsaem wesen van de beenen te toze-
ken met Haber strop ofte Hop / dat nat
gemaakt is in Hoegen pis / ofte by saute
van dien Menschenen pis / dat doen op 't
bier en sieden / daer by doende veel hout-
asschen ende hinnen oft Duyven stromt /
soo dat geheel dick is gesoden heb-
bende / sal men met Hop ofte Haber-strop
de Beenen bewinden / om alsoo te stoven
boven datse noch met Olie zijn bestreken /
want dat verzwacht de Beenen van alle
strenghend ende qualen / namentlijk
van de verkouthend / alsoo men t'zinnen
tijde wel hooren sal / boven dien soo moet
men merken oster een open lijf is / oft
dat het mest locht oft jet veruzand is / dan
moet men met de Zancken daer naer
wercken: want een goet Peerde-meester
moet alrijds riecken aen den stromt / ende
een Doctoer der Menschen die mach wel
snuffelen aen de Pisse / soo dat jeder een
zijn

Olien om
te bestry-
ken de
beene die
styt zyn
de Klem.

De beenen
stoven te-
gen de
xyvigheyt

Peerde-
meesters
moeten
riecken
aen den
stromt.

Wilt houweck daer uit haalen : want die
dat geen gade en staet / en dient hoog
geen goet Meester : want men moet wel
daer door arbeelen / hoe dat van binnen
gestelt is / ende hem met de branden daer
naar hoegen / ick wil dit soe besluten en-
de sulken voortz haeren / ende komen tot de
Kele.

Strangelioen ofte kroppen der
kele, haer teekenen met
alle toevallen ende kuren.

Het 9. Capittel.

Het Strangelioen is soe veel te
seggen / als of men wilde seggen
een verwoezinge / die het desen
naem gegeven heeft / hy heeft seer wel ge-
naamt : want gelijck het blijkt hoe
dickmaals dat si verwoezt zyn / ende
sontijds ten volken gewoegt sijn /
want het ontsteekt by naar gelijck de
Peste / namentlijck onder het jonck
Bloedt / dat veel teerder is als dat van de
oude Peerden / ende principelijck in den
Sommer als 't heet weder is / loopt dat
voortz soe dat de geheele stallen sal over-
gaan.

Dit mag men eerst gelwaer worden als
hy beginnen het branden te verlaeten /
soe dat den brandt die uit den stroede
komt van de Loofe af / met den Adem
gezeben en verdeele tot in de Kele / die
aldaar een opswellinge maect / door de

tekenen
van het
Strangu-
lioen.

grootte hitte van den brand / en sy en mo-
gen niet lyden dattet ergens eenige
houde vochtigheid / door het inswelgen
ofte inslouppen tegen de hese staet / daer-
om en willen zy niet ofte seer weynigh
drincken / door dien dat men hun geen
drincken in het lyf en kan gekruigen /
soo heel te meer word den brand groepende /
om dat door geen vochtigheid / den seluen
niet en word geblust / ende hy dies te meer
de humeuren syn verbrandende ende rotten-
de maer door de selue soo het geheel lichaam
omsteken.

sommige
dingen in
het Stran-
galioen.

Daer zijn sommige Peerden / die ge-
heel seer hoesten en by sommige weynig /
met den aenkommen brande quael / maer
sou men die eenen brand op-geeft moe-
ten wel seer hoesten / want dese brand-
ken doen de inwendige partjen seer ver-
warmen / ende daer door komen de hu-
meuren te rotten / ende worden door den
Neus ende Mont soo uyt-gedruiben / en-
de daar door t' Herte de Loofe ontlast /
ende het bloedt wordt mede gereynigt en
gesubvert.

Daer zyn ook sommige Peerden die
den geheelen hals komen te swellen / ont-
somme den stroot soo dat den geheelen
hals styf wordt / soo dat sy niet en mo-
gen ontfien noch te neder bukken / ende
men siet daer niet aen dan dat zy styf
met den hals ende quaalky kunnen drin-
cken / ende men siet in de Neuse gaaten
eenige roodigheid / door dien brande
van den Adem die daer langts uytbliegt /
men kan het noch wel voelen aen
den hals contsom de stroot / het isser
zeer

zeer styf / want de Musculen zyn opge-
 swollen / door den grooten brandt die
 langs daer hande Loose af-gesonden
 wordt / en ten lesten komt te swellē
 soo men siet ende komt igt te bresken /
 ende seer veel materie daar ont vloeyende /
 die daar door die bedorven humeuren en
 lange rottinge komt igt te bresken /
 ende soumtids seer lange blijft dueren /
 door dat bedorven Bloedt dat soo lange
 blijft rotte / ende soumtids in veel dierfche
 plaarsen komt igt te bresken / ende zoo
 het niet wel gekureert en is / dat schier
 by naar alle het Bloedt in materie komt
 te veranderen / soo men dikmaals siet
 als d'een gestuel genesen is komt op
 een ander beginnen verfweten / ende
 alsoo voortz gelijck ick wel gesien heb-
 be / dat op alle zuden en kanten van het
 lichaem opgeswollen ende uitgebrocken
 heeft.

Als men nu door dese voorgige teekē-
 nen gesien hebbende / dat wel het Strang-
 ulioen macht worden / soo sal men daar
 terstonds tegen wesen / om alsoo groote
 ongemack te voorzien ende te beletten /
 het welke geschieden mach op dese
 manier.

Cure van het Strangulioen.

TEn eersten soo sult gy nemen een
 half loot meer ofte min sijn gestou-
 ten Peyer / en dat doen in een glas
 ofte daar ontrent van den stercksten Wijn /
 en het Peert door den Neus gegoeten /

in den
 Neuse
 gieten om
 het Strang-
 ulioen
 te ryfen.

ende wat *ijss* om hooge houdende ende
alsoo dooz den haren / desen naerbolgenden
drank ingeben.

dranken
in het
Strangu-
hoen.

Neemt wat Criakel van Deatesserum,
ende wat Venegrijck en Romijn sijn ge-
stoten wesende / met wat Galap Senepoeyer
met ontrent een phiten Bier waerin inge-
geben / 't is eenen seer goeden dranch
want het Snot sal dooz den Neus ont-
rijsen hinnen dzy oste ses uren daer naer /
ende alsoo vanden grooten brand ontlast
worden.

waer-
schouwe
van de
dranken
in het
Strangu-
hoen.

Ick soude wel ordineren / hoe veel quan-
titeit dat men behoorde van in te geven /
doch men kan daer in geen maete oste
dosis stellen / om dat d'een Peerdt veel meer
als d'ander vermag : want in geen stek-
ten en sal men de Peerden lichter ober-
lasten / met de dranchen als in dese van
het Stranguhoen / dooz dien dat het her-
te met sou grooten brand ende sijn be-
last is / daerom sou vermogen zo sou
luttel medicamenten seffens / dat men daer
mede seer wijselijck moet handelen / oste
anders sou soud men veel onghelucken daer
dooz krijgen : want d'een Peerdt sal
wel thien-wael soo veel vermogen als
d'ander / nochtans de Peerden van ge-
lijke grootte wesende / is dat d'een veel
meer buylghend aen het herte ende Looie
heest als d'ander / daerom moet men al-
tijds eer men den dranch daar toe bereydt
maect / eerst het herte voelen hoe dat
resteld is : want daar dooz sou konnen
by naer wel overleken / hoe veel dranch
men wel van doen soude mogen hebben /
ende den eersten dagh maer een weynich
vanden

van den brandt ingeben / want zo zijn
altijdtz wat siek / door dien dat het Snot
soo door den neus purgeert / ende alsoo
van de Loose moet scheyden / waer door
het herte seer verstant ende debileert /
om dat den slijm van de Loose gegeneert
zijnde / van de quade humeuren zijn afscheyt
moet nemen / om door het baten van den pe-
per die seer heet valt / ende geijck
een niez-poyer veel vochtigheyt naer hem
trekt.

Men moet ook aansontz ten minsten
twee Lappen steken / den eenen onder de
keele tusschen de Thacix-bernen / om alle
de vochtigheyt uit te sinnen die aldaer sou-
de moeten opswellen ende tot slaeven komen /
door desen Cap wordt helet datter geen ge-
swellen onder de keele en komen / en alle den
brandt des monts daer langz door gepur-
geert wordt.

Den tweede Cap / moet gesteken wor-
den van booren in de boort / om aldaer den
brandt van het herte af te haelen / ende
door desen middel sal men alle Weerden /
die van het strangulioen hevangen zijn
behoort houden / door het opswellen ofte
herstweiren / wel te verstaen als men in der
tijdt daer aen gestelt is / ende niet dese
remedien te werke gaet / want ist heb-
ber seer veel daer af op sulker maniere
geneesen / sonder jct ofte eenig geswul
te krijgen / want my dunckt al waer
schoon dat icker een hondert jessens hadde /
datter niet een en soude eenig geswul opwer-
pen.

Schoon dat men gewaar worderde als
datter eenig geswul ergens verhoef /
I 3

Lappen
steken in
het stran-
gulioen.

geswollen
te ontas-
ten van
het stran-
gulioen.

soo

soo moet men aenstonts eenen lap steken onder het gestuel / soo sal het selue verduynen / ende door desen Lap uitgelesgen worden / want alle dese vocht die hem tot sweiren soude begoben / sal door desen Lap uitgelesgen worden.

Of nu het Gestuel te seer groot ende verstooren waer / soo mag men het selue met den Blin doorsteken ende wijdt genoegh maken / om de materie daer uyt te laeten / ende men moet altijd de leegste zijde kieser / om dat de materie geuerigh daer door sonde konnen uytgehoopen / ende in het gat uwen Lap steken / dan sal men desen Lap daer in laeten acht thien ofte twaelf daegen naer gelegentheydt / tot dat men siet al uitgelesgen te zijn / op dattet op een ander plaetse niet uyt en wildt breken : want als het Bloedt niet suyder gereynigt en is / so moet het sekerlijck noch op een ander plaetse verstoeren / den brandt moeter met het sweiren uyt ofte met de brachten daer uyt getrocken wesen ofte met de brachten het Bloedt gesuybert worden / 't welck op dese maniere magh geschieden.

Men sal als men den eersten brandt opgegeben heeft / sien wat macht dat het Peerdte heeft / ofte hoe veel brandt dat wel vermacht : want den tweeden vermogen su ordinarij veel meer brandt om dat den meesten brandt wegh is / met den eersten keer soo men siet dat het Peerdte heel sieck hadde geweest vanden eersten brandt / soo sal men verhoepen tot den berden dagh van den tweeden brandt op

Regulen
van den
tweeden
drank in
het Stran-
guloen.

te geben / ende oock den branck daer naer
 herenden / soo en mach men niet veel De-
 negrijck ende Romijn onder mengen/
 want 't is seer sterck / ende de Peerden
 die seer niet het Strangulioen behangen
 zyn / die 't selve seer luttel mogen ver-
 dragen.

Daerom sulcks siende / moet men seer
 weynig van dese soorten daer onder men-
 geleu / ende nemen wat te meer van Sa-
 lap ende Senepoepet / dat is Poyer vande
 Sene-bladeren gestooten / ende men
 mach wel altydts in alle brancken Kal-
 lissi-poyer ofte poyer van Kalliss-houdt/
 gemaelen ofte gestooten / want het ver-
 soet alle dingen inde brancken verwen-
 gelt / ende de Salap ende Senepoyer/
 zyn seer goet om stillekens te purgeren /
 ende den tzand af te setten / van om een
 Peert te doen purgeren: men moet al wel
 vier ofte vyf oncen geben / oft schrydts
 noch wel meer naer gelegentheydt vande
 quael / ofte de groote vanden Peerde/
 maer als gy wilt een Peert doen pur-
 gieren hoe slecht van herten dattet is / zy
 en sulken van Salap ende Senepoepet niet
 stercken noch oock niet sieck mesen: want
 het purgeert subtyl / ende soet sonder
 groote alteratie / maer men moet altydts
 een Peert om te doen purgeren / in ture
 ofte den reysen op-geven / want van en
 sult gy noyt geen verijchel syden /
 vande Peerden daer van sieck te maerken/
 ende alsoo behreest moeten wesen / want
 almen een Peert eenen seer straffen branck
 op-gegeven heeft / ende daer van seer
 sieck is / mach wel dencken hoe dat

al oh mo
 admyg
 ab n r
 om een
 Peert te
 doen pur-
 gieren son-
 der verij-
 kel.

een goet Meester bezeeft moet wesen /
men maecht niet seer geerne quaet werc /
tot verlies van zyn reputatie en schade
van den Egenaar / daerom soo moet men
altijds voorzichtig daer mede omme-
gaen.

Want zy daer liggen soo ist te waerne /
om te beginnen soze dragen / van
oet sonthijs gebeurte dat men een Peerd
te veel dranck / ofte al te veel scherpe
Medicamenten op-gegeven hadde / soo wil
ick N. C. hier wat beduyssen / om dese vernu-
mthend wat te benemen / ende het herte wat
te verquicken.

Als nu gebete / dat men een Peerd
wat te veel dranck ofte te sterke mede-
cine ingegeven hadde / soo mag men de-
se macht benemen / met het Peerd in te
geben / mede ofte by saute van dien ho-
ninc met soete melk / oft twee ofte dry
oncen van de Sirope van Callisie-hout /
ofte het poeyer van den selven met sorte
melk op-gegeven / ofte by saute van dien
malt men ingeben soete melk met su-
ker / ofte de soete melk sonder jet anders /
daer zyn veel diuersche andere dingen /
die het herte veel meer verstercken sou-
den / de gemeenen man en heeft dese
niet altijds by hem / daerom sal ick die
hoorzyn gaen ende alhier niet beschrijven /
om van dese benauwde herten te behoef-
ten ende te verquicken / soo sal men van een
van dese hoorige drancken ingeben een
twee ofte dry reysen / om dat herte soo te
herjoeten ende verstercken / om tegen den
oerlast / van dese sterke Medicamenten
die sommige seer vernunig zyn / ende al-

om de fe-
nyngheyd
van de
dranke te
benemen.

soo somtijds het herte souden konnen doen
 verdwynen / wat versterckt wesende door
 desen soeten geur / soo verquikt het herte /
 boven dien soo moet men de aderen ope-
 nen onder de tonge / ende in den buick /
 ende rebelijck laeten blorden : want door
 dien dat het bloed lucht heeft / soo word
 den benijnigen damp die door den Chi-
 lan in het bloedt alleene vermengheit /
 ende over het gantsche lichaem verspreyd
 is / soo met die openinge van de ader het
 herte wat ontlast word / van zyne benijn-
 ge dampen / die soo niede erbliegen / ende
 in dien het herte ontlasten / en door dese ver-
 koelinge begint allentijds wat te verquic-
 ken / soo dat men ten lesten siet gang wel en-
 de fris.

Van hoor eenen dzanck in het strangu-
 lioen / men magh nemen wat Soffraan
 van Roorden / wat Metridaet oft sjuen
 Criakel ende wat Brionia sijn gestooten /
 ende onder een met warm hier ingege-
 ben / is oock eenen goeden dzanck hoor het
 strangulioen / men moet altyds beginnen
 met wat peper / en azyn in den Neus te
 gieten / want daer door soo moet het Snot
 uut loopen / soo lange als datter jet in
 is / want het is dickmaels verstopt in de
 keel / soo dat niet rijzen en wilt / ende
 met desen peper soo word het op 't rijzen
 gebracht / ende dan door de dzancken het
 bloed verbeterd / ende met de dzachten ge-
 reynigt / want de dzachten die reynigen
 wel het bloed / om dat zy alle de water-
 achtighend uut suigen / ende het bloed
 dlyft dan suiver ende reyn : want alle
 quade vachtighend daer uut gesogen is /

ander
 dranken
 tegen het
 Strangu-
 lioen.

dragten
 het bloed
 reynigen.

alſoo wordt het bloedt ſupber ende klaer ge-
maecht.

Men mach de Peerden noch wel groo-
te verlichtinge doen / met inde Haber te
bermengelen diverse poyers die heet
zyn / om door de hitte van dese Krunden
tot het op-hoesten te verwecken / want
alle gebreken der Loosen / ofte de tierig-
heyt en brandt der selver / moet het niet
op-hoesten verzeven worden / want men
aldaer niet geen Medicijne in ofte by ko-
men en mach / want door soo sterck te
hoesten / soo verschiet den brand daer af /
gelijck als met eenen donijp / ende wordt
daer mede de Loose soo verhoelt ende ge-
opent / soo dat men niet alleendelijck in
het Strangulioen / maer van geshien in
alle gebreken der Loosen / de Peerden
tot het op-hoesten moet verwecken / om
soo vanden brandt ofte ander verstoptheden
verlost ende geopent te worden / ende al-
soo door het vederken ofte rotten verrijdt te
wesen.

Diversehe Poyers tot het op- hoesten in 't Strangulioen, ofte ander gebreken der Loose.

poeder
tot den
hoest om
in de ha-
ver te
doen.

Men sal nemen Venegrijl / en Komijn /
lange peper half soo veel als een van
dese voorige / ende t'samen sijn gestooten
wesende / ende alsoo daer van wat alle dage
inde Haber gegeven / 't is goet ende ver-
weckt den hoest / en opent de verstoptheden.

Recept

Neemt Baekelaers sijn gestaoten /
 half soo veel Woonkens Holle-wortel sijn
 gestaoten wesende en Amijs-saet / soo
 veel als Baekelaers / en half soo veel
 Morha, alles sijn gepoert wesende mach-
 men met de Haber ingeben: maer de Ha-
 ber moet wat wat gemaectt zijn / om
 dat het Poyer aen dese Haber soude bli-
 ven hangen / en alsoo niet de selve inge-
 ten soude worden / sonder jet verlorven te
 blijven / men mach wel eenen twee ofte
 dry Lepels sestens daer van ingeben / al-
 tids niet een kleyn beginnende / soo dat men
 niet naer gelegentheid oft wat dat zy ver-
 mogen / dan sal men t'vermeerderen naer je-
 ders verstand.

Men mach Kempfaat onder de Haber
 mengen / want het verwarmt ende doet
 den hoest voort-komen: dan ick hebbe
 sommige sterck haaren kommen met de
 Maetsels van groote Wespren ofte Peerden
 hozielen / daer zy seggen geen beter bin-
 gen te wesen om het Strangulioen te ver-
 dwijnen / ick en hebbe niet beproeft:
 men mach van dese Poyers wel elck al-
 leen ofte vermengeldt ingeben / dan zy
 zijn beter soo vermengeldt / om dat alle
 vermengelde Medicinen beter tempera-
 ment maken / als een enkel Medica-
 mende doen: ick soude noch veelderley
 dingen by stellen die daer toe dienstigh
 zijn / maer my dunckt niet van noodte te
 wesen / want dooz soo veelderley Kruy-
 den / soude somtyds enen Meester niet
 weten welcke te kieser vooz de beste / soo
 dat ick beter de alder-beste daar mit ge-
 kosen hebbe / en alsoo mogen alle men-
 schen

ander
 poeder.

Haver nat
 maken.

ander Re-
 medien
 tegen het
 strangulioen.

schen haest daer mede ommegeaen / om al-
 soo tot meerder verskerpheydt te komen / en
 alsoo het werk met een goet eynde volbrin-
 gen.

Ick moet alhier noch jet verhaelen /
 van de diversiteit in het strangulioen /
 't is by naer qualijck te gelooben / datter
 soo wel verschij is van het een Peert by
 het ander te vergelijken / want men vint
 wel sommige Peerden somen meent /
 datse van het strangulioen genesen zijn /
 ende behouden noch eenen hoest daer van
 die hun altydts by blijft / van somtijdts jet
 meerder haesten den reuen als den ande-
 ren tijdt / ende van te wozen seer sieck van
 het selve hebben geweest / soo dat dien
 hoest noch altydts blijft mede gaen / so
 moet men vast houden datse niet wel ge-
 nesen en zyn / want ick diversche reysen
 daer van goede experientie hebbe gesien
 onder al hebben ik gesien een Peert / dat
 vijf jaeren gepasseert zijnde / dat het stran-
 gulioen hadde gehad / het Peert somtijdts
 eens hoesten ende niet seer wel varende
 en was / nochtans niemant en hadde ge-
 dacht / datter jet van den selven soude in
 het lichaem gebleven zijn / ten lesten het
 Peert komt sieck te worden / ende soo te
 sterben / soo gonk ik het open-snijden /
 gelijk ik altydts gemeent was te doen /
 om te sien wat oorsaeke datter aldaer de
 schult was / soo bebant ik in de rechter
 holligheydt van het herte eenen klomp / ge-
 lijk als Etter ofte Snot / dat verhart
 ende taey was / dat daer sekerlijck van
 den strangulioen ingebleven was / en
 gants de waeye ende de hoorste darmen /
 waren

vremde
 dingen
 my over-
 komen in
 het stran-
 gulioen.

waren gelijk d' een tegen den anderen van
de wormen / ofte maeyen beset.

Noch hebbe ick eens een ander experi-
entie daar van gehad / ick quam by een
Peerd dat niet wel varende en was / en-
de dangen tyd gehoest hadde geheel
dzoogh / ick gaf het Peerd eenen sterken
dranch op / het Peerd begind seer sterck te
hoesten / ende oock daer by wel sieck te
wesen / het Strangulioen word ougeweekt
ende daer by genesen / het was by Aa-
ren geleden / dat het Strangulioen ge-
had hadde / ende daer van quaelijck ge-
nesen zijnde / heeft het selve daer soo bin-
den steken met eenel dzoogen kucht /
want soo haest als dat Strangulioen ber-
weckt zijnde / heeft het Peerd datter by
stand / oock aanstonds gemfecteert ge-
weest / ende alioo oock daar moeten ge-
nesen worden: ick hebbe 't selve noch drie-
maels gesien / als zy noch genesen zijn-
de eenen hoest behouden / datter altyds
jet aende Loofse ofte aen 't Herte blijft ste-
ken / daar van dat ten lesten groote ende
quaede Accedenten uut reysen / gelijk
somsijds het Snot daer van wel mach
voortz komen / alsoo ick dat diversche reys-
sen gesien ende genesen hebbe / dan om
dat de kuwe van het Snot seer groot ge-
acht word / ende by alle man vooz on-
geneselijck gehouden is : want men in dese
Landen niemand en heeft gesien / die het
selve heeft konnen genesen / en dese kon-
ste met groote moeyte ende neerstige stu-
dien hebben moeten ondersoecten / en ten
lesten gebonden hebbende / soo wil ick die
voorz by gaen / ende houden vooz mijn se-
kreet /

ander on-
dervin-
dinge in
het Stran-
gulioen.

creet / ten zijn geen konsten om soo seffend
aen den gewepnen man in den mont te wond-
pen / dooz eenen slechten pyns / dan soo dat
ter eenige Liefhebbers waren / die het wil-
len betaelen / ik wilsse hen wel de wetenschap
leeren / nochtang het een seer schoone konste
is / en aen my seer veel arbeydt en moeyte
heeft gekost / om het selve te onderhouden /
en wel te leeren.

aderlaten
in het
strangu-
kion.

In aijnlike slechten / moet men hem wagen
ten van de ader in den hals te slaen ofte laten
want men daar dooz alle den brand dooz-
waerts treckt / en somtijds gelijck ick wel
gesien hebbe dooz den grooten brand / die
het uyt-gelaeten bloedt gebolgt komt /
ende aldaer een opswellinge maect / dat
soms tijds het bloedt in de ader verswiert / het
welck seer quact te genesen is / alsoo ick
gesien ende genesen hebbe / soo dat ick den
Lefter daer van adberteren wil: men sal alle
dree oft dry dagen wat bloedt trecken in den
mont / in de tonge ofte in 't geheimeste / ende
in de lippen / t welck den brandt uyt den mond
seer beneemt / dooz dien dat het bloed lucht
heeft: men moet altyds besorgen dat den
mond wel gewasschen zy met een deel Alyn/
ander deel regen water en een groote hand-
bol sout / hier mede sullen wy het Strangu-
kion laeten blissen / ende komen tot het ge-
bzek van den hals.

Van den Hals het seer ofte droes genaemt, Het 10. Capittel.

Het gebzeck des Hals is genaemt den
Droes / om dattet verseert zijnde
quaelyck te stoppen ofte te genesen
is / om dat de weechhendt van het
maenebt ende vas dat boven het geluz
waer is / ende het hant door zijn docht
tighendt seer lank doet wassen / t' is seer
quaedt te genesen door dese groote docht
tighendt van het maenebt / dit gebzeck
kauseert door veel oorzaken / als van
uylwendige ende inwendige / de uyl
wendige zijn van slaegen stooten byten
van ander Peerden bytten ende andere /
de inwendige oorzaken komen van ee
nige quade oft byrende humenten / die
aldaer komen op te swellen ende te ver
sweten / t' is een gebzeck dat by vele
door incurable gehouden wordt / nament
lijck van seer verstandige meesters / maer
slechte meesters en artjens niet veel / om
dat in zyn selven niet veel en toont te we
sen / want het rodt lanchsaem / ende
door soo veel ende lange rattens kompt
het door te snicken / hi wooren aenden
kop ofte hooft / soo sal t' othoers deur inde
keel ofte op de hersenen snicken / ende het
gaet lanchsaem te werck / soo dat wel
hier vijf ses acht maenden / somtijds
wel een jaar kan dueren / en dan noch by
sommige wel genesen worden / en ge
wesen blijven / dan wy willen alhier maer
aengeben

reihen
reihen
reihen
reihen

droes des
hals ofte
maen-
strank ge-
naemt.

aangehen / twee ofte dzy remedien / die seer
seker sijn.

Remedien
tegen den
droes ofte
Maan-
strank.

Als men nu siet / datter hem ergens
eenigh geswel berheft oft verthoont / so
moet men metter haasten daer tegen we-
zen : want het loopt seer voort / om dat
soo weech van vleesch is ; men moet dooz
eersten wel mercken / oft het Geswel
groot oft lancst geduert heeft / want daer
dooz moet men considereren / oft diep dooz
groot oft gesworen is / dan sult gy
nemen een seer scherp ende roet Wier / dat
wel heet gemaecht is / ende seer hest we-
sende / daer dooz houren soo leeg als het
mogelijck is / om aen het geluwaer
niet aan te raken / dat sult gy doen
in een twee dzy hier ofte vyf plaatsen /
naar de groote van het geswel / ende sult
in de gaten steken dibers dooz koozden van
Weerdg-hanz geblochten / van dzyen ende
alsoo niet een draat aen een vast ge-
maeckt / om alsoo rond te mogen dragen /
om dese gaaten te suiveren van de Mate-
rie ofte vuyligheyt / ende alsoo beerthieu
dagen oft dzy weken daer in laten /
alle dagen twee ofte dzymaal betrekken /
om soo de vuyligheyt daer uyt te loopen /
dan als men siet dat hy naar al ontswol-
len is / soo sal men de koozden uyt doen /
ende heel kleynder koozden daer in ste-
ken / om alsoo het gat ofte gaaten heel
kleynder te laten toozden : ten laetsten als
men siet datter seer luttel materie / ende
weynigh meer geswollen blijft / soo doet
men de koozden uyt / maar men moet
eerst wat salbe smelten / die gemaecht
koozden van kerck-roet was ende Rynschen-
hars

hars ofte Sullegel-hars / de selve seer heet
 siedende en wat werck vast maechen aen
 dese koozdekens / dan het werck in dese
 siedende salve steken / ende soo heet dooz
 het gat trecken / ende de koozde uyt trec-
 ken en het werck daer in laeten sitten
 tot sanderdaegs / dan het werck uyt
 dwende soo de materie uyt houwen / twee
 ofte dry dagen naer een / ende dooz
 gerust laeten / want daer heft gē den
 middel / om soo den Droes sekerlyck te gene-
 sen.

Men moet niet verbaert wesen / al ist
 dat wat van dit handen jet opzwellt /
 want het en duert maer dry ofte vier da-
 gen / dan de koozden trecken altyds den
 hand genoeg uyt / men moet niet den
 eersten de koozden bestrijcken met Seep /
 om dat zo te haestiger de materie souden
 trecken / ende alzo deze quade bochtig-
 hend uyt smijgen / om alzo genesen te
 blijven / men zal oock somtijds het Peert
 bloed laeten / om de huemeuren wat te
 dwerteren / om het toevloepen te beletten /
 alzo men oock moet doen met de dranken /
 om niet in dese quetsure maet in alle apo-
 stumen ofte quetsuren / want alsoo worden
 de wonden de alle gebreken bezyd / van de
 toe-bloepen der huemeuren / want als men
 die niet en kan beletten / soo sal men beertijds
 qualyck ten eynden geracken van alfulcke
 quaelen.

De tweede ende sekerste Remedie is de-
 se / dat men aemtoonds de hardigheyt uyt
 smijt tot by het geluwaer / immers soo
 verre als men siet dat gensecreert ofte
 bedorven is / dan uyt-gesueden zynde /

ander Re-
 medie tot
 den droes

soo sal men eerst het bloed stelpen met een
 gloeyende Ajer / ofte met eenige stulp-
 poeyers / soo datter eenige groote vaten
 van Aderen geraeckt waren / alsoo het
 dickmaels gebeurt / ende den brand niet
 en wilt gebzuycken / soo moogt de ader
 wat uit het vleesch trecken / ende seer by
 het vleesch af-snijden / dan als gy de
 ader sult laeten gaen / soo sal zy wat in 't
 vleesch trecken / en sal het vleesch dat hang-
 ten door de ader is / het bloedt veel ter eer
 stulpen / ofte moogt de ader toe-slijden
 ofte branden / soo als men de komoditeit
 best heeft / oft elck Meester naer zonen
 sin / dan ick en brande seer selden / ick
 houde meer in sulche plaetsen van het af-
 snijden als het branden / dan moogt gy
 het bloed voort stulpen met Hout-assen
 ende Spinnelkop Koynegezin ofte Webbe/
 want dese beyde stulpen het bloed / ende
 zijn mede seer goet om versche wonden
 te sturven / ende alsoo doen vast verbin-
 den : want door dese asschen ende spin-
 nelkop verbonden zijnde / kunnen alle won-
 den het bloed stelpen / want als men maer
 slijtelyck daer op en doet / soo moet het
 bloed stollen ofte stijven / dan soo stulpt
 het zyn selfs / sauderdaegs sult gy de
 wonde wel waschen / met het water van
 den Mehinussteen die hier naer sal beschre-
 ven worden / ende geleert sal worden /
 hoe dat men dien maecten en gebruy-
 ken sal / die seer goet is om alderley won-
 den te genesen / soo wel oude als nieu-
 we sitsteis en ander / doen met desen wa-
 ter gewaschen zijnde / soo sult gy de
 wonde bestroyen met Hout-assen / en al-
 soo

Bloed te
 stulpen in
 alle won-
 den.

soe wat werck daer op leggen ende ber-
 inden met eenige doecten / het geneest
 wonderbaerlijck seer vooztz / ende is veel
 het selkerste / want het sal sonder twij-
 fen op heertijen dagen oft wterlijck den
 wecken geneesen worden / want alsulcke
 weeste partijen / men mag daer met geen
 vet ofte salve aenkomen / anders het en
 soude door dese bettighendt vande salve niet
 op droogen / want alle geneesingen van
 wonden en bestaet maer in het maetelijck
 op-droogen / jemandt soude seggen dat
 is een goede salve zu doet wel vleesch was-
 sen / zu meymen dat het vleesch door de
 salve wast maer zu zyn gemist / want
 het vleesch te doen wassen is een werck
 der naturen / maer niet het werck der
 salven ofte medikamenten / want het vleesch
 wordt gegeneereert door de digestie van 't
 bloedt / ende door de salven matig ge-
 droogt ende gemearneert zijnde / om soe
 een getempert vleesch te maeken / ende
 dat niet te locht ende spantachtig en sou-
 de wesen / waer door dat daer naer nog
 weck mochte blijven en niet getempert
 bast / want dan souden in sulcke weecken
 vleesch altydts eenige andere quaede hu-
 meuren daer in kenen / ende ten lesten
 noch eenige accideten daer af vooztz-ko-
 men / daerom moet men altydts de salve
 berenden naer de weckhendt van den lic-
 haeme / ofte naer de partije der selver die-
 men kureren moet / t is altydts beter de
 salven wat op 't droogste gemaeckt dan
 te weck / dat is te verstaen eenige droog
 poners onder de salven te vermengelen /
 die de vochtigheid vande wonde ofte om

het vlees
 in de
 wonde te
 doen was-
 sen een
 werk der
 nature is.

platter te seggen het quaedt vleesch van de woude te doen vertoeren / en maetelijck op-gedroogt te worden / dan en heeft men geen perikel dat de woude meer sal onkraken ofte versweiren / want het soo een dichte ende hart vleesch maecht / ende alsoo heel gesont sijst / wy sullen dese artickelen van den Droes besluypen / ende komen tot eenen anderen Droes / die genaemt wordt den Droes der Neusen.

Van den Droes der Neuse gelyk een specie van het snot , Het 11. Capittel.

DEN Droes der Neusen / vele meenen dattet een specie van Snot is / maer en heeft ten intste geen gemeens met het Snot / t'is waer dat zy althits eenige witte ofte wat vermengelde bochtighend wten Neus loopt / ende alsoo continuelijck zijnen kours hout door den neus / dit sijn eenige stuctien die wnt de hersenen vallen in den neus.

Daerom soo meent den gemeenen man ende veel goede meesters / dat het mede het Snot is / ende by dien het Snot soude voort komen van het march van het ruggen-been / ende het Peert soude leven maer soo lank / als tot het march van het ruggen-been soude verleit worden / het welck een seer groot abmys is.

Het rechte quaedt Snot / komt voort wnt den bloede door veel verdozven humeuren

tekenen
van het
quaet
snot.

mueren / inmyers gang alle het bloedt
 wordt verkonsummeerd in geheel Snot / dat
 inde lever en het herte gekookt zijnde / naer
 de Looze gesonden ende van daer door den
 grooten brand die den Looze door drijckt /
 om dat zu van een sachte en spontiack-
 tige stoffe is / ende alsoo door den adem
 langs den Stroot ofte Rorer / door den
 Neus uit-gebreven word / alsoo van den
 brand die inde siele door den adem aldaer
 moet op-slaen uit den Stroot / om inden
 Neus te komen / ende alsoo moet desen
 adem sterck tegen de siele slaen / ende
 daer door grooten brand aldaer waecht /
 soo dat daer door drijgt ende alsoo kille-
 ren onder de siele vallen / die aldaer bli-
 ven soo langh als de Peerden leven / al-
 soo men siet als een Peerdat eerst begint
 te snotten / sal ordinaris aen de een zy-
 de zyn het kaeck-been beginnen klieren
 te komen / dat is de zyde die eerst van
 den brand ginfectert is / ende aldaer
 eerst in de selve zyde van den neus / door
 het een neus-gat eerst word uit-gebre-
 ven / 't welck meest het rechter is / om dat
 de Looze meest op de rechter zyde licht /
 ende zynen korts nemende soo boort meer
 en meer rottende / dat ten leyten door bey-
 de de Neus-gaeten uit-gebreven word /
 ende de klieren op weder ziden van de
 schaere ofte kaeck-been komen te sluken /
 de klieren van de rechte Snot / zu liggen
 los in tusschen de Huid ende het vleesch
 gelijck een balcken / ende verschynen
 soo men die drijgt / om datje aen de huid
 niet en zyn hondende / dese klieren uit-
 gesneden zonde / zyn van eender stoffe

als het snat / dat dooz den neus blaeydt / en
 uut de gaten daer men de lieren heeft uit ge-
 sueden / soo komt daer seer veel snat dooz soo
 lange men de gaten open houdt / soo dat het
 snat daer dooz komt gedrongen / want
 daer langs dat dooz komt / is een spont-
 achtig vleesch soo dat daer langs dooz kan
 sypen.

De Snotter Peerden / die leuen soo lan-
 ge auffer de Loose noch niet sijnber rot
 en is : want de Loose moet daer han
 rotten / dooz den grooten brand die han
 soo een bedroghen bloedt noodtsalichelyk moet
 boozts kommen / daerom is oock seer kou-
 ragiens ofte hachtyt / soo dat d'een han
 d'ander gekrygt / han in d'een veel eer
 als in d'ander / want het moet seer lauck-
 saem gaen / dooz dien dat dooz de bedro-
 ghen huineuren moet allenkskens rotten
 in de Peerden / die seer grooten arheyd doen
 veel seerder boozts rotten / als de gene
 niet te seer sijn en verhitteu ofte verwar-
 men met het seer wercken / want dooz
 den grooten arheyd en hitte / soo word
 het bloed meer ontsteken ende by dies te
 eer rot / alsoo men siet in den Leger hoe
 dat aldaer meer het snat reggeneert /
 dooz den grooten arheyd / en om dat de
 Peerden al ober een by mallianderen /
 en den adem han den anderen riecken
 ende hatten / en alsoo daer dooz geïn-
 secteert worden / ende alsoo de huineuren
 doen rotten / de huineuren rot zijnde /
 kompt als geseydt is dooz de Loose te
 dringen / ende begint soo dooz den adem
 als een sijn uut-gedreuen te worden /
 en kontinueert soo tot dat de Loose hee
 herse

rottinge
 van de
 loose in
 het snat.

herte ende gants het bloed bedorven is / want soo een Peert van het snot gestorven zijnde / soo sult gy het herte der nieren van de Looze ende de groote aderen daer ontrent vol vinden van een bedorven bloed als snot / van gelijcken als men een snottent Peert bloed treckt en het bloed vangt in een kom ofte ander schotel / zoo sult gy laten hout worden / dan hout zijnde sag zult gy het lakenste tot den halven ofte somtijds by naer tot onder toe / seer geheel gestalt vinden niet geheel bloed / maar eygentlijk als recht snot / dat uit des Peerts neuze komt / ende somtijds van onder wat root bloed / daer dooz dat men sien kan oft het Peert noch soude te helpen ofte te genesen zyn / want als het bloed over de helst rot is / zoo is groot achterdenken te hebben dat de Looze te seer aen 't rotten gestelt is / doch men zal daer dooz by naer wel sien oft zy noch kunnen geneesen worden / dan ick uit voortgaven ende deze kuren vooz by gaen als ick voozen gesent hebbe / om dat afsulcke kuren te zwaer zyn om den gemeynen man in den mond te werpen / wy dinct dat sy dat niet en souden afkalken sal / die handen vooz seeret ende vooz Wief-hebber / die dese edel konstet betaelen willen.

Om zoo te vol-trekken ende te kinnen tot onze Cure van desen dooz / die zoo vooz den Neus gebuerig voozghe ligt / desen dooz komt voozge hande herseuen / die langg twee wegen vooz twee kleine gaten in den Neuse geleyt word / ende al daer vooz de herseuen mogen ontlat worden

een Peert van het snot gestorven aan de lose 't herte alles vol snot ligt.

droes een
verkout-
heyd der
hersenen.

wozden / want dit gebrack komt door
een verkoutheyd der hersenen / die me-
de een het march van het ruggen been
grote gemenschap hebben / ende van
eender stoffe zijn / en oock d' een met d' an-
der lijden moet / en door de werbel-bee-
nen van den hals / met een holligheyd in-
de hersenen gezocht wozdt / ende dan
eerst verhit en dan verkout te wesen / soo
trecken de hersenen een bogtigheyd ofte slij-
migheyd / die langs den neuse nutgedreven
wzdt.

remedien
tegen den
droes der
Neuse.

Men moet dese Hersenen sien te her-
warmen / daer toe dat geheel goet is /
den Criakel en Metridaet / en oock den
Criakel van Deatesserum, die alle van een
waermer natueren zijn / men sal dzan-
ken daer van maechen / maer eerst wat
peper met azijn in den neus gieten om
de bochtige hersenen te purgeren / want
dat is gelijk een nies-poeder / ende treckt
naer hem alle bochtige humeuren / pur-
geert ende verwarmt de hersenen / dan
sal men nemen een ounce Criakel van Dea-
tesserum, want hy sal seer goeden hoop ge-
maecht worden / en den sijnen Criakel
is veel dierder en niet seer beter / soo
neemt een ofte twee ounces Criakel van
Deatesserum, soo veel als dat de Peerden
bermoegen / ende daer by wat gestoo-
ten Venegryl en Romijn / soo dat M. V.
dunkit genoeg te wesen / dan sult gy
desen dzancke twee ofte dry reysen inge-
ven / ende gy sult hier gelijk een sal-
ve maechen / om gants het ruggen-been
en boven den hals op 't hooft / ontrent de
hersenen ende ruggemarch daer door te
verwarmen.

nies-poe-
der in den
droes.

dranken
tegen den
droes.

verwarmen.

Men sal het Peert bloedt trecken inden
hals / ende het bloedt vangen ontrent een
pinte / het bloedt noch warm zijnde / sult
nemen een once bloedt van Draeckien / inde
Aptekers Sanguis Draconis, twee oncen
Boles Carmentis, alles sijn gestooten al
te saemen in 't bloedt gedaen / wel onder
een roerende van daer by doen twee ofte
drie oncen olie van Cermenthin / alles wel
puder een warm zijnde / soo als boe-
ren gesent wel gestreken zijnde / het
verwarmt de hersenen en het marck van
het ruggen-been / en versterckt de senuwen
zy doen 't selve in Spanguien in den Mey /
om dat daer dooz de Senuwen verwarmt
ende versterckt worden / want zy hoort se-
ker houden / dat daer hoort de Peerden
heel te stercker worden / het welck ick seer
wel wil gelooven / want de hersenen en
het marck van het ruggen-been het begin van
de het leven sijn van alle de senuwen / waer
dooz dat zy mogen verwarmt en versterckt
worden.

salve om
den rug-
gegract te
bestryken.

Als gy nu sult dese dranken / twee
ofte driemaal ober ander dag eenen sult
ingegeven hebben / soo moogt gy hier
oft vijf dagen wachten van jet aen te
doen / soo gy siet dat het Peert begint
de vochtichendt dooz den neus wat te ver-
minderen / soo moogt noch met den pe-
per in den neuse gieten / om noch meer te
doen enen / ende alsoo de hersenen op
te doen droogen / gy sult voek alle da-
gen het Peert in den neus roocken met
wierroek ende solfer / 't saemen in heete
sielen / om den roock inden neus te ont-
fangen /

beroking
in de neus.

sangen / want het droogt de hersenen / op
desen middel sal men allen Dvoeg genesen /
top sullen voorts vaeren en komen tot den
Buyk ofte buyk-pijn.

Van de Buyk-pyn ende Verstoptheyt.

Het 12. Capittel.

MEN segt gemeenlyck ton is maer de
Buyk-pijn / daer mede te nemen ge-
bende / al oft mensc niet veel en achtet /
nachts het is de gemynste siekte / daer
van dat de Peerden aldermeest sterben / want
dese Buyk-pijn die komt meest door een quaet
ongetempert bloedt / ofte sountijds door te
veel hout water seffens te laeten drincken / na-
mentlyk als zy van te voorsz tijt besmeet
hebben geweest / en soo aenstonds te veel
hout ofte ongewoone waeters te laeten drin-
cken / daer zy van te vooren overladen zijn
han eenig quaedt ongetempert bloedt / het
welck een pijn en krimpunge der darmen
maekt / men moet daer terstondt tegen we-
sen / ofte by saute van dien soo salder haest een
verstopthendt wt rijssen / want door het ge-
duerig kringen ende dringen / soo worden
de herholen winden in de maeg ende darmen
noch meer ende meer gegeneereert / ende
door den Chylum in de aderen en oer al
het lichaem verrijpt en verdeckt / die soo
het bloedt noch meer ontstelt ende onge-
tempert maekt / ende alsoo een verstop-
thendt ende ontstekinghe / soo wel in het
bloedt

bloed in de Darmen brengen / ende de
 winden uerij meerder ende stercker gene-
 een / ende die verstoptheyd dies beel te meer-
 der aengroent.

Want door het geduerigh dzingen en-
 de persen soo word het mest dat in de groo-
 te darmen licht / dat dickmaels niet seer
 wel genabeld en is getreest / door dat
 het Peerd reinigen brand in den mond /
 ofte somtijds door jonge ende natte klae-
 ber / die zy seer licht ende gesjeel in
 stoelgen / en door het sterck dzingen /
 soo in den Mars-darm met groote macht
 gedreven word / en den selven alle we-
 kerichheit zijnde / liggende soo lobg-ge-
 wijse met tranen als solikerkens / daer in
 dat de Keutels soo gesozmeerd worden /
 alsoo wy noch breeder in 't eerste boeck /
 in 't vyftiende Capittel verklaert hebben /
 in dese solikerken niet uochtigly maer seer
 drooge / door den brand van het Peerd
 aan te voeren in 't ijs hadde / soo blijven
 dese Keutels sitten ende en können niet
 voorts schuyben door dese droogte / zoo
 dat zy vast blijven stecken / ende word
 het geduerig sterck dzingen / worden
 dese solikerkens in een twee ofte dzy plaet-
 sen / soe vol van den Stercus ofte mest ge-
 dzongen en geperst / al oft met eenigh
 kamper daer in gestooten waer / som-
 tijds soe groot als een bolle / ende som-
 tijds wat lanch-worwich zijnde / en is soo
 in een gedzongen al oft het eenen weerch-
 doeck waer / want als het vande medicijne
 af-gedzelen is / ofte dood zijnde daer
 uyt gesneden word / dat ment quaelijck
 van een trecken magh / door dien dattet
 quaelijck

hoe dat de
 verstop-
 heyd toe-
 neemt.

143
 143
 143

143
 143
 143

quaelijck ofte lancck geknabbest gekweest heeft / ende dies te eer verstoppt zijnde / en soo blijven stekende is / en metter tijdt soo vast daer aen wordt verband / als dat een spijts aen den por geband word / gelijk ick menigmael hebbe gesien / dat somtijds dooz het geweld van de Medicijne afgezeben zijnde / het binnenste sijn ofte vel van den darm daer mede afkonende / dat wel tweemaal sus dicke zijnde als een Hund van den paelinck / en dooz de stercke kracht van de medicijne soo van den darm geseheurt en met den stomp naer buiten gedzeben wordt.

Als nu deze Peerden / de Buyck-pyne niet met den aiber-eersten dooz de nature van selfs / ofte dooz eenig Expeet Meester geholpen en word / soo moet daer nood-sakenlijck de verstopthepd af komen / want dooz het dzingen soo krimppt doch het ainterste eynden van den Ders-darm in / ende soo blijven de winden ende het mest daer binnen / soo dat vast dooz de water-conducten en de blaese verstoppt worden / waer dooz de Dyber-senubaren ende alle aderen op-swellen dooz de groote winden / die in de maege ende darmen gegenerereert zyn / en noch meer genereren.

Men sal ten eersten de Aderen in den Buyck slaen ende seer wel laeten bloeden / altyds gaede slaende naer het bloed / oft seer swart ofte water-achtigh is / t welck men sien mach met het bloed in de hand te vangen / ofte dat best is in een kom ofte ergens jet anders / want soo het bloed stolt ende koud word / soo schend hem het geheel water oft bedozhen bloed ende

blyft

als de
- 987
so
ne

nootsake-
lyk moet
verstoppe.

Remedien
tegende
Buykpyn.

blijft hoben / en het recht bloedt sinkt op
 den gront / waer dooz men alderbest alle
 siekten orzdeelen mag / want daer best
 galle met het bloedt vermengelt is / soo en
 kan het anders niet wesen dan het moet
 groote siekten kauseren / daer naer moet
 men de medecijne bereyden ende vermien-
 gen / boort op beyde de zijden van den
 Buick bloedt getrocken hebbende / en-
 de ook in de Conge een ader ofte twee ge-
 opent hebbende / soo mag men van achter
 in 't fondament ofte aers-darm met de handt
 in-gaen / de handt eerst wat wat ofte met
 olie ofte sinout bevochtigt wesende / den
 stromt uut-nemen en alsoo een handt vol
 Sout in den aers-darm gesteken / alsoo
 diep alst mogelijck is / ende met de hand
 den darm wat schudden / om soo recht te
 brengen / oft dat hy somtijdtz jet verdoeyt
 waer / ende dan het Peert wat bereyden /
 soo sal dooz het trecken van het Sout /
 t' welck een seer groot kragt heeft / soo
 geduerig doen wunden lossen / ende met
 eenen meest lossen / soo dat gy seker alle
 Buick-pijn daer mede wilt genesen / te
 verstaen daer noch geen verstoptheydt en
 is / ofte dat dese Buick-pijn niet lange
 en heeft geduert / men mag ook wel de
 hant inde klinkke van de Meirien steken
 ende met den duym ofte vinger daer in-
 den kroy der Blase gaen / ende een we-
 nig Sout inde selue steken / ende aenstontz
 met het Peert gaen rijden / een weynig
 gereden hebbende so sal het Meirie-peert
 aenstontz zijn water lossen / dan alst zijn
 water gelost heeft / soo moet men niet
 meer laeten dzingen / dan wederom voort
 rijden

bloet la-
 ten in de
 buickpyn.

in den
 aersdarm
 sieken in
 de buick-
 pyn ofte
 ander
 siekten,

tijden ende wagten van nog te laten
 bringhen / tot dat U E. dunckt datter
 noch jet in de blaase soude gekomen we-
 sen / ende dan noch eens laeten proberen
 oft zy noch eenigh water sal konnen lassen /
 dan sult ghy merck nemen / oft de dar-
 men niet en rammelen / want door het
 rammelen van de darmen soo verschieten
 het mest ende winden / om naer agter-
 waerts upt te gaan / soo sal men door de-
 se rammelinghe hope krijgen van te ge-
 nesen sonder waerck / want alsoo worden de
 verholen winden ghescheyden / en langs ag-
 ter uut gedreven / en by dien het Peerec ghe-
 nesen sonder woerden kost te maeren doen /
 want ik daer mede zeer veel ghenesen hebbe /
 selt weet mach sere veel diverse remedien /
 maek en wil hier anders geen aenteekenen /
 om dat ik wel weet dat men geenen sekerder
 middel en mag bedencken / ende door
 veelberley remedien den goedertieren Lezer
 niet en soude weten welke kiesse door de be-
 ste / dan dit en is maer alleendelijck van de
 Buyk-pijn zonder verstoptheyd / dat nu de-
 se Buyk-pijn dinnien een half gehele ofte
 twee uren niet en lieterde / soo moet met hast
 gelooven datter verstoptheydt door handen
 is.

Van de verstoptheyt haer re- medien, Het 13. Capittel.

tekenen
 van de
 verstop-
 heyd.

Als nu deze verstoptheyt begint te
 komen dat sal men eerstmael met-
 ken / als de Peerden dikmaels haer
 mest

mest lossen / ende niet veel sennens dan een
 keutellen oft twee ende noch veelmaels
 haer water lossen / ende oock seer we-
 nig sennens / waer door zy niet het drin-
 gen beginnen te verstoppen / ende het mest
 dat achter den stomp ofte huop is / allengs-
 kens af wat niet eenen keutel ofte twee
 sennens / ende alsoo tot dat al af geko-
 men is / dat achter den stomp sit / daer-
 om moet men altyds niet de hand van
 achter in 't fondament steken / en dat men
 geen mest meer en bind / zoo moet vast
 verstoppt wesen : want anders zoo salder
 noch eenigh mest te binden zijn / als men
 dan siet dat het Peerd verstoppt is / ofte
 altyds aporentie daer van is / soo moet
 men gemtonds met de brauchen daer een-
 gaen / 't welck wach geschieden met Cri-
 akel van Deatesserum die hier naer zal be-
 schreven worden / en Metridaet van elcks
 een onse ofte jet minders / naer dat men
 siet ofte oordeelt dat het Peerd zoude kon-
 nen verdragen / ofte by saute van d'eers
 sal men het ander nemen / maer op adbe-
 wante soo veel te meer / met ourent een
 pinte Wijn ofte Bier naer gelegentheyd /
 ick hebbe wel bytyds met kleyn hier of-
 te water ingegeven : want den Criakel
 ofte Metridaet zeer goet zijn / ende de
 winden zeer sterck af-dryven / daerom
 dat men by naer geen beter dingen be-
 dencken mach / in de verstoptheyd ofte
 Druick-pijn.

Van in alle verstoptheyd / zoo neem ick
 den meerderen deel ourent ander half
 onse wat min ofte meer Criakel van Dea-
 tesserum, ofte Metridacum dan zoo doen ick
 wat

Dranken
 goed in
 alle ver-
 stoptheyd.

Wat maer seer weynigh gestooten Dene-
griek ende Konijn daer by / ende dan soo
doen ick daer by Selap ende Senepoeyer
ende wat Callissie-poeyer / soo geue daer
af soo veel my dunckt genoegh te wesen /
't is beter wat te lutrel dan te veel / als
dan een ure oft twee gewacht hebbende /
en noch geen aperentie siende van te ge-
nesen / soo geue noch eens eenen drancht
in / van de selbe als booren geseyd is /
ende het Peert altijds wel gedeckt hou-
dende / ende vermeldt althijs wat meer
Galap ofte Senepoeyer en Callissie-poeyer
daer ouder / om dat dese Medicijnen de
Peerden niet in 't minsten en altereren /
en dat dooz de verstoptheyd de dampen
meer aen 't herte komen / ende by middel van
sterke Medicamenten / dooz de scherpigheit
sontijds mochte komen het herte te bezwa-
ken / en zoo van de lebende geesten berooft
worden.

waer-
schouwin-
ge voor
hetberiten
in de
buykpyne.

Van men moet zeer neerstigh toesten
van het dzingen / van de verstopte Peer-
den / want met zoo sterck te dzingen /
soo bersten zy hun ten meerderen deel al /
ende noch seer neerstigh toesten als zy
recht ober end' staen / en sontijds hart
nederballen / want by sulcken geballe
komen zy te bersten / daerom als zy ne-
der gaen / moet men met den steerd tegen
houden / om al sulcke ongelucken te ont-
komen / want van thien Peerden daer en
steruen geen dzy anders / ofte zy wo-
den dooz het dzingen ofte neder-ballen
gebozsten / te weten van de Dunct-pijn
ofte verstoptheyd / daerom als men niet
zy te seer kruyen ofte dzingen / om mest
oft

oft water te lossen / soo moet men altyds daer by wesen / ende met een sweep ofte roge daer opslaen om sulckis te beletten / want alsoo sult gy die verhoeden van alsulcken onge-
luk / en met ter tijdt soo sullen dese d'anchieu al stillekens deur werken / ende de verstop-
hend van Water ende Meest allenkens af-
weiren / en soo van het bersten beschermt worden.

Dese Peerden komen hun te bersten seer dikers / by sommige bersten de Maeghe / ander de Darmen / somtijds de blaese / (t welke men somtijds qualijck sien kan / want de Blaese wordt somtijds gebozsten / soo kleyn ronde gatkens al oft met een spelle dooz-
hoort waer soo dot men seer quaelyk merken kan / ten is die het van dooz slags noch gesien heeft / want soo men die doult soo sal der het water uyt-loopen als een fonteyn / en anders en siet men ergens aen datter eenige tzeucke waer soo haest als de blaese gebozsten is / sal het Peert zyn herte seer versouwen: ende binnen een quartier halve ofte ten uystersten twee uren de levende geesten herdwijnen / en van het leben berooft worden / naer dat de scheure ofte tzeuck groot ofte kleyn is / dan als de Maeghe ofte Darmen gebozsten zyn / soo sul-
len sy seer haest moeten stercken en van het leben berooft worden / ten waer den tzeuck in den Merg-darm / want het herte en mag niet wjden dat de Excrementen ofte Stercus, uyt de darmen in de andere partien in vloeyen / waer dooz de behoudense kracht vergaet / en t herte van de levende geesten berooft word.

op wat maniere dat de Peerden bersten.

waer-
schouwe
van een
verstoppe
blase.

Als men nu met de handen in 't fonda-
ment van een hynst ofte ruyne-veert gaet /
soo sal men wel hoelen ofte het inde blaese
verstoppt is / want het seer inde blaese ver-
stoppt ware / soo geboeit men dat de blaese
die onder den aers-darm licht / seer
hol is ende verheben / dat men somtijds
quackelijck in den aers geraeken mag / en-
de als men neder-waerts dout / soo ist by
naer oft men op een trommel-bel doude /
ende van gelijcken in de Meirien / als
men de handt in de kinlike steekt / ende
aldaer hoelt men dese gzoote op-swellinge
der blaese / dan men mag somtijds de
Meirien geluckelijck helpen / want dese
Blaese komt met den krop inden hals
der Lijf-moeder / alsoo datter in het
eerste Boeck in het 20. Cappittel klaer-
lijck bewesen wordt / soo dat dese Blaese
met den krop tot inden hals der Lijf-
moeder kompt / ende door de gzoote don-
pen ende winden die inde selve Lijf-moe-
der zijn / soo spannen den krop der Blae-
se ende houwen den selven gelijck met
een sloepe toe / soo dat de selve niet open
gaen en mag / ten zy dat door dese voozi-
ge dzancken / dese ende ander winden
verdzeben worden / dan het wilt somtijds
lucken / als men met den duym in den krop
selber soo diep steekt alst mogelijck is / ende
met den selven de blaese seer stijf schuttet / dat
soms tijds wel de Urine naer volgt / ge-
lijck men eenen tap uut een ton treckt / ende
by sulchen middel beghijt worden van de
dandt.

ontstop-
pinge van
de blase
de ruyne-
peerden.

Dan gelijcken onder de ruyne-veerden /
soo mag men te wercke gaen met dese
balleyn /

ballemn / die in 't eerste Capittel van het tweede Boeck aengeteeckent staet / soo moet men dese ballemn aen het boozste eynde aenkninden / met werck ofte vlas / dat naer de zyde van daer gy de hand moet houden / het werck ofte het gene daer aen gebonden is / van onder wel besmeeren met Zout ende Zeep / ende dan soo dooz de knede van het Weerdt gesteken zynbe tot in de blaese / ende soo dat men dese Ballemn uit-trekit / soo sal het gesmeert werck omkeren / en alzoa aen den krop van de blaese bestrecken worden / en soo dooz desen middel somtijds de blaese geopend worden / ende alzoa het Weerd van de doob verlost zyn / den Egenaer vlyde ende den Meester grooten lof / en goeden loon gekrygen mag.

Dan oft met alle de boozgaende Remedien noch niet outstoppen en wilde / daerom en magh men den moed noch niet al verloren geben / want men zal noch med den vorigen dzacht te wercke gaen / alle vloee ofte dzy uren noch wat op-geben / ende den Venegrijst stompn verminderen / ende ten lesten gang naer-laeten / en den Criakel oock wat verminderen / maer met het Malay Sene-poeyer en Kallisse-poeyer altyds aen-houden / want ick hebbe gesmeest dat icker wel acht ofte tjiu oncen van de vorige Medicyne hebben moeten ingeben / al-er ickze hebbe de stompn doen af-komen / te weten in twee dzy vier huf ofte zes reysen / dan sedert dat ick dat verstant hebbe gekregen / van soo te verbolgen zonder ophouden / ick en hebbe niet een Weert van ahulche quacien

Seker Re-
medie tot
ontkop-
pinge der
Peerdene

laeten sterben / d' eygenaers zijnder
 dickwils tegen / want zy meynen dat dooz
 soo veel drancken de Peerden nootsaecte-
 lijk moeten sterben / men moet daer naer
 niet sien / want een goet meester die zijn
 practijcke wel verstaet / mag wel een
 verkeerde antwoorde geben / wan selier-
 lijk soo het quaelijck uyt-balt / soo sullen
 zy het den meester dickmaels wijten /
 daerom mag men wel van hem en kloech
 uyt-spreken / ende als zy daer tegen wil-
 len seggen / soo sal men beter wech gaen
 ende hun selben het Peert laeten kureren /
 want met jeders raet te doen heb ick som-
 tijdts quaelijck gebaeten / schoon het quaem
 by den raedt van den eygenaer toe en het viel
 quaelijck uyt / hy soudeet noch wel den Mees-
 ter op seggen / en seggen dat hy hem niet
 wel en verstaet / daerom beminden Leser ick
 bidde desen mijnen raedt daer in te volgen /
 want soo en sult gy W. T. niet beklaegen /
 want die weten eene rechte Meester te kom-
 manderen in zijn werck / mogen 't beter sel-
 ver doen.

Daer zijn oock veel-der-ten Clisterien /
 die hier toe seer dienstelijck sijn / want zy
 han achter seer openen / ende de winden oock
 wel het mest ende waeter met eenen af-ha-
 len / dan ick wel W. T. hier eenige be-
 wijssen die booz den gemeynen man de be-
 quaemste en gelegenste sijn / om lichtelijck
 te bereyden.

Inden eersten soo sal men nemen witte
 ofte roode malue / heet in Vlaender roomsch
 genaemt Mercuriael ofte wijngel kruydt
 alsen van elckis een hant-bol / t' samen
 wel van een geklopt wesende / ende ges-
 sobers

nutbaar-
 keyd der
 Clisterien

Clisterien
 te berey-
 den

soden met ontrent drij pinten water ofte wat meer / laet soo wel t'saemen sieden / tot datter ontrent eenen pot blijft / soo soo door eenen doeck vringen / en daer in doen wat Sout wat Lijnzaet-olie ofte Smout genaemt / ende olie van Camasmille van elckis twee oncen / ende soo geheel warm gestelt / men moet het Peert met de boorzste Beenen seer leeg stellen / ende dan met de Klisterie-busse ofte by faute van een Busse / mag het nog gedaen worden met eenen hozen / ende met eenen grooten butz met werck in het gat gesteken / ende alsoo haest met het Peert gaen rijden / ende niet laeten staen in een half ure / om dat dese Klisterie in de darmen loopen souden / want haer door soo worden de darmen van achter seer ontsloten / ende konit samtijds wel geluckelijck ontsloopt te worden / ende alsoo van de doodt verlost te sijn.

Klisterien
stellen.

Men mag met ter haesten nemen / Hoeyen-Melck een pinte warme gemaakt zunde niet honinck en hater en sout / alle t'saemen wel warm als wozen gestelt worden.

ander
Klisterien.

Een ander die wat stercker is / neemt Malue Beete Mercuriaal Wisem en Kunte alles wel geklopt wesende / soo sal men gestooten Wijnz-binckel-saet Kamijn en Karbi / alles t'saemen laeten sieden met genoegsaem water / dan door eenen doeck sieden / ende daer by doen wat lijnsaet-olie ofte smout / een onte Benedictum Laxavitum ende honinck / daer alles in t'saemen met sout vermengelt / ende alsoo warm gestelt.

ander gli-
sterie seet
gerea.

Oste neemt soete-melk / en doet daer
een half ofte heel vierendeel suicker in /
Lijn-zaet ofte Raep-olie ende wat sout / al-
soo t'saemen warm gemaekt zijnde /
mag men de selve alsoo stellen / want zy
is zeer soet ende werkt sonder veel te doen
kremmen ofte persen / ende men heeft dat
heestijdtz beter ter handt als ander su-
stantie / dan ik souder noch veel dibe-
sche by leeren te maechen / maer mi
dunckt niet van noode te zyn want dooz
soo veelderley men soude niet weten
welcke te kieses woer de besten / en soo twij-
selen wat dat men kieses wilt / alle dese
boorige zyn seer goet / maer dat men
eenig Soy by der handt hadde daer kalfz
bierich in gesoden heeft om daer in het
boozige kuydt te sieven het soude noch
te beter wesen / en veel soeter trecken /
om alsoo van achter de Darmen te be-
weecken ende te ontstoppen / om alsoo
het Meest en de winden af te haelen / in
alle siechten zyn dese kisterien seer dien-
stig / want zy beweecten de darmen en-
de helpen de brancken seer / zy trecken
het grofste Meest ende winden af / sonder
letsel ofte alteratie van het herte / doen
de brancken den wey open doen om deur
te passeren / sonder groot geweld te moe-
ten doen / ende alsoo alle dese benygnige
dampen vut den lichaem te voeren / en
het lichaem suker en klaer te ma-
ken.

deugt der
chistie.

Van ik soude wel seer veel Remedien /
tegen de Wyck-pijn en verstoptheydt be-
schryven / daer ick met menigten selver
heproeft ende goet gebonden hebbe / maer

zy en hebben geen gelijcken / by de gene hier boozen aengeteeckent staen / want dooz soe veesderley / men soude niet weten welk kieser van best / niet te min salder hier nog wel eenige by setten / dan ick rade van te houden aen de eerste / want zy seer zekker gaen.

¶ Is waer den Venetschen Criakel en mag niet verhetert wesen / maer het kost te veel gelt / want zy moetender alzoovele af in heften / als van den Criakel van Deatesseram, daer hy wel twaelf wael zoo veel kost / onder de purgerende medecijnen / zoo sijn den Kabaerber en Manna Kassa en veesderley purgerende Syropen / alles seer goet in dese ende ander siekten / dese wilt betalen / men magze wel met nutbaerheyt gebruiken / ende booz seker houden want zy seer goet vallen / ende seer soet van werckinge sijn / maer om den grooten kostes wille / soe mag men hem wel lijden met deze boozgaende / want zy sijn seer goet ende ick hebbe die zeer seker behouden / dan ick wil hier nog wel eenen seer goeden drank van Syropen en ander seer soete Medicijnen / die men gebruiken mag om het herte te verstercken / en soe stillckens het benijn af te jaegen / in den noodt als men geen ander medicijnen meer en soude appliceren / oft dat t' herte niet meer en soude vermogen / dan sal men desen naerbolgenden ende seer kostelijken drank bereyden.

¶ Men mag nemen Species cordales temperatis, die men in alle wel bestelde apoteeck eenige gereet vint / ende alhier te lanck om te beschryben / om datter soe meenig-

de deugt
van sommige
medicamen-
ten.

seer koste-
lyke drang-
ken,

berley kostelijcke dingen in koken / ende den gemeynen man die niet en dient te maectien / daer van men sal nemen een once / twee noten Muschaet sijn gestooten / een half pont blaenke roshnen / een half once Kaneel / twee oncen Syrope van Violetten / twee oncen Syrop van Koozen / twee oncen Sproop van Granaeten / twee oncen Sproop van Citroen / vier oncen Syroop van Katarbe / vier oncen Manna / een half pont sijn suiker / dat alles met eenen pot rooden wijn / ende rugin soo heel water / men moet de Rosshnen ende Muschaet eerst met waeter laeten sieben / ende dan den wijn met alle de ander specerijen daer by doen / en nog een wasselen laeten sieben.

Men sal desen dranck op-geven twee-mael des daegs / soo in twee ofte drie dagen naer dat men siet dat de Peerden vermogen / t'is eenen seer kostelijcken ende goeden dranck om het herte te verstercken / ende al stillekens het venijn af te jaegen / ten is maer in den uystersten noodt / ofte door de gene die het betalen willen,

Van de pyne ofte flauwigheyt des herten, Het 14. Capittel.

DEse pijnne ofte flauwigheyt des herten komt uyt menigderley oorzaken / want daer en mag het minste gebreck ofte letsel aen het geheele lichaem niet wesen / ofte dat herte moet daer door lijden

lijben / om dat het is de fonteyne des le-
 bens / ende oorzoonck der bit le ofte le-
 vende geesten / ende soo dooz te veel droog-
 te ofte vochtigheid en ander ongetempert-
 heden des bloeds / alsoo wy in 't eerste
 boeck van de Anathomie in het vijf-
 tiende Capittel verklaert hebben / want
 dooz den gestaerdigen onneloop des
 bloeds / soo wordt alles naer het herte ge-
 sonden / als wesende de vorse ofte schat
 des levens / ende albaer een verstooringe
 van de levende geesten kauseert / waer dooz
 een rottinge van hinnenre kome te
 smelten / als een sneeuw dooz de hitte
 van de son / ende alsoo van het bloed ge-
 lijck een geheel vier-water / 't welck dooz de
 aderen gedzongen ofte gesweet / alsoo in de
 koffer ende ander deelen des lichaems gedze-
 ben wordt / ende albaer gzoore benaucht-
 heyt ende heroerte des herten maect / 't welk men
 seer wel mercken mag / dooz het voelen van
 dat herte ende polst / alsoo men daer dooz lig-
 teljck sal oorzelen / hoe dat het selve dooz
 dat vier-waater dooz-dzongen ende be-
 naucht is / want soo dat nootsaekelijck son-
 der goede remedien verstickten oft versmooren
 moet.

Remedien tegen de pyne, des herten.

In alle swaare siekten ofte accidenten /
 soo moet men alles wel letten op dese
 flautote des herten / om daer naer adbe-
 nate de medicamenten te appliceren / in-
 den

lappen
steken in
de pyne
des herte.

vierkruyt
boven de
lap te ste-
ken.

eene seer
goeden
gemeinen
drank.

den eersten so sal men eenen lap booz in de
hoofte steken / wel groot ende de hant seer
breekt in de ronde los van het vleesch schen-
den / om dat soo aenstands opswellen soude /
ende indien het somtijds niet opzwellen en
wilde / soo is het seer quaedt teeken / om dat
den brandt aen het herte seer groot is en by
dien niet van daer scheyden en wilt / om naer
buitenwaerts te bloeyen / soo moet men bo-
ven seer in den lap met vier-kraydt deur de
hant steken / alsoo ik in het eerste Capittel van
het tweede deel verclaert hebbe: om also met
ter haesten het vier water / dat het herte afsul-
ken benautthend aen doet af te trecken / en-
de alsoo het herte te verlossen van dien groot-
ten brandt / die hem soude doen sticken.

In den eersten so sal men eenen drank be-
reiden / van Galap Sene-poyer Blome-poy-
er / ende Kalisse-poyer / met wat Criamel /
ende alsoo in twee ofte dzy reysen in geben /
het purgeert alle taye slym ende verbrandt
Bloedt ende opent alle verstopthend / soo wel
van de Leber als van de Looze / t' herte ende
alle ronduyten / en suyvert het bloedt / ende
verjaegt alle vernijnige dampen van het her-
te / soo suyvert de maeghe ende alle deelen des
lichaems / soo dat tot appetijt vercrecht wort
ende woort goede decoctie maecht / daer naer
sal men noch een van dese naerbolgende hert-
sterckenbe dingen in geben / om alsoo het
herte te verquicken ende te verstercken.

Hert-sterkende Clisterien.

Nemt Value Dioletten-lyndt Lijn-
saet en Venegrijt / van elcks an-
der-half handt-vol / siet die in sou-
baer in dat gesoden heeft een Camis ofte
Kalfs-hoost / neemt van dit sou een pinte /
Olie van Dioletten / van Camillen ende
van soete Amandelen / van elcks twee on-
cen / Marck uut de Kalfs-beenders Hinnen-
smout en versche Boter / van elcks een half
once ruym / grove Suucker twee oncen al-
dus gemaeckt zynde / soo steltse warm
ende met eenen duyts van sijn hoy ofte
werck daer geheel stijf in 't fondament ge-
stellen / ende met het Peert soo een half
ure gaen rijden / om dat dese Clisterie
soude deur de darmen loopen / ende alsoo
den brandt afhaelen om het herte te ont-
lasten / en oft samtijds boozts viele al-
soo het wel gebeurt / dat zy dese Clisterien
lichtelijck uut-schuten / soo moet men we-
der een ander stellen / want booz desen
Middel sal men alle de quaede humeuren
af-trekken / sonder eenige alteratie aen
het Lichaem te doen / ofte het herte set in 't
minste te altereren. dese Clisterie mag-
men met nutbaerheyd in alle siekten van de
Peerden gebuycken / want zy werck zeer
soet ende haelt seer sterck alle sijn uut de dar-
men.

Men moet nemen dyn ofte vier oncen
Manna / vier oncen Concerben van Koo-
sen / met een uperken Caneel water /
ofte by saute van dien een once Caneel
met

Clisterien
te stellen.

andere
hert-
kende
dranken

met een pinte Wijn warm ingegeven / 't is seer goet voor Peerden die slawen van herten zyn van verhittighend / ofte dat zy het smeit oft: liese gesmolten hebben / want het verdyft de dampen / ende verquikt het herte ende de lebende geesten / in alle dzanken mocht gy altyds met goet voordeel Kalkissie-poeber onder doen / want het versoet alle dingen / ende verquikt het herte ende lebende geesten / gelijk ik hier voren noch geseyt hebbe.

ander
hertster-
kende
dingen.

Men mach daer toe noch gebuycken / diverse Syropen en Konserben / als Konserbe van Fuminaria ofte Duplel-kerhel / ofte de Syrope der selver / de Konserbe van Hysop ofte haer Syrope / item Konserben van Koosen ofte haerer Syrop / men mag wel wat Syrope van Papaveris ofte Heul-bollen / Kalle-bloemen daer onder vermengelen / om het herte te verkoelen van niet te heel / want zy zyn seer koude tot in den vierden graet / daer zyn noch heel diverse dingen die tot het hert-sterken dienen / die ick hier en daer noch beschryben sal / soo dat jeder een daer uyt mag kiezen / dat hem bestest / alles naer gelegentheyd.

Van de verhitheyt ofte gesmolten Liese, het 15. Capittel.

teekenen
van de
verhitheit.

Dese teekenen zyn / als een het Peert voor groote hitte seer gereden heeft / ofte andersints seer verwarmt geweest zijnde / dat het Peert seer droevig siet / de ooren laet hangen / het hant recht staet

staet / ende het hant van de maane
ende steert licht uyt-komt / ende de endes-
kens om t'hant omkrommen als verbrandt /
ende zijn mest als oft met het besmeert waer
ende dat de honden seer geerne eten /
t'welck het seker teekken van de verhitheyt
is.

Dese verhitheyt gesmolten smeer ofte
lieze / heeft dickinaels groote gemeenschap
met de verwaetert ofte verhoustheyt / ende
is een seer swaer accident / t'welck by deel
voorz inkurabel gehouden wort / dan men
mag daerom den moet niet verlozen geben /
want men alsulcke noch wel genesen mag /
ende alsoo op dese naerbolgende maniere be-
ginnen sal.

Den eersten soo dat men siet / dat het
Peet niet ofte seer weynig en wilt eten /
ende soo dat hem de lanchen zeer staen /
ende den poist ofte t'herte seer licht ofte
benauwt klopt / soo sal men ten eersten de
handt met Lijnsaet-olie ofte ander het
besmeeren / ende van achter in 't sondament
seer diep steken / en alsoo het mest af-
haelen / ende in den aers darm seer diep met
een hant-bol Sout steken / om door het by-
ten van het Sout / te presseren tot het dou-
wen af te dzingen / om het mest te lossen
ende voorden / om daer mede de ge-
smolten het met het mest uyt te leyden /
londer de darmen oft ander partijen daer
door beschaedigt te worden : want soo een
gesmolten bocht verandert gelijck in een
geel vier-water die in de darmen in de ka-
ser van het herte / een ander partijen wal-
len ende soo door dzingen / ende be-
derben d'welck een verstoppinge des lijfs
causeert

gesmolte
lieze gro-
te gemein-
schap met
de ver-
houstheyt

van agter
in den
aersdarm

kauseert/ alsoo door grooten brandt ende hitte de inwendige deelen verdoosent en verbrand/ die alsoo van de lebende geesten noot-sakenich moeten berooft worden.

Men sal alsulcke Peerden eerst bloedt laten in alle hier de vrenen / ende rebedelijck wel lacten blaeden / indien het bloedt seer bleeck siet als by naer vier-water-achtig / soo ist teecken datter verbouft-hendit onder gemengelt is / soo moet men desen naerbolgenden dranch ingeben / neemt een onse Criakel van Deatesserum, een onse Jelay Sene-poeper en Itallissie-poeper / van rechts eben veel naer de kragt / des Peerts / alsoo ick noch geseyt hebbe / het selve met ontrent een uperken bloet / van het selve Peert getrokken / een uperken Roosen ofte Warbolenedictus water / met een uperken wijn / t'saamen warm ingegeven / ende warm toegedeckt om soo het Peert te doen sweeten ende verwarmen / waer door dat alle nytaendige Litmaeten geopent worden / van ick sal daer naer vande verhouthrydt in 't particulier wat beschryben / en alhier noch verscheuden Medicinen aentwijfen / tegen het gesmolten liefe ofte verhythent / want het wel kan noode is dat men op alles met sulche sieckten voorzigtelijck ende seer vrpelijck handelt.

Neemt twee oncen Manna / twee oncen Roncersie van Roosen / een onse sal Bronelle / een onse Wijn-steen tsaemen met een pintte beernage water ingeben / sanderdaens sal men wel gaade slaen ofte het Peerd wel zyn Mest lost / ofte dat het Mest met veel vettighydt verwonden / sou sal men de

her-

bloet laten
in de gesmolten
Linte.

andere
herster-
kende
dranken.

hert-sterckende Blisterie gebzuucken / die hier wozen in 't veertiende Capittel aengereckent staet / dan men magse wel tot twee ofte dzy reysen met uitbaerhejdt gebzuucken want sy treckt seer soet alle buyle sijn af / waer dooz dat het lys gesuybert en gereynigt woedt.

Item men mag dooz eenen goeden brantch bereyden / neemt Gentiane voochkens holle-wortel Wasen-wortel of in 't Latyn Aserum genaemt / Bacus laury oft Wackelaers geschast ende bereyt Schooz / Turbit van elck een half ounce / daer by doende een ounce Criakel Metridaet ofte Criakel van Deatesserum, ende soo veel Diaphenicum met een uperken van het Veerts bloedt / een uperken water van Cardobenedictus, oft van Sigorye, en een uperken bym t' saemen wazm ingeben.

andere
dranken.

Neemt ruyin een uperken Urine van eenen man ofte jongen / in den welcken gy sult laeten smelten een ounce seepe / een uperken olie van Lyn-saet ofte Raep-saet / een weynig soet ofte bitter uyt de schouwe / eenen goeden leyel peper / t' is een hoeren medecyne die noch soo quaedt niet en is / men mag desen wel verminderen naer gelegenthejdt.

andere
dranken

Neemt een handt-vol Seldere ofte Sefer-maerck / Camamille Saille Alsem / van elck een groate handt-vol / t' saemen van een geklopt ofte gestooten / en in een pinte azijn t' saemen laeten weycken / tien ofte twaelf uren / van seer sijn mitgebouwen / daer by doende ses veriche eyeren / met een glaesken olie van Lyn saet ofte van raep-saet / alles t' saemen ingegeben /

andere
drank.

t' is

r' noch een Boeren Medicyne/die niet quaet en is.

anderen
drank.

Neempt een pinte soete-melck waarm zijn-
de / doet daer in een bierendeele ofte van
Roose / vier uren Honnuck van Roosen/
met wat Cook wel geklopt zunde t' sae-
men ingegeven / de soete-melck is seer
goet aende Peerden die verhit zyn / na-
mentlijck hande Krogen die in het selfde
Jaer niet gekalst en hebben / gy sult
hier toe noch een seer goet poeder vinden/
in 't derde Boeck dat tot dese en ander
siekten seer nut is / dat genaempt wordt
poeder Kozniael / 't welck in alle siekten der
Peerden seer dienstelijck ende behulpzaam
is.

Men mag van alle dese hoorige dzant-
ken / uyt kiezen eick naer zyn gelegent-
heydt ofte dat men best gekrijgen mag/
want men somtijds in den leger ofte ver-
re van de steden / niet alles en krijgt wat
men wel begeerde / daerom soo slaet mijn
oog-merck meest op alle nieuws-gierige
jonge Smits ofte Meesters / die hun
somsomtijds in het Leger souden begeben/
ofte op het Landt die somtijds verre van de
Steden wonen / ofte eenige Boeren die
hun Peerden selfe mogen helpen / met
het gene dat zy in huys hebben / daer-
om ick veel diersehe Remedien bewijse en
kenbaer maecten / om dat men naer de
gelegentheydt soude te mercke gaen / van
men weet wel dat de sijnste ende koste-
lijckste Medicijnen veel de beste zyn / maer
in noods als men die niet ter handt en heeft/
zoo mag men hem behelpen met de gene
die men gekrijgen mag / op het Landt
van

van slechte Wunden ofte Wortelen / daerom moet men hem wel van alles voorzien in der tijdt / gelijk ick N. L. hier naer in 't derde Boeck / genoeg van alles leeren ende onderechten sal / om dat alle geschickte Meesters / ofte de gene die hun daer mede willen bemoeven / van alles ende elck t'zinnen tijde soude plukken droogen ende prepareren / om hun in der noodt daer mede te behelpen / men mag aen soo verhitte ofte Peerden die het sineer gesmolten hebben.

Alle dagen ofte alle twee ofte byzagen / eenige van dese boozige branden op-geven / tot dat alle de brandt verdreben is / want icker somtijds wel tien twaelf ofte beertshien branden hebbe moeten op-geven / al eer ick de selve hebbe konnen genesen / want het een swaer Accident is / ende seer licht weder komt / als zy daer eens mede bevangen hebben geweest / daerom wil ick raeden alsulcke Peerden te verkoopen / als de gelegentheydt toe laet / want soo zy haer noch eens sterck verwarmen / soo sal hun nog eens het hert seer dapper slaen ende den adem seer kort heysgen / namentlijk in den Sommer zy en vermogen geen hitte / want door soo een smiltunge van het vet / alle de inwendige leden daer door gecorumpert zyn / en dies veel te teeder wesen.

Men moet alsulcke Peerden t'ckwaerls bloedt laeten maer niet te veel seffens / om soo het bloedt te verkoelen / maer ick en houd niet hoor goet / als een Peert met eenige stercke siekten bevangen is / om in de hals-ader te laeten / om dat men den

waer-
schouwe
dranken
in te geven.

bloet late
in alle
siekte.

brandt die altyds het bloedt volgt / seer
 boozwaerts trecht / ende wy dies koben het
 herte gezocht word / dan lichtelijck daer
 naer toe kan sincken / dan in den hals moet
 men de Peerden laeten / aler zy sterck
 worden als men siet dat zy beginnen eeni-
 gen brandt te gekijgen / maer met de
 sieckite bevangen wesende soo moet men sullig
 laeten sijben / ende laeten de aderen on-
 der de tonge / in de lippen in 't gehemelte van
 den mondt / 't welck alle te mael den brandt
 der Mondt ende der kele beneemt / booztz
 de aderen in de bozst onder den buyck / van
 achter tusschen de beenen / die alle te mael het
 herte ende het ingelwandt ontlasten / dooz
 den brandt die altyds het bloedt volgt / en-
 de van het herte ende die inwendige partuen
 afgeleypd word / ende alsoo nyt den lijue sin-
 ken.

I appen
 te seken
 in de ver-
 huyt.

Men moet altyds aen de verhitte Peer-
 den eenen Lay steken van boozen in de
 Bozst / want dooz sulcken middel sal het her-
 te ontlast worden / onder de kele in de schaere
 van gelijcken om aldaer den brandt des
 monds ende die van de kele ontlast te worden
 om alsoo het Lichaems dispositie te herstel-
 len.

Van de verbouftheyt ofte ver- vagentheynt, het 16. Capittel.

Dese verbouftheynt komt den meer-
 deren deel booztz als een Peert seer
 verhit heeft gewest / ende aenstonds
 laet kout worden / dooz het stiftaen daer

sy han te boorent seer gewerckt hebben /
 ende alsoo laeren seer gulsig dvincken al
 xer sy hant getuorden zijn / ofte som-
 tijds als sy eenige waters passeren daer
 sy gewent zijn te dvincken / en aldaer
 niet dvincken en mogen soo datse seer ver-
 langjen om te dvincken / ende smeecten
 en lacke haerden om te dvincken ende
 niet en mogen gekrijgen / en noch wel
 niet het ober grijpen met den mondt in
 het Gien van de haer ofte ander graen /
 soo dat zo niet op honden van den Adem
 soo aenstonds vervangen worden in het
 bloedt dat het selve gelijck men wel kan
 mercken / soo dadelijck verandert als oft
 half water soude vermengelt wesen /
 ende alsoo door den geduerigen omme-
 loop der selver ober alle het Lichaem vers-
 prent ende verbeelt wordt / ende dan soo
 komt te sincken tot in de beenen ende boe-
 ten / datse alsoo men siet niet eenen boet en
 konnen hersetten / ende althijdt namentlijck
 meest aende voozte beenen / dat is ont
 dat het herte is den schadt des bloedts / en-
 de de boze der lebende geesten / daerom
 dat die toe-blopinge van den bloede /
 naer het herte komt geloopt / ende al-
 daer meerder verstopinge van de onlig-
 gende partien causeert / ende alsoo meer
 in de voozte dan in de achterse beenen
 sinckt / ende wordt met den omweloop des
 bloedts ober al het lichaem gesonden / dat
 alsoo men siet ende wel hoelen mag / niet
 alleenlijck de beenen / maer ook mede
 de Musculen / ofte vleesch gang stijf of-
 te hart worden / soo dat men dat met het
 tasten ofte hoelen / seer wel kan gelwaer
 worden

worden.

Ten tweerden als een verhangen Peert
druickt / soo sullen de Musculen en alle de
leden beben / want de Senuwen en mogen
niet lijden / dat het kout water door den krop
en in de maege passeert ofte in komt / want
soo veel reysen als zy kout water droncken /
soo sullen zy altydts seer schudden en beben /
alwaer dese verhangentheydt seer oudt / al-
soo lange als dat het niet wyt geroeydt en
is / soo sal men t'selbe klaerlyck bemerken /
als zy drincken / ende is een seer seker teec-
ken.

tekenen
van de
verbouft-
heit.

De teekenen zijn eerst als de lancken
beginnen te slaen / en somtydts kout
ende wederom sweeten van de pijn / ende
somydts beben ofte ryelen / ende het eten
laeten ofte seer weynig / ende ten lesten
de leden jet verhangen ofte stijf worden /
men sal aende sincke zijde de handt op
t' herte leggen / om jos te lievoelen hoe
t'herte benaudt is / dan daer wyt sal men
lichtelijck gissen / oft het Peert verhangen
is.

Bloed te
trekken
in de ver-
bouftheit

Men sal ten eersten / het Peert bloedt
trekken in alle vier de heenen / ende seer
wel laeten bloeden / ende alle beyde de
huyck-aderen openen / ende van gelijc-
ken inde tonge / indien gy siet dat het
bloedt seer bedorven ofte water-achtig siet /
soo moet men dies te meer laeten bloeden /
naer dat men de kracht van het Peert siet dan
op stulpen / dat gebaen zijnde / soo mag-
men het peert desen naerbolgenden dranck
geven.

Men sal nemen om vijf of ses stumbers
Soffraen van Doorden / met twee noten
Muschaet

Muschhaet-ene / ende wat Fakkle / alles
sijn gestooten het Peert in-gegeven met
een pinte Wijn / ende het Peert d'een
been van bozen op-gebonden / ende met
een sweep ofte roye doen spzingen / om
soo te verwarmen ende in 't sweet te brengen
/ men moet aenstonds bozen in de
bozit eenen Lay steken / om alsoo de quae-
de humeuren langz uit te trecken / en-
de te bezijden dat zy niet in de beenen en
slinken / dat somtijds wel de schoenen komen
af te vallen alsoo ick wel gesien hebbe /
ofte ten minsten de solen uytswieren /
en soo haer leven lancit volboerigh blij-
ben.

Men mag nemen een Hemde van een
Woutwe ofte jonge Dochter / dat beduyft
is van het Maenstondig bloedt / 't selve ge-
waschen in den Wijn ontrent een pinte /
daer by doende eenen kinder strouw / ende
het vel van eenen witten wiesel gepae-
pert / de groote van eenen padacon 't sel-
ve onder een gemengelt / alsoo ingege-
den het Peert seer wel bedeckt zijnde met
sargien ofte ander deksel / tot dat het
sweetende is / alsoo de beenen boven de
sinnen gebonden moeten wesen / met ee-
nig lizeedt lint ofte ander lusten die hreet
zijn / ende alsoo alle vier de beenen seer
stijf gebonden / om dat de humeuren daer
niet en souden in-sinken / en 't Peert
boven seer hoog gebonden / om dat zy
niet en souden gaen liggen / ende dooz
het liggen verhout worden ende seer stijf
zijn / dat zy somtijds niet en souden kon-
nen opstaan / alsoo ick wel gesien heb-
be / alle vervangen Peerden zijn goet
dilt

dranken
jn ver-
boucheyt.

ander
dranken.

de beene
te binden.

dickmaels de Beenen ende ober al het
 Lichaem / seer stijf ende wel gebreken
 ende somtijds wat ober ende laer leyden /
 om soo de Beenen wat te verswacken /
 ende soo zy jet beginnen te krommen gaen /
 men moette inspennen om soo stillekens
 te laeten gaen / want door het faeren
 werden zy dies te swakker / de humeuren
 diberteren hun / ende worden veter ver-
 teert als niet soo te blijven stille staen /
 want niet soo lange stille te blijven staen /
 soo kromen de humeuren op de heelen te sine-
 ken in den voet / alsoo hier vooren verhaelt
 is.

Als dese stechte noch verschijnde / het
 Peert ober al bloedt getrockten hebbende /
 als hier vooren geseit is / en dan desen
 naervolgenden dzanck ingeben / neemt
 een onse Criakel van Dearefferum, een ou-
 ce Metridaet ofte by saute van dien / zoo
 neemt van d'ander soo veel te meer / want
 zy zijn by naer van eender kragt / alsoo
 gy noch hooren sult in het derde Boeck /
 aldaer ick van al de krachten wat verhae-
 len sal / ende sult nemen wat Denegrijck
 ende Gomija / Galap Sene-poener ofte Bri-
 onia, alles wel sijn gestoaten zijnde / soo
 t'saemen met warmen wijn ofte by saute
 van den wijn / soo mag men vier nemen /
 want die Medicijnen zijn seer kragtich /
 soo dattet met hier ofte water ofte wijn
 hier / daerom niet en laet zijn kragt te
 betoonen / desen dzanck en is niet allere-
 delghel gaet tot de verbouftheud / maer is
 seer seker tegen alle quaelen van steckten
 die aen een Peert soude mogen overkro-
 men / want icke meer als insentivael
 bezooft

ander
 dranken
 tegen de
 verbouft-
 heyt.

kepraest hebbe / ende altydts met goet brood-
suot / men moet dan den drank soo veel in ge-
lien tot dat het Peert in 't sweet komt / altydts
wel bedeckt zijnde.

Dan sal men in eenen ketel op 't vier han-
gen Kroeyen-pisse / ofte by saute van dien
menschen-pisse ofte water / daer in doen-
de duyben ende hinnen-mest / wel van een
geklopt zijnde / dan daer by doende een
goet deel hout-assen / alles wel laeten
in de sate koken / ende dan met haer
stro ofte hoo daer in nat gemaekt zyn-
de / alles het stro dragende / ende ront-
som / van beneden tot boven de beenen
wel vast bewinden / samtijds namentlijck
ontrent de knien met assen bestrijcken /
ende alsoo heet als men 't met de handt ver-
dragen mag / tot boven alle vier de
beenen bewinden / ende alsoo het Peert
hoog gehouden / om dat niet en sou-
de konnen liggen dan soo laeten staen / san-
derdaegs sult gy de beenen los winden
ende het Peert seer wel wyken ober al het
lichaem / ende de beenen mede / dan zyn
zy seer naer by genesen / soo sal men hou-
wat waering te drincken geben / met se-
melen daer in ofte wat boter-melck met
water ofte naer gelegentheid / ende seer
luttel seffens laeten eten / tot dat alle de
quaede humeuren verteert zyn / men mag
wel in de stovinge doen eenige heete
krupden / als Wism-kruyd / ofte Seldere
oste Lavesse / of heete Petels / die alle
te saamen ofte elk alleen geklopt zijnde
ende mede gesoden / met d'assen ende
hinnen ofte duyben mest / t'welck seer goet
ende seker is / want ik met dese remedie

de beene
te stoven
in de ver-
boudheit

noydt en hebbe gemist / oft zy waren
 binnen den derden dag sunder genesen /
 't is een seer excellente ende experte konstje /
 daerom dat ick geen ander meer en wil-
 le beschrijven / want ick geen beter ter
 werelbt en mag bedenken / daer icker noch
 veel diuersche weet / maer het is somtijds
 geluckt ayt welvaert / met soo slechte re-
 medien in 't werck te stellen / want 't goede
 medicamenten en mogen niet te dier betaelt
 worden / want men die met stoutigheyt
 sonder verijctes mag gebuycken / ende al-
 soo niet hebzeest zyn / van quaedt werck te
 maerken.

t' Sanderdaegs oft noch met het Peert
 niet wel en waer / dat somtijds gelijck
 als ick hier vooren in het 15. Capittel
 vermaent hebbe / dat dooz de hitte het
 vet ofte smeer gesmolten waer / ende het
 herte seer weeck ende flauk klopte / so sal-
 men met dese hertiterckende Klisterie te
 werck gaen / die in 't 15. Capittel ende
 oock van de selve brancken gebuycken /
 dien aldaer tegens het gesmolten Liese
 beordineert zyn / ende hier toe seer wel
 dienen / dit is nu vooz soo veel als aengaet
 de verbouftheyt die noch versch is / ick wil
 noch verhaelen van de gene die berouert is
 van beerthien dagen een maent ofte twee /
 die dooz ander meesters bedorben ende alsoo
 quaelijck mogen genesen worden / daer
 dat icker nochtans alsoo veel genesen heb-
 be.

Als men nu een Peert vooz handen qua-
 me / dat eenigen tijdt gebuert hadde by
 saute van mis-berstant van het meesteren
 oft andersints / soo moet ten eersten het
 Peert

veronder
 de ver-
 bouftheit

Deert bloedt trecken in alle vier de hoeten /
 t' eynden het strael van den hoet ofte in 't ug-
 terste van den teen / dan men saege dat
 de soole begonst los te gaen / soo soude-
 men gans de soole moeten uyt-nemen /
 ende genesen met dese naerbolgende Sal-
 ve.

Neemt spiegelhars was often oft kop-
 en roet van elck eben heel / daer by doen-
 de in 't eerste wat lijn-saet oft raey-olie /
 ende in 't lest niet als eenige droog povers
 die hier naer sullen beschreven worden /
 ende alsoo laten smelten ende blyven wor-
 den / dan blyven gelworden zijnde / sal-
 men wel siedende heet op de woude gie-
 ten / daer op werck oft katoen leggen /
 ende alsoo niet te seer en brandt / en
 eens des daegs vermaecken / soo sult gy
 de soelen in acht ofte twaelf dagen sijn gene-
 sen hebben / t' is nock seer seker want alle ste-
 ken van yser ofte naegels / alsoo gy noch
 breever hoozen sult aldaer in van de verna-
 geltheidt syzeken sal.

Nu dese soelen uyt-genomen zijnde /
 ofte deur het bloedt laten de brenen ende
 hoeten / van dese vuyle vocht ontlast zyn-
 de / soo moet men sien het lichaem te ont-
 lasten / t' welck moet geschieden met het
 steken van diversche Lappen tot drach-
 ten / ten eersten soo moet men steken voo-
 ren inde boest / onder daer den singel
 moet komen / ende achter inde billen twee
 in elcke bille een / onder in 't sincken van
 de billen van achter / ende de huyt seer
 loijt inde ronde openzingen / om dese
 Lappen seer sterck te doen dragen / soo
 salmen

salve om
 alle steke
 der voets.

dragen
 in ver-
 boufheit

sal men van voozen kende de beenen het
 blaesken ofte mulette uyt-nemen / dat
 achter aende kote licht / om langs het
 gat alle de bochtigheyt van de Semulwen
 uyt te loopen / die daer seer lange verho-
 len hebben gelueest / ende daer dooz de Se-
 mulwen haer roeren helken belet / woortz dooz
 dese drachten soo sullen uyt-loopen / ofte
 purgeren alle de vuyde bochten ofte qua-
 de humeuren / die dooz het verfangen
 van het bloedt / ende den den ommeloop
 der selver in de Musculen en tusschen de
 huyt gebreben hebben gelueest / waer dooz
 het vleesch soo hart ende versteent is / dat
 men dooz het tasten ofte voelen dese hartig-
 heyt gewaer wordt / die dooz dese drachten
 uyt-gesogen ende geput worden / dan moet-
 men boven in de hespen in de juncturen ende
 tot onder aen de voeten / eens daegs wel be-
 stryken aen alle hier de beenen met dese naer-
 volgende olien.

Olien om
 verouder-
 de ver-
 bouftheit.

Men sal nemen olie van Geneveren /
 olie van Euforbium, olie van Roosen van
 elck een deel / olie van Petri, olie van
 Lauwertier van elck twee deelen olie van
 Cermentijn vier deelen / al tsaemen wel
 onder een geroert / ende seer wel ge-
 streken als voozen gesent is / het verwarint
 de Semulwen ende drijft het vuyde bocht af /
 en sinkt dooz alle dese drachten uyt / soo dat
 dese beenen ende leden soo suylver maect /
 als zy oudt van te voozen hebben ge-
 lueest.

Doz als men met dese voozige olien
 heeft bestreken / soo sal men de beenen sto-
 ben ende bewinden met de affchen en hin-
 nen-mest / die hier voozen aengetreent
 staen

staen / om soo met desen olien bestreken zijnde / de beenen ende Senulwen te doorzoogen ende verwarmen / om de quade humeuren door het gadt van daer de muslette ofte blaasken in-gesteken heeft / langst door wt te droghen.

Men moet dese quade humeuren doen herteeren en verdroogen / op dat zy niet geduerig van mensch op de beenen en knien te sicken / ende bebochtigen waer door dat dese Peerden halboetich worden / ende quaelijck knien beslaegen sijn / door dien dat zy niet als geheel sprockie hoornen en gekrijgen / die boozwaerts uit-waessen / ende seer hal bleesich van de bochtige humeuren / die daer al kontinieren ende op-sicken / hier toe moet men desen naervolgenden dranck bereyden / neemt Crakel van Deatelleram een ons twee oft dzy Galnoten sijn gesooten Olie van Termentijn een ons / Olie van Seneber / Olie van Ruyjs Olie van Tichelen een ounce t'saemen met een pinte Wijn-azijn t'saemen ingegheben waer zijnde / dan men moet desen dranck vermeerderen ofte verminderen / naer de groote van het Peert ofte immer de gesteltenisse der selber / gelijck ick voren geseydt hebbe / hoe dat men niet een kleyn altydt moet beginnen / desen dranck is seer goet om alle bochtige humeuren te doen herteeren / waer toe hy seer dienstig is / om in alle soorten van quade beenen in te geben / want hy die seer herteert ende verdroogt / als men wy ofte hier reysen ingerst al over ander dach.

Dan moet men altydt met het verwan-
gen

dranken
om alle
humeuren
te verdro-
gen.

gen Peert gaen rijden / om dooz dat gaen
 wat de heenen te zwakker souden wesen /
 ende dooz de drachten te meer de vinge
 bochten souden upt-rijfen / om de Mus-
 kelen ende Senuwen daer dooz geregnigt
 te worden / ende wederom als bozen in
 hunne kracht gebrogt te worden / want
 dooz alsulcke bochtighedot worden alle se-
 nuwen verstantat ende verstyft / soo datse
 de selve niet en konnen roeren ofte hebwe-
 gen / daerom moet men niet het stycken
 van de bozen beschreiben Oien / dese Bee-
 nen van boven tot beneden seer wel bestyck-
 ken / om dooz deselve te verwarmen ende te
 doen upt-sweeren hare bochtigheden / om soo
 in hare bozige kracht gebrocht te worden.

Van de koortfen der Peerden, Het 17. Capittel.

Dese koortfen der Peerden procederen
 upt menigderley oorzsaecten / als
 dooz quetsinge van eenige uit-
 wendige ofte inwendige partuen / die
 dooz haer verseeren en inflammatien / ee-
 nige hitte in het bloedt brengen / ende al-
 soo een getemperthedyt / met den omme-
 loop des Bloedts naer het herte ende de
 nokele deelen gesonden word / die aldaer
 een quaedt-aerdige ongetemperthedyt van
 humueren veroorzsaect / ende aenstonts
 het gheele Lichaem daer dooz geïnfecteert
 wordt.

En tweeden het magh ook wel upt
 den bloede voozts-koulen / dooz de quaedde
 onge-

ongetempertheydt der selver / ofte door eenige verhitheyde ofte verhangentheydt / daer door het bloedt gants verhit ende ongetempert is / ende alsoo ober al verdeert zijnde de Musculen aengrijpt / die hy doet intrecken ende gants het lichaem doet beben / 't heeft my dickmaels doen verwonderen noch jonck zijnde / en veelmaels in de medecijne practiserende / als ick beschreven hont van de kooztsen der Peerden / my docht dattet maer eenen aenhangt ofte byvoegsel / van eenige stuyt-bossen ofte klappers / die het selve om wel voegens wille beschreven hadden / nu gekomen zijnde tot de rechte kennisse van alle naturelijcke ende onnaturelijcke dingen / soo bevinde ick dese kooztsen seer divers ende van veelley soozten / dan om de mogelijckheydts wille soe en wil ick geen onderscheyt maecken / dan alleenlijck in 't korte beschryf en van de kooztsen in 't generael.

De teekenen van de kooztsen zijn / als de Peerden beben ende reyelen dat de lanccken seer stijf slaen met een groot battement van hoelur / en soncijds rammelingen der darmen waer door een verhoust staert uyt-berst / namentlijck koben de oogen / van voozen inde hoest ende inde lanccken 't welcke door de ongetempertheydt des lichaems soo uyt-gedreuen woordt / men mag het selve oock wel gewaer worden door het reycken van den adem van het Peert / die seer sterck van reuck zijn / door den inwendigen brandt die in afsulcken lichaem is / want men segt ordinarij woer een spreck-woordt / dat het hat uyt laet het gene dat in-heeft / daerom mag

tekenen
der kooztsen vande
Peerden.

mag men alrijts wel acht nemen ofte alsulke Peerden eenen stinchenden reuk uyt den mondt laeten / want daer dooz sal een geschildt meester mogen considereren / hoe vuyl ofte bedroghen dat het van binnen mag wesen.

bloet la-
ten in de
koortfen.

Men moet dese Peerden die met de koortse bevangen zijn / woort eersten bloede laeten onder de tonge in den bobensten lip ende seer wel laeten bloeden / van gelucken achter tusschen de beenen ende seer wel laeten bloeden / want daer dooz verkoelt ende verbetert het bloedt ende het herte en woort soo seer niet verstantot / als dat men in den hals bloedt laete / om dat in de hals-ader het bloedt seer sterck ende subit afloopt ende alsoo het herte daer dooz seer verstantot woort / want dese ader komt soo van het herte / alsoo het een van de meeste vaeten is / waer dooz dat de levende geesten seer licht souden kunnen berooft worden / ende alsoo van t' herte bloedt uyt geput zyn / gelijck als dikmaels gesien hebbe / soo dat zy dooz te veel bloet t' seffens metter haesten te laeten af-loopen / de Peerden ter neder vielen als in onmacht wessende / om dat dese ader soo naer by t' herte licht / ende by dies ter eer van dat herte bloedt dat den schat des lebens is / ontlast soude kunnen worden / daerom wil ick den Leser waerschouwen ende raeden / in alle soorten van siechten van soo luttel aen de hals-adereu te komen als immers mogelijck is / dan als de siechte woort by is / ofte immers al eer zy begint / dan mag men met goeden woortwoet wel de hals-ader slaen / ende inde ruydighende
woort

hooft ende ander diergelyke quaelen / soo moet men noodtackelijck de hals-ader laeten / ende dat soomen veel grof bloedt door handen siet / daer moet men het gat te meerder slaen / om dat daer door de herte dampen dieg te beter mede uyt souden veruliegen / die niet het bloedt / als eenen rook ofte damp langs het blin gat uyt-waeseuen / ende alsoo veel meerderen hzandt ofte hitte sullen quijt worden.

Dranken tegen Koortsen.

MEN sal nemen Criakel ofte Metri-
daet ofte den Criakel van Deatesserum, die hy naer alle hzyn van eender krachtte zyn / van den Venerschen Criakel is veel hertter als de ander / den Criakel van Deatesserum die wei gemaeckt is / valt seer seker / ende goet om Beesten ende Menschen in te geben / want ik en weet nauwelijck geen quaelen / in Beesten ofte Menschen / ofte hy en sonder dienstelijck toe wesen / alsoo men noch hzeeder hooren sal in het derde Boek / aldaer ik sal bewijzen hoe dat men dien en ander dingen maechen sal / ende van wat hzagten dat het sal wesen / van men mag van een van desen nemen een ounce ofte daer ontrent / met wat Brionia sijn gepoepert ende soo veel Galap met een deel Kalfisse-poeder / t'samen warm ingegeben.

Neemt een ons van dees hoortge confection ofte Criakels / met een deel Spaliquinte een ounce sijn gestonten Wue / met wat Sene-poepert en Aseriom ofte Haese-

ander
dranken
regen der
koortsen.

Harfel-wortel fijn gestooten / alles warm met Bier ofte Wijn ingegeven / men moet noteren als men eenige dranken laet sieden dat zy veel van hun krachten verbliegen / daerom raede ick de selve vocht warm zijnde ont dat den Triakel daer in soude smilten / ende alsoo ingeven sonder te laten versieden / ten maere dat het eenige geheele Kruiden waren / ende niet gepoeyert zijnde soo moet men wel laeten sieden / om dat de kracht van de Kruiden in het Sijn ofte vogt daer in dat men de selve siedende is / te meer door het versieden soude indringen ende dies te stercker souden wesen / men mag ook tot desen wel gebruycken / het poeder Cordiael, dat hier naer sal beschreven worden.

de dranken gefonden veel krachten verliezen,

ander dranken.

Item neemt Kabaarbe-wortels van boom-barent / poeyer van Sene-blaeders van elck een once met wat Saffraen / 't is oock seer goet men moet altyds in dese ende andere sichten een vracht van boozen in de borst steken / want daer door soo word het herte van alle zijn vruchtighend / die somtijds van het gesmolten het / dat rontsom het herte ligt gekomen is / aenstonds ontkast ende naer buyten gezocht worden.

Van de dempigheyt der Peerden. Het 18. Capittel.

DE dempighedyt der Peerden die procedeert uut den dicken dampigen bloede / dat gekookt wordt van veel
ver-

verdoosent ofte geheel sachte stodder
 hoy te eten / ofte van ander rotte voverle
 die vol stof ende vuyligheyt is / t welck een
 dicke ende verdoosent Bloedt gene-
 teert / die dooz zyn dicke vorchtigheyt komt
 te verstoppem de pypen van de Leber / en-
 de der Loosen ofte Longe / t welck dooz
 zyn dicke dese pypen besmeurt met een
 sijnn waar van ten lesten daer aan ver-
 brandt / ende wa dt als een grabbeel ofte
 grups van steenen / t welck de leber ende
 loose ten deele verstoppt / ende by dien den
 Adem helet uyt ofte in te vliegen / ende
 noch meer verstoppt / als het Peert stil op
 den stal blyft / ende niet als hoy en etet /
 dooz dien dat dooz de stille ruste het bloedt
 verdikt ende dies te meer verstoppt / daer-
 om als de Peerden in der vreyden gaen
 ofte groen vover eten / soo wordt het bloedt
 verdunt ende seer suytijl / waar dooz dat
 tet dies te beter dooz de pypen van de loo-
 se ende leber zynen stours nemen mach /
 ende alsoo wordt den adem veel lichter uyt
 ende in-gelaten / dat alsoo men dieclmaels
 qualyck kan mercken / oft zy dempig zyn
 ofte niet / ten zy dese dempigheyt seer out
 versteent ofte aengebrandt waer / soo sal
 men tselve in den somer wel mogen be-
 mercken / want zy dooz de groote verstop-
 pteyt noch altyds den adem helet word / uyt
 ende in te trecken.

Men sal dese Dempigheyt alderbest
 mercken / als het Peert eerste gedroncken
 heeft / om dat dooz de koude van het wa-
 ter het bloedt dies te dicker is / wel gaede
 staande oft de lanchen ingetrocken zyn /
 ende met eenen snay seffens laeten uyt-
 schies

oorspronk
 van dem-
 pigheyt

tekenen
 van dem-
 pigheyt.

schieten / ende wederom lancksaem in
 trecken / ende ingetrocken zinde bobbe-
 len met eenen weerslach in den selven adem
 ofte van gelijcken als men hem den neuse
 toe houdt / soo sal men 't selve mercken inde
 lancken / ende oock by sommige dicht-
 maets seer drooge ofte rotte hoesten lae-
 ten voort komen / ende by sommige blaes-
 sen ende rochjelen / ende laaten eenige
 vrochtigheid uit den neuse loopen / t'welck
 een seer quaat teken is / ende alles seer quaat
 om te genesen / men sal daarom den moed
 niet berlozen geben / want als dese quaal
 niet oher out en is / men machse noch wel
 genesen / ick wil U. L. hier diversche Reme-
 dien voorstellen / daar mede dat icker vele ge-
 nesen hebbe.

Remedien
 tegen
 de mpig-
 heyt.

In den eersten / soo is dit best te ge-
 nesen in het aankomen van den sonier /
 als dese Peerden het jonck gras hebben /
 ofte jonge kilaaber eten mogen / inden
 Winter als men dese dingen niet en mag
 gelijghen / soo moet men die boueren met
 tarwen voor-slaagen / habere ende tarwe
 semelen ofte gruyt / ende somtijds wat
 gele peen t'welck seer goet is / men moet
 aan alskelke Peerden t'hoy gants onthouden /
 want het te seer berstopt / men sal alle dagen
 smorgens ingeben wat van dit naerkol-
 gende poeder.

Poeyer in
 dempig-
 heyt.

Preemt Bacus Taury ofte Bakelaars /
 Mirra Gentiane, ronden Holle-wortel en
 laugen Hol-wortel / van elck vier oncen /
 Agaricus twee oncen Soffzaan van Moorden
 een half once / alles sijn gestooten we-
 sende / alle dagen met de haerber eenen
 lepel ofte twee ingegeven / ofte soo het selve
 met

niet de haer niet en mogt ingegeben worden / want sommige Peerden en wil- lens niet eten / soo moet men de selve met een uercken Rijnische ofte Franschen wijn ingeben eenen lepel twee ofte drie / naer dat men siet dat dese eerste vermag / als men nu dese medicijne ses oft acht dagen ingegeben hadde / ende noch geen bate en hadde gevonden / soo sal men dit naerwol- gende poeder daer in geben / want het drie wat stercker is / om alle intwaenbige verstop- peng te openen.

Neemt Galissie-poeder vier oncen / Ka- dices elleborry swarte mes-wortel een half once / Sabie ofte Saille Marobium ofte moe- der-kruyd / hysoye van elckz twee oncen / lebende salter twee oncen / Mirra langen hol-wortel kontraerba ofte tegen-gift wortel van elckz een once / Venegrijck en Ro- mijn van elckz vier oncen / den wortel van Tabessche twee oncen / gedroogt wesen- de alles seer fijn gestooten zijnde / alle dagen wat met wijn ingegeben / ofte inde haeren t' eten als zij t' willen eten / anders het is oock goet dat men alle dem- pige Peerden getoent maect van mang- pisse onder de haer te vermengelen / want ick hebbe getoent die daer mede alleen genesen zijn / want de pisse van- de menschen out wesenbe / is seer sterck ende opent seer wel alle verstoptheden / dan als zij seer out is ende dat men veel daer van t' seffens aan een Peert op-geest zijnder wel sieck af / daerom moet men in alle dingen met voorzichtigheyt te werk gaen / liebet tweemael opgeben / eerst maec een weynig / dan een we daer naer

goet poe-
yer in
dempig-
heyt.

naer als men siet hoe dat zy hem dragen noch eens soo veel aist u goet sal duncken / want anders en kan men niet versekert wercken / t' is beter een ure te meer tyd implanteren / als een Peer te verongelucht te hebben / dit poeder is seer sterck ende goet by naer in alle siekten / dan men moeter met voorzichtig- hende gelzymcken als ich hier woopen gezeyt hebbe.

Ander soorte van dempigheyt, het 19. Capittel.

Dar is noch gelijck een soorte van dempigheyt die de Peerden soo wel in den Sommer als zy groen eten / als in den Winter aen komen door eenige opstruete van verhit bloedt / die haer komen te stellen in de Bondunten van de Leber als door eenige verhit ofte verbrant bloedt / die aldaer komt in te planten ende is de oorsaekke als dat de Peerden de lancken seer slaen / als of sy ganz dempig waren / t'welck noch seer wel te genesen is / alstet geen apostume ofte scheuren in de Leber en zyn / want door ainsulke verstoppinge komt somtijds de Leber te quetsen de anders te versten / door den snellen ommeleop des bloeds / komt alsoo een ulceratie ofte sweeringe daer door te veroorsaeken / t'welck als dan vooz incurable soude moeten gehouden wesen.

Men moet nemen tien ofte thwaelf versche ofte ander eyeren / die laeten wecken in ontrent een pinte seer stercken

Zijn

azijn / twaalf ofte seftien uren in het Peerde-
 meest ofte ander warm plaatsen tot dat alle
 de schaelen verkonsumeert zijn / die hou? de
 sterckheydt van den azijn zullen al op gegeten
 worden / het Peert binnen den seluen nacht
 geen eten hou? gegeven hebbende / zult
 de selue met een pint witten wijn alle? in ge-
 ben / twee ofte dry dagen naar den anderen.

Neemt in een teyl ofte schotel een uyerken
 sterck Bier ofte Wijn / neemt dan twee ofte
 dry jongen handen die onder de twaelf of vyf-
 thien dagen niet out en zijn snijste den hals
 af / om het bloed wel in de trul te laeten too-
 pen / ende seer wel upt te laeten blaeden / het
 selue met een glas ofte van d'Olifuen inge-
 geben / t'is mede seer goet hou? alle verhyt-
 heyde der Peerden.

dranken
 met hon-
 den bloet.

Men moet nemen Triakel Deatesse-
 rum een ons min ofte meer / ende een teyl
 Kalkstie-poeder een ons van het poeder
 Kardiaal / dat hier naar in het derde boeck
 zal beschreuen worden / t'samen met wijn
 ende een glas Linzaat-olie ingegeuen /
 twee ofte dry dagen verholgens ofte al
 ober d'ander dag / t'is een zeer souberijn
 Remedie in dese ende alle ander siechten / die
 wel met uitbaerheydt magh ingegeuen
 worden.

anderen
 drank.

Van den verouderden Hoest, het 20. Capittel.

DEN Hoest der Peerden komt dik-
 maals van al te heet te hebben / en-
 de daar naar verhout te worden / ofte
 mel

wel van eenig quaet hou gegeten te hebben /
 ofte eenig stof plinimen ofte salt / ende
 dichtsnaals van eenig quaet verbrand
 suet bloedt / dat de yppen van de tonge
 verstoppt / ende alsoo hantimuelijk eenen
 hoest veropzaeckt / 't welck somtijds een
 seer svaer accident is / al ijt dat by som-
 nige luttel geacht wordt / 't is om dat
 somtijds van zyn selven vergaet / maer als-
 men desen hoest niet dueren / ende draeg
 niet komt / soo is sekerlijck een swaar
 Accident / 't welck seer quaet te genezen
 is / ende als niet geholpen en wordt / soo
 kander sekerlijck anders niet uut volgen
 als quade accidenten / ende ten lesten die
 doodt / ick hebbe wel gesien datter twee
 dzy vier Jaeren ofte meer niets yncht /
 ten laasten herben zy daar roch van / som-
 tijds wordt de loose tot / andersints eenige
 apostume inde loose ofte inde lever / al-
 soo icker dibeische in hebonden hebbe /
 daarom ist wel nootfaeckelijck dat nie inder
 tijdt daar voozen sozge dzagen soude / 't wel-
 ke niet dese naechvolgende Remedien geiche-
 den mag.

Remedien tegen den Hoest.

MEn mag nemen twee pondt versche
 boter / soo die uut de boter-stande
 komt die men sal smelten / daar by
 doende een ons gestooten Salbie ofte Saille
 ende soo veel sijn gestooten poeper van
 witte Wjngaart / alles sijn gestoten
 wesende / alsoo met een pinte jonck bier
 waer ingegeven twee ofte dzy dagen
 naer

naer een verholgens.

Neemt Hysop / Saibe / Moeder-knydt
 Boombarent / Katte-knydt en Loockt /
 van elckz een hant-bol / alles van een ge-
 sloopt zijnde ende gesoden in half water
 half witten wijn tot oy de heist / dooz
 eenen doeck bringen / ende alst een wey-
 nig verkoelt is / mengelt daer in wat
 poeder van gestooten Geyber / en poeder
 van den gestooten pest-wortel / dit alles
 twee ofte dzy dagen eenen goeden brankt
 daer van ingegeven / t'is eenen seer goeden
 brankt.

ander
 remedien

Een goet Poeder voor den hoeft
 en om de Peerden vet te ma-
 ken hoe maeger datse syn,
 Het 21. Capittel.

Neemt Italijse-poeder / Cardobene-
 dictus Kaneel Gentlaen Amijs-jaet /
 Saibe en Brionia, Galigaen / van
 elckz twee oncen noten Muscaat een once
 Soffraen / een ons Venegrijck ende Ita-
 mijn van elckz vier oncen / alles sijn ge-
 poedert zijnde / men sal de Peerden in de
 haeber geben eenen lepel ofte twee met
 den eersten / ende altyds wat vermeerderen
 soo veel men siet dat het Peert vermag /
 men sal de haeber nat maccken met jonk
 wier / om dat het poeyer aen de haeber sou-
 de blijven hangen / ende alsoo blijven
 onderhouden veerthien dagen ofte dzy
 weken / dat zy het in de haeber niet en
 willen

wissen eten / soo sal ment met hier ofte
wijn ingeben / dit poeder is seer goet
het opent alle verstopgheden / van de in-
wendige deelen ende verduyrt de winden
der darmen / ende maackt goet bloed /
daer mede dat de Peerden seer haast bet mo-
gen worden alsoo ick dielwaars behonden
hebbe.

poeder
voor den
hoest.

Neemt Venegrijff / Romijn / Sengen-
her en Naagelen / van elcks een once /
een note Muschaar twee oncen Hallissie-
poeder / twee oncen Brionia, alles sijn
ghepoedert zunde / in thee ofte dzy reysen
met witten wijn ingegelen / daer in doen
de wat suicker / men moet oock alsulche
Peerden die verhout sijn peimen ofte pluy-
men inde neuse steken / ende aanden halster
ofte tabou vast maecten / die nar ge-
maackt sijn in alle van Bayen / poeder
van Angelica ende van Enforkium, het pur-
geret de hersenen ende verwarmdt de selve /
doet alle wyle vocht voorts al den neuse uyt-
schieten.

niespoe-
der tot
verstop-
heyt in
den kop.

Neemt peper / en Euforbium te weten
twee deelen peper een deel Euforbium, een
deel Gember met tenersten niet te veel /
doet dat in een glaasken azijn wel onder
een roerende / ende giet door den neuse /
het hoest noch wat om hooge houdende /
het verwarmt de hersenen / ende doet alle
w. sten voorts komen / die inde straat her-
senen ende pypen van de loose liggen /
het verweckt seer tot hoesten waer door
dat alle verstopgheden geopent word / het
verdraagt de roben ofte brandt die inde
Neuse is / die van het Strangulien ver-
koutheydt ofte Snot voorts gekomen is /
ick

ick hebber somtijds wat spaansche peper
 onder vermengeld / hy is seer sterck en-
 de heet / ick en hebber my niet kwalijk by
 bevonden / want het is een secrete remedie
 om in alle hoesten / de loose ende hersenen te
 ontlasten van alle bochten / die den oorzaak
 van alle hoesten / ende gebreken der lo-
 se sijn.

Een ander poeder tegen alle
 verouderde hoesten, gesmol-
 ten smeir, dempigheyt,
 rammelinge der darmen
 wormen en ander.

Nemet Barkelaars Gentiana Boonkens
 hal wortel kardiaal poener langen holle
 wortel Mirha herenden Herts-houzen/
 kallisse-poener pestilentie wortel kontra erva,
 Salmie Brionia, Hysope / Anijs en Vene-
 zaer / Koriander / wit Mostaart-zaat / ve-
 renden Agaricus, van elck twee oncen /
 Kaneel grenoffel Waagelen / solfer / peper
 galigaan / van elck een once / Gemter /
 Soffraan / een wort Venegisch ende Ro-
 mijn van elck vier oncen / zevensaat ofte
 Wozinkruid / Krabi / Wierook / Kington-
 zaat / Aghem-zaat / van elck een once al-
 les sijn gestooren zijnde / de Peerden ou-
 der de haaber gegeven / ofte al over an-
 der dag met Wijn ofte jonck Bier opge-
 geven / dit poeder en is niet alkerneijck
 goet tegen den verouderden hoest / maar

dit is kor-
 diaal poe-
 der.

dit is kor-
 diaal poe-
 der.

ook in alderley gebreken der Peerden/
die inwendig zijn / soo dat men wel stou-
telijk mag gebruiken / in alle soorten
van siekten / maer altyds met goet sat-
soen met een kleynkje beginnen / naer de
kracht van den patient ofte beeste die men
onder handen heeft / ende als men siet
dat het Peert met de eerste reyse niet ge-
noeg en heeft / sal men binnen een ure noch
wat op geven tot dat u dunckt genoeg te
wesen.

Om te doen passeren der Koler ofte hynstigheid van de Merien. Het 23 Capittel.

Het komt somtijds dat men de Me-
rien niet en wild bedecht ofte be-
sprongen hebben / soo dat men de
gelegentheid vande / soo moet men
de selve laeten bespringen van eenen muyl/
ofte dat beter is het Water ofte Urine
die de muysen maken in te geven/
want daer door soo worden de Merien
onvruchtbaer / door de groote vrangige
die de muysen in haer Lichaem hebben/
want de muysen niet bequaem en zijn om niet
een te generen / daerom worden de selve
hoorts ter Wereldt gebracht van eenen
Esel met een Merie Peert / ofte een hynst
met een Eselinne / men pruyft die van
eenen Esel ende een Merie gegeneroert wor-
den ende worden in 't Frans genaemt
Chevallinne Meller, die seer goet ende sterck
zyn.

Ofte

generatie
der muyl-
Peerden.

Oste anders / soo mag men hun ingeben schuim van gesmolten oft gebrant loock / niet smelten ende haer ingegeven tot twee oste dry pont / oste den Camphor ingegeven herst dei ruyt hragt om de Colseer te doen passereren / ende onbeguaam tot het brucht draagen te maken.

Om de Meiren hynstig te maeken, Het 23. Capittel.

Men moet de nature oste Meiren teechen bruben oste bestrijcken / met een van dese naeruoigende dingen / neemt herte uetelen het is seer goet / oste neemt loock oste ajun / alles van een gestooten ende in de nature gedreuen / oste wi sult maechen als een salbe / van Hinuen-mest seer kleyne gestooten ende gemengelt met Veneetschen Ceementijn / ende alsoo in de Meire teechen gedreuen / het verwarmt de selue ende maekt die bereyt / om den Hynst oste het saet te ontfangen.

Remedien als de Meiren van't Veulen niet quyt en kunnen worden, Het 24. Capittel.

Als men siet dat den rechten tijdt daer is / om dat de Meiren van haar Veulens wel behoorden verlost te worden / soo sal men letten oft zy begi-
uen

men eenige pijn ofte aparentie te maec-
ken / om van het Deulen verlost te we-
sen / ende sijnde dat zy in een ure daz
ofte hier van het Deulen niet en konden
verlost worden / nochtans vatter veel wa-
ter uyt de Meirie teechen geloopt waer/
soo sal het wel van noode wesen / dat men
daar toe eenige hulpe versoekt / om de
selve te lichter van haar Deulen te doen ver-
lossen.

drank om
'r veulen
af te jagen

Men sal seer wijselijck doen / soo dat
men sal mercken als het water van de
Meirie begint af te loopen / ende dat de
Meirie haar is neder leggende / dat men
aanstonds op den hals is liggende / om
dat de Meirie niet en souden komen op-
staan / en dooz het inschocken niet den
bronnich het Deulen quaelijck mogte keeren/
daarom sal men de selve houden liggende / tot
dat zy van het Deulen verlost is / 't welck
veel het sekerste is / om alsulck ongelucke te
ontkomen.

Men mag de Meirie ingeben Konser-
ve van Kruosen ofte van Dioscoreten / ende
Deapranum Solituum van elckz twee oncen
met Rijnschen Wijn warm ingegeven /
ende de Meirie seer wel gedeckt houden-
de / ende op de ledenen gestoost / met
gesoden gerste / in eenen sack warm op
de ledenen geleyt / ende alsoo laeten ver-
waamen / ofte met gesoden gaeren / dat soo
uyt de asschen looge komt geheel warm
daer op geleyt / het verwarint ende ver-
weckt het Deulen om doortz uyt te komen /
ende om de leden te ontslyten ende te ope-
nen / om soo het Deulen tot het uyt-komen
te bereyden.

Neemt

Neemt wat noten en Foullie / ende Sofferaen van elckz eben veel dat u dunckt genoeg te wesen / ende gebet met rijn-schen wien / het dzijft dat Veulen seer sterck af.

Neemt een ounce Criakel / ofte Metri-haer / een ounce gestooten Aserium ofte Haasen wortel / ende saet van Dieboet ende wat Rop sambucy ofte Syrope van Olier-beijen / alles met rijn-schen ofte anderen wijn ingegeven / de wortelen ende saet moet sijn gestooten wesen.

Dit naerhoigende dzijft het Veulen le-dende ofte doodt af / neemt Sebenboom ofte Saerbelboom holle-wortel / ende Ha-fel-wortel ende Ozaeckien-bloed-wortel / van elckz eben veel / stoatet alles ge-heel sijn ende mengelt met heumink / ende geeft met warmen rijn-schen wijn in / het dzijft seer sterck het Veulen uyt den lijde t' zo levent ofte dood / men mag oock de handen die maechen met lijnsact-alle ofte anders die noch heel beter is / met olie van Hoopen Lekken ofte Deolet-ten / ende met de hand tot in de lijf-moe-der gaen / ende aldaer den weg ofte hals der selver seer wel besmetren ende beboch-tigen / om soo het Veulen langs dooz te sikkieren / ende den weg seer glat te maken.

Men mag oock stoutelijck sonder pe-riekel met de hand tot in de lijf-moeder gaen / om te tasten oft het Venen wel gekeert is oft niet / dan men voelde dat het Veulen met het een ofte ander been / in den eur ofte anders dooz het op-staen van de Metrie / het Veulen dabbel ofte anders

andereſſe quaelijck gekeert waer / ende ſoo in den hals ofte op den weg om uyt te komen / ende om zyn dolibehyend ofte quaelijck verkeertheyd / niet uyt en mochte komen / ſoo moet men het Deulen metter handt tegen te rugge op zyn plaetſe brengen / ende als dan keeren met het hoofd ende de hooſte voeten hoozen-waerts / ende men ſaeg dat deſen hals ofte weg te eng waer / om ſoo groot een Deulen te paſſeren / alſoo het ſomtijds gebeurt in jonge Meirien / ſoo moet men metter haest een koozdekken aen het onderſte deel des monts ſtroopen / ende dan al ſtallekens trecken ieder keer / ſoo dat de Meirte arbeid om het Deulen quijt te worden / alſoo ſal men de Meirien ſeer verlichten / om van ſoo groote Deulens quijt te helpen.

dranken
die ver-
trcken
als ſy van
het Veu-
len ver-
loft ſyn.

Als men ſiet dat de meirien door de hartig-
heyd van het Deulen ſeer ſieck ofte ſlau zijn /
ſoo ſal men deſen naerbolgenden draecht in-
geven / neem een once olie van Lellen een
once ſyrype van Krosen / een ons ſyrype van
Dioletten / een once Kancel met een ons ſyr-
pe van Kalfiſſie-hout / alleſſe met half water
ende half wijn tſaemen een walleken laeten
ſieden ende alſoo warm ingegeven / het
berwarmt verſoet ende verſterkt het herte /
ende alle inwendige leden / ende brengt
hurderom op de hoozige geſontheyd ende
krachten / maer boben al ſoo moet men de
Meirien wel gedekt ende warm houden.

Om Peerden die bloet pissen ofte
Stallen, Het 25. Capittel.

Dat gebzeck komt voort uit menig-
derley oorzackten / uytwendig door
staen scooten oft vallen / inwendig
door gebzeck der leber / gebzeck der nie-
ren ende blaese / door overbloedighheyt des
bloeds / oft door apostumatien / ofte ander
ongetemperthend / ofte scherpe humeuren
des Lichaems / soo bezre alst uyt de Leber
komt / soo is het bloedt supber ende met
de Urine vermengeldt als water / daer
in dat vers vleesch gewasschen heeft ge-
weest / ende alsoo root-achtig siet / 't welck
komt uyt de leber en komt sulcks uyt de bla-
se / soo is het bloedt met klonteringen in de
Urine / immers het komt ten meerderen deel
uyt ongetempertheydt des Lichaems ende
verhoude nieren / die haere officie van kokin-
ge niet wel en mogen bedienen / ende al-
soo nootzakelijck moet ongekocht uyt gepist
worden.

Hier toe is seer dienstelijck den Cris-
tel ende den Materidaat ofte den Cris-
tel van Deatesserum, die het Lichaem seer
wel verwarinen ende in eenen goeden staet
stellen / inschelijck is hier toe seer dienstelijck
het poeyer Cordiael, dat hier nozen in 't 21.
Capittel aangeveert staet / met rooden
wijn ingeben twee dzy ofte vier diverse
reysen.

Ofte neemt twee hants-vollen grooten
Varent gesoden met vier potten waters

bloet pis-
sen zyns
oorfaken

dranken
om het
bloet pis-
sen.

ander
drank te-
gen het
bloet pis-
sen.

in de heste / daer by doende een vierens
deel bloedt van Draeckten ende een half vier-
tendeel rooden Wijn / daer in gedaen
ende een walleken t'saemen laeten sieden /
ende in twee reysen ingegeben / t' is een
wel beproefde Remedie / daer zijn noch
seer veel goede Remedien die hier toe jeer
dienstigh zijn / dit gebreec en valt niet
veeltyds voor daerom sal ick die voor by
gaen ende komen tot de Koude-pisse der Peer-
den.

Van de Koude-pisse der Peer- den. Het 26. Capittel.

Koude
pisse
woufake.

DE Koude-pisse der Peerden is als het
Peerz zijn water niet wel naer zij-
nen wille en kan gemaecken / ofte
nimmers seer weynigh seffens ende dick-
maals / het is een specie als van de ver-
stopthendc in den Uteris ofte water-pesen
en somtijds in de Blaese als een graueel-
kens sant / dat onder het water ver-
mengt ende alsoo den wegh besmeurt /
van daar langs dat het water moet
passeren / t'welck veel tyds woort komt
mit een verbrant ende koloerijck bloedt / die
aldaer een verbrante urine genereren en al-
soo als een grins ofte graueel in de Blaese
lijft steken.

dranken
tegen de
koude
pisse.

Neemt saet van Peterselie / Gadys-saet
van Wijnckel / Kerse-saet / Annys-saet /
van Peterselie van Macedonien ofte La-
bes / want alle dese saeden zijn gestoo-
ten / elck alleen ofte al t'saemen vermen-
gels

gelt / sy drijven het water af / ende ont-
 stoppen de Blaese ende alle Conduyten /
 als men de selve met witten wijn ofte met
 Rynschen wijn / die hier toe veel beter is /
 want den Rynschen Wijn drijft het Wae-
 ter seer sterck af / het Waeter van Cardo
 Benedictus ofte van steen-lycken is noch
 veel beter / als men t'selbe ter hand ge-
 krijgen magh / want een deel van dese
 boozige zaeden in sijn poeder gestooten /
 ende twee ofte drij oncen daer van ingege-
 ven / met een van de boozgengemde wate-
 ren een pinte / alles warm ingegeven drijft
 het water seer geweldig of / ende het opent
 alle verstoythend van water-pesen ende de
 Blaese / daerom dat seer seker magh ge-
 bruyckt worden sonder eenigh het minste
 perijckel / want het drijft het water af
 sonder de Breeften te altereren ofte sieck te ma-
 ken.

Neemt zaet van gele Peen ofte Karoten
 Karvizard wilde Salie ofte Saille / het ge-
 stooten zaad van Dymbelkervel / ofte het
 klynd gestooten Kaluffie-poeder Gimber /
 ende wat Venegrijck ende Romijn alles sijn
 gestooten zynde / ende daer van een once ofte
 twee ingegeven met Wijn / oft Cardo Bene-
 dictus ofte steen-lyck water als boozen inge-
 geven.

Den Triakel en Metribach / oft Tri-
 kel van Deatefferum is in dese quael seer
 dienstelijck / ende het poeder Cordiael dat
 hier boozen beschreven is hier toe seer
 dienstelijck / ende den dranch die tot de
 verstoythend van water en Meest is ber-
 ordineert / ende ook de poeders die te-
 gen den verouderden hoest berordineert

andere
 drankens

om de
 koude
 pisse.

staen

in het 28. Capittel dien alhier oock seer dien-
stigh souden wesen / want zy seer het water
af-dryven / ende alle verstoptghend openen /
waer mede dat sonder twijffel de water kon-
duyten geopent mogen worden.

Men moet de roede strycken met olie van
Bayen ofte Lijnsaet olie / ende wat seep
daer mede vermengt aen de roede gestreken /
ende met de vallm die hier booren in 't eerste
Capittel van het 2. boeck aengeterckent
staet / die nat gemaeckt is in olie van Bayen
ofte van Violetten / ofte by saute van dien in
smant seep ende sout / ende alsoo in de roede
ofte merie tercken en blase gestreken / ende
met de hand van de selve stoffe vet bestreken
zynde / en in 't fondament gaen om het mest af
te haelen / want dooz dese vettyghend die in-
den aers-darm blyft / soo word het Peert
geperst om wint te laten waer dooz dat te
eer blaeste ofte water konduyten ontsloten
worden / ende alsoo het Peert van de stonde
nisse ofte graveel ontlast kan zyn / t'is oock
seer goet als de Peerden verstopt zyn van
water ofte mest / dat men de selve in eenen
Schaepe-stal laet komen / ende alsoo in het
Schaepe-mest laet graben : ende daer een
deel tijds daer in laet / want dooz den reuck
ende warmte van den Schaepe-mest / soo
worden de selve lichter ontsloopt nament-
lick als zy van te hozent eenen goeden brandt
in hebben / die als dan veel te meer kraegt doet
dooz dese groote verwarminge / die zy van
het mest gekregen hebben.

Om den buyk-loop te stoppen, het 27. Capittel.

Desen dooz-loop ofte buyck-loop / dit is een vrachthend der behoudene kracht der maeghe ende darmen / met een stillberachtingheyd der selver / waer dooz dattet gebeurt de ontfangen spijsse ofte bouer / seer haestig sonder vertrecken ende geijck die ingenomen is / wederom van achter uyt komt ende vint stinkende is van den grooten brand die alsulcke beesten ober hun hebben.

Den oorspronck der selver is somtijds groote koude ende bochtighend / die dooz de dooz dringende kracht de natureljche warmte alsoo verdooft / dat de spijsse niet verteert en kan worden / noch de maeghe oock niet behouden en kan / ter contrarrien soo mag desen loop wel beroorsaecken van uytwendige hitte / die de natureljche warmte alsoo verspreut ende evapoeren doet / dat daer dooz de teiring ganschelijck verdooven word / ende sulcke Beerden zijn ten uitersten seer genegen om seer veel te drincken / namentlijck als sy seer verwarmt sijn / soo dat sy dooz soo veel bochtigh drincken / soo veel te meer dooz-loop hebben / daerom soo moet men alsulcke Beerden inden van seer veel seffens te laeten drincken / ende andersints niet laten den buyck vol drincken / van althijs wat onthouden om soo al stillekens benstiberige loeg per darmen wat te verdoogen / ende alsoo allenskens wat des

oorspronck
van den
buijkloop

door-loop te lieteren / waer toe dat men ge-
bruycken moet zijn dese naerbolgende Me-
dicynen.

dranken
in buyk-
pyn.

Een eersten sal men het Peert ingeben
dree oncen Kabarie min ofte meer / naec
de groote ofte macht van het Peerd dat
men hoor de hand heeft / 't selve moet men
met Weg-hzee water ofte rooden Wijn in-
geben / ende sanderdaegs sal men nemen
een onse Triakel van Deatesserum, een once
Boluus Armenius, een once bloed van Dzae-
ken / 't selve ingeben met een iwerker rooden
Wijn / ofte water van Weg-hzee als voozen
warm ingegeven / 't is een seer kostelycke
ende sekere remedie / hoor allen door loop dan
als zy te seer heroudert is / soo mag men den
selven dikmaels ingeben / want ick en mach
quaelyck eenigh beter Medicynne bedencken
hoor allen loop.

ander
stoppende
dingen.

De Galuoaten gedroogt ende gepulve-
riseert zijn seer goet om te stoppen / ander-
sins alle dese naerbolgende dingen zijn
stoppende / ende goet in allen Buyck-loop te
gebruycken / als sive sop / gomme van Ara-
biën gezevelde aerde sijnen bolus gebzand
hoor Kampfer zaet van porselyn ende van
Sulker / van Kizlander van Weg-hzee van
Mirtelen Sandel Kozael Dzaecken Bloedt
Peert-sterk Kymb wilde Dumbe-kerkel / maer
principaelyck als alle dese vooznoemde din-
gen geroost zijn / ofte seer wel in eenen
Oben gedroogt sijn gepoeneret / met gestaelt
water in ge reben / dat is water daer heet
Hser dickin wels in gelust is geweest / dat
men in de Swidts-hack bindt is hier toe seer
dienstig / om affulcke draucken in te ge-
ben.

Ofte

Oste men mag nemen stijf-bivem Anel-
douch / oste verzoogden witten hantstront
dat is als de honden in twee ofte d'yn dagen /
anders niet en heeft gegeten als beenders ge-
knauid / desen hantstront gedzoogt ende
sijn gepoedert / is seer stoppende ende zeer
goet in allen buyk-loop / al waer het int root-
melisoen van de menschen / geluck ook doen
alle dese voornoemde remedien / als men de
selve niet goet satsoen weet te gebruiken /
elck naer zyn natuer oste gzoote van de
gual / met gestaelt waters oste soete melck
daer in dat deel slaepende lieuen gelijck heb-
ben geweest / oste met rooden wijn oste
wegdree water / t'welcke alles een seer stop-
pende kragt heeft.

Van alle deze voorgaende remedien / soo
mag jeder Meester kiezen, naer zyn goet-
duncken / oste dat hy best gekrijgen mag /
elck alleen oste vermengelt / dan t'is beter in
alle dingen altydts vermengelde medicijne
als anders / om dat dooz veelderley heter
temperament maecht / ende beter werckt /
want dooz soo veelderley / soo sal altydts d'een
ost d' ander humeur tressen / ende alzoo
met hulpe van de ander medicamenten / sullen
t' samen dat quaedt af-stellen ende een goet
temperament maken.

Ich hebbe bevonden / woz een seer secrete
remedie / in den buyk-loop / van dat men
in de Lente sal vergaderen het bloeyfel van
de gzoote noten oste olier noot-boomen / de
selve laten seer wel droogen / gedzoogt
zijnde zeer sijn stooten tot poener / om
niet gesoden ende geschuynden heu-
nick te vermengelen / om alsoo te be-
waggen / het blijft seer lange goet / want den

ander
stoppen-
dedingen

secreet
om buyk-
loop te
stoppen.

Heuvelck heeft de kracht om alle dingen te
 herwaaren booz het vetten ofte kederben/
 dan als men eenig Perct Mensch ofte ander
 dier heeft die niet den Wupck-loop gekneet
 zijn / so neemt dat N. T. dunckt genoeg
 te wesen om niet wat Criakel in te geuen /
 het verlaecht tot sweet ende verwarmt de
 maage darmen en alle het lichaam / ende
 stift allen Wupck-loop want ick verstaen
 versocht ende hate daar booz gebonden heb-
 be / ten Criakel ende den Weerdact ofte
 Criakel van Doatesserum, zijn in alle Wupck-
 loop seer dienstig ende voorkeeng / want zij
 verwarmen ende herstellen de Waege en-
 de de darmen.

Voor alle siekten der peerden, het 28. Capittel.

Dranken die bequaem zijn booz alle siek-
 ten van de Peerden / als men niet veel
 en kan merken / wat humeur datter de
 schult is / daarom dat men veelderley Medi-
 camenten onder een moet bermenigelen / om
 dat het een ofte het ander het humeur soude
 batten ende herstellen / ende alsoo het lichaem
 gesond maken.

Men mag nemen Criakel van Doatesse-
 rum, wat Galap ende wat Sene-poeper /
 Itallische-poeper ende daar by doen wat Cor-
 diael poeper van dat hier vooren of naar
 sal beschreven worden / t'is eenen zeer ze-
 kerer dyackel om in alle soorten van siek-
 ten te gebruiken / want booz zijn tempe-
 cement van so menigderley Medicijnen
 ofte

dranken
 in alle
 siekten.

ofte krumden / ſoo iſt ſeer goet ende ſeker in alle ſoortē van ſiekten / deſen ſelven drancē te gebruycken / want hy ſeer goet ende ſeker iſt / alhoē ik hem ſoo menigmael gebruycht hebbe / ja ſomtijds wel tienmaels op eenen dag / ende alrijds met goet dooſspoet / want het iſt ſoo ſeker een medicijne / als dat ick meyn dat men op deſe werelt mag bedencken.

Van den Worm ofte Flerecyn, Het 29. Capittel.

DEN Worm / in het Frans Farcin genaemt / die procedeert mit grof heet ende ongetempert bloed / by naer te vergelijcken by de bloed-flweiren der menſchen want men ſegt ordinarij dattet geluckelijck iſt bloed-flweiren te hebben / om dat men daer mede ſeer luint ofte wouhert / want van een ſal men dickwils / twee dzy acht ofte tien gekrijgen / ſoo iſt oock van gelijken vanden Worm der Peerden / als het begint te ſtomen ſoo iſt maer gemeenlijck een geſwilt / twee ofte dzy hotten / dat hoj verbrant bloed iſt als bloet-flweiren / ende begint alſengkens te rotten ende hem tot het flweiren te begeben / ende dan door ſoo veel grof ende verbrant bloed dat affulcke Peerden ober hen dragen / langs de bloed-aderen ſeer voorts te loopen / ende ober al puchels ofte flweiren op te worpen / ſoo dattet ſonder hulpe ofte verhoelinge van het bloed / achter al t' geheelē lichaem verſpreyt ſal worden.

oorspronk
van den
worm.

Alsoo men 't selve dickmaels siet ge-
heuren / dat ober al lants de Bloed-ade-
ren upt berst / ende soo het geheel lichaem-
doorz-loopt / ende soo ten laesten dooze et
ende dooz snerstelt / dattet schijnt oft het
Peerd met schulpen oft lacierus waer /
het welck ten laesten seer swaer om gene-
sen is / want by naer alle het bloed dat af-
sulckte Peerden ober hui hebben / is by
naer de Materie ofte woym gelijck / als men
het bloed af-trecket ende ergens in een teul
ofte ander kom vangt / soo laet houd worden /
sal het bobeyste tot den halben min oft meer
geel worden / als de Materie ofte woym seer
gelijck zijnde.

't Is het gemeyn spreek-woord van alle
dube en noch hedensdaegsche Meesters /
dat men van desen woym van negenderley
soorte soude vinden / ende jeder soorte niet
ander dierliche Medecynen souden moeten
genesen worden / 't is wel waer datse seer
diers zijn / maer my dunckt dat zu alles
van eenderley humeur zijn woorts proce-
rende / ende in de Peerden die seer veel ber-
brandt bloed ober hen hebben / veel quaeder
ende bloeyende zijn daerom dat men in af-
sulcken segt / den bloeyenden woym te we-
sen / ofte den gemen die seer woorts-loopt /
dat dooz soo een heet bytende ende bran-
bigh bloed / noodsaeckelijck moet woort-
loopen / ende op veelberley plaetsen upt
bersten / dooz de groote hitte van het bloed
die daer in is / ende van soo in Materie
rotten ende berhouwneert moet worden /
het mag zyn wat wilt / een ofte negen-
derley / ich wil hier naer gaen beschrijven
dierliche Remedien / daer mede dat men niet
de

de hulpe van Godt Almachtigh / soo wel den eenen als den anderen genesen sal / nochtans daer int laten alle belesen ofte besweeringen / ende alle ander kalumnieuse ofte supersticieuse dingen / die ick tot dese ende ander quacien hebbe meten te gebruiken / nochtans in geenderley wyse in desen Boek / eevige kennisse daer van maecken / want ick veelderley ander natuerlijke dingen ende Remedien daer toe meet / die den goeden Godt allex geschapen heeft / tot hulpe van ons menschelijke creaturen / om dat wy souden trouwen ende ons behulp daer mede nemen / maer niet alsulke supersticieuse ende alsulke duyvelsche ingeben / die den Mensch soeken te verleiden / ende te brengen tot in de uiterste duyfternissen / daerom heminde moeten wy alsulke Remedien schouwen / ende komen tot de rechte ende natuerlijke Medecynen / die dien Welhoogsten Medecyn hoorz ons verleent ende geschapen heeft.

Desen Worm te genesen / ende bestaet anders nergens in / als in het Bloed te verhoelen en te verbeteren / als het Bloed verhoelen en gebetert is / soo sal desen worm van selfs verdwijnen / daerom als hy door belesen ofte besweiren genesen word 't welck geschiet / dan blijft het bloed noch seer hard ende ongetempert / soo datter ten laesten nog een ander quael af woortz-kont / alsoo ick veel maels gesien hebbe / datter het siot rugdicheyd ofte ander quade Accidenten naevolgen.

Men moet de Cure van den worm altyds beginnen met het Bloed laeten / hi twee ofte dry diversche vensen / naer dat het

't bloed
verkoel
in den
worm.

bloet late
in den
worm.

veel vuyt verbrand bloed hoor? handen siet/
 het Deert veel ofte luttel af-trecken / naer
 dat men siet dat de quael groot ofte out
 is / ende als de hotten noch jonck zijn /
 soo soude het selve met het bloed laeten
 verduynen / geijck ick gesien ende be-
 honden hebbe / dan men mag de hotten
 wel met de vlinn open maken / om de sel-
 ve locht te geben / al ist dat de selve noch
 niet rijp / ende tot volkomen materie ver-
 rot en zijn / want daer door soo verbliegt
 alle de heete dampen / ende verkoelt dat-
 tet somtijds hen tot het sweiren niet en-
 mag hegeben / men sal ten minsten alle
 acht dagen eens blaed laeten / sommige
 die willen dzy vrydagen naer een vry-
 teren het bloed af-gelaeten hebben / zy me-
 den battet dies te meer kracht heeft /
 dan ick en vinde daer anders niet in dan
 een slecht geloobe / want begint den dag
 die wy wild het is al een vingen / want
 als het bloed sijnier is dan is dat al ge-
 daen / want daerom moet men met de drach-
 ten ofte lappen te wercke gaen / die trec-
 ken veel vochtighend ende quade sijn / en-
 de laeten het goed bloed daer in / dan word
 ten lesten het bloed verkoelt ende getempert /
 soo dat desen wozin van selfs vergaen ende
 op hzoogen sal.

remedie
 tegen den
 worm.

Neemt een Egels verken / ofte in blaen-
 deren een eberswyn genaemt / en laetet
 met vleesch en beenen / de hant afgedaen
 zijnde in eenen vrien seer hart dzoogen
 ende alles sijn tot poeder gestooren / en-
 de in de haerber dzy ofte vier dagen naer
 den anderen gegeben / t'elkens soo veel
 als men met de drie voozste vingeren packen
 mag

mag ofte daer omtrent / maer de grootte
 der Peerden ofte gelegentheid der quael/
 het doet de batten van jess uit vallen
 ende genesen / als men wat gestoren
 Venegrijck ende Romijn daer in niet ge-
 staoten Seuenboom oft Saebelboom / naer
 onder soude vermengelen / het soude maer
 te beter wesen / ende wat kost van het bzu-
 ken te houden / en is in dese quael maer
 goet / want daer dooz jos vermindert het
 bloedt ende het wordt daer dooz wat be-
 ter getempert / den Venegrijck Romijn met
 Seuenboom ofte Saebelboom / zu hebben de
 kacht den worm te genesen / want zu verbe-
 teren het bloedt / het is wat sterck men moet
 met voorzichtigheyt gebruiken / met den
 eersten met een kleyn beginnen / ende alhoes
 wat vermeerderen / tot dat gy siet dat ge-
 noeg is / soo veel als u Peerd verdragen
 mag dat men vooz handen heeft / en soo zu
 het niet de haer niet eten en wilden / soo
 mag men dat selve niet hier ofte wijn in di-
 versche reusen ingeben / want het is wel als
 zu het maar in en krijgen.

Men mag nemen Triakel van Deatello-
 rum, Sene-poejer ende Jatan / met wat
 poeder Kozdiaal / ofte by gebreck van dien
 wat Venegrijck ende Romijn daer onder/
 alle twee ofte byz dagen / naar den an-
 deren ingegeven het is seer seker / dat ick
 niet dese Remedie niet een gemist en heb-
 be / met bloedt laeten als bozen geseyd is /
 want dat doet het bloedt verkoelen ende
 herbeteren / ende met de drachten te werck
 gaan naar den eytsch van de saake / ge-
 lijk ick hier voozen geseyd hebbe / ende
 indien den worm seer berouert ende ver-
 rot /

mag
 de
 in
 de
 de

was
 oib
 oib
 nab
 mo
 mo

ander
 remedien;

rat / ende oer alle het lichaem als eenen
 kanker ingeten waer / gelyck door het
 lange dueren somtijds gebeurt / soo moet-
 men dies te langer met de medicijne aen-
 houden / om het verhuylde bloed te lieter
 te suyberen / ende men moet de verharde
 botten open doen / ende met Sublimaet
 Perspitaet Kratte-kruydt oft Vier-kruydt in
 streken / want door het verbranden van dese
 sterke dingen / die door-byten ende door-
 branden de harte-krooste / die als eenen kan-
 ker door-beten ende verberlt zijn / dan dese
 krooste uyt-geballen zijnde / soo mach men
 t' selve lacten droogen van selfs ofte dat be-
 ter is / men mag nemen Goudtglit Se-
 rare drooge gebranden Whyn luit Koper-
 root / alles sijn gestooten zijnde / met wa-
 ter uyt den smits back / ofte met wyn azyn
 gesoden een vialleken / ende het selve met
 ten quispel op de geopende botten gedaen /
 het droogt seer sterck / want op vier-en-twin-
 tig uren soo isser een roos op / ende blijft
 soo droog / het droogt niet alleeneijck
 de botten van den wozin / maer oock alle
 zeeren / als den meesten brand boorzhy /
 ofte door ander lacerende dingen uytgetroc-
 ken is / ende alsoo met t' selve daer aen te lay-
 en / sal seer droogen / soo wel kloven van de
 beenen / oock voeten ende alle ander quetsu-
 ren van de hunt / men mag de botten met
 heet yser door branden / ende alsoo als booren
 doen droogen.

Men mag nemen een Pen / ende men
 snijts twee dwetse bingeren lancet / doetse
 vol quicksilver ende stopts seer dichte toe /
 met wasch ende steecht dat op het midden
 van het boor-hoofst tusschen het vel ende
 blesch.

dingen
 om in de
 botten te
 fleken.

water
 zeer dro-
 gende
 om den
 worm.

anderen
 middel
 om den
 worm.

blesch / ende laetet acht oft tien dagen daer in / het is gelijk een dracht / maer het moet seer voorzichtigly gestopt zyn / want datter het quich daer uut geraekte / soo soudet niet zyn vernuige dampen / de hersenen beschadigen / ende alsoo aen een ongeluck mogen komen / want het seer vernuig is / ende vband van alle roken en ongedierte / alsoo dat men in 't derde Boeck vinden sal in de kracht van den quichsilber.

Andere die roemen seer / met een lebende Padde aen den hals onder de Maene gewonden in Lijwaerd / laten toe dat zy doot is / ende het bloed trekken eerst in den hals / ten tweeden in de luyck aderen / ten derden den steert wat af-geloozt ende wel laten bloeden.

Andere die roemen seer / met dzy wortkens die men vind in de volders haerden / dat zyn die haerden / daer mede dat de Laakenbereyders haer laakenen essen kammien / ende de wolle op trekken ende effenen / die men in 't wild vind / ende worden van sommige in de Hoben geplant / als men de selve open sijt / daer zijnder eenige datter wortmen in sitten / de selve dzy daer van genomen / ende eenigh in lijwaert ofte leer genaeyt zunde in de Maene beblochten / die souden de kracht hebben van den wort te genesen / zy hebben een kracht om de derde kooztien te genesen / den kooztigen mensch aen den hals gehangen / 't welck dat ick selver beproeft hebbe / deze twee ick en souder niet seer veel af houden / ick weet noch seer veel diversche / die op soo een manier souden kunnen genesen worden / maer en
 den

om de
 derde
 kooztien
 te genese.

hen niet van sin alhier aen te teekenen/want
 daer en is niet sekerder/ als met de boozgaen-
 de drancken / want die marcken het lichaem
 sunder ende gesont / daer ter contrarie met
 sulcke remedien te genesen / den brand noch
 in 't lichaem blijft / alhoewel noch bozen ge-
 seet hebbe/want de drancken seer seker gaen/
 ende daer mede zijne bebyjt van eenige
 naerbolgende qualen / die men dooz alsulcke
 genesingen sekerlijck te verwachten staet.

Men mag dese boozmoedige oude geulce-
 rerde hotten genesen / sonder Perspirat of-
 te Sublimat / met te nemen schyn van
 gout alwin koperroot ferrugse / lapis kalimi
 naris, alles sijn gestoaten/ ende met ajun smeg-
 water ofte ander water gesoden / ende al heet
 daer aen gedaen / men macher wel wat rat-
 te-kruid ofte ongeblust kalk daer in doen /
 alles naer den ruych van de saekte / ende alsoo
 eens baegs daer aengedaen / het is seer
 droogende / ende om de hartighepd van de
 hotten te dooz wijten ende bezyden van het
 boozderin in-eten: ik wil hier naer in het derde
 boeck noch veel ander dingen aenteekenen /
 die alles een seer verdroogende kracht heb-
 ben / daer van dat elck mag nemen / om in
 dese ende ander qualen te gebruycken / naer
 zijn goet duncken / want sli seer veel krachten
 van so veelderley medichnen sal beschrijven /
 daer een jegelijck mag wnt nemen dat hem
 goet dunckt / en dat men best ter handt heeft/
 ofte eerst gekrijgen mag.

Van de geswellen onder aen
den buyck ofte kulbalck.

Het 30. Capittel.

Alle geswellen onder aen den buyck
eur ofte kulbalck van de Perden/
die procederen door quaedt bloed/
dat hen haer onder als een geel vier-
water dat buyten de aderen uit-gewae-
sent is / ende sijckit daer soo tusschen het
vet ende vleesch / ende maectit aldaer een
op-swellinge ende ontstekinge / met grooten
brand / soo dat ten laesten sonder hul-
pen / de beesten nootsackelijck daer van
moeten sterben / want soo dat het vier-
water niet uit gelaeten en word / ofte
door hayen ende stoven niet uit getrocken
ofte geklust is / soo en mag het anders
niet wesen dan qualijck / want het selve
wederom in het lichaem treckende / laet
zijn heete dampen naer binnen vlieden /
ende van dese heete ende venijnige damp-
pen / soo word dat herte ende loofe / ofte
ander nobel deelen / van dese dampen ge-
raekt / dat zo ten laesten als verbrand
schijnen te zijn / ende alsoo van de levende
geesten / nootsackelijck moeten berooft wor-
den.

Daerom moeten in der tijd daer tegen
wesen / want anders soo word dat water
met zijn heete dampen in het bloed ver-
mengelt / ende maechen veel meerder qua-
de bestaktie / want zo dagelijks noch
meer vier-water / in plaetse van goet bloed
ofte

ofte het gekookt word / daar door dat de
 binnenste partjen so herstoozt ende berhzand
 worden / dat sy ten laesten door die herte
 dompen moeten stikken ende sterben.

dragten
 in de ge-
 swollen.

In alsulke ende ander geswellen / soo
 moet men aanschouds een lap steken / in
 het leegste van de partje / ofte indien men
 hebbonde dat het geswel te groot waar
 om met eenen lap wyt te trekken / ofte het
 geswel onafsnoenlyck waar / dat de ma-
 terie niet al naar een zyde en mocht door-
 trekken / soo mag men stoutelyck twee ofte
 drie lappen / ofte noch meer naar den heysch /
 ofte de plaatsjen eenige hanzen koozdekens
 daar men met de lappen niet wel aan ofte
 inkomen en mag / gelyck by ofte indien
 eur ofte kulsak / ofte ander diergelycke
 plaatsen / en zoo het geswel seer vierig
 heet ofte groot waar / soo moet men niet
 eens / maar alle dagen precies drie ofte
 twaalf slaegen met den him door het ge-
 swel slaegen om het verdozken bloed / dat
 alles soude in bier-water ofte Waterie ver-
 gaan moeten / ende door dien dat het alle
 dagen zyn openhendt ende lucht heeft /
 soo veroliegen mede de heete ende ver-
 brande dompen / die van het lichaem niet
 meer en mogen beschadigen / ende dat
 onderhouden soo lange men siet dat de
 meeste hitte doorby ofte wyt is / dan sal-
 men de reste door dese lappen / als dracht
 laten door passeeren / men mag dese ge-
 swollen wel bestrijcken / met Unsaet ofte
 ander soete Olien / maar men mag aan de
 drachten ofte lappen / met geen verhoel-
 lende dingen aan nachte by komen / ofte
 soo salmen haer trekken beletten / want
 het

vlingaten
 in de ge-
 swollen.

geswellen
 te bestry-
 ken.

het sweiren moet / ende met verkoelende dinsten aen te komen / soo versoet ende belet het sweiren / soo dat men daer dooz seer weynig nochtighend daer niet soude gekrijgen / daer men nochtans wel metter haesten behoorbe seer veel uyt te laten loopen / men mag hier toe den brant opgeven die hier eerst volgt.

Sinkingen ofte geswollen beenen. Het 31. Capittel

DE sinkingen ofte geswollen beenen / die komen uyt het selde humeur als die van den huyck ofte kulbalk / want het komt op eenen dag ofte nacht : son dat het een over al tot aen den boet set dicker is / ende soo van langgs soo dicker word metter haesten dooz soo veel water katter in sucken / daer dooz zyn der menig Meester bedrogen : want zij menen dat van geslaegentheid is voortgekomen / maer dat van geslaegentheit is / dat en is maer in een yactie meerder als in d'ander geswollen / ende men mag ject ofte eenig tecken in de huyt bemercken / soo dat dooz den slag dat het hant uyt ofte gesofseert is / ende die van de rechte suckingen die stillen ronsom geijekt ende dieken seer woorts / soo dat men niet den blin daer in staet / soo volit als een purper root bloed / ende ten testen maer vier-water / alsulche Weerden moet men aenstands eenen lap in het sucken van de geswolle kullen steken / ende alle dagen diersehe blin-sta-

oorlake
der geswollen
beenen.

men slaen / want daer mede soo loopt den
heeten brand ende hier water opt / ende be-
let dat niet wederom tot inden buick en
kijnt.

bloet late
in de ge-
swollen
beenen.

Men moet dese Peerden aenstonds bloed
lacten / althys op d' ander zyde dan daer
't been geswollen is / want dooz het trec-
ken van het bloed / soo bertrekt het humeur
ende volgt het bloed word verdeeld berdi-
berteert / ende soo den kours van de humeu-
ren belet.

dranken
om de
sinkingen.

Men mag eenen Dranck op geben /
van Criamel van Dentefferum, Venegrjck
en Romijn Sene-poejer Salap ende Kas-
sijte-poejer / die hier toe seer dienstig is /
eenen dagh twee ofte dzy hervolgens /
maer dat de quael groote ofte kleyn is /
want met sulcke drancken mag men al-
len brand opt het Lichaem jaegen / ende
de Peerden van de doode verlossen / ick en
hul alhier geen ander Remedien aenteer-
kenen van vagen stoben pappen oft sryc-
ken / want bedenckt al wat men mach
daer en is geen sekerder Remedien ter
Wereldt / dan die ick alhier uetoesen heb-
be om haest gedaen te maecten ende
geenen kost / want alle stinkingen die
soo metter haesten quamen / en hebbe ik
niet van hebzeest gewrest / ick wret se-
ker dat sy binnen dzy vier of ses dagen
gen genesen sullen wesen / ende noudt
nissen / daer men sonder openinge niet
vagen stoben pappen oft srycken lanck
werck moet hebben / want de huyd is te
dicke / dien brand en kander soo licht
niet opt dampen / daer moet men groo-
ten kost doen van vagen bet hoter
olien

often ende ander dingen / ende noch menig-
mael te vergeefs / want door de vorchtig-
hend die daer in blijft / soo stont somtijds in
den haet te stucken alzo dat de ziele en som-
tijds den geheelen hoorn af rot ende uyt-
stoeert / alzo men siet gebeuren / daer men
met desen woosigen raet van alskulke perijkel
niet en hoeft te vreesen / want al oft icker
hondert sessens hadde / ick weet seker dat zij
alle binnen acht dagen souden genesen moe-
den / daerom en zal ick hier van geen ander
Remedien verhaelen.

Peerden die ruydig zyn, Het 32. Capittel.

De Cruydelichend der Peerden / die pro-
reedeert van een sout-bytende jonken-
de humeur / by naer te vergelijken
als de Kzaluagie den Menschen / 't welcke
vocht door heel soude jonkende ofte scherpe
humeuren veroorzaecht / daer zyn van twee
ofte dzy soorten van ruyde daer is een soorte/
die haer in den street ende in de mane van den
Peerde houden / ende blijven wel twee oft
dzy Jaeren daer in sitten / de tweede die
gaet ober alle het Lijf haer berspreyende/
ende blijft Winter ende Sommer / dan in den
Winter niet soo seer als in de herte van den
Sommer dan loopt zij veel meer uyt / den-
de deze soorten zyn behaeltigh ende komen
van malkanderen / soo dat zij wel te schou-
wen zyn / namentlijk in den Sommer soo datse
dan veel seerder woort-loopt / ende haer-
lijger is / de derde soorte die is gewent

oor-
spronk.

de somer ruye / de welcke maer haer en ver-
 thoont inde hitte van den somer / zy zyn
 alles seer te schoutwen / want de Peerden
 die daer aen vast zyn / het eetse gang op
 ende marckise seer maeger / ende zyn by
 sommige quaedt te genesen / al ist dat men
 de sesse somtydts niet veel en acht / ick heb-
 be seer veel daer van sien sterben / die niet
 kwaetsichtigheyt niet wel genesen en wa-
 ren / want als den brand inslaet / ende dat-
 men het Lichaem niet en weet niet branden
 den brand daer uyt te jaegen / soo moeten zy
 nootfaeckelijck sterben / t' herte ende loose
 worden versmaelt van den grooten inwen-
 digen brand / die gelwend was door de
 hande ende puchels uyt te dzingen oft te
 loopen / en aenstonds door de verbrogen-
 de Medicamenten toe-gesloten ende ge-
 stont worden / desen brand binnen besloten
 zijnde / moet men den selven aenstonts uyt-
 jaegen / met purgerende Medicijnen / en-
 de de hant open houden met bruchten van
 lappen / als hier voer geveert is / ick
 wil voer eerst beschrijven diverse soorten
 van Salven ende Wateren / die hier toe dien-
 stig zyn.

salve tege
 de ruye.

Neemt solker lebende / oft by faute van
 dien van die gesmolten heeft gelweest /
 bos-puener gestooten alugn en Koperroot
 van elck de groote van een vate / alles
 sijn gestooten zunde / soo doetter by half
 soo veel Maete-kynid / als een van dese vo-
 rige seer sijn gestooten / ende neemt een
 half gelas Lijnsaet-olie ofte Raey-olie / een
 half ance Serpe / ende wat sap van Sella-
 bowia ofte stinckende gaulne / doet dat by
 wat rijnshen harst oft spiegel-harst ende wat
 was /

was / tot datmen siet genoeg te wesen / om soo een weecht salcken daer af te maerken / laet de seep olle sop was en spiegelhars t' saemen sieden / een walleken gesoden hebbende / neemt de panne handen biere / ende doeter de gestopten poeders al t' saemen is / altydts roerende tot dat die stijf oste hout geworden is / om dat alle de poyers wel onder den anderen souden hermengelen / andersints souden de poyers onder inden grant sincken / ende niet vermengelt worden : dese Salbe is seer goet voor alle soorten van ruye ende is mede seer goet voor de kratwagie der Menschenen / want ick heb dese in beyde soorten dickmaels gebruyckt / ende seer goet hebonden.

Neemt gestooten Backelaers / syaens groen schyn van gout drooge seruise oft laet-wit genaemt : peper van elck eben deel / smilt verkens sinter ende oude holer / laetse seer sryn worden de selve van den biere genomen wordende / salmen alle de gestooten poyers daer onder roeren / tot datse stijf geworden zijn / daer mede alle dagen gestreken / zy droog seer soet ende is mede goet voor de kratwagie der Menschenen.

Neemt lebende salser / bos-poyer Serkokoala Silberglit gebrand Loor Kattelkruide van elck eben deel : stoatende als les sijn neemt wat olie van d' Olijven wat azijn / daer in dat roebacht in getweecht heeft / 24. uren tweemaal soo veel als olie / ende laet in een panne wel sieden / het derde paert ingesoden zijnde / doeter dan in wat was ende spiegelhars dat u dunkt

ander salf
om de
ruye.

sterke
salf ruye.

genoeg te wesen / om een weeck salf te maecten / als alles gesmolten is / soo neemt de gestooten poyers en doet die daer in / neemt de panne van den biere alles wel roerende / tot dat wel vermengelt is / neemt een lepel van de heete salbe ergens anders in / ende neemt de gzaorte van een platte hoone quicksilver / en dzy ofte viermael soo veel verbentijn / alles met eenen lepel ofte ander spaetel wel van een gelazoken / ende onder een geroert zijnde / salmen 't inde panne by d' ander doen ende seer wel onder een geroert zijnde / tot dat hout gelwozden is / dese salbe zy is seer selker om alle soozten van ruydigheydt te genesen : ende oock waoz luyzen te haaden / is mede goet waoz quaede moervet ofte hekelvoeten / ende ander seer quaede heenen maer zy is seer sterck / men salse maer gebzuycken inden haugsten noadt / ende niet te veel strijcken / want zy soude gzaore pijn verwoecken / maer anders met voorszichtigheydt gebzuycht / zy is seer selker want met twee ofte dzy reysen te strijcken zy geneest sonder twijffel alle ruydigheydt van de huyt / want zy dooz-ect ende doozogt de quaede humeuren op.

Men mag nemen brandewijn een deel een deel azijn twee deelen regen-water / al t' samen eenen pot ofte daer ontrent / daer by sult gy doen een loot quicksilver ende een half loot Matte-kruid / alles het vierde paert laten versieden / hout gelwozden zijnde salmen de ruyne daer mede bestrijcken / t' is mede goet tegen de luyzen van de Peerchen ofte kroyen / het ver-
drijftse

voor luy-
se en ekel
voeten.

water om
deruydig-
heyd.

bijstse met eenen keer te strycken / dit is wat sterk / men mag niet te veel sseus daer een strycken / oft anders zoo soude het bliuen in het bleesch op werpen.

Neemt meyschen dauw / die men met een slaey ofte ander laeken vergaderen mag / ende upt bzingen in een teyl ofte ander vat / de selue gesoden ende gesehumt zynde / zo is seer goet tegen alle joekende zeeren van de Menschen / men mag nemen een pinte van den boornocmben meyschen dauw / een pinte Wenders-pikkel alsoo het bleesch daer upt genomen is / den seluen gesoden ende gesehumt / een pinte Menschen-pisse / alles op het hier gedaen kan sal men daer in doen een ons Corbach / de groote van een note Katte hand soo heel solfer ende soo veel aluin / dit water is seer seker tegen alle soorten van ruyg / ende mag wel koutelijck gedruyckt worden / als men siet dat de meeste joekete boorzby is / soo sal men noch azijn daer by mengen / om al stillekens te doen draagen / daer zyn noch veel ander dingen die hier toe seer dienstelijck zyn / die ick hier niet beschryuen en sal / iser noch jemand vieder nog ander van doen heeft / die mag sien in 't derde Boeck / aldaer in noch veel derley verdraagende Medicynen beschryuen sal / want alle verreirende ende verdraagende Medicynen / hier toe dienstelijck zyn.

Men moet aenstonds / soo als men begynde te strycken met saluen ofte water / om de ruyne te verdrayuen / doech laeten in den hals / ende redelijck laeten kleden naer de kracht van siet Peert / ofte de veel

ander waer toe tegende ruyg.

ader laten in de ruydigheyt.

besmettheden der ruymen / binnen seben acht
 ofte negen dagen daer naer noch eens /
 bloedt laten in heyde zyden van den huyt /
 ende als de ruym seer groot oit oudt is /
 soo salmen binnen ses oit seben dagen
 daer naer bloedt laten binnen de achterste
 kernen / ofte den steert af knappen ende wel
 laten biygeven / want dooz het bloedt te tree-
 ken soo woordt het bloedt verhoelbt / ende ge-
 betert van zyn saut ofte bytende substan-
 tie / soo dat men siet dat de ruymdigheden
 begint te verdoogen ofte in te slaen / men
 moet den inwendigen brand die als van de-
 slaten ligt / ende dooz de huyt zynen kome-
 niet meer en mag nemen / men sal den seluen
 met Medicamenten uyt den lichte verdojben /
 t'welcke geschieden mag op dese naerbol-
 gende manier.

dranken
 in de ruym.

Neemt een ons Triakel van Deatessrum,
 een ons Senepaer / een ons Galap ende
 wat Venegrijck ende Romyn daer onder
 gestooten / alles met warm hier ofte wijn
 ingegeven / t'is leer goet ende seker / want
 men moet niet bedreeft wesen / datter eenig
 quaet af komen sal / want desen brand ver-
 jaegt allen brand uyt het lichaem / ende ont-
 stopt alle inwendige deelen / die somtijds
 dooz soo een brandigh ofte bytende bloed ver-
 stopt hebben geweest / men mag desen
 brand eenen dag twee ofte by verholgens
 ingehen naer den uoot / ofte gelegentheyd
 der selve.

ander
 dranken
 in de ruym.

Men mag nemen een once van het Roz
 diael poeder dat hier droogen in het 20
 kappittel beschreben staet / een ons Brio-
 nia, een once Aloe alles sijn gestooten
 zunde / met hier ofte wijn warm zunde

ingegebeu / t'is enen seer goeden drank die
in dese en ander quaelen seer sekerlijck mag
ingegebeu worden.

Men moet aenstonds / soo dat men be-
gint te stegcken een dracht steken / van
wozen in de Borst om aldaer een locht
gadte te houden / war door dat de heete
dampen van den bloede langst uyt drup-
pen / ende alsoo het herte ende ander in-
wendige partyen mogen ontlast wor-
den / van alle inwendige dampen ende
brand / die haer soude beschadigen / men
mag wel southids in de hillen van achter
in elck eenen lap steken als men saege/
dat de ruyse seer veer ofte lange geduert
hadde / daer naer dat jeder geschikt Mees-
ter / hem althids in alle quaelen moet regu-
leeren.

dragten
in de ruyse.

Peerden die gequest zyn aen den Schof, het 33. Capittel.

DE Peerden die aen den schof ofte weir-
rust gequest zyn / door het yzangen van
den saedel hoeseueel Paumuel ofte an-
dersints / door t' bynnen geswollen wesen-
ende de saecke noch heer zijnde / soo sal men de
geswollen plaetse twee dzy ofte vier reysen
met den bliim door-slagen / om het verhitte
bloedt uyt te loopen / als het woerste ofte ver-
heete bloedt uyt-geloopen is / soo sal men be-
strycken / met een van dese naerholgende
dingen.

quaden
schof ge-
nesen.

Reemt olie van Koozen / ofte van Tellen
olie van Violetten / olie van Plier-

olie om te
doen ont-
swellen.

blommen die alles seer verkoelende ende versachtende zyn / dese d'een ofte d'ander ofte alles onder een vermengelt / ende de gestoolen plaetse daer mede bestrecken zynde / soo mag men boven daer op noch bestrijcken met een van dese naerbolgende salven.

salve om
te doen
ontswelle,

Neemt Popelieren salve / ofte Dealtea / ofte olie van Bapen dat is van Lanwerierbesien / ofte by gebreck van dien soo mach men nemen een van de naerbolgende vetten ofte swouten.

vet van
diverse
dieren.

Neemt Verkens-liese / Offen oft Kroeyen roet Schaeps-roet hater hersenen uit de Kalveren Kroeyen Schapen oft Verkens / die alles seer sacrerende zyn / ofte bestrijcken met Linzaet ofte Maepinout / de welke men elck alleen ofte dat beter is heel diversche onder een vermengelt / allen het geswel seer vet bestrecken zynde / mag men boven dien het geswel / met een van dese naerbolgende dingen besetten.

Om te
doen ont-
swellen.

Men mag nemen sijn gestooten krijt / ende soo veel rarken blom ofte meel / t selve temperen met wijn ofte azijn / soo dicht als waaffeldeegh / ende het geswel seer dicht daer mede besetten / t is seer seker ende doet het geswel op eenen nacht vergaen / alst niet veroudert en is / de moner van den wijn is mede seer goet / om te bestrijcken aen de geswelen / oft neemt rooden Bolus / die sijn geloopt is / ende met azijn ofte wijn getempert / daer by doede bitter ofte roet uit de schouwe / alles geroert de dichte als waazen / ende daer mede beset / t is mede seer goet.

Ofte

Oste men mag nemen / walve muer
 gras kuyckens kuyd van elckz eben beel /
 met eenen hamer van een wel geklopt / en-
 de met hier ofte azyn gesoden zynde / daer
 hy doende wat hout-assen ende Lijnlaet-
 meel / r' welck alles gesoden zynde als ee-
 nen dicken pap / daer seer heet op ge-
 leyd / r' is seer sterck en seker / om allen
 brand op wat plaetse van het lichaem
 dat hy is / wyt te haelen als men wat seepe
 boter ofte ander vet daer by doet / het ver-
 soet die te meer.

kruyden
 voor alle
 geswellen.

Oste men mag diverse soorten van
 stercus ofte strandt nemen als van honden
 Werckens ofte van menschen die den besten
 van allen is / namentlyck van de gene
 die de sijnste beste spijs ofte brocken eten /
 die onghelyck beter is / als van de gene
 die broogen brood ofte seer mager leven
 daer zyn noch veel meer ander dingen /
 die den brand seer sterck wyt haelen / als
 daer is azyn rapen ofte alle groen loof
 ofte kuyd hout alles medicinael is / wat
 den Heere berleent heeft / het is al lax-
 abel die gekoncht zyn met eenig vet /
 namentlyck van honden oft katten vet /
 die honden alle ander den prijs hebben /
 om seer te laceren / dit is maer vooz
 geswollentheydt die noch niet verouderd
 ofte verswooren en is / ick hebbe wel vick-
 maels de geswellen herdwonen met an-
 der het geswel te stellen een laken /
 ofte hayzen koozdekken / waer door alle ver-
 hitte humeuren door purgeren en nyt-
 blyen / dese remedien zyn niet alleende-
 lyck dienstig aende geswellen van den
 schof / maer mede seer dienstig vooz alle
 geswellen

stercus
 tot alle
 geswellen.

geswelle op wat plaetse dat de selue soude
mogen wezen.

geswellen
open te
maken.

Algemeen nu siet / dat het geswel met
dese boozgarende remedien niet en wild ver-
dwijnen / ende siet dat hem tot het stoe-
ren begeert / men sal ober al tasten ende
houwen / oft tammien ergens eenige sach-
tigheyt van binnen-waerts gevoelt /
t' welken een teekken is dat albaer ryp is /
soo salmen terstond met het scherpe Mes-
ken / van het blin ofte ander instrument
booz-stelken soo diep tot dat men de ma-
terie siet volgen / als dan het gadt soo
groot maecten / dat men met den vinger
baer in mag komen om te tasten / oft
dat men inde leegste zijde van de verzwog-
ren holligheyt open gemaect heeft / dieſ
niet soo moet men de holligheyt tot onder
toe spijten / op dat alle de dracht alrijds
van haer selben mag ontlast worden / in-
dien dattet geen helet en waer van ee-
nige groote aderen / ofte seintwen daer hem
het geswel geset heeft / daerom dat jeder
geschickt Meester wel kennisse moet hebben
van alle de lymaeten / die men hier inde
af-deelinge vinden mag / als dan salmen
een wiecke van sijn werck inde wonde
ofte gadt van den geswelle streken bestrecken
zijnde / met salve der Apostelen inde apo-
teek Unguentum Apostolorum ofte van Egip-
tuacum, ofte ander salben die hier naer in't
derde boeck sullen beschreven worden: die hier
toe ende tot ander wonden / seer dienstelijck
zij.

Soo dat men saege / dat de swellinge
van den schof seer groot bleve / ende vol
quaedt vleesch wassen / gelijck wel placht

te gebeuren / soo sal men alle het quaet
 bleesch af-snyden / ende het bloed stolpen
 met hout-assen ende spinnekop / datter
 eenige groote waten ofte aderen waren /
 soo mach men de selve met een seer heet
 Hjer toe branden / ofte met eenen dzaet
 toe binden / t'welck mede goet is / men
 mag nock wel de ader wat uyt het bleesch
 trecken / ende krot af-snyden / dan treckt
 het endeken in 't bleesch dat wozen dese ader
 is / inners alsoo ick hier booren geseyt
 hebbe in het tiende Capittel / aldaer
 ick betoesen hebbe hoe dat men de maen-
 stranck ofte droes des hals genesen sal /
 alle dese selve dienen nock mede om eenen
 seer quaeden schof te genesen / want den
 schof is een weecht bleesch by naer gelijck
 den hals / om dat hy aldaer eyndigt en-
 de alsoo het vas ofte maenevet langz droz
 mag uyt-bloeyen / want in alsulcke weec-
 ke plaetsen en mag men niet geen bet-
 tighend aen komen / dan met seer vertei-
 rende ofte droogende salven / kunden ofte
 de hout-assen / die boven alle den puz-
 heeft / om in alsulcke plaetsen te gebruc-
 ken / want ick hebbe niet vier pont bleesch
 van eenen schof sessens af-gesneden / en-
 de niet de selve binnen dzy weken gene-
 sen / dan met den eersten moet men ront
 de wonde bestrijcken / met soete olie ofte
 salven / als Popelieren ofte Dealtea ofte
 ander / ende in de wonde anders niet als
 hout-assen en stroonde / ende Senadonia
 met hof-gras gestoren ofte geklopt /
 ende alsoo boven d'assen op de wonde
 geleyt / het is seer seker / om alle oude
 ende versche wonden te genesen / nament-
 lyck

quaed
 vlees uyt
 de wonde
 snyden.

bloet van
 de wonde
 stelpen.

lijekt in alfulcken weecke uleeschje / want
de hout-afschjen droogt ende verteert alle
quaet vochtigh vleschj soo dat alle won-
den daer door gesuybert worden / ende hy
dien seer lichtelijck ende wel genesen zullen
wesen:

Peerden die Luysen hebben, Het 34. Capittel.

DE Tymzen der Peerden / zijn seer
vertzietige. Vierkens gelijck die
van de Menschen oock zijn / die luy-
sen die komen meer aen de jonge Veu-
lens als aen de oude Peerden / ende ko-
men van malkanderen ende wassen dicht-
maels door de humlighyend van de armoede /
soo dat zy de Beesten zeer te quellen nemen /
want alhos men siet de selde gants ten
ander brengen / ende van armoede schij-
nen gants te vergaen en sommige doen ster-
ben.

luysen-
water.

Neemt geschuynden Wenders-pekkel een
pinte / laet daer in weycken een ons toe-
valk hos-poenex ende ontrent eenen bin-
geroet vol witten Arcenicum ofte Mat-
tzumb / alles vier-en-twintig uren geweekt
ofte een walleken gesoden / ende daer me-
de bestreken / sulken de luyzen daer van ster-
ben.

luysalf.

Oit neemt een half pinte Wijnzaet-olle /
Werkens sweer onder een gesmolten / daer
hy doende door eenen halben stuyber sol-
fer / ende soo veel spaans rosen ende een
weynigh alayu / alles sijn gestoaten wel
onder

ouder een geraert / ende haer mede gestreken aen den hals / in de laucken ende aen den steert.

Neemt een half pont Verkens Liese / krijt ende vermengelt daer onder / twee loot quintsilver seer wel onder een geraert / dat men den quint niet meer en siet / daer by doende een ounce olie van Laubwerier / alles seer wel onder een vermengelt ende bestreken t' is seer goet.

ander
luys'sak,

Neemt Koziantier die onbereyd is / dat is soo de selve gegraeyd heeft / en Baekelaers alles gestooten met half water half reuders pekels gesaden / het haast ofte ander leden daer mede gewasschen / het verdoijt luyzen ende vloegen / het sijn waert ofte klederen daer mede gewasschen dat verdoijt de Luyzen ende Vloegen vande Menschenen / want zo en mogen de lucht niet geliden / ende moeten soo sterben t'selbe en alle dees boozgaende salben ende wateren zijn mede seer goet vooz de Plat-luyzen die sommige Menschenen seer neimen te quellen:

luys' water
voor men-
ichen als
beesten.

Peerden die gescheurt zyn , Het 35. Capittel.

DE Peerden die gescheurt ofte gebozsten zijn / dat komt dooz dat sy te seer hebben gelaeden geweest / ofte dooz eenige slijmige Materie / die dooz een bedarven bloedt / de darinen booz dziecht ende rat / dooz zyn slijmighend / de weeg tusschen de darinen ende de huyt /

gebozsten
Peerden
ofte ge-
scheurt.

ende

ende als zy met vollen lijbe ofte darmen
zijn: door springen loopen ofte te seer
geladen zijnde / haant den weeg te door-
breken / dat de darmen in de sack eur oft
nabel sincken / ende aldaer een swellinge
maecken / t'welck seer quaelijck te genesen
is.

Men sal het Peert moeten alle vier de
beenen aen een stroppen / ende wel vast
binden / eerst wel met stroo bestroyt zyn-
de / alsoo dat men doet als men een hooft
gaet lubben ofte snijden / het Peert nu
alles wel gebonden ende met hulpe van
het volck / die van ter zijden staen om
vast te houden / als men nu wel versichert
is / dat het Peert niet ontbinden roeren
oste martelen en kan / ende met den buyck
op-waerts seer wel licht / soo moet men
voelen met den vinger / waer dat het
gadt van de scheure is / ende alle de dar-
men stillekens door het gadt wederom in den
buyck doen krumpen / ende met den vin-
ger tasten / waer langs dat de scheure
gebroken is / nu gevoelt hebbende langs
waer dat de scheure is: soo moet men de
huyt in de handt nemen / tusschen den
boozsten vinger ende den duym / de huyt
dabael houdende soo sal men met een
scheer-mes ofte ander scherp mes / de
huyt door-snijden in de langde / als den
breuck van de weeg is by gelijcke / men
neemt de huyt in de hand / ende doet men
nach jemandt anders de huyt wat boozder
handen / otrent de handen den vinge-
ren van een zijde / ende doek het vel
doen spannen kreys-wijs van de breuck /
ende alsoo recht ower den breuck tusschen
beyde

beide de handen een slip doorstijghen / en-
 de de huyt laeten schieten / soo sal dezen
 slip recht ower den darm-zeuck zyn / zoo
 dat men de darmen bloot mag sien in
 den Bauch liggen / desen slip gestreken
 zynde / ende soo haestig laeten schieten /
 ende metter duym ende voozste vinge-
 ren den zeuck vast vatten / ende met een
 groote naelde ende seer stercken draet /
 dien daer by gereet moet liggen door-
 steken / ende met den draet seer vast toe-
 binden / in een twee ofte drey plaetzen
 naer de langde van den zeuck vast toe-
 binden / ende de Kroordienst vast ge-
 knoopt zynde / wat lancit af sijndende: om
 dat men de zelve binnen negen dagen
 daer naer / te beter los zoude konnen
 gemaecht worden / als men nu dat groot
 werck tot daer toe gebacht heeft: zoo
 moet men nemen Olie van Roosen Olie
 van Tellen Olie van Hypericon ofte Sin-
 te Jans Kruid onder een vermengelt /
 geheel warm in de woude gieten / dan
 de huyt in twee ofte drey plaetzen met de
 naelt door-steken / ende met de draeyen
 ofte Kroordienst / de huyt by een vren-
 gen / ende zoo los knoopt: dan moet men
 versche eieren met lijnsaet Olie wel on-
 der een kloppen / om het werck boven op
 de woude te leggen / ende met eenen hand
 die ront het Peert komt / ende met een
 slip tusschen de agterste beenen / langts
 den steert aen den rugge die aen den ande-
 ren kant vast gemaecht / ende met kus-
 sens te appliceren op de woude / boven
 het werck ende men sal het moeten alle
 twee dagen vermaecten / ende al stille-

kenſ om liggen / om dat b' Olie door de
 binnenſte woude ſoude hzingen / om van
 binnen te geneſen / ende altyds de olie
 warm daer in gieten / ende de huyt loſ
 doen die geſpleten waſ / om dat de olie
 ende de ſuſtantie van den eye / te beter ſoude
 aen de binnenſte woude geraecken / dit alleſ
 wederom wel bermærcht zijnde / ſoo ſalmen
 de koozdekens van het vel wederom loſ toe
 binden / ende alſoo negen dagen lanck /
 dan ſalmen de koozden van de binnen-bzeuck
 loſ ſnijden / ende olie daer in doen als wozen /
 ende de koozdekens van de huyt waſt binden /
 ende niet meer loſ doen / alſoo worden al-
 ſulche darm-bzeucken geneſen ende anders
 niet.

Men moet al eer men begint / het Veert
 te ſnijden laten vaſten / ende ſeer dun la-
 ten worden : alſoo dat men nock den tijd
 van thien ofte twaelf dagen moet doen /
 ende niet te veel laten eten vooz dat al
 wel geneſen is / dan altyds boueren met
 goet bouer dat goet hoetſel maect / als
 karwe ſemelen met bier ofte boter-melck /
 en ſantijds wat hzood / ende ober ander
 dag / een kleyn bzanciken ingeben van
 Criakel van Deateſſerum, ende wat Se-
 neponer en Jalay / oft inde haber te eten
 gegeben wat Kooztael-poper / dat hier
 boopen in het 19. Capittel beſchreuen ſtaet /
 want het verdyjft alle winden van de mae-
 ge ende darmen / daer mede haut men den
 huyck plat ende dunne / en is by dien te
 minder perjekel / van dat de darmen door
 den bzeuck wederom wt verſten ſullen /
 alſoo moet menſe wel onder-houden /
 den tijd van twaelf ofte veertchien dagen /
 toc

tot dat de sneede van de huyt genesen is / als
soo worden dese hzenken genesen ende an-
ders niet / want ik niet beelderley Medicyne
hebben waeren te proberen / maer ten kan niet
wezen alst darin-bruiken zyn.

Peerden die styf zyn in de Le- den. Het 36. Capittel.

DE Peerden die styf in de Leden zyn /
den oorzynckel gekomen zynde /
van verhoutheyt ofte verwatertheydt
die sal men op-soeken in het 16. Capittel /
albaer ik de selve breedt genedig beschre-
ven hebbe / ende bewesen hoe dat men de
selve / door drachten strycken met olien
ende stoben ader-laeten ende anders ge-
nezen mag / maer van de gene die van
verhoutheydt ofte verstyemde senoluen ofte
door eenige litten verbrongen te hebben /
wil ik alhier aenteekenen diuersche Olien
die men elk alleen / maer beter onder een
bermengelt zynde gebruiken magh /
want onder alle dingen zoo zyn de ver-
mengelde altyds de beste / soo zyn oock
mede de bermengelde olien ende salven /
heel de beste ende selkerste / want door de
kracht van soo veelberley dingen onder
een / soo maechen dese een goet tempera-
ment ende veel beter werk / als een alleen
doet.

Neemt olie van Roosen olie van Tellen
olie van Violetten olie van Petrie olie van
Wlein olie van Ruyte olie van Hypericon
ofte Sint Jans-kruidt olie van Bayen olie
van

olien om
alle ver-
stremde
beenen,

van Spijcken ofte van Serpentijn ofte van
Geneheren olie van Castorie olie van Doffen
olie van Pier-wozmen ofte Cet-wozmen /
olie van Euforbium olie van Peper / van
elck een once ofte zoo veel als men wilt
hebben / alles wel onder een vermengelt
zijnde / dese olie is seer goet om alle gebze-
ken der senwaen ende verbrongen licken /
dat soo men aenstonts ofte binnen een twee
ofte dzy dagen / het verbrongen ofte
berseert sdt daer mede wel bestreken heeft /
ende alsoo een twee dzy ofte vier dagen
onderhouden wordt / het sal booz seker ge-
nesen worden / want ick wel dngzeit mael
heyzoest hebbe / ende nimmermeer daer
mede gemist en hebbe / te wieten als de quae-
te noch vers is / van een twee ofte dzy da-
gen.

olien voor
de men-
sche.

Dese vermengelde olie en is niet alleen-
nelijck goet / booz Peerden Kroeyen Hond-
den en Verckenen / maer oock zeer goet /
booz alle gebzeken der senwaen van de men-
schen / zoo wel van eenige verbrongen
Lidmaten / als tot alle sinckingen ver-
kaldtghydt sterckijn ofte eenige gebzeken
der senwaen / ende ontledinge van eenige
Lidmaten / zu zu mede goet op den bujck
bestreken vermengeldt / niet Ossen ofte
Kroeyen galle / om de wozmen te doen ster-
ken van de jonge kinderen / ofte ander
menschen / zu is mede goet op den bujck
bestreken / tegen de koudijck ofte pijn der
darmen / is mede seer goet op de maege
bestreken / tegen een verkoude ofte quae-
lijck terrende maege / is mede seer goet
op de bozst bestreken tegen den hoest /
ofte kout-bozstighydt ende nog mede goet
tegen

tegen pijn in de leden / de selve wel be-
 streken zunde / dan ik en kan de verhoz-
 gen krachten ende den seer goeden taf van
 dien niet hooge genoeg beschrijven /
 die ick daer van genoten hebbe / ende in
 alle dese haagnoemde geszeken / seer goet
 ende hulpsaem hebbe behanden / soo dat
 ick den goedertieren Leser / seer wel mag
 versekerem / want my dunckt dat men geen
 beter dingen en mag bedenken / om
 nutwendig tegen alle quaelen hier voo-
 ren genoemt te geschuycken / als men mi
 in teere lichamen al te vet bestreken had-
 de / ende de huyt met eenige kleyne por-
 rekens op-heyen / soo sal men den anderen
 dag stille laten: ende de plaetse niet bran-
 deloyn bestrijken / te weten den stercken
 amijns die daer toe den besten is / want
 hy verdoogt den op-loop ende is door-
 dringende / om de sculwen te helpen: daer
 en jullen anders geen toevallen ofte quaed
 af komen / als dat aen de teere menschen /
 ofte de gene die weeck van huyt zyn / datter
 wel eenige porrekens souden op-worpen /
 ende anders en sal der geen quaedt af ko-
 men / ick was van meyninge van dier-
 sche salven hier toe te beschrijven / die tot
 alle sculwen seer dienstig zyn ick sal die door
 by gaen: want als men dese olien alles
 vermengelt heeft / soo en isser geen
 noot datter de salven hy te vergelijcken
 zyn / want door het vet was hars ofte
 gommen / die in de salven souden moeten
 in komen / soo en kommen de selve niet soo
 suptijl door de huyt dringen / om dat de
 Peerdens huyt seer dikk is / ende dat de
 hartigheyt van den vet hars ofte gommen /

niet soo subtyl ofte door-dringende en is als dese olien / want zy en maeten niet in geheet worden / zy door-dringen dweers door / ja al waerde quael een half vierendeel diep in 't vleesch / Het sake mel binden ende genezen : zy sult in het derde boeck diuersche saluen beschryuen binden / die jeder een mag gebruiken naer gelegentheyd / die tot de gebreken der senuluen en ander ier dienstig sijn sullen.

Woben het strycken met dese waanzuemde olien / salmen in alle verouderde verbouftheydt gesogilleerde senuluen ofte verbzongen litten / namentlyck woben inde hespe verityft ofte verseert zunde / soo moet men genstonds het blaesken ofte myllette uyt haelen / alsoo hier kortz in het 39. Capitel sal bewesen worden / ende van huytens beens in 't onderste van de hespe een gadt gemaeckt / ende de geheele hespe ofte bil gans op-blaesen / ende in 't gad aldaer men op-geblaesen herft eenen lay gesteken / want daer door soe komt alle vuyle vocht ofte materie uyt / ende word alsoo ontlast van het sijn senulue ofte hier-water dat aldaer door het verbzingen verseeren verhouft verstremit oft verkillt is geweest : ende alsoo mag door het dracht ontlast worden / woben dien soo moet men noch een dracht steken wat leger dan het sijnken van de hespe ofte bil van huytens beens / daer het wat dick verheuen is van vleesch / onder de Structure van de eerste note die woben de knien tot tegen de hespe licht / want daer beelmaels de meeste quacken sijn / om dat in 't leegste van de billen is soo dat uyt de ander naer toe sinct /

sullig

opblasing
van de
hespe.

sulks dat ik daer door dikmaels bedrogen
 hebbe geweest / meynende alles gereynige
 t'hebben / maer ik en was soo wijs niet dat
 daer noch een joncture ofte note-been was
 soo moet men in alle verstyfde beenen doen/
 want ik tegenmoordig een onder handen
 hebbe / dat wel 4. ofte 5. maenden onder di-
 versche Meesters handen geweest heeft / en-
 de ten koste nauwelijck staen ofte gaen eten of-
 te drinken / ende hebliet binnen 10. ofte 12.
 dagen sijn genesen / alleenlijck met het ste-
 ken van dertien lappen / het op-blaesen van
 alle vier de hepsen / het uyt-nemen van alle
 vier de blaesliens / ende bloedt te treshen in
 alle vier de voeten t'enden het strael / sulks
 dat ik het Peert in twee a d'yn dagen / ee-
 nen twintig open ende loopende gaeten ge-
 sneden hebbe / ende sekerlijck sonder eenige
 corruptie te behouden suiker genesen is /
 sulks dattet t'selve nu en deser ure noch niet
 t'huys geborec en is / maer is seer wel ge-
 nesen / dat ik den dag van gisteren vier inge-
 len hebbe daer mede gereden / daer nochtang
 alle de drachten ende gaeten noch open sijn /
 sonder dat nochtang hebben eenige verstyf-
 hendt daer aen mag beseffen / daerom dat ik
 den lof van de drachten als bozen in d'eerste
 Capittele geseyt is / niet hreec genaeg be-
 schryven en mag / ende anders niet en binde
 als een seer ebel krauwe.

Peerden die van schieten ofte
kappen gequest zyn,
het 37. Capittel.

geschote
wonden.

DE geschoten wonden in een Peerdtz
Lichaem / soo is zye dat zy boben in
den hals aen de beenen in de billen
ofte ergens dwers door geschoten zyn /
ende bezre van de edele deelen / dat is van
de binnenste partyen des Lichaams zyn /
ende geen seuwien ofte groote aderen ge-
raecht en waren / zoo is genoech dat
men een haren koozde daer aen steekt /
ende de koozde bestreken niet een van de-
se naerbolgende saluen / ende ses oft acht
dagen daer in laet sitten / en dagelijchs
bestreken / van dese koozde wyt gedaen
zijnde / een seer sleem ofte dunne koozde-
ken daer in gesteken / men sal t'selbe
daer in laten / tot dat men siet dat het gadt
seer genindert ofte ge-engt is / ende
de koozde los gesneden ende met salf van
Egypten en ander daer heet zijnde / met
de koozde door getrokken ende alzo laten /
het sal koozts zyn seluen genesen / men
moet van den eersten de koozde bestrijken
met de salve van Egypten / dat is Un-
guentum Egyptiacum ofte Apostolorum, die
hier naer in 't derde boeck sullen bescre-
ven wozden ofte ander goede mont-saluen /
die ick albaer wil leeren hoe dat mense
maecken sal / daer wyt dat ieder een kiesen
mag / wat hem bestest ofte best ter hant heeft.

Mit

Mit nu gebeurde / dat met den schent
 eenige senulden gevecht ofte af-gescho-
 ten waren / soo zal men de senulde-sal-
 ven kiezen / want ich diverse bewijzen sal /
 want in alle senulde-steken ofte geguetste
 senulden / soo moet men verwachende ende
 verzoogende Medicamenten appliceren / om
 dat de senulden hout van haer selven wonden /
 men moet noteren dat inden somer goet
 meesteren is inde senulden / maer acht hout
 is dan ist quaet / om dat de senulden seer
 hout van hyn selven zyn / ende somers
 moet men de salven ont alle Wonden
 meer verkoelende maecten / als in den win-
 ter / want dooz de hitte / soo loozt het
 vleesch meer verhidt ende op-zwellende /
 luyten inden winter soo dat men alle me-
 dicamenten daer naer moet bereyden / om
 een goet Meester te wesen / want als de me-
 dicamenten goet zyn / soo is het werck haest
 volbracht.

De wonden die dooz kappen ofte steken
 geschieden ofte geschiet zyn / dooz eenen
 groeten kay seer geschonden / gelyck dat
 dickmaels in 't Leger voervalt / die moet
 toe-gehecht ofte genaeydt zyn / op dat
 den kay ofte slip dies te beter daer van
 waffen mocht / anders zoo soude te lauck
 werck zyn / om zoo groote putten te vol-
 len met vleesch / als men den denrgehau-
 wen sloep ofte slip moeste afsnijden /
 daerom salmen de selve op dese naerbol-
 gende maniere aen een hechten ende he-
 len / men zal eerst in de woude gieten /
 steddende heete olie van Roosen ofte van
 Pipericon ofte ander goede salve / die in
 het derde Boeck zullen seer heel beschreven

van het
 hegte der
 woude.

salve heet
in de won-
de doen.

worden / de selve heet daer in gietende /
sal met twee ofte dzy reysen genezen wor-
den / om dat dooz de hitte van de olien
ofte salben / van binnen de akerkens toe
hzant / ende sluyt op dat zy haer overvloes-
dige vochtigheyt in de woude niet en sou-
den stozten / ende alsoo de woude dies ter
eer van de groote vochtigheden soude op-
gedroogt ende genezen worden / dan
sal men de woude van boven aen begin-
nen / met lange spellen te doozspeten /
alsoo dat de twee lippen der woude by een
gehzoche worden / met de spellen dooz de
huyt gesteken zijnde / sal men met eenen
draet bewinden / gelyck de Kleermakers
doen / om de naelt op hun mouwen te
doen houden / ende alsoo nederwaerdtz
baeren alle twee ofte dzy bluisse ving-
ren doozspeten / soo dat men van onder het
gadt moeten laeten / om de materie langz wt
te smelten / want in alle wonden ofte ulcera-
tien / soo moet men het gadt onder sien te ma-
ken / op dat de materie haer mag ontlasten /
andersz soo en soude de selve maer groote scha-
de doen / in-eten ende tot swaerder Accident
veroorzaken.

water om
de woude
te wassen.

Het sal seer goet wesen / in alle won-
den die te wasschen met een looge / ge-
maekt van hout-assen ende seepe t'fae-
men warme gemackt / ende dan een van-
de goede wout salben / die hier in 't derde
Boeck sullen beschreben worden / ofte ge-
wasschen met water daer in dat gemengt
heeft / van het poeyer van den Lapis Alchimia
ofte Nijlmisteen / die hier naer sal be-
schreben worden / den menschen een seer heel-
saeme kragt heeft / in alle oude ende nieu-
we

we tronden/om de selve te incarneren ende op te dzoogen.

Als een peert van den anderen
geslaegen is,
Het 39. Capittel.

Als een Peert ergens eenen slag gekregen heeft / ende daer van aenstonds begint te swellen / dat mach men merken / om datter waer in een plaetse en swelt / men siet eenige merkelyke teekenen / dat het hayz door den slach t'hayz uyt ofte verrompelt is / want daer en mag geen slag op t' vleesch daelen / ofte men sal eenig teekenen sien.

Als nu dese geswollenhend seer groot op loopt / soo sal men alle dagen twee drie vier ofte vyf vlin-slaegen slaen / op dattet heet gealtereert bloed uyt loopen mag / ende van den brand dies te meer mogen ontlast worden / soo sal men bebrijt houden booz het zwoeren / ofte in t' leegste van het gestuel / een hayzen koozdekken ofte eenen lay streken / soo door de materie van den brand verlost te worden / ende boven dien sal men het gestuel bestrijcken met een van dese naerbolgende saluen ofte olien / maer sal eerst betoghen van de slagen / die op de senulwen ofte senuachtige partijen geslaegen zijn / die de alderquaetste ende de perijculeinste zijn.

geslagen
Peerden.

vlin-slage
slaen.

Salven ende Olien voor gelslagen Senuwen.

olien om
geschlagen
senuwen.

Neemt Popelieren salve / Dealtea en
olie van Dagen al t'samen ofte elck
alleen zyn seer goet / ofte neemt lijn-
saet olie / Raep-saet olie ofte van stroo-
saet / elck alleen ofte beter vermengelt /
olie van Terbentijn olie van Petry alles
t'samen van elcks even deel / daer by doen-
de wat Mattebet / Hondebet t'welck seer
goet is / ofte by saute van dese soe neemt
roet van de Ossen Krogen ofte Schaeyen oft
Derckens smeer / van elcks een goet deel /
neemt half soe deel rijnschen harst ofte
spiegel-harst en was / t'selve alles gesmol-
ten tot een weecke salve / om de gegueste
partije te besmeiren / dese salve is wel nu
om alle wonden van buyten te smeiren /
om de toebloyinge van de humeuren te
heletten / want zy den brand seer laseert /
de senuwen stift ende booz alle toeballen be-
zijt.

een goe-
de salf

Neemt olie van Terbentijn / olie van
Geneveren olie van Spijcken olie van
Euforbium olie van Kroosen olie van Tellen
olie van Dioletten / alles van elcks even
deel / daer by doende marck uut de ossen-
baeten ofte beenderen / maenebet van de
Peerden / ofte dat heste van allen is / het
marck uut de beenderen van de Peerden /
die by ongeluck gestorven zyn / sonder
lange sieck te wesen / want dat heeft een
wonderlijcke macht inde gebreken der
senuwen /

senulwen / hoven alle ander marck ofte het
der dieren / soo sal men nemen van elks eben
deel met Was en Spiegel-hars / als vozen
gesmolten tot een wecke salve / dese salve
is seer dienstig in alle gebzeken der senulwen
van de heczongen ofte geslaegentheydt /
want sy verwarmt verjoet ende stildt alle pijn
ne der senulwen / soo wel van de menschen als
van de Peerden.

olien voor
geslagen-
heyt.

Neemt olie van Krosen / ofse van Welen
olie van Kamamille olie van Hypericon olie
van Lijnzaet ofte Raepjaet / alles onder een
ofte elck alleen op het geswel bestrecken / t'is
zeer goet.

salve.

Ofse neemt Popelieren salve Dealtera herc-
kens siweer / marck uut de Ossen beenen
alles onder een warm zynde / t'saemen ge-
roert ende bestrecken / het verjoet wonderlijck
seer.

Daer toe is noch mede / in dese ende
ander geswellen seer goet / gebaeyt met
Sinte Hans-kruydt / ofte ander deel dier-
sehe kruyden onder een gesoden / in Looge
ofte Hout-anschen / met wat seep daer in
gesmolten / en alles wel gesoden zynde
in hier daer mede gebaeyt / ende dan met
renige van dese voornoemde Salven ofte
olien bestrecken zynde / maer hoven al soo
dient alle geswellen van wat oorspronck
die gesproten ofte geprocedeert zyn / al-
tijdtz onder het geswel met een dracht te
maecken / maer langs dat alle overtolli-
ge bochtighendt ontlast wort / ten waere
het selve op de senulwen ofte ergens op de
beenen geswollen waer soo sal men met
een kleyn hazen koozde / door de hoyt
steken / en de zelve alle dagen eens om-
dragen /

bayen.

bragen / ende met serpe bestrijken / om alsoo van den meesten brandt ontlast te wesen / daerom en moet men niet laten met de salben ofte olien hier bozen verhaeit te bestrijken / om den brandt te blusschen / ende de semelweens pyne te stillen.

Als een Peert mank gaet en dat men niet en siet waer dat heeft. Het 39. Capittel.

Een Peert manck gaende / en dat men niet wel en konde besessen / waer dat liegt ofte seer doet / nochtans koven in de hespe liggenden / in d'een notebeen ofte in d'ander / alsoo men in de Annanthomie, ofte afdeelinghe in het eerste Boeck in het 24. ende 25. Capittel klaerlijck behinden mag / hoe dat elcke lincture van jeter lidt in een geschudt ende gebonden is / ende met de semelwe bespannen staende / den oorzoonck begimende van het Kuggen-been af-daalende langs het Rys-been / ofte van bozen het schouder-bladt / soo hun bestreckende in alle de gebrijchten van die te bespannen / voorts so daalende tot onder aen de koten / ald er haer wat uytstuytende tot in den voet / met veel kleine sijncken ende beselingen / alsoo in de afdeelinghe klaerlijck betoesen is.

blaesken
of mulette
uyt re sijn-
den.

Men sal het van achter aen de kote open-
snyden / en de mulette ofte in 't duyts het
blaasken uyt nemen / ende seer wel van
de gzaote semelwe af-pellen / ende het gadt
soo

soo lange open houden / om dat de hoch-
 tigheid die van hoben in de verbrongen
 litten / dooz het foztseren ofte verbrongen
 geronnen was / soude mogen af-daalen
 van hoben langts de senuwen / tot aen het
 gadt van daer het blaesken nyt gehaelt
 is / want dooz het sweeren ofte brandt /
 die ter hause van het nieuw gemaeckt gadt
 gekaufeert is / soo volgt het geronnen
 bocht dat hoben in de Concture / ofte se-
 nuwen lange heeft vast gejeten / soo word
 het af getrocken om langts onder wyt
 te bloeyen / als een bochtig senuwe-water /
 t'welck daer langts nyt purgeert / ende
 soumtijds van haer groote en langduerige
 quael geluckelich geholpen worden / alzo
 dat my dickmaels gebeurt is / dat zy binnen
 ses oft acht dagen genesen waren / die
 nochtans by sommige jaeren en dagen ge-
 duert hadden.

Woben het hand-werck van het nyt-ge-
 haelde blaesken / soo moet men noch als
 het van de achterste beenen is / van ter
 zyden den bil een gat maecten / spluten
 van hoben nederwaerts / by naer in het
 onderste van den bil / dan opwaerts op-
 blaesen ende de huyt los blaesen / alsoo
 dat men doet om een jonck kalf ofte Schaep
 de huyt af te villen / dat alles tot hoben
 de note opgeblaesen zynde / soo sal men
 een leren lapken in 't gadt steken / waer
 dooz dat veel bochtigheid ende materie sal
 komen nyt te bloeyen / als dan sal men nog
 eenen leeren lap in het hangen van de bil-
 len steken / by naer van winnens beens
 maer wat meer naer achter toe / om langts
 daer alle de bochtigheid nyt te trekken /
 dit

opblasen.

dragten
 iteken.

dit is nu soo veel dat aengaet van de achterste beenen / nu sullen wy gaen leeren hoe dat men de lappen van de boozste beenen steken sal.

voorde
beenen
mank
gaen.

Soo datter gebeurt dat het een van de boozste beenen waer / die manck gaen / moet men alst gesejt is het blaesken of te mulerte uut haelen / als dan van ter zijden de hespe / by in de leegste zijde een gadt maechen / als boozen het selve opwaerts seer wel op blaesen / ende in het gat eenen lay steken / als boozen gesejt is / dan van boozen in de Boost seer naer by t' boozste manck been / ende leeg genoeg gesteken zunde / ende van de ander zijde van het been by naer daer den singel van de Peerden komt / noch eenen lay gesteken / die de dracht van alle zijden van het been door alle dese drachten / sullen moeten uut bloeyen / ende soo het vlees ende Semulwen klaer ende gesont maechen / ick hebber seer dickmaels op dese maniere genesen / men sal boven de drachten met de Olfen bestrijcken / die in 't 36. Capittel verordincert zyn.

Peerden die gallen aen de knien hebben. Het 40. Capittel.

oor-
spronk
van de
gallen en
spatten,

DE Gallen die aen de knien der Peerden komen procederen den meerderen deel door verreckthend ofte verbrongen Semulwen / namentlijck als de Peerden souberige ofte brue grove beenen hebben / die haer Semulwen niet soo hert ge-

h'ongen en zyn / als die van de gene seer
dunne harte ende vaste beslote veenen heb-
ben / waer door dat afsulcke woosche se-
nuten onsterck zyn: en lichtelick verseert
ende senu-water van hun laten loopen /
dat alsoo in de knien blijft liggen eerst als
een blaesken / en alsoo allenskiens wat
bermeerderen en verhochtigen / t'welck
de knien seer waekt hochtig ende slap
maect.

Dit gebreec komt dickmaels aende
seer beplige vette ende grove Peerden /
die opgeboet zyn in de vette weyden /
geluck outrent den zee-kant alwaer seer
louberig ende vet gras is wasschende /
daer van dat de jonge Deulens seer grof
op-wassen / ende seer grof van veenen wo-
den / en diez ter eer aende gallen ofte
spatten konnen geraecken / t'welck seer
quaede accidenten zyn / en beroudert we-
sende seer quaelyck mogen genesen wo-
den.

Cure van de gallen aen de knien

MEn sal ten eersten de ader af sluy-
ten / oft om beter te seggen kort-
ten boven de knien in 't suchen vant
de billen / waer door den cours van den ge-
duerigen ommeloop des bloets belet
wozd / die ick hier naer sal leeren hoe dat
men de selve korten sal: ende berhaelen hoe
proffijtelijck dat is van de aderen te sluyten of-
te korten.

Dese Ader besloten zynde / ende dese gal-
len noch vers gekomen zynde / soo mach-
men

vliem
slagen

men met den vlin een twee dyn ofte ses gaten dooz de huyt slaen / om het selbe water daer uyt te laeten loopen / dan men moet wel passen dat men niet te diep in de senuwen en slaet / op dat men dooz het raken der selber / niet tot meerder berueck van het loopen der senu-waters en brengt / dan mach men den geheelen knien bestrijcken met dese naerwolgende olien.

olien om
knien te
bestrijcken.

Neemt olie van Cerbentijn olie van Petry olie van Bayen olie van Geneveren olie van Spicken olie van Eutorbium olie van Castorey van elcks eben beel / ofte by saute van alle dese soozten / soo mach men eenige nemen diemen best ter handt heeft / want zy alles van een warmer ende verdroogende kzychten zyn / waer mede alsulcke vochtige senuwen verdroogt ende haer overtollige vochtighed verteert worden / als heete ende verdroogende olien ende salben die verteiren / ende verdroogen alle vochtighed van de senuwen / t'is beter veel onder een vermengelt als met een ofte twee / want dooz soo veel maekt t'jaemen een seer goet temperament / ende also worden alsulcke vochtigheden der senuwen verteert / en de senuwen herstelt op een goede dispositie.

Van de verouderde spatten der knien.

Als nu dese spatten verouderd zyn / soo wordt dat socht Senu-water verandert in een taye vleesch / want ten kan niet meer met medichnen verteert worden / niet anders dan dooz het branden

den van Rozospben Sublimaet Ratten krypt
ofte sterck water / t'welck op dese naerbol-
gende manier geschieden mag.

De beste ende sekerste maniere van deze
verouderde gallen ofte spatten te genesen
is / met het branden ofte Actuale cauturien
van een seer heet gloeyende yser / t'welck
redelijck dick rant is / ende seer heet gloeyen-
de in den midden van het gezwel / met
den point ofte d'eynde seer diep door ge-
brandt / ja somtijds wel twee ofte d'yn
diuersche vingeren diep tot tegen de
beenen van het gezicht der knien / want
door de heete van het yser soo wordt de
beenen gedroogt / ende het senu-water
gestulpt / dan sal men met een ander krom
gloeyende yser rout het gezwel als eenen
ring door de huyt branden / maer niet
soo diep als in 't midden / dan noch twee
strepen krom-wijs ober het gezwel / die
alle wel gebrandt en in 't midden door-
brandt zynde als bozen gesent is / als dan
sal men nemen een deel terre ander deel
heuntinck / t'saemen gesoden en zeer heet
doet aen met eenen quispel alle dagen
eens gestreken / ende alsoo ses dagen
ouderhouden / als dan sal men voortz met
dese naerbolgende dingen te wercke leggen
om alles te doen verteeren en verdoo-
gen.

branden
actuale
cauturien

Neemt gestooten Myns witten koyer-
root gont-gilt ofte schym / drooge seru-
se van elck de groote van een note / stat-
te-krypdt half soo veel als een van d'ander
droog-poeders / alles t'saemen met een pin-
te Wijn-azijn ofte by gehyke anderen
stercken azijn / alles wat t'saemen geso-
den

droog
water om
de knien.

den ende daer mede bestrijcken alle twee
 dagen eens / het verteert ende verdoogt
 de selue / ende t'is seer seker om alle spat-
 ten der knien te doen verdoogen / daer
 met andere corrosijven harte ende stercke
 wateren ofte ander dooz brandende medi-
 camenten / seer perijckelcus is ende daerom
 en wil ick alhier geen ander beschrijven
 als dese dat ick seer seker bevonden heb-
 be / die het anders wilt versoecken mach
 sien in het derde Boeck / aldaer ick van
 alles van de brandende ende ander medi-
 camenten bewijs sal doen / van wat kracht
 dat elck besonder is / als men nu siet dat
 dese koste ofte roben drooge sijn / soo sal
 men die besmeiren met olie van Lijnsaet
 dzy deelen / ende een deel honinck allen
 de roben seer wel bestrijcken ende be-
 weert zynde / soo mach men de roben af-
 nemen ende noch twee ofte dzy reusen met
 den honinck en Lijn-olle bestrijcken / om het
 hant daer op te doen wasschen / want anders
 soo en sal daer geen hant op wassen / om dat
 dooz de harte koste ofte robe het uyt-komen
 helet wordt / ende soo den mozel verdoost en
 verteert wordt.

salve om
 het hair
 te doen
 wassen.

Van de spatten onder de knien drooge spatten genaemt. Het 41. Capittel.

oorspronk
 der droo-
 ge spatten.

DE drooge spatten die onder de knien
 komen / die procederen van verreckt
 oft verbrongenthendt die in het lide
 dat onder de knien is / dat by naer effen
 is

Is aen een geset alsoo datmen siet. als men eenige Beersten geslaegen zijnde de beenen onder de knien afsnijdt om op te hangen / soo salmen het gezicht ofte lidt seer effen vinden / het komt somtijds door het seer loopen springen wtschugben / ofte al te seer trecken / komen te verrecken ende de Semukten te sortseren / dat sy soo een kleyn vochtig Semukwater van hun geben / ende van binnens heen / door dese vochtigheyt gesijft als een euber-been doen wassen / ende om het houtwen seer te beschadigen / t'welck selden anders wozvalt als aen de agterste beenen.

Teekenen van drooge spatten.

DEse drooge spatten zyn seer swaer te genezen / ende by veel meesterz onkenbaer / want daer seer weynig met den eersten aen te sien is / sy en zyn niet ofte seer luttel geswollen / de eerste teekenen van alsulche spatten zyn / dat de Beerden die daer mede besmet zyn / als sy eerst beginnen te gaen quaelijck de knien kan buygen / het strypt op zijnen teen ende somtijds springt op dzy beenen / ende alst de int wat in den ganch te komen soo en siet men niet veel verschil / van d'een oft d'andere been / maer als zy stil staen soo houden zy het zelve wat op / om te laten rusten / almen nu al sulche dingen vooz handen siet / soo zal men alle beyden zyn handen gelijck van binnens heen / onder aen de knien

drooge
spatten
onken-
baer.

leggen ende seer wel voelen waer dat heets is / want daer het heet is moet eenig vier ofte brand wesen / van de quetsure daer door mag men alle soorten van quaelen / van de verbrongen koten ofte beemen behinden / want t'is seker daer het heet is dattet quetsure ofte verfozseertheyd is / waer door den brandt ofte hitte gekomen is / namentlyck als de quetsure niet ober out en is / soo moet men sekerlyck behinden waer dat licht / als men een Peert siet manck gaen / soo sal men altyds letten om te sien waer dattet hem liegt / boven inde hespen ofte onder inden voet / want daer seer veel aen gelegen is / als men niet en siet / waer dat de quael is / als men niet en siet waer dattet hout soo sal men verkeerdt strijken ofte meesteren / als men strjckt daer 't geen seer en doet / soo ist geneesen alcer 't daer aen komt / al soo ik dikmaels gehoozt ende gesien hebbe van diversche Peerden / daer zy twee ofte dry magden aen gestreken ofte gemeestert hadden / nochtans altydts gemeestert daer dat geen seer en dede / ende dikmaels door de slechte kennisse van dees dzooge spatten / die wel een goet Meester mogen bedriegen / door dat zy aenstonds niet op en swelllen / ende seer weynig aen te sien is / van door lancshend van tijd / dat wast als een eyber-veen onder de joncture ofte lit / t'welcke soo ick geseyt hebbe de knien belette bungen / om satsoene-lyck boozts te gaen.

Manke
Peerden
harc te-
kenen.

Men sal altyds wel gade slaen / als men een Peert siet hincken want daer veel aen gelegen is / als ick hier boozen ge-
sept

sept hebbe / om wel te weten waer oft in
welck lidt ofte gebzichte dat de quael is /
want als een Beerdt in den voet jet heest /
soo sal 't althit zynen voet opheffen / den
selven niet dorben op de aerde ofte steenen
abontueren te setten / alwaer groote hitte
is in het aentasten / soo het selve in de
hespe boben in eenige gebzichten is / soo
sal 't in 't voorts-gaen zyn / al oft zyn been
hy naer slijpen wilde / indien het in de
knien ofte kote waer / soo en sal de selve
alst behoort niet wel boogen / in 't voort set-
ten soo dat alle verstandige Meesters /
lichtelijck mogen gissen / in welck lidt dat
tet / soude mogen liggen / sonder het Beert
niet aen te raken / dan aenrakende soo
salmen met beyde de handen seffens op
gelijck lidt / van weder zyden van het
kyncke ende rechter heen leggen / en wel
voelen waer dat meest heet is / want daer
de verbrongenthendt ofte quael is / daer
sal sekerlijck de meeste hitte wesen / want daer
en mag geen lidt verbrongen ofte vermoept
zyn / oft ten sal wat heeter wesen als het ge-
sonde lidt / waer van men sekerlijck sal weten
op welke plaetse datse verbrongen ofte ge-
quest zyn.

Remedien tegen de drooge spatten onder de knien.

MEn sal voort al de ader eerst stuy-
ten / dan sal men nemen olie van
Wagen olie van Terpentijn olie van
Petri olie van Geneberen olie van Spijc-
ken

ader stuy-
ten.

ken alles vermengelt / ende de quael noch
 vers zijnde / daer aen gestreken wordt som-
 tijds geluckelijck genesen / als dese spatten
 maer eerst begint / ende de knie noch seer
 heet is / soo mach men de selve op dese manier
 genesen / want dese olien stillen de pyne der
 senwen en verdragen haer bochtigheyt /
 die daer naer in een euber-been mochten ver-
 anderen.

haren
 koordeke

Oste men zal bichte onder het gezeck met
 een sijn haizen koordeken dooz de huyt steken
 om dooz het tzecken der selver de bochtigheyt
 die in euber-been soude moeten wasschen /
 langs daer uyt te leyden / boven die soo
 zalmen met de bozige olien bestrijcken / oft
 met dese naerbolgende salbe.

Als

Neemt Popelieren salbe Dealthea olle van
 Bayen Batten ofte honden vet / alles t'sae-
 men gesmolten als een salf daer mede bestre-
 ken / t'is seer goet om allen brandt te stillen
 ende verhoelen.

gaten
 haen,

Men zal met eenig seherp / als hestel-tan-
 den ofte het wilm veel gaten in het euber-been
 slaen / ende seer wel laeten bloeden / dan zal-
 men nemen schoen-maekers peck / t'zelve la-
 ten smiltten ende steden / dan al stedende heet
 werck daer in steken / ende soo het werck met
 het peck inde blanime van het vier laten
 branden / ende zoo al brandende op het euber-
 been geplackt en daer aen laten tot dat dan
 zelfs daer afvalt / ende dan met gestooten
 Wijn en Koperroot in water geluekt daer
 mede alle dagen eens bestreken / tot dat
 gang droogt is.

Verouderde drooge spatten.

Als dese spatten zeer hart / ende gants
 in een been verhart zijn / ende zeer
 out ofte lange geduert heeft / zoo
 zal men de selve moeten cautereren / dat is
 branden met een zeer gloeyende yser /
 rebelijck diep naer dat men siet dat het
 euber-been groot gewassen is / om datter
 soude al met de krostte van den brandt gelijck
 af vallen / alzoo worden de selve genezen /
 men moet de plaetse van den brandt bestrijcken
 met Popelieren salve Dealea ofte van Wijn-
 zaet alles wel bestrijcken / tot dat de krostte af-
 valt / ende met Wijn en Hoperroot hier bo-
 ren betwesen bestrijcken / tot dat drooge is
 alsoo mogen de verouderde spatten genezen
 worden.

branden
 in spannen

Van het kort-aderen der Peer- den. Het 42. Capittel.

Het ader-laten / ofte fluyten der ade-
 ren / en is anders niet als dat men
 de huyt met den vilm dooz-splyt recht
 oher / daer W. T. dunct dat de ader is /
 die dat men begeert besloten te hebben / de
 huyt gespleten zijnde zoo sal men de ader
 bloot maerken / dan met een hrom haens-
 ken onder de ader dooz-steken / ende zoo
 de ader eenen dunm verre lof maerken /
 ende twee stercke hoordeliens ofte hoostel
 dragen daer dooz gesteken / dan het vilm

daer dooz geslaegen om wat te laeten
 bloeyen / dan dese drapliens seer stijf toe
 geknoopt ende de ader seer stijf toe-ge-
 bonden / ende in 't midden tusschen de kooz-
 bekens af-gesneden / ende dese twee kooz-
 bekens moeten wat lanc̄ af-gesneden
 worden / om dat zy buyten de woude sou-
 den blyben / met de eynden hangen op
 dat de woude niet toe en heele / aler dat
 de koozden af-gerot worden / want an-
 ders soo souden de koozden daer in wassen
 ende altydts pynne maecten / alsoo ick wel
 gesien hebbe / de woude sal men traemael
 daeris vol koter bestrijcken / oft met Po-
 pelieren salbe oft Dealtea , en rantsom de
 woude wel besmeiren / om den hant te
 blusschen en te doen rotten / tot materie
 te brengen t'welck gemeynelijck den
 derden dagh geschiet / immers naer den
 tijdt des jaers ofte hitte / daer in dat een
 geschickit Meester hem altydts behoorde te
 reguleren / in die ende in alle ander din-
 gen / want daer groot verschil in is /
 want in den heeten tijd ist in de senuwten goet
 meesteren / daer 't inde groote koude niet
 en doet / want de senuwten hout van haer
 seluen zyn / en alsoo inden kouden tijdt
 veel te swaerder om te kureren zyn / in-
 sekerlijck ist quaedt meesteren in 't heeste
 van den somer / inde vlesch-wanden / na-
 mentlijck by de Edel deelen gelegen /
 om dat dooz dese hitte aenstandts rottet
 ende beberst / daer na dat elck geschickit
 Meester hem wel behoorde te reguleren /
 om zyn Medicamenten daer naer te be-
 reyden / verholgens den tijdt des jaers /
 want in heete tijden soo moet men de sal-
 be

ve en olien te meer verkoelende maken.

2^e Proeft dat van het ader-slyten ofte krotten voortz komt / is dese dat in een gestoffen in / de aderen daer ontrent besloten zynde / nootfaeckelyck moet verteeren ofte verminderen / om dat dooz het toe-slyten van de aderen / den kours van den ommeloop des bloeds belet word / ende alsoo den toeloop van humeuren verzeven word / dooz dien dat de groote aderen gestopt zynde: alsoo yern hitte vanden bloeden en mogen ontfangen / daerom ist dat in een swollen tic been ofte ander koten die geswollen zyn / dese gestwoollentheid vermindert ende belet word / met het vanden van nottschen dweersche schzeben van seer heet ijser / om dat dooz het singelen ende vanden de aderen toe-gebzand ende besloten zynde / het overtollig geswel nootfaeckelyck moet verteert worden / om dat de groote hitte die dooz het bloed voortz komt / ende om te besloten aderens wille aldaer zyn passagie ofte kours niet meer en kan nemen / ende alsoo van zyn onnatuerlijke hitte moet schevden / ende de groote gestwoollentheid moet verteert wesen.

By exempel soo dat een Peert gallen ofte spatten aende knien heeft / soo salmen de groote ader boven de knien slyten met de koorde om de grootheyde wille / want zy aldaer aende seer groote Peerden dick is / dat men de selve quaelyck soude mogen toe-bzanden / daerom salmen de selve beslyten met de koordekens als voren geseyt is / van t selve gedaen zynde soo salmen onder de knien de selve ader toe-bzanden

profyt
door het
kort-
aderen.

toe-branden / om soo dese knien te bewa-
ren en te behyden / van de groote hitte
ende vochtigheyt / die door desen omme-
loop des bloeds mochte kinnen / ende in de
knien gesteken / waer door dese dicke ge-
swollen knien / dicke maels sonder jec anders
daer toe te doen / verteert ende ontzwoelen
worden.

fraye din-
gen kort-
adren.

Nemant mochte verbaert ofte bebrzeest
wesen / van het lidt ofte knien te krom-
peren / ofte verkwaken om dat men de
ader boven ende onder is sluytende / mey-
nende als datter geen woedijel meer in de
knien en soude mogen daelen / maer men
moet daer door niet bebrzeest wesen / want
op d'ander zyde van den selve ligt noch een
groote ader / die van alle zyden met keyne
spranckstiens de selve bevochtigt ende het
leven geeft / soo dat sy ter dier kausen / niet
te slapper en worden.

Want ick hebbe van joncks af aen al-
tijds wel gaede geslaegen / daer ick te-
genwoordigh tot ontrendt de 48. Jaeren
Godt zy lof ben gekomen / op het krotten
oste sluyten van de aderen / ick hebbe al-
tijds groote profijt maer geen schade daer
mede behouden / want een jonck Peert
van twee oste dzy jaren oudt zijnde / ende
seer beyle oste bilike beenen heeft / men
kan hem geen meerder profijt doen /
dan alle hier de groote aderen te laeten
sluyten / onder de billen tusschen de billen
en de knien binnewaerts / soo sullen de
beenen dies te raelder oste gauwer wassen /
ende van gallen oste spatten bebrzigt wor-
den / in de voeten oste beenen gequest
zijnde veel te lichter mogen genesen wor-
den

den / om dat door den geduerigen ommeloop des bloeds / aenstonts niet ontsteken en wordt / ende soo licht niet door de hitte van het passerende bloed / niet tot het opzwellen soude gedwongen worden / daerom en mach men desen lof van het kout-aderen / niet wijdt genoeg beschrijven.

Tegen de beten van dulle honden. Het 43. Capittel.

Soo heel als aengaet het meeste verjickel van de dulligheyt des honts / dat geschiet in de heetste tijden / als de zon in het teecken van Leo treckt / te weten in de maent van Julius en Augusti / welke dagen wy niet alleen van de sterren den hondt alsoo en noemen / maer oock om dat in deze dagen de honden aldermeest tot dulligheyt genegen zijn / ende de Beesten van aldermeest beschadigen / een Peert ofte ander vier gebeten zijnde / worde aenstonts met den ommeloop des blaeds over al het Lichaem verdeelt ende besmet / dan aldaer blijft het bloed beberken ende rotten / dat in de heete tijdt ofte groote beten somtijds binnen negen dagen daer van raasende worden / ende somtijds wel 3. a 6. a 9. weken oft somtijds noch wel langer / al eer zy tot het infecteren van de raseryge konnen geraeken.

Als men nu gewaer wordt / dat een Peert ofte ander beeste van eenen rasenden hont gebeten wordt / soo sal men aenstonts de

oorfakē
van de
rasernyen?

de wonde
te brande.

te woude tot branden met een heet gloenen-
de yser / ende hem desen naervolgenden
dzancst op geben.

dranken
tot raser-
nyc.

Neemt Triakel oft Metredaet / ofte Cri-
akel van Deacefferum, die alles tegen dese
en alle ander senijn zeer goet ende seker
zyn / de selbe met wijn ingegeuen ende
wat poeder Rozdiael daer mede vermengen-
len / want het herdzijft alle senijn soo wel
op de wonden gelejdt / als van binnen
ingegeuen / t'selbe twee ofte dzy dagen
hervolgens ingegeuen / t'elkens soo veel
tot dat de creaturen in 't zweet zyn / wel
warm toegebedt zynde / zoo zal haer
het senijn uyt-zweeten door de huyt / en
van achter door verjaegt worden / ende
alsoo sekerlijck mogen bezijt worden / van
de naerkomende perijckelen ofte ongeballen/
die sonder de hulpe van Godt ende de mede-
rijnen / niet en mogen ontkomen nochte
voorby gaen.

steke van
wielkruyt

Men sal koben dese vooznoemde dzanc-
ken / noch moeten te wercke gaen met het
steken van het vier-kruydt ofte lappen / het
vier-kruydt onder den buyck gesteken is
hier in zeer zeker / want het treckt alle
senijn naer hem / ende doet t'selbe uyt het
sichaem komen / t'is waer de leeren lappen
voozen aen de bozst gesteken / zyn in deze
rude ander seer dienstig / om alle senijn
van 't herte te haelen / zoo dat men daer mede
in dese ende alle ander quaalen veel profijt
doen mag / alsoo ick dickmaels bevonden
hebbe.

tekenen
der rasen-
er de.

De teekenen als een Peert begint ra-
sende te worden zyn dese / ten eersten zy
laeten veel schuyt uyt hantzen mondt ka-
men/

men / ten tweeden zyn altijdz heersachtig ende verschieten / namentlyck als zy het water sien / ofte eenige bleckende dingen voor oogen sien / soo verschieten zy dat zy scherutwen als huyt-keren / ten treden soo trecken hun de senuwen en Musculen in / al oft zy reynen ende beben / ten vierden soo berst hun het sweet uut als hout wiesende / met gzoote kloupinge van het herte / ende den stont gants vierig ende bezand / daer tegen datter als dan geen remedie en is / daerom dat men in der tijd daer in hoorszien moet.

Tegen de etterende beenen ofte kloven, Het 44. Capittel.

Dese kloven ofte etterende beenen/siomen den meerderen deel hoortz uut quaade humeuwen/die van den verhitte bloede gegenerereert zyn / ende veranderden als in een geel hitende vierwater / ende als de Peerden stille staen / namentlyck in den winter / soo daelen dese hitende watere neder in de beenen die zy aldaer doen klieben ofte bersten / waer van dat zy sy sommige seer swaer te genesen zyn / ende met den eersten by sommige seer licht genesen worden / waer van dat ick eerst wille handelen / van de gene maer eerst en beginnen te klieben ofte te rotten.

Men sal ten eersten het hantz afscheeren / de hantligheyd wel alles uut wasschen met een looge van hout-assen seep en rebers pekels wel warm zynde / dan magmen

oorspronk van etterende beenen.

looge om te bayer.

salf om
de mok-
voeten.

men nemen een salf die albus gemaectt wordt.
 Neemt een hant vol Sout ende men
 kloppet seer kleyn in eenen doeck ge-
 wonden zunde / dit alles tot een sijn poe-
 der geklopt zunde / soo neemt ontrent
 soo veel seepe / ende twee ofs dzy versche
 emeren lijn-saet ofte raep olie / alles wel
 t'saemen geroert als een salbe / men macher
 wel wat wijn ofte wijn droessen onder
 mengelen / ofte sop van stinckende goulwe /
 in 't Latijn Seliadonia genaemt / om de-
 se zalbe wat te verdunnen ende wat weeker
 te maecten: anders soo is zy wat te hart /
 en verdoogt licht daerom moetse met de-
 se ofte ander goede vachten verdunt wor-
 den / dese salbe op eenen doeck ofte werck
 bestreken zunde / daer op gelept eenen
 dag dzy ofte vier naer een / tot dat den
 meesten brand voozby is / als men siet dat
 den meesten brand voozby is / soo salmen dan
 met dit naerholgende droogende water be-
 streicken.

droog
water

Neemt Seruse een loot Gout-glit ofte
 schynm *Lapus calimnaris*, van elck een
 loot / Alwyn en Koperroot van elck een
 half loot / alles sijn gestooten met eenen
 pot water / uyt den smits back daer in
 dat de gloeyende yfers dickmaels in ge-
 blint zyn geweest / t'welk een droogen-
 de kracht heeft / door het blinschen van
 deze heete yveren en stael / ofte wyng-azyn
 ofte by saute van dien anderen seer ster-
 ken azyn / alles wat gezoden zunde /
 met eenen quispel daer aen gedaen / zo
 heet als het Peert verdoagen mag /
 t'selbe droogt alle quaede beenen zeer en-
 de verhoelt den brand / in alle oude won-
 den

den ofte ulceratien krappen moek-boet klos-
ben steelschaer oft moerbet / het verkoelt
verdroogt ende suuyert alle oude won-
den ende sistsels / soo wel van de quade
beenen als van de ander partjen des lie-
chaems waer toe oock seer dienstig in den Al-
chimistien ofte Lapis alchimiae, in 't Latijn
genaemt / die hier naer int derde boeck sal
beschreven worden.

Neemt gebzandt loot / gebzandt schaepz
breenderen / gebzande schoen-lappen / ge-
bzande oester-schelpen van elcks een once
oste daer ontrent / daer by daende witten
Kopertoor / Sercocola ende Myn van elcks
een half loot / ende een loot Vos-pou-
alles sijn gestooten / t'selue met suet-
water ofte azijn eenen sloop ende een we-
nig versoden zijnde / t'is mede seer ver-
droogende om in alle wonden / soo wel
nieuwe als oude sistsels ende stoeiringen /
gebruickt van de saebel ofte op wat plaet-
se des lichaems / dat de selue gebzoken
oste versiert sijn / het is soo droogende
dat binnen vier-en-twintig uren een aen-
klebende rouwe weg doen komen / men
moet dese rouwen altydts daer op laeten /
ende met dit droog water boven op be-
vochtigen / alle dagen eens soo salmen
seer haest alle soorten van wonden gene-
sen / namentlyck als men met salben den
meesten brandt ont getrocken heeft / als
met dese leste doorichreven salve / met sout
en seer die in alle wonden seer goet is /
eerst mee wat blaeder van Seliadonia ofte
stinckende gaulwe / weghzee docke-bla-
deren ofte van beetten / groote klessen ofte
het weyl hof-gras / dat op de wegen ofte

ander
droogen-
de water.

op het hof geheel beyl waest / dat het al-
berueste van allen is / een van alles ofte
ribee afte dzu vsaamen alles wel gebrze-
ven ofte gelnoyt zijnde / inde daer op de-
ze hoornomde zals bestreken en alsoo op
de woude geleyt / t'is seer goet om alle
wonden te supberen / ende wat hout-afschgen
daer by gedaen / het soude dies maer te
beter wesen / want alle dese dingen zijn
seer heelsaem ende pijn stillende om in oude
ende nieuwe wonden en zwaeringen te ge-
bruycken.

verouder-
de mok-
stekel aer
krappen,

Als men aen de verouderde moek-boeten/
ofte stekel-haerde beemen begeert jet te
doen / soo moet men het selve eerst doen
met een gloeyende yser af-branden / de
grootte berharte en bereelde rappen / krap-
pen bratten ofte rouwen / die dooz het lan-
ge dooz-buten en dooz-ketselen / van zoo
een brack soude ende dooz-bytende wch-
tije materie / het selve dooz lanckhendt
van tijde heeft doen de huyt veranderen/
in een harte kopste ofte rouwe / die allez
hoor-beten ende versiert is / daerom de
selve met geen medicamenten nachte sal-
ben en kan versacht nachte als bozen ver-
soet wesen / daerom dat men nootsakeelijck
met heete yser / ofte ander hozonderende me-
dicamenten de selve moet doen verbranden
ende af-ballen.

branden
met coro-
ly ven.

Het branden met een zeer heet yser / in
alle verouderde ende verharde beemen quaet-
aerdige wonden en ulceratien / is zeer
hoorberlijck om dat dooz het dooz-bran-
den van dat heet yser / ofte ander hozode-
rende ende brandende medicamenten / de
bereelde ende verbrande huyt / met een
harte

harde kofte af halt tot op het goet bleefch / t'welck als dan wel sonder perijckel genesen mag worden ende andersints niet geschieden en sal / om dat het quade bleefch / dat hedorven is altijd pijn doet / ende dies te meer humeuren en bochtigheid naer hem treckt / en soo kontinuierlich als een sijne en quade materie is van hem gebende.

Daerom vinde ick raetsaem in alle soorten van quade uleeratsen / ofte vereert ende verhartte bleefch / dat men eerst soo bere als men siet t' selve door-beten ofte verhart te wesen met een scherp smidende mes / de verhardighend saluen ganz af en uyt-snijden / dan de selve doormedentheyd met een vloeyende ijser toehanden / t'welck de lichtste ende schierste remedie is / die men op de werelt mag bedencken / want de pijn lichtelijck gedaen is / daer ter contractionen met het branden van kofossiben en cozoderende medicamenten / seer lange ende wel groote pijn is maeckende / waerom dat ick oordeele de korte pijn de beste te wesen / want men segt voer een spreckwoordt / dat men lieber hadde de korte pijn als die lange / ende t' is seker oock alsoo met dese Peerden / want met twee ofte drie dagen zynse ganz uyt de pijn / en is den brand als vertert ende verjoet / ten waere dat het aengetroffen bleefch seer veel waer / soo mag men met een deel seffens beginnen om te heelten van den grooten toelooop der humeuren.

doorsnyde van 't quaedt vleesch.

Neemt een vloeyende heet ijser / ende doorbrandt de gekloben ofte ander geswalven kanten tot op het goet bleefch / als de kanten

alle klove out ofte vers.

ten te seer geswollen zyn / soo sal men met een scharp snydende mes / uyt snijden de op-geswollen huyt / ende met een heet yser toe dooz-bzanden tot op het goedt wreesch / want als het in een twee ofte dzy plaetsen / dooz gesneden ofte dooz-bzandt is / soo volgt dooz dese wonden / alle den verholen bzand die onder ende in de op-geswollen huyt vast gelegen heeft / ende alzo de opswellinge altydts doen vermeerderen / ende veel meer humeuren uyt het lyf naer hem trekken / en tot meerder pijn en opswellinge verwerkt word / en dooz dese openinge die dooz dese verharde en op-geswollen huyt / met het snyden ende bzanden gemaekt word / soo sal men verstrygen die rechte materie / waer mede dat den bzandt langs uyt-bloeyen sal / ende van sijn sijne en bytende wachtingheid / dooz dese wonden sekerlyck ontlast sal worden.

olien tot
verbrant-
heyt.

Als men nu in eenige partjen gebzant heeft / soo mach men de wonde en rontsom bestrijcken / met een van dese naerbolgende olien / neemt sie van Bayen olie van Roosen olie van Violetten Lijnsaetolie Kraep-olie een van allen / ofte diversche onder een vermengelt / sy verkoelen ende rotten de verbzande korste af / ende versoeten de pijn wonderlyck seer.

salve tege
alle brant.

Neemt Dealthea Popellieren sals / ofte men sal nemen Verckens sine Ossen oft Roeyen roet van elcks een deel / half so veel wasch / ende spiegelhaar / tsaemen alles in een pannetken op het vier laeten smelten / van sal men haer onder laeten vermengelen / half zoo veel olie van d' Olijben /

lijben / ende alles wel onder een roeren-
de / ende alsoo lachten kout worden / t'is een
dunne salfsien en is goet om te bestrijcken de
verbrande plaetsen / en alle gezwollen diese
doet vermurwen ende versachten.

Neemt Kattebet Goudebet / het marck
uyt de beenderen van de Peerden / ende het
marck uyt de beenderen van Ossen oft
Kroepen / van elckz eben veel / doetz smit-
ten / dan sal men daer by voen Popelie-
ren salf / Dealthea van elckz soo veel als
vozen / doet daer by olie van Bayen en
olie van Lijnsaet / het derde part seu veel
als alle de hoozige t'samen / ende laetet
al roerende kout worden / dese salbe is seer
goet / om op alle gezwollen plaetsen te
bestrijcken / soo wel van de verbrantheid
als alle gezwollen partjen / ofte verhar-
dighejdt te vermurwen / sou wel oude als
nieuwe gesmoltthejdt / t'is mede goet voer
alle gezwollen Semuwen / verbrongen ho-
ten ofte ander litten / dan tot sulcke quae-
len sult gy remedien hebben hier vozen
in het 36. Capittel / die veel stercker en-
de sekerder zijn / tegen alle verbrongen lit-
ten of semuwen / maer zy versoet ende ver-
murwt seer alle oude verharre vreesch ende
semuwen die sy versacht ende versoet.

ander
goede
salf.

Als een Peerts Voet verhit is
Van te veel gaens.
het 45. Capittel.

Neemt verschen Kroepen-stont / ver-
mengelt den selven met azyn / af-
les wel onder een geroert / ende
S 3

de selve geheel dick op / ende onder den voet
geleit / op dese manier neemt een sachtheit
ofte eenen doek daer in den kroegen sront ge-
daen moet worden / ende de voeten daer in
gejet en hooven toe gebonden / alsoo daer
op laten eenen nacht ofte twee / het treckt
alfe den hzant uit de voeten.

verhite
voeten.

Ofte neemt hier / ende siedent daer in rog-
gen broadt met een seyyhe water / daer by
sieden muer Seliadonia ofte stinkende gou-
we / t selve gesoden soo dick als pap / ende
de voeten daer in gejet / treckt wonderlijch
seer allen brandt uit de voeten / soo wel
van binnen vernageltheit als andersints.

voor alle
gezwellen.

Pap die seer sterck de brandt uit de voe-
ten treckt / neemt azijn de helft en water an-
der helft laet daer in sieden / malue muer en
Kruys tens kruyd ofte vogel kruyd ge-
maect / t selve van een geklopt / ende daer
in laeten sieden / dan salmen daer in doen een
deel hout-assen / twee deelen Lijnsaet-meel
tot dat men siet datret dick genoeg is / om
als dicke pap te gebruiken / t selve is seer
goet voor alle gezwellen / ofte brandt op
wat yachte van het lichaem de selve soude
wisen / dan men mag wel wat seep en wa-
ter daer in doen ende saut / dit heeft seer heyl
ende groate kracht in beiderley quaelen om
uit te trecken soo wel van de menschen als de
Peerden.

Van de Bleynen in den Voet, het 46. Capittel.

DE bleynen der Peerden / en is en-
gentlijck anders niet / als een ver-
doutentheydt / die door verhitheyt
van veel gaens / op de harde aerde / ofte
steenen ofte door het douchen van 't ufer /
soo komt te verdouchen en soo te verbley-
nen / nu sene dat men dese woorschreven din-
gen die men op den voet geleyt heeft / niet
en vergaet / soo moet men door selder houden
datter bleynen zyn / 't welck men aldus sal
beinercken.

Men sal ten eersten voelen metter handt /
waer ofte op wat plaetse van den voet /
dattet schijn heers te wesen / ende van
met een nyrange ober al douchen ofte
nypen / altyds gaede slaen oft het Peerck
niet seer en doet / soo dattet op de plaetse
dout van de bleyn / soo sal het Peerck spyn-
gen oft intreicken van de pijn / daer door
dat men door selder houden sal / waer dat
de bleyne mach wesen / ende aldus cu-
reren.

Men sal met den houtooz ofte wach-
mes / de sole gang weg nemen / alsoo
verre als dese bleyne bestreckt / dan daer
op gieten al siedende heet / dese naerlag-
gende salf / neemt was spiegelhars ker-
roet ofte Kattelvet / alles wel gesoden
ende lizum geworden zijnde / al siedende
daer op gegaaten / ende met werck
bedeckt ende alsoo met een bilte van eenen
hoet

teekenen
van de
bleyne.

salve voor
bleyne.

hoet ofte schoen-lap / met het yser op-ge-
 slagen / ende alsoo eenen keer twee ofte
 drie verbonden / het is seker genesen /
 anders en wil ick hier toe geen ander
 salben kruiden noch ollen beoordenen /
 om dat van geenen noodt en is / want
 in de boeten eenige zalben hout daer op
 gesaen / en zullen soo goet geen merck
 maecten / om dat in den boet alle de senuwen
 eindigen / en de selve uiter naturen houdt
 zijn / ende door de stercke hitte van dese ge-
 smolten salve / alle sweeringen uyt byt / en-
 de senuwen verwarmen / en alsoo seer
 haest genesen kan worden.

Van de steken van Nagelen
 Beendere ofte andere die in de
 Peerdens voeten getreden
 zyn. Het 47. Capittel.

Alle vernagelttheydt ofte steken van
 yser beenderen ofte ander sekerpe
 stecken gesteken / in de sole oft strael
 diep ofte ondiep / die mogen genezen
 worden sonder eenige wiecken / van werck
 blas lijnwaet ofte ander / want men daer
 toe geene van doen en heeft / in den eer-
 sten men zal met eenig instrument tinte-
 len / oft dezen steeck seer diep ofte ondiep
 is / ende de sole rontom den steeck uyt
 nemende / ofte indien den steeck seer diep
 waer / soo sal men den halven ofte den
 geheelen soel aenstondtz uyt nemen / om
 dat door het bloeden de nature haer langz
 t'onder

t'onder ontlast / ende by dien te minder
verijckel is / dat van boven de kroone van
den hoozue niet dooz-breken en soude / al-
soo het veelmaals geschiet / als men van
onder geen openinge genoegh en geeft /
om dat heete bloedt en de verdozven dom-
pen / die ter kansen van den steeck / ofte
breuck gegenerereert worden / ende alsoo
dooz dese openinge / in materie langs uyt
vloeyen.

De sole ofte strael / ten deele ofte ge-
heele uyt genomen zijnde / naer adbe-
nante van de diepte van den steeck / soo
mag men in een pannelen laten smelten /
was spiegel-harz kers-roet / en terwentijn /
ende wat olie van Wijnsaet ofte ander /
alles seer heet siedende / in de woude ge-
goten en soo aenstonts werck daer op ge-
leydt / ende het yser met een vilte van
eenen hoet / op-geslaegen ende het Peerdt
myden van int water te laeten treden /
het zal met eenen twee dzy ofte vier reysen
geneesen worden / jae al waer den steeck
eenen vinger lancck diep / als men inder
tydt dat in-giet / ende dat men den sole wel
routom den steeck heeft uyt-genomen /
naer adbenant van de diepte van den steeck
en als dese steken seer diep zyn / soo sal-
men met de scherpe van den blin / het
gadt bozen jet wyder maecten / om dat
dese siedende salf tot in den grondt soude
mogen inblaegen / ende alsoo te sekerder ge-
neesen worden / want dooz de groote hitte
van de inbloeyende salf / soo sal het verijc-
kel vast het smelten met den eersten seer
uyt zyn / en somtijds sonder jet meer salf
geneesen worden / soo dat men met dese

remedien
voor ste-
ken.

dingen niet missen en sal/ t'welck ick veel-
maels beproeft hebbe.

anderhalf

Reemt olie van Olijven / olie van
Lijnjaet ofte Kaepjaet / van d'een ofte
d'ander Spiegelhars Was Kattebet ofte
Wondebet / alles siedende inde Wonde
gegoten / t' is seer goet ende seker / dan
in nooddt als men alle dese dingen niet en
hadde / soo mach men nemen / boter ende
laten bruyen worden / ende daer in gieten
als wozen / ofte heerg-roet oft olie altyts
siedende heet daer in gegoten / waer mede
t'selve wel mach genesen worden / ick
weet hier toe noch seer veel dingen / van
kruiden sappen gommen en salven als
plasterz / maer ick en wil hier geene
aentreckenen / om dat de selve soo seker
niet en zijn als dese woorige dingen /
want alle dingen op de steken gelept hout
zijnde / en is niet seker om dat dese warm-
te / tot tenden de steken inloeyet / ende
saa gesonbert en verwarmt wordt / ende
dat alle het sweiren belet wordt / alsoo ick
veeltijds beproeft heb / want ick hebbe wel
steken genesen / die de dwarsde van vier oft
vijf vingeren diep waren inden stael en
dat ickse met dese woorige sal / met wyz ofte
hier reysen genesen hebbe.

hoorne
doorbre-
ken.

Als men nu siet / dat men de warante bo-
ven den hoozue gebuelt / en men heeg-
de dat soude willen doorbreken / soo sal-
men alle dagen met den vlin doorsteken /
de plaetse daer men de meeste hitte siet
verheffen ofte opzwellen / om uyt te breken
om dat verhitte bloedt locht te geben / en
zijn heete dampen te laeten uyt vlieden
en verhoelen / ende daer op leggen dese
naer

naboigende salve.

Neemt sout seer slegen geloyt zijnde / een wel ander deel seep / een vers ey het hout ende deel doeyer mede / daer by doende koutten wijn / ofte de wayer van den selben / ofte by saute van dien / sou zal men nemen azijn / alles wel onder een geroert als een sal / ende daer op geleidt / t'is seer goet om in den brandt uyt te haelen / ende om vooz het doozbzaken te bezijden / jae mede goet als het uyt ofte doozgezaken is / als men wat hout-assen daer in doet t'selue is seer goet / in alle versche als oude wonden gebuyelit / diese seer wel geneest.

salve.

Als nu dese dooz-gezaken zyn / boben den hoozne t'zy van meuen vernagelt-heit itaken van ufer ofte andersints / ende mach vers zijnde / sou mach men dese vooz-voemde salve / van zout ende seep geboymelen / ofte dat noch beter is / van de selve die men van ouder in den sterck ofte bleyn giet / al siedende wat werck daer in nat gemaect / ende sou heet tegen de wonde ende tot onder aen de hoozne met den bijn enige gaeten gemaect / om het brandt en zeer heete bloedt daer uyt te loopen / t'selue wat tijts onderhoude / t'sal zonder twijffel genesen / dan als men hier oft datter somtijts jet belet van den hoozne boben ofte onder / men sal hem moeten wegh nemen / om dat de salve daer aen soude mogen komen / ende haer werckinge doen.

doorge-
brocken
hoorne.

Als nu dese hoeten / sou wel dooz slegen als vooz vernagelshendt uytgezaken / ende seer verouderd zyn ende sly-
heit

verouder-
de door-
gebrocken
hoorne.

ben althjdtz draegen / ende als een hoch-
 tige materie van hem gevende / soo
 moet men de selve door-snyden / ende sien
 oft datter geen hardigheydt als van kraeck-
 been in gewassen en is / die door soo een
 langedurige verbrande / ende soute hoch-
 tighedyt / het vleesch doen door-buten / en-
 de verouderen als in een kraeck-been /
 t'welck soo moet blijven loopen ende trey-
 nen / ende en kan niet genesen worden /
 ten zy het selve uyt gesneden ofte uyt
 gebant sal worden / al waer schoon dat
 het selve door goede Medicyne toe gene-
 sen waer / het moet nootsaeckelijck noch
 eens open bzeken / alsoo ick dickmaels
 gesien ende beproeft hebbe / want aen
 alsulcke kraeck-been geen vleesch nocht
 vel houden en wilt / noch en kan doe de
 groote hitte die daer althjdtz in genereert
 niet besloten blijven en wilt / nochte en
 mag / soo dat men de selve moet uyt sny-
 den / alsoo diep als dat men siet van dese
 aengelwassen beenderen te vinden zijn /
 sommige die meynen datter beenderen
 zijn / die van de ander komen af-scholpen /
 maer zy zijn gemist / want dese beende-
 ren komen van de quaebe wochten / die het
 vleesch doen smelten ende verhartten ge-
 lijk in als een kraeck-been / t'welck seer
 hart is als ander / ofte het rechte been
 seer gelyckende / alsoo dat icker seer veel af
 uytgesneden hebbe en by dien genesen / op
 dese naerholgende manier.

beenen
 in de ou-
 de wonde

beenen
 uyt te
 snyden.

Men sal de quaebe vleesch ofte verharte
 beenen uyt snyden / de senuten mydende
 soo veel alst mogelijck is / dan een wey-
 nig toe dranden in den gront van de wou-
 de

de / t'selve gebaen zynde soo sal men nemen Popellere salve / oft Dealkhea om te bestrecken vooz den bhand / dan in de wonde gesteken asschen van verbrand hout / ende Seliadonia stinckende gautae genaemt / alles dan een geklopt / ende op de wonde verbranden t'is goet ende pijn stulpende / men mag nemen een van de wontsalben / die hier naer int derde boeck sullen beschreven worden / want men mag de selve genesen / gelyk alle ander wonden / soo dat ick beelderley wontsalben wille beschrijven / op dat ider een mag maekken ofte kieser / het gene dat hem best gelegen is oft dat hy best ter handt heeft.

Van den Kanker des voets Het 48. Capittel.

DEn Kanker des voets / procedeert uit veel krolzike ende verbrande bloedt / ende bytende humeuren / oft somtyds wel vooz verouderde wonden ofte ulceratien / waer van den seluen is voozts komende / ende dickmaels onder aen de Peerdens voeten / in den strael haer vertoont / t'welck verouderet zynde / seer swaer te genesen is / ende moet op dese naerbolgende manier genesen worden.

Soo wanneer dat men siet / datter kanker vooz handen is / in den strael ofte sool / soo sal men aenstonds de sole met den strael af-trecken / ende met een salf seer heet siedende / die hier voozen int 47. Capittel

remedien
voor
kanker,

tel tegen de steken van de nagelen beschreuen staet / hier vijf ofte ses dagen naer een ingieten / dan met een wateren doen verholgen neemt Alum wit Koper-root schuym van gont Srias Serroccla van elckz de grootte van een noot Katte-kruyd de grootte van een peerde hoone / alles seer sijn gepoedert / ende gesaden met eenen pot azyn / ende daer aengedaen / het droogt seer ende weirt den brandt uit.

Ofte indien desen kanker hier mede niet en wilde genesen / soo sal men hem moeten uyt handen tot in den gront / soo datter alle de verhardighend weeg gebrandt met heet yser ofte ander koozshen ende mag als dan genesen worden / als alle ander wonden / maer in den boet soo moet men altydts met heete salben daer in-gieten / want daer mede worden de wonden des woets seer haest genesen / alsoo wy hier vozen noch gesent hebben / by gelickenisse den kanker komt altydts eerst in het strael ofte schacht / ende ten lesten neemt den geheelen sool van den boet in ende dooz-zet den selben: daerom moet men in den strael heel diep dooz-branden met heet glovende yser oft met Katte-kruydt ofte met Sublimaet Cinabrim Ruptoria, ofte ander koozsh doen af-branden renen dweirsen binger ofte twee diep / op dat daer dooz het woetz-eten veler worde / ende de quade kankerachtige bochten langst het gat dooz materie mogen uyt-bloeyen.

branden
regen de
kanker.

Vanden hoorne die gekloven is, een quartier schieten ge- naemt. Het 49 Capittel.

DEn gebazsten hoozn / die komt wt
veelderley oorzaecken / als dooz af-
schentzeien ofte bersten van 't verbou-
wen van het yser ofte andersints / oock
mede dooz vochtige humeuren / die op
den hoozn sincken / ofte dooz verouderde
quethuren die in den voet hebben geweeft /
ende quaetsijck genesen zyn / zoo datter
noch eenig verhart vleesch / ofte gezwel
als kzaecht beenderen eenige ingebleven
zyn / de welke niet en mogen verteert
worden / dan zo geben altydts als een
verhante vocht / die aldaer den hoozn
doen bersten / ende continuelijck gebazsten
moeten blijven / tot dat de selve wt ge-
smeden ofte gebrant zyn / anders soo en
mogen de selve niet anders genesen
worden / ten waer als het maer een vocht-
tighydt en is / die wt den lichaem doort
komt / soo mag de selve dooz lanctheydt
van tijdt verteert / ende van zyn selven gene-
sen worden.

Als men nu alsulckes dooz handen heeft /
moet men wel gaede slaen / oft boben den
gebazsten streep eenigh verhart ofte ver-
dozben vleesch ofte beenderen insteect /
dan soo dat men voelbe datter eenige ver-
hartheydt in waer / soo moet men de selve
ganz wt snijden / oft niet een gloeyende
pinc

ysen dooz-branden / ende alzoo met Was
Spiegelharz en Kers-roet / gesmolten sie-
dende heet met werck op de wonde ge-
lende / alle dagen ofte twee dry dagen
eens / ten lesten vermaecht worden / tot
dat het selbe genezen is / het welke niet
lange en duert / dan men maet wel tot
den grondt uit branden / op dat men niet
meer daer mede gebraest en wordt / men
moet den hoorne van onder wel daer naer
uit sijden / en mede de yserz daer naer
stellen en passen / op dattet niet af en doet /
tot dat gans genezen ende verhart is ge-
worden.

falf om
sprokke
hoorn-n.

Neemt Was een ons / Spiegelharz een
ons / Verkens-smeer ofte Kruis een bieren-
deel / Schoenmaeckers Peck een ons /
alles in een Pan gesmolten / daetter by een
half uperken Olyf olie / ofte Lijnsaet-smout
wat min ofte meer / tot een weck zalkken
t'zelbe wel roerende tot dat het kout wordt /
men laet eenen druppel op den nagel val-
len ofte ergens op eenen steen kout gewor-
den zijnde / sod sal men sien ofte dick is / in-
dien het te dick is sal men noch wat Lijnsaet-
olie daer onder vermengen tot dat een dun
falf is / om te besmeeren.

ander falf

Deze falf is goet tot alle gebreken der
hoornen / doet de selbe wassen en bemoene-
gen / is mede goet tegen allen brandt die
in de hoeten komt / van vermoeytheydt dooz
het gaen / ofte om te besmeeren rontom alle
wonden ende gezwellen / op wat plaetse
van het Lichaem dat is / sy versoet allen
brandt ende verhitte vleesch ofte verstoorde
semitwen / als men daer onder mengelen wat
olie van Bagen / ende olie van Roosen olie
van

van **C**erpentijn / zu stift de pijn van de ge-
 zwollen senulwen ofte heruzongen litten / zu
 is mede seer goet om te doen ontswellen alle
 geswollentheydt / op wat plaetse des lic-
 haems dattet zu / ende is seer seker om te
 genesen de geborste hoozne / alffer geen
 verhart vleesch ofte lieenen boten den
 haazu gemassen ziju / als wozen geseyt
 is.

Hoe dat men de solen van den voet uyt nemen sal Het 50. Capittel,

De solen van den voet / die worden
 uyt-genomen op dese maniere / men
 sal den fool rontom ontschouwen / met
 den kant van den houtoit ofte vaag-mes /
 die by naar dooz den fool wesende / sal men
 met den schrapper van den blin-doozichzap-
 pen / rontom geschrappt zynde alles wel
 los / dan met de treck-tang den achter-
 sten hoeck / neffens den straal genomen
 vast / ende seer stij af-getrokken / geen
 acht nemende oft dattet seer bloedt / want
 men het selve seer wel stulpen mach / dan
 al is dat wel bloeden soo en is dieg maer
 te beter / want men geen soles uyt-trec-
 ken en sal / oft daer moet eenig gebreck
 wesen in den voet ofte been / en dooz het
 veel bloeden / soo wordt het selve ontlast
 van den brandt ofte gebreck / daarom dat
 men de selve is uyt-nemende / ende men
 moet niet heuzeest wesen / van dat zu hier
 lichtelijck zullen daer bloeden / want het
 kant

komt door veel kleine aderkens / ende dat is gelegen verre van dat nobel deel dat herte / daer de lebende geesten in sitten / soo datter seer veel bloedts mach storten / al eer dat zy daer door soude slou worden / alsoo ick dietsmaels hemerckt hebbe.

De Sole alles wel ont-geminnen zijnde / ende gebloet naer den heesch so veel als men begeert / soo neemt haut-assen met werck alst te seer bloedt / t' selve met een bilste van eenen hoedt / ofte ander dingen met het yser op-geslaegen / ende alsoo sal het bloedt wel stulpen.

Als men siet dat het niet te seer en bloedt / oft het bloedt van zijn selven stulpt / gelijk het wel gebeurt / soo mach men in plaats van assen nemen sout ende serpe als een salf gemaecht / ende nemen hof-gras oft stinckende goulwe t' selve gestooten / de salf van sout ende seep daer op bestreken / ende alsoo daer op gelegdt ende het yser op-geslaegen / ende vier-entwintig ure daer op laeten liggen / het treckt allen brandt uit / sanderdaegs salmen wercken met ander salf die gemaecht wordt / van was spiegelhars keersroet / ofte dat beter is met Hartebet als men t' selve gekrijgen mach / ende wat Termentijn alles in een panne warm al siedende daer in ofte op de sole gegoten / ende met werck bedeckt als boozen het yser op-geslaegen / ende alle twee daegen verbonden met twee dyn ofte vier reusen / soo sal de sole wederom in wassen ende sekerlijck genesen worden / in acht thien oft twaelf daegen / men winter sonnige Meesters die de sole seer

seer prangen / om datse niet volbaetig
 worden en souden / maer zy prangen som-
 tijds de selve soe hart dat sy van binnen
 verwoeren / ende somtijds lange werck
 hebben al eer sy de selve kromen genezen/
 ick en hebbe noyt geene geprangt nog-
 tans / en zou sy daer van niet vol baetig
 gebleven / dan met den eersten men zoude
 wel segge dat den sool hoog uyt puylt /
 maer als het vzooge is soo krint dat in:
 dat men daer geen volbaetigheyt aen en
 siet / nochte en is ook in der daet niet/
 want dat verzoogt als boren / ende wort
 alsoo veel lichter genezen / want hoor het
 prangen salder eenigen vrand by kromen /
 daerom rade ick t selve locht op te slaen /
 ende alsoo lichtelick te genezen / alsoo
 hebbe ick daer veel ende wel geluckelijcke
 genezen / welcke ick M. L. al-te-samen
 ben ginnende / ende wensche my alles naer
 te volgen / ende hier namaels tot in de
 eenwige glorie Amen.

Deses Peert-meester Boek, is
 behelsende alle de Medica-
 menten die in desen Boek
 verordineert staen.

Ick wil hier klaarlyck bewyzen, de naa-
 men nature ende kragt, van alle de sim-
 plicien ofte simpel kruyden, steenen gom-
 men vochten ende ander, die hier voren
 over al in desen Boek verordineert zyn,
 op dat een jeder kenbaar mag wesen de
 krachten van alle simplicien, waar door dat-
 men mach oordeelen, van wat krachte dat
 jeder complitie ofte vermengelde ding
 mag wesen, die sal ick stellen volgens
 den A B C, om dat den Lezer lichtelyk
 zoude vinden, de kracht van het Medica-
 ment, ofte woort dat men in dit Boek ver-
 ordineert vint, zoo zult gy op soecken
 naar de eerste letter van het woort, dat
 men belieft te hebben, volgens den A B C
 ende alle andere vermengelde, als Salven
 Siropen Olien en diergelycke, die zal ick
 daar naar stellen, op datmen die lichtelyk
 vinden mag.

Ende alle purgerende Kruyden, die sal
 ick den *dosis* quantiteyt, ofte om klaarder

te seggen hoe veel gewichte dat men van jeder mach ingeven precies, tot op een kooren-graan gewichte wat dat men aan eenen mensch mach ingeven, waer door een Meester hem mag reguleren, om jder Peert in te geven, want ick de Peerden zeer divers van krachten vinde om dranken in te geven, soo dat geen en sekeren *dosis* ofte quantiteyt en mach stellen, men moet altydts met een kleyn beginnen, alzo ik hier voren in tweede deel genoeg verklaert hebbe; op dat men geen ongeluk en gekryge.

Dezen *dosis* sal ick stellen, hoe veel dat men aen een be-jaert man mach ingeven, daer naer dat hem een geschickt meester sal reguleren om aen de Peerden in te geven; want men moet noteren dat alle churpuleuse purgerende ofte sweet makende medicamenten, voor de Peerden seer priculus syn, om dat de Peerdens maegs en darmen, soo vol van de grovespyze, van hoy gras ofte ander seer vol al oft daar in geltampt ofte geperst stack, ende dese seer hitfige medicamenten met alder geweld daar door willen booren ofte door-breken, t'welck zoo in der haasten niet geschieden en kan, dan door zyn heere ende hitfige dompen, die aanstont met den *chilum* door den ommeloop des bloets, naar de lever

t'herte gevoert worden, ende dese heete en feynige dampen het hert benauwen en verlmachten, als een vier ofte keerste die door den damp van roock ofte ander verstoptheydt geen locht en krygt, ende alzooten laatsten uyt dampen moet.

Daarom en behoort men de Peerden, geene stercker ofte schrupuleuzer Medicamenten in te geven; als die tot een *drachma* ofte vierendeel loots dat is het achste deel van een onse aen den mensch purgerende om dat de schrupuleuzer Medicynen; te hilsich vallen als voren gelyc is, de gene die met greinen ingegeven worden, daarom ist dat soo menigen smidt ofte ander Meester bedrogen worden, want soo de maeghe ofte darmen seer vorstopt is, ende alsulcke hitfige kryden, ofte ander Medicamenten ingeven, soo en sal de medicyne niet konnen door hooren, ende niet de feynige dampen als voren gelyc is, t'herte doen versnagten, en also van de levende geesten berooft worden.

Daarom als de Meesters geen kennisse en hebben van alle medicamenten, waar toe sy dickmaals ten raade gaan by de Apotekers de selve meynende dat alsulcke schrupuleuse dingen, lichtelyck goet genoeg zyn voor een stercke Peerts beene, maare ylaen sy en
 vycen

weten de kracht niet van de nature van het Peert, want men mag beter sonder perykel aan den mensch schrupleuze medicamenten ingeven als aan een Peert, om dat de darmen van den mensch vervolt sijn, met sijnder ende veel weecker spysse, die veel lichter scheyden ruymen ofte door booren mach, als in den buyk van de Peerden, die door het grof voyer zeer styf geperst sitten, de darmen veel langer sijn ende soo licht niet en kan verschuyven; daarom als men hem loeter medicamenten op geeft, als die aan eenen mensch dienen tot een *drachma* t'leffens ingegeven, oft dat men noch meer daar van ingeven mag, die soo heet ofte fenynich niet en sijn, en de zelve aan een Peert ingegeven zynde niet sterck genoeg wezende, om door te purgeren, zoo blyft den drank stille liggen sonder eenige heete ofte fenynige dompen naar t'heete te senden, nochtte geensints en debiliteert, niet meer als oft geen medecyne en waar, als men siet dat de medecyne te krank valt, om door te booren ofte purgeren ende stille blyft, t'welck geschiet sonder alteratie van de Peerde, soo mach men hem noch eenen drank opgeven, die zeer haast den anderen ter hulpe sal gaan, want om dat den eersten soo verre den wech heeft geopent, soo mach den tweeden zonder geweld te doen, komen tot daar den eer-

sten werck gelaten heeft, ofte stille blyven liggende is, sulcks dat dezen verschen drank, met zyn kracht zal door booren en onder een roeren, alle de ingenomen spyse ofte voyer, alsoo verre ofte zoo veel als dat hy kragt heeft, dat als men saege dat den tweeden drank noch te kranck waer, soo sal men den derde en somtyds nog meer moeten ingeven so veel tot dattet gans ontfloopt dwers door van agter uyt komt, alzo sal men altyts sonder perykel werke daarom en wil ik in desen boek van geen sterkte ofte schurpuleuse *medicamenten* verhalen, om dat ik by sommige smits veel ongelucke hebben wete te geschiede, want myne om datse met alsulke dranken somtyds een peert helpe dat sy daar mede alle Peerde soude genesen, maar eylacen, als sy komen aan een Peert dat al te seer verstoppt is, wort door de fenynige heete *fuliginuse* dompe gedoot als hier vore geseit is, die van alsulke straffe en hete *medicamenten* zyn vooris komende, maar alsoo over al dese boek bewesen is, en salmen nimmemer geen Peerden met sulke dranken door doen, want ikse meer als duylen maals beproeft hadde, ik wil voortvaren onde beginnen eerst vande *Apoliquinte*, welke een van de sterckste purgerende medicynen is, die ick in desen Boek vcrordineert hebbe.

Apo-

APOLIQUINTE.

DE Apoliquinte int Latijn Colicithidis genaamt / is heet en drooge / purgeert met groot gebuelit / alle galachtige slyme humeuren, den dosis is vooz een mensch van ℥ . oft ℥v . grein oft eenen schrupel / dat is 20. gramken het derde part van een Drachma, maar wordt selben alleen gebruytt / de Coloquinte met Aloë en olie van Alsem / galle van den stier ofte ossen / alles warm zynde onder een geroert / ende op den buich bestreken van de jonge kinderen die wozenen hebben / want ick tselver dickmaals hebonden hebbe / den Apoliquinte komt uit de heete Landen en wordt hier met menigte van Italien gebracht / men vindt hem hier wel in de hoven / die zoo sterck van kragt ten niet en is / als die van de heete landen hier gebracht word / men vindt hem by de Droogisten en Apotekers te koop.

om de
wormen
te doen
sterven.

ALOE.

De Aloë Aloes is het say van semper vives, is heet en droog zy is bitter koben maten / wordt hier van de heete landen gebracht / ende by de Apotekers te koop / de beste is die leber-wardich is uzum root-achtig / Aloë is een gesunde medecyne / vooz trex lieben / om sonder zorge kamer-gancht te maecten / dat zy werck lancsaam / het gemeyn gewichte is een Drachma, zy purgeert de galle en versterckt

dosis:

℥ 5

de

de maerge / zy is mede seer goed om in
 Perden dzancken te vermengen / alsoo de
 selve hier vozen int 2. boeck berozdiueert
 staet.

A S S C H E N.

De Asschen van gebzandt houdt / is seer
 goedit om het bloedt te stuipen / soo inwen-
 dig als uytwendig / inwendig met roodt
 korael / ende water daer stael in geulust heeft
 ofte met rooden wijn / oft weglizee wa-
 ter ingenomen / stuipt het bloed dat van
 de loofe ende bozst / dooz gebozsten ade-
 ren boozts komt / uytwendig is zy goedit
 om het bloedt te stuipen van de wonden /
 met wat stof meel oft spinnekop / ende het
 witte van den eye onder een ende op de
 wonden verbonnen / sal sonder thijffelen
 het bloed stuipen ende alsoo genesen /
 want de asschen is verdzogende / ende
 herteirt alle quaedde wochten dien in de wonde
 stucken / soo datse in alle vleesch wonden
 seer dienstig is / om de selve seker te ge-
 nesen.

A R C E N I C U M.

Arcenik ofte int duyts Klatte-krunt /
 int waels ende blaenderen / soo noement
 Riagael, t'is een gewas dat uyt bzemde
 landen gebzacht wordt / daer isser twee-
 berlen geelen ende witten / den geelen is
 den stercksten / ten mach geensints inge-
 geben worden / om dat soo bergiftig is /
 want het dooz-eet de darmen en inge-
 want / tot batter de doodt naer volgt /
 maer men gebzuickt dat woze die jochte
 als

her bloed
 te stelpen.

als Krachmagie / ofte om de luyse te doen
steruen / alsoo in desen Boeck beuiesen is /
het doet dat quact aerdig vleesch / met een
kopse af-vallen als men in de oude wonden
ofte verouderde hotten van den wazme steelt
het doet mede de vratten af vallen / alsoo
wel van de heesten als menschen / wat poe-
der daer op geleydt / het heest noch veel
Coroderende krachten / als in desen Boeck
beuiesen staet.

ASYN.

Den Vijn / int latijn Acetos, is koudt
verdroogende van naturen / seet dienstig
tot alle inflammatien van wonden / ende is
goedt om te hayen / in alle wonden diese
reynigt syuer ende droogt / hy is goet
om alle drooge poeders in te smelten /
om alle oude ende nieuwe wonden en
sitsels te droogen en te genesen / alsoo
den seluen in desen Boeck beordineert
staet.

AGRIMONIE.

Int Latijn Agrimonia, heeft lange af-
beringe blaederen den steel wast eenen
1. ofte 3. voeten hooge ende draagt geele
blomkens wassende d'een boven den anderen
aen den steel / ende wast veel in gras-achtige
ballennen.

Agrimonie is heet en droog tot in den
2. graet / Agrimonie gesoden ofte het
gestooten poeyer met wijn ingenomen is
goedt hoor alle inwendige sweeringen
des lys / ende hoor het blodt pissen /
opent

opent de verstopthend der leber ende milte / ende verdyjft alle fenijn / Agrimonie met sout gestoaten ende met azijn vermengelt is goet geleyt op krancker haerworn byatten ende alle oude seeren als Stragmaie beten van dulle honden soo wel ingenomen met hier geïoden ofte van luyten daer op geleyt / de selbe is mede goet vooz den hoest van de Schapen ende vooz de dempige Peerden alsoo dat men in het 2. deel sien mach.

A N N Y S - S A E T.

Annys-saet / int latijn Semen anvisym, is heet en dzooge tot in den 3. graet / Annys-saet gegeten maecht apetijt byrecht veel winden / t is goet vooz pijn in den buyck / het doet wel water maeken ende sweeten / is goet gebuyekt van de watersuchtige menschen / ende van de gene die vallende siekten hebben / Annys-saet gestoaten met suker / is goet gegeten vooz aen quaede vorst / ende eenen quaeden asem / het Annys-saet word veel gebesicht in medicijnen / gepulserheert / ende in dranken gekoocht / t is lieflijck van smaeck doet veel goets / soo wel in de beesten als de menschen / ick hebbe de buyck-pijn van de Peerden daer mede genesen / als ik niet anders en hadde.

A L S E M.

De Alsem int latijn Apulitum genaemt is heet tot in den eersten graet / ende dzooge tot in den 3. den Alsem geklopt met
wijst

Wolte van den Eye onder een geroert / ende op de voeten gebonden die geslaegen verbrongen zijn / ofte aende darmen daar herreckte Senuwen zijn geneest de selve / ende doetsie weder in haere woortige gesteltenisse komen / konserve van Wsem ofte den Wsem-wijn / zijn goet genuttigt / hoort een quade maeghe ende hoort een berhoude leber / is mede goet hoort de geelsucht ende water-sucht / dooet de woortmen sticht het kzaecken ende reynigt het bloedt / daer zijn twee soorten van Wsem / te weten de gemeynen Wsem ende de roomsche Wsem / die veel de heerste ende beste is / waer toe de selve tot de Peerden goet is / dat maech men in het 2. boeck vinden.

ANGELICA.

Int Latijn Angelice, die in heyligh-geest wortel genaemt wordt / sy is sunderlinge goet hoort de peste / sy waest hier te Lande in de hoven ende int wilst / sy heeft gekernde blaederen en waest met reuen hoogen steel daer kroonkens op waessen / men vintse in alle Drogisten en Apoteken te koop.

Angelika is heet ende tot in den 3. graet / t' water van Angelika gedisteleert / is goet hoort de peste met een Drachma Criakel ingenomen en daer op gestweet / het is mede goet hoort een vierige lucht / hoort een quade maeghe slauherticheyt ende hoort het fleuris / het opent de verstopthent van de leber milte longe ende maeghe / het hoort de vrouwen maemstonden / ende vryft af de nageboorte / het verdyft win-
den

den en geronnen bloed: waer toe dat seer dienstelijck is de vrouwen die eerst gebaert hebben/ om te ontlasten van de overtollige buyle bloedt/ dat in de moeder blijft/ ende verduyft de nae-wer-en/ die naer het waeren komt/ de blaeders van Angelika/ met blaeders van Krupte t' samen geklopt/ ende met honineck vermengt: by forme van een plaester gelept op de beten van dulle handen/ ende de steken van senijnige dieren/ sal de selve sekerlijck genesen/ soo verre dat niet den eersten daer op gelept woort/ den wortel ofte gebroogde blaederen gepufferiseert/ is goet den Peerden in de haer gegeven/ alsoo gy sien mogt waer toe dat den selven/ in het poeder kardiaal verordineert staet.

A I U Y N.

Den Nijyn is by alle man gendeg bekenet Nijyn gekookt ofte anders geyeten/ doet wel veisten ende winden lossen/ die niet al te wel en reicken/ ende maerlien sachten hamergaucht zy doen in alle spijse gekookt zunde/ de selve wel verteiren t' is goed vooz een verkoude maege maekt openinge/ ende doet water lossen Nijyn op heete kolen gebzaden/ ende wel met olie en suucker geten/ is goet vooz een quaede hoest/ beten den hoest doet wel sluymen lossen is goet vooz de gene die hoest van arsem zyn.

Deemt uit het herte van den Nijyn/ en bullet gat met sijn gestooten komijn/ stoppet gat wederom toe met het beken van den Nijyn/ dat men daer uit gend
men

men heeft / laet dien alsoo berendt wesende
 inde heete asschen bzaeden / als hy gebza-
 den is perst sap uit / ofte bzinget dooz-
 renen sijnen doecht / want dit sap inde oore
 gedruyt dyn ofte vier druppels sessens
 lau wesende t' is een seer goede remedie /
 tegen het ruyffseken van de ooren ende doof-
 heydt / namentlyck als die maer eerst en
 begint.

tegen de
 ruyfinge
 der ooren.

Den Ajuyn met wijn ofte water gesa-
 den / ende met gemeyne olie dat is olie
 van de Olyven in een panne geroost /
 en onder den nabel van de Vrouwen ge-
 leydt die eerst gebaert hebben / verlicht en-
 de stilt seer de wee-en die naer het baeren
 komt.

Ajuyn op heete kolen gebzaeden / ende
 met half beech vermengelt / doet de bloedt /
 sweiren ende alle geswellen dooz-bzeken /
 maer toe dat desen tegen de Peerden ver-
 ordineert staet / dat mach men in den 2. boeck
 opsoeckten.

B R I O N I A.

BRionia, die men in Zabandt wilden
 wijngaert en in Vlaenderen schijt-rapen
 uoemt / die wast int wilt ende wort
 inde hoven geplant / om de Pzieelen te ober-
 decken / ende van de sonne te beschjden / hy
 wast met doncker groene blaederen ende met
 klautwerckens / by waer den wijngaert
 gelijckende / anders is hy veel groender
 van koleur.

Brionia is warm / ende droog in den
 derden graet / desen wortel sonderlinge
 haer sap maechen ier stercken kame-
 gancet /

hardig-
heyt van
de milte
te verdry-
ven.

ganck / zo doet water maaken / zo zuibert
de hersenen ende demilte / den wortel berg
met vygen gestoaten / ende in de sijncke
zijde op de milte gelejdt berdyjft de har-
dighed.

De selve ront gesneden / ende als ee-
nen pesens van booren in de houtweijck-
hend gebruyck / hy verweckt de maen-
standen der houbden / ende jaagt af de
doode hucht / ende de Secondina met sout
gestooten geneest de quaede sweiringen
daar op gelejt zijde / desen wortel ge-
stooten met sout ende Ossen ofte kroeyen
galle vermengelt / heeft een seer groote
kracht om den Fleuris, ofte kanker-aeytje
sweiringen te geneesen.

dosis van
trionia.

Desen wortel gedroogt / en gepul-
feriseert zijnde / is seer goet om de men-
schen in te geben / ontrent ander half
Drachma, is een goede purgatie / die geen
gelt en kost / want men vintse genoeg
voorz niet / oft althijds zeer weynig / is
mede zeer goet om de Peerden in te ge-
uen / en zeer seker zonder de zelve steck te
maecken ofte te altereren / alsoo in tweede
boeck te vinden is.

BOOMVARENT.

Int Latijn Polipodium quercimi ofte ingel-
zaet in sommige quartieren dymbels plu-
men genaamt / die wassen langs de
droogge kanten / ende meest in de eercken
stroncken / de blaederen zijn als de plu-
men van den Strungvogel / den wortel is
ontrent eenen vinger dick / van buyten
bruyt / ende van binnen groen / ick en sien
hem

hem niet bloeyen/noch en draagt geen blamen / de wortel is soet als kaliffi-hout.

Desen wortel is droog in den tweeden graet / den wortel in vlesch sop gesoden zijnde / ende gedroncken maachen kamer-ganck / suyberen het bloedt verdrifven schurft ende ruydigheyt / den selven gedroogt ende gepulveriseert / een Drachma aen eenen mensch ingegeven / daer naer wat warme vlesch naer daer in dat wat annijzaat gesoden heeft / is een seer goede purgatie / de selve staat in 't tweede Boeck verordineert voor Peerden / ende is een seer goede ende seker Medicament.

dosis van
den boom
vareat.

BETHONIE.

De Bethoni ofte Bethonica, heet men een gebenedijdt kruydt / om dat seer goet in het medecijne is / ende seer veel krachten heeft / het wort in de hoven geplant / het heeft lanck-achtige doncker groene blaaderen / die rontom gecerst zijn / hy naer gelijk een sarge / men schrijft hem soo veel krachten toe als datter kerven heeft.

De Bethonie is warm ende droog tot in den tweeden graet / Betonie in hanelen vlesch sop gesoden / ende gedroncken / is goet voor lieden die in teeringe zijn / het reynigt de borst van de sluymen als men daer wat kaliffi-houdt by doet / Bethonie in koelstiens gebakken ofte in weye gesoden ende gemuttigt / is goet voor de vrouwen die gebreck van de moeder hebben / het doet de maanstanden voortkomen / en drijft alle winden uit de moeder / is seer goet voor de verstopte lever milte

gebrek
van de
moeder.

milte ende nieren / zy is niebe goet vooz
de Water-sucht / waer toe seer goet is alle
dagen wat conserben van Bethonia ingenom-
men zy is seer goet gebrycht / van de gene
die renig gebreect van de oogen hebben /
zy dzoogt alle fluxtien die op d'oogen val-
len / dit kruidt heeft seer veel bysonder krag-
ten / waer toe dattet in het tweede Boeck /
vooz de Peerden verordineert is zalmen mo-
gen opsoecken.

BAKELAER.

Den Bakkelaer in 't Latijn Bacus Laury,
dat zyn de besten die op den Lautwerier-boom
wast / die worden hier van de heete landen
gebrycht / men vindtsse by de Kruideniers /
Droogisten en Apotekers te koop / ende zy
zijn goeden koop.

Den Bakkelaer is warme ende dzoog
tot in den tweeden graet / ende is goet te-
gen alle seum / soo van Menschen als
Beesten / Bakkelaer gepelt ende sijn ge-
stooten een vierendeel loots ingenomen
met warm bier ende koter / doet seer wel
sweeten / t'sabonts als men te bedde gaet /
ende verdyjst alle quaede humeuren uut
de maeghe / ende onstopt alle inwendige
partyen des lichaems / waerom dat seer
goet is gebrycht vooz de kraem vrou-
wen die eerst gelegen zijn / want het
suybert ende herstelt alle de leden / ende
is seer goet den Peerden en Koeijen inge-
geven / alsoo dat gy hier naer hooren sult
aldaer ick bewijssen sal / hoe dat men den
Triakel van Deatesserum maecten sal / en-
de zyne krachten dooz den Bakkelaer die
daer

baer in komt / ende een groot deel van zijne
krachten daer door bewijst.

B I E R.

Wengaende de nature ende komplectie
van het Bier / zy is ongetwijffelt warm/
nochtans meer of min naer de stoffe
daer van het gebrouwen is / want hoe
wel dat de geeste van haer eygen nature-
kout is / nochtans niet tegenstaende wordt-
se eenigsmal warm / door het weccken
dzoogen deesemen nat maecten ende sie-
den / dat zy in het bereyden van de tiere
lijdet / te meer op dat de hoppe ofte 't zaet
dat daer onder is vermengt / de koude
tempert van de gerste / maer dattet Bier
warm is / blijkt by den smaect ende
geur / dat d'een is veel heeter van na-
turen als het ander naer de soorte van graen/
daer van dat gebrouwen is / ofte onder-
dan' v'zangigheyt etc. zijn wercken too-
nen door zijn warmte / want het maect
den mensche d'roncken / principael het gene
dat van tarwe eens deels gebrouwen is
maecthich gedroncken / maect goet bloedt
ende doet wel / niet-te-min alderley hier
van wat graen dat gebrouwen is / dat is
van grover substantie en swaerder om te
verdrouten als den wijn / t'welck niet wel
en is gesoden ofte te vers oft te dicht is /
maect verstopthendte ende swellinge in de
binnenste leden pijn in 't hooft holijche kou-
de pisse etc.

Int datmen sterck hier warme maect/
ende de hoeten daer mede staect van de gene
die moede gegaren zijn / het trecht de moe-
dichent

nigheuyt mitte / ende versterckt de boeten /
 waer toe dattet door de Peerden verordineert
 staet dat suldy in 't 2. deel vinden.

BRANDEWYN.

Den Brandewijn / thoont door zyn stercke
 bytende kracht heet te wesen / door zyn
 opdampen die seer haest ende suptijl naer
 de hersenen oprijsen / de selve verstooren
 nochtans bevindende den selven van kouder
 naturen te wesen / want veel Brandewijn
 te driucken oberbalt het lichaem met groo-
 te koude / soo wanneer dat de suptile chi-
 mische geesten wat verdeelt ofte verflo-
 gen zyn / dan ick en wil op dese aucto-
 riteyt niet vast staet / ick wille maer slechte-
 lijck sommige van zyne krachten beschry-
 ven.

In den eersten / den Brandewijn van gzaen
 wyne appelen ender ofte andersints / is in alle
 wonden seer goet mede gewasschen / want
 hy suubert en droogt de selve / door de ster-
 ke kracht die hy door de distelatie van syn ma-
 terie gekregen heeft.

Den Brandewijn smozgens wat nuch-
 teren gedroncken / daer by wat edelkom-
 pane o te hane-kompane by sommige ge-
 naemt wordt / t'is seer goet tegen de py-
 ne in 't herte / doet de woormen der maeghe
 stillen / is mede seer goet in hierige ty-
 den / als de gabe Godts ofte Peste reg-
 neert / tegen de gnaede luchten ende se-
 mynige dampen / het is mede goet tegen
 de koude pisse ofte gzaebel doet water lossen /
 t' sabonts gedroncken doet de maeghe wel
 koken de spyse wel vertewen / namentlyck
 als

als hy bereydt is als ick hier sal leeren / t'welck
word genaemt water klerette.

Neemt van den stercksten Brandewijn
van wyn / ofte by saute van dien / soo mag-
men nemen van graen een pinte / doet in een
flessche die seer wel toegestopt is / doet
daer by twee oncen sijn gestooren Kan-
neel / een note Muschaat ontrent soo veel
kruydt naegelen / wel gestooten zijnde
daer by doende het derde deel Kooje-water /
ende dzy ofte vier oncen sijn Kanari-suyker /
alles wel onder een gerdert / ende alsoo twee
ofte dzy dagen laten staen disteleren ofte we-
ken.

water
klerette.

Dit water is seer sonderlinge / tegen
alle gebreken van de moeder / jae oock
tegen de bezwijmghend stantuten des her-
ten opstegen van de Galle kortighend op
de hooft druppel pisse / ende veel meer an-
der soo ick t'selue dickmaals beproeft hebbe /
en seer goet den kraem-vrouwen om de moe-
der te suyderen / t'herte te versterken / ende
heeft seer veel krachten / om de nae-wee en te
verdruppen.

Neemt een pinte brandewijn / doet daer
by een ons Galap / een ons Bizonia / een
drachma Saffraan van Noerden / alles
sijn gepulveriseert zijnde / neemt twee
oncen Honich met een uperken regen-
water / gesoden ende geschuimt zijnde /
latet kout worden ende doet het in een flessche
met brandewijn / alle twee ofte dzy da-
gen laten staen / daer van eenen sepel
twee ofte dzy naer de sterckte van den per-
soon gebzoncken / maecht seer wel kam-
ganck het purgeert alle gal-achtige su-
mige en water-achtige schlematycke hu-
men

brande-
wyn om
te purge-
ren.

meuren / het opent de verstoptheydt van de
 seker loofe ende milte / het doet de wonden
 schenden van de maeghe ende darmen /
 en stilt de pijn der selver / t' maecht goe-
 de beroerte des bloeds / sulks dat het een
 goet temperament maecht / t' welcke ick
 seer wel beproeft ende goet bevonden heb-
 be aen diverse personen / die van an-
 der Doctoren verlaeren waren / soo wel
 van quaede maegen lang-duerige koozen
 quaede hoest uit-teiringe en water-sucht /
 t' welck met het drincken van desen Brande-
 wijn in diverse reysen hoer seker / van
 alle de vooznoemde quaelen geneesen zyn ge-
 weest.

En quael verouderet zynde / soo moet-
 men den eersten dag twee dzy lepels in-
 nemen / als men siet dat men niet straf ge-
 noeg en gurgeert / soo salmen binnen een
 ure min ofte meer: noch soo veel innemen
 dat men siet genoeg te wesen / om acht
 oft thien reysen van achter te gaen / om
 dat de maeghe seer wel soude gesuybert
 worden / dan salmen noch eenige dagen
 t' elckens eenen lepel twee ofte dzy inne-
 men om een reyse twee ofte dzy te gaen:
 op dese maniere mogen alle verbijnde
 maegen geneesen worden sonder twijfel /
 men mag dese medicijnen soo wel de jonge
 als oude lieden ingehen / elck naer zyn kracht
 van den ouderdom / t' sabonts naer den eten
 een lepel gedroncken doet de maeghe wel rei-
 ren gecrust slapen ende bebrjdt van quaede
 droomen.

Allen Brandewijn heeft een verzoogen-
 de ende repellerende kracht / daerom dat
 den selven in alle wonden met nutbaerheyt
 mach

mag gebzuyekt worden / soo wel in de sal-
 ben vermengelt / als de wonden / daer me-
 de gewasschen / want hy sijnbert ende doet
 droogen / waar toe den selven tegen de
 Beerden beordineert staet / sal men in 't
 tweede Boeck vinden.

BOONKENS HOLWORTEL.

Boonkens Holwortel / in 't Latijn Radix
 cana, ofte Aristolochia fabaria, wast ontrent
 een spanne ofte vierendeel hoogte / heeft klei-
 ne blaedekens en draegt paersche blomme-
 kens / dat wort hier in de Hoven geplandt /
 de beste komen in de heete landen / men vint
 se by de Kruideniers en Apotekiers te koop.

Boonkens Holwortel is heet en droog /
 blijft twee jaeren goet in zyn kracht / ge-
 stuoten ofte gepulserseert zijnde / een Drach-
 ma met wijn ingenomen / doet wel water
 lossen / verweckt tot sweet doet de vrommen
 maanstanden voortkomen / 't is goet tegen
 het sijn ingenomen als voren / verdryft de
 opstijgen van de moeder opent alle verstopt-
 hejdt van de inwendige deelen / soo wel van
 de loose leber als de milte / dryft 't sijn uit
 den lichaam / soo wel van de menschen als de
 Beerden / daerom soo dat men 't in den Cris-
 tel van Deatesserum gebzuyekt / die tegen
 alle sijn seer groote kracht heeft / alsoo dat
 hier naer sal beschreven worden / de kracht
 ende hoe dat men maken sal / Boonkens hol-
 wortel is mede goet voor de schursthjengat /
 gebreken de siele krampe en jenuwen etc.

BLOET VAN DRAECKEN.

Bloedt van Draeckien / in 't Latijn Sanguis Draconis, is getempert van naturen / men vindet te koop by de Dzoogisten ofte Apotekers / het heeft een seer consoliderende kracht / word veel in den Desenterium ofte dooz-loop inwendig gebuycht / uytwendig tot stulpu-poeder om de wonden te stussen / met witten van den eyne / waer toe dat tot de Peerden gebuycht word / mag men in 't twee boeck binden.

.BOLUS ARMENIA.

Den Bolus van Armenien ofte rooden Kley vint men te koop by de Krupdeniers / zo is kout en verdzogende van naturen / het bloeden restingerende ende inflammatien repellerende / waar toe dat de selve tegen de Peerde verordineert staan / sal men in het 2. boeck binden.

B E E T E.

Die in 't Latijn Beeta in Vlaenderen rooms genaamt word / de Beete is over al by de Warmoes lieden zeer wel bekendt / want het goet Mous kruydt is / t'welch den buyck weerk maackt / de wortels bequamelijck gesneden ende in de osse gesneden / is goet om in 't fondament te steken als een Supostorie om kamer ganck te maacken / men magse snijden om in de neuse gaten te steken / t'welch veel hoichtigheid van de hersenen treckt / soj van
Beete

Beete op 't hoest gestreken / soude de macht hebben / van de wysen te dooden / ik en hebber niet beproeft / waer toe de selve hoorde Peerden verozdineert is / mach men in 't 2. deel vinden.

BIEVOET.

Den Bieboet in 't Latijn Arnesia, ende Mater Herbarum, den Bieboet heeft seer gesneeden blaaderen die boven groen groen zijn / ende onder asherwig / den Bieboet wast overvloedig by de wegen / ende is tweederley root steelde ende wit steelden Bieboet.

Den Bieboet is warm en saamen treckende van nature / Bieboet in wijn gesoden en gedroncken / is goet voor de Vrouwen die swaaren arbeit hebben / het voorzder de vrucht ende doet de Vrouwen maanstouden voort komen / den wortel gedroogt zijnde en gepulseriseert met wijn ingenomen / suybert de moeder ende jaagt af de naer-moeder.

Sap van Bieboet gezoden daar by doende Verckens sineer / en gestooten komijn doperen van eneren alsoo een plaaster daar van gemaakt / die onder den nabel gelent / herdzijft den loer-en die naar het herten komt / waer toe den selven voor de Peerden verozdineert is / mag men opsorcken als vooren.

tegen de
na-ween
der vrou-
wen.

BUSPOEYER.

Het Bus-kruydt is by ieder een in dese Landen seer wel bekent / dat heeft een ver-

doogende ende verteerende kracht / t'welck seer wel te gelooven is / by de Ingredi-
enten ofte simplicien daar van dat gemaakt
word / het word ordinaris gemaakt van
dzy dingen te weten van Salpeter / Sol-
fer ende Kolen van Willigen-houdt /
t'welck alles een verdoogende ende ver-
teerende kracht heeft / somtyds doense daer
wat Aqua vita levende water / en Camphor
by.

Het Bus-kruydt is seer goet om wonden
te heelen / soo wel oude als nieuwe / t'is goet
in Salven gedaen tegen alle verouderde ul-
ceratien / Hanker en Fistels / die het quaet-
aerdig boetsel doet verteeren / ende het over-
tollig vleesch weg neemt.

De Kuyters nemen 't in booz de koozsen met
Wittenwijn / een Drachma t'is mede goet te-
gen de quade bozst ingenomen als horen /
ende ick hebbet seer veel weten aen de Peer-
den ingegeven tegen den worm / ende ander
quaalen / maar ick en hebbet niet veel ge-
bruyck / waar toe dat in het tweede Boeck
verordineert staet mag men vinden.

B L O E T.

Het Bloedt in 't Latijn Sanguis is heet en-
de buchtig van naturen / de lichamen zyn
geschapen van vier humeuren / te weten
omt 't bloet. Colora melancholio ende Phech-
ma, dat is alle geleerde genoeg bekent /
onder de vier is het bloedt een van de beste /
eens-deels om dattet is een materie van
de levende geesten / daar in dat het leven
alle het wassen ende toenemen gelegen
is / ofte om dattet te gelycken is by
het

het beginsel des levens / ende van natu-
ren warm ende vochtig is / ofte om dat
tet meer kracht heeft van boeden ende on-
derhouden / dan eenige bande ander humeu-
ren.

In somma / het is alsulcken schacht der
naturen / dat als t' selve den mensch ofte
ander bloedt-rijke creaturen benomen wordt /
dat de doodt daer naer volgen moet / van de
Colora melancholia en Plechma, sal hier naer
beschreuen worden.

Daerom wordt dit heet ende vochtig
bloedt alle lebende creaturen / niet alleen
te een voetsel van alle leden des lichaems
gegeven / maer oock om het selve by zyn-
ne natuurlijke warmte te behouden ende
niet anders / om tot een exempel daer af
te spreken / dan als goet hout / dat men
aen vier legt / om daer mede een gan-
sche kamer te verwarmen / oock van ge-
lijcken / als het vier gescreucht / ende zyn
branden kan benomen worden / als men
t' selve niet al te veel hout overlaedet ver-
stopt / ofte dat het hout te vochtig is /
oock als men hem het hout ontrectt ofte
te weynig aen legt / alsoo ist oock met
de herten / dat als het bloedt te overvloes-
dig ofte al te weynig is / desgestijcus
alser te veel ende onnatige hitte / ofte als
die te slap is / als van het herte dusda-
nige gebreken gewaer wordt / soo arn-
stonds alle d' ander leden des lichaems daer
mede deelachtig gemaect worden / ende
daer door alsulcke accidenten veroorzaken als
dat het boden dominerende humeur de
schult heeft.

Wengande zyne nature ende eigenschap /

soo en ist niet een kleyn wonder werck der naturen / dattet by hem selven geen gevoelen hebbende / nochtans een oorzake der selver / ende des lebens is / men bevindet by de daegelijclicke experientie / dat als eenige creature te veel bloeds ontsloopt / dat daer uyt onmagten komen / jae het leven met den bloede uyt loopt.

Onder alle lebendige dieren / soo is het **Menschens** bloed het alder-substielste / gelijk oock het **Edels** bloed het alder-groffste is / alsoo lange aist in 't lichaam is / soo behoudet bloed zijn bochtige natuer / maer soo haest aist daer uyt is / soo stolcket / doch het eene altyds wat meer als het ander / het bloedt van eenen stier word soo hard / t'selwe warm gedroncken wesende / een doodelijck senijn is.

Het bloedt van de **Peerden** af-getrocken / ende met de haer seimeien ofte in dranchen ingegeven / t' is seer goet om het bloedt te reinigen / ende dat als dooz de konst der **Chint** obergehaelt wordt / ofte als eenen **brandewijn** / die noch eens hetrocken ofte gedisteleert wordt / alsoo ick in mijnen sekreten boeck van het kureren / van het quaede **Snot** klaerder sal bewijzen / maer toe nu het bloedt verordineert staet / mach men vinden in het 2. boeck als vozen.

COMYN.

In 't Latijn Cuminum, dit is een lankwozig graeuw sadeken / men vindet te koope by de **kruideniers** / het word veel in **Kasen** gebzongen.

Komijn is heet en droog tot in den **derden**

Offen
bloedt is
groot fe-
syn.

den graed / ende mach bys jaer dueren in zijn
 kracht / Romijn genuttigt scheid de win-
 den der maeghe en darmen / stild de pijnē inden
 kuyck doet water lossen / seer sijn poeyer van
 Romijn op gloeyende stalen gelozpen / ende
 den roock in de hrouwelijcheyd ontfangen /
 suybert de moyer en bereyd die om te ontfan-
 gen / den roock in 't aansicht ontfangen /
 maect het aensicht bleeck ende doot herwig /
 waer mede hun seer wel kunnen behelpen
 sommige lieden / die den hypocrit maken / en-
 de vooz heylige personen willen geacht zijn /
 men wag daer seer weynig seffens inge-
 ven / want t' is seer heet en scharp / waar toe
 t' selve vooz de Peerden berordineert staet /
 mach men opsoecken als boren.

vrouwen
 te doen
 ontfange

CALLISSIE-HOUT.

Soet hout ofte Callissie is warm / ende
 droog / word hier van de heete landen ge-
 bracht / men vindet by alle Kruydeniers te
 koop.

Callissie-hout is goet genuttigt vooz een
 quade bozt / diese opent ende doet wel sluy-
 men lossen suybert het bloed / ende is goet in
 alle drancken gebuyckit / want het versoet
 ende hersteld alle inwendige leden / soo dat
 sonder perijckel met groote nutbaarcheyd in
 alle siekten mag gebuyckit worden / men
 stoetet in poeyer / t'welck seer bickmaels vooz
 de Peerden berordineert is / alsoo dat men in
 t' tweede deel sien mag.

Campher

CAMPHER.

In 't Latijn Canphora, die wordt uit byende landen her-waerts over gebracht / men vindtse by de Apotekers te koop.

Den Kamppher is kout ende droog / ende heeft een discutierende ende verrijpende kracht / wordt veel i salven gedaan die verhoefende zijn / waer toe de selve voor de Peerden verordneert staan / mach men opsoecken als voren.

COPEROOT.

In 't Latijn Vitriolum die wordt hier van Cyprus Koemen Hongarpen en Engelandt gebracht / waer van den witten den besten is.

Koperoot / is heet en droog tot in den vierden graet / hy is koroderende afzingerende en verdroogende / waer toe dat den selven voor de Peerden verordneert staet mach men opsoecken als voren.

CEMPSAET.

Kemsaet is heet en drooge tot in den berden graet / men vindt in de Kruydeniers winkels te koop / t'is goet voor de vogelen / Kempsaet is goet om de Peerden in de haer te eeten te geven / van de gene die het strangulien hebben / ofte die verkout zijn van ofte hier oncen Kempsaet twee oncen Zee-hirs saamen sijn gestooten / twee oncen Criakel van Deatesserum met witten wijn t' saamen warme in twee reizen

reysen ingegeven / het is seer goet een Of-
sen ofte kroeyen ingegeven / tegen het bloedt
pissen / alser geenen anderen middel aen te
doen en is / want ick hebber mede genesen /
die soo slant waren datse niet meer op staen
en handen.

bloet pis-
sen vande
Koeyen.

CARVY.

Karby is wel bekent / by de gene die
hazandewijn disteleeren / men vintse te koop
by de kruideniers / Karby is heet ende
drooge tot in den derden graat / t'is goet
gezoncken tegen de kolycke het schendt
de winde in de maege ende darmen / het
doet wel water lossen / daerom ist goet ge-
besigt in vele stekten / want het doet de ma-
ge wel vertekten / waer toe dat vooz de
Peerden verozdineert staet / mach men op-
soecken als vozen.

CANNEEL.

In 't Latijn Cinamonum, die is by jedet
een seer wel bekent / ende is in alle kruiden-
niers winkels te koop / zy blijft lange goet
in haer kracht.

Kanneel is heet in den derden graat /
en droog in den tweeden graet / zy is een
uynemende schozse / die 't herte ende de
maege seer versterckt / zy bequeect de
lehende geesten / en maect goet bloedt
in den mensche / item Kanneel geluyckel
beneemt de staternen des hoofts / ende is
sonderlinge goet den water-suchtigen
dichmaels met wijn / ofte in wijse inge-
nomen / Kanneel gegeten maect klaer
gesicht

gesicht ende met witten wijjn ingenomen
doet de vrouwen stonden ofte verhouden
bloet hoortz kimen / ende suybert de moe-
der / om insonderhēd te suzeken t'is een seer
goet ende gesonde schorffe / de welcke men
mag stooten ende pulserijeren / waar toe de
selve tot de Peerden verordineert staet / mag
men opsoecken als varen.

CARDOBENEDICTUS.

Dat is een gebenedijdt krunft / t'is als
eenen distel die heeft lange haar-achtige
blaederen / rontom diep gesneden / de stelen
zijn rouw ende haar-achtig / t'saat is lancck
ende wast in bollenens / dat wort in de ho-
ben gesaeyt.

Kardobenedictus / is warm ende droog
van nature / het krunft gedroogt gepul-
verizeert ende in hier gesoden warm gedron-
ken / doet wel sweeten is goet vooz de pesti-
lentieale ende ander hoortzen / een vierendeel
loots van het saet gepulverizeert / ende met
wijn gedroncken twee uren aleet de hoortzen
sankomen / t'zelve twee ofte drymaal onder-
houden op den selven tijt / dat de hoortzen ge-
wend zijn te kimen / sullen de selve daer mede
genesen worden / men mach wel het groen
krunft steden / ofte het uyt-geperst sap met
wijn gedroncken / t'is mede seer goet teget
het fleuris ende suybert het bloed / doobet de
wozmen verdrijft winden waarom de selve
goet is in de kolijcke ende suyck-pijn ingena-
men / waar toe de selve tot de Peerden ver-
ordineert staan / sal men in het tweede boeck
binden.

CATTEKRUYT.

In 't Latijn Nepta, waſt in de hoben heeft
lanck-achtige ſagte ende wicachtige ge-
kerſde blaaderen / de blommen waſſen met
kroonkens.

Nepte iſt warm en droog in den tweeften
graat / dit kreydt in wey gezoden ende ge-
dronken / verdyſt Schurſtſheyd / Melaaſ-
ſheyd / ende doodt de woſmen / ende doet
ſweeten / het verdyſt 't ſenijn van het herte /
ſcheyd geronnen bloed / van de gene die hun
van binnen ſeer gedaan hebben / ende ver-
weckt tot ſweeren / 't iſt goet in koecken ge-
dacken voor de Vrouwen / tegen het opſtij-
gen van de moeder / ende ander quaelen /
waer toe 't ſelve voor de Peerden berodmeert
ſtaet ſal men in 't weede deel vinden.

CORIANDER.

In 't Latijn Coriandrium, iſt een wel rie-
kende ront ſadeken / het word op de Ak-
kers gezaant / ende word veel in 't bier
ende handetwijn gebeygt / Coriander
iſt warm ende droog / 't ſelve te veel onbe-
rent ingenomen / iſt een doodelijck ſenijn /
ſoo wel den beſten als den menſche / daer-
om ſal men de ſelve op deſe maniere be-
reyden / men ſal in den Wijn laeten wey-
ken 24. uren ende wederom laeten droo-
gen alſoo wortt zyn ſenijn benomen /
ende iſt goet gepulſerſeert in de medecyne
gebeygt / want het verdyſt winden /
't iſt goet genuttigt voor draningen in 't
hoof / ende voor de vallende ſiekten /
bereyde

heroyde Kroziander in suycker gefaalkken ende
geueten / sterckt de waage verteert sluymen
der Woest / ende maecht eenen weckende
Wem / maer toe het selve tot de Peerden ver-
ordineert staat sal men op soecken als vo-
ren.

C A T T E V E T.

In 't Latijn Ackx Felis, is verzoogen-
he ende pijn stillende van naturen / het
is goet om te bestrijcken op alderley ge-
swellen / dieze doet verteiren en verzoogen
/ r' selve in salben gebruyckt is zeer
goet in alle wonden om te doen heelen /
het is mede seer goet om te bestrijcken de ge-
schurfscheyt van de jonge kinderen / oste
ander lieden / die daar van gebreec hebben
namentlijk / als de selve met salbe vermeng-
gelt oste bereyt is / alzo dat ick hier naar
bewijfen sal.

C L I S S E.

De Kliffen zijn tweederley / de groote
Kliffen heet men in 't Latijn Lapa Major, en
de kleyne heet men Lapa Minor, de Kliffen
zijn gewoeg bekent / sy wassen ober al by de
wegen.

De Kliffen hebben een verzoogende
en verteerende nature / den wortel ge-
bruugt ende gepulveriseert / een bieren-
beel laots met witten Wijn ingenomen /
doen water maechen / is seer goet door de
gene die etter en bloedt spoutwen / de grove
blaaderen van de Kliffen gestooten / ende
met wit van den eyz vermengelt / is goet
op

Lofis van
de Kliffen.

op de verbrantheit geleidt / diese doet ge-
 nesen en verzoogen / de blaaders met
 sout gestooten / ende op de keten van
 dulle honden en op senynige sieken ge-
 leidt / sal het senijn uit trecken / soo ver-
 te als dat aenstonds daer op geleit wordt /
 ende alsoo sonder twijffel genesen / 't is
 oock op wonden ofte verouderde ulceracien
 seer goet geleit / diese geneest ende
 opzooft / den wortel ofte het zaat van de
 kleyne klissen gestooten zijnde / is seer
 goet geleidt op Gestaelen klieren ende
 kropsen / die quaelijck vergaan ende ge-
 nesen willen / 't zaat is goet ingegeven
 voor den hoest der Peerden als vooren geseyt
 is.

KOEYENSTRONT.

Den Koeyen stront / met Azijn onder
 een geroert ende warm gemaakt zijnde /
 is goet geleit op apostumen bloet-
 sweeten ende alle geswellen / diese doet
 rijpen ende doozzeken / is mede seer goet
 tegen 't Siatica om de pijn te stillen /
 ende te versoeten als men met Azijn en
 olie van Hoosen op koekt ende wat puluer
 van gestooten Camille / ende alsem inge-
 daen / ende op de pijn van 't Siatica geleit
 sal de pijn aenstonds weg nemen ofte ver-
 minde en.

Verseken Koeyen strandt op de waeten van
 de Peerden gebonden / trecht den brandt
 uit / oft de vermoeytheit die han veel
 gaens ofte anderints verhidt zijn / als
 men wat Azijn daer by doet / het is die
 te beter / ende weert allen brandt uit de

voeten / soo van de verbluentheydt ofte ster-
ken van naegels ende ander / het water
van Kioeyen stont gedistileert is goet om al-
le wonden te wasschen / ende hancier-achtig-
gestooringen diese repelleert ende suybert
de selve warm op de beten ofte stelen van dien
vliegen ofte spione-koppen geleyt / neemt
de ynae weg / ende is goet voor Catasta-
men in alle wonden om den brandt weg te ne-
men.

DUYVENDREK.

Duyven stont is heet en droog / sijn
gepoedert met saet van waeter-kers in
mostaert gerodert / ende op de yne van
het Siarica ofte Flererun geleyt / helpt seer
ende treckt naer hem alle vorctigheydt / uut
de Sculwen ofte Senuwachtige partijen /
in mede seer goet in pap met Azyn Consaet-
weel wat Consaet Olie tsaemen / als een pap
op koude gestwellen doctse verteiren / ofte
rup worden / waer toe den selven voor die
Peerden berodineert is / sal men in 't tweede
Boeck vinden.

DEALTHEA.

De salte van Althea, dat is van wittern
hemst ofte witte malue wortel / dat sijn som-
mige selweel kuydt genaemt is / die wortel
op veel diverse manieren gemaect / ick
wil hier maer een beschrijven / de geene die
ick seer goet behandlen hebbe / ende lichtelyck
te maken is.

Neemt hemst wortel acht oncen / ende
soo veel Wael wortel Concolyde Major,
ofte

ofte snieck wortel gemaamt / acht oncen
 ende soo dat men van den eenen wortel
 niet en hadde / soo sal men van den an-
 deren 16. oncen nemen / den selven ge-
 reynigt zijnde van de aerde ofte duyghheyt
 alles met Azijn seer minne gesaden
 ende door een sif gedreven zijnde / soo
 neemt acht oncen Olie van d'Olijven/
 ende soo veel Olie van Tijnsaat / een vie-
 rendeel Verckens snieck / tsaemen wat ge-
 kochit zijnde / soo doet daer by dyn oncen
 Serpentijn / was ende Spiegelhars soo
 veel alst van nooden sal wesen / tot een
 werckte salve / noch een weinig gesaden
 zijnde tot dat het was ende Spiegelhars alles
 gesmolten is / soo neemt de panne van den
 viere / ende doet in eenen steenen pot toege-
 deekt zijnde.

Dese salve is goet tot alle gestwellen /
 inkruininge der Senuboen / sy doet de
 snumen ryssen op de borst gestreken ber-
 sacht den hoest en alle strecken der zij-
 den / ende is tot alle gestwellen goet op
 wat plaetse des Lichaams / ofte van wat
 oorzoonck dat de selve gekomen zijn /
 mag men met groot voordeel gebruy-
 ken / waer toe de selve tot de Peerden veroz-
 dineert is mag men in 't tweede Baeck vuy-
 den.

Salve de
 Althia tot
 alle ge-
 swellen.

E Y E R E N.

Eeren geheel ende vers zijnde / is
 een rechte wyse voor siecke lieden / niet te
 min de gesunde begeerense poekt wel /
 sy zijn goet voor lieden die in teiringe
 seken / ende quaede borst hebben / sy doen de

Kugmen lossen en maacken vers bloedt / bysonder als men eenen goeden teug wijn daer op dzinckt / want men segt / op een ey een bronck schaet den Werster een pont / maar sser wijn soo ist medeygn.

Het wit van den eye met olie van d'olyben / ofte dat beter is olie van Roosen geklopt zynde / als een sal met loecht ofte lynthwaart op de verbrantheyde geleyt geneest de selve / alsoo ick bezoeft hebbe.

D'eyer schaale tot affschen gelizand / ende met wijn ingenomen / steyt het vloedt spouwen / ende dient om de tanden schoon en wit te maechen / ende het tant-blees te vestigen ende te herstercken.

D'eyer schaale daer jonge mekens wit gebroedt zyn / seer sijn gestopten ende gebreken met witten wijn ingenomen / is goede tegen den steen ofte grabeel soo wel van de blaase als in de nieren.

Een ey gestort op eenig hant belet dat van den niere niet en verbrand.

Het wit van den eye / met roeyer van hie-roock mastijck ende galnoten geklopt / ende op het hoozhaast geleyt steyt het bloeden der neusen.

ELEBORY NIGRY.

Dat is witten Dies-woortel / die Ellebris ofte Alleberus genaamt wordt / wast langs de kanten op ongebaanden grond / die men by alle Apotekers te koop vind / hy is seer sterck tot het niesen / suwert de hersenen ende is seer behement in het purgeren / soo dat men den selven met groote hooz-sichtigheydt moet gebruiken / want te veel

tegen den
steen en
grabeel.

veel aen de bresten ofte menschen ingegeven /
is doodelijck sijn.

EUFORBIVM.

Den Euforbium is een bremde gomme /
oste opgedroogt sap / dat van het kruyt
Euforbium uitgeperst wordt / t'welck hier
uit de Indische landen gebracht wordt / en-
de is by de Droogisten ende Apothekers te koop-
pe.

Den Euforbium is heet ende droog tot
in den vierden graat / zy heeft een afbey-
tende ende suyberende kracht / onder alle
simplicien het krachtigste / ende seer hit-
sig om te purgeren / is seer scherp byten-
de op de tange / het bzant in de neus-
gaaten en maectt wien / ende het ver-
stopt den adem als oft men stikken soude /
wanneer het stof maer in den neuse ontfan-
gen wordt / daerom sal men wel acht
nemen hoe dat men t'gebruicken sal / want
te veel is een doodelijck sijn / in swaa-
re siekten van watersucht oste Plethora /
daer geener anderen raet vooz en is / soo
grest men van hier tot twaelf aekens maer
niet hooger in / maer is seer verment in
zijn weydinge / t'elue gepulserneert
ende met olie van Lautwerier vermeng-
gelt / is seer goet tot sechurshent ende
met azijn beweectt geneest alle scheleringe
vander aensicht / ende ander deelen des sic-
haens.

dok.

ELLEBORYNIGY.

Dat is swarten nies-wortel / by de la-
tijns

gnisten Veratrum nygrum, dat by de boeren hzant-kruidt ofte vier-kruidt genaemt wordt / dit wordt ocker al by de boeren in de hoven geplant / ende gebruikt om aen de Peerden en Vorgen in te geben / t' welck nochtans seer scherpuleus ende pernekuleus is / want soo datmen aeude menschen ofte beesten te veel ingeest / soo doodet de selve als ren groot semm / nochtans magt wel met voorzichtigheyt gebruikt worden / want alle hejde zynse inder mederijne der menschen verhaden / hoven dat nochtans de oude meesters veel bysonder krachten toe schryben / t' selve is goet om een wortelken in de verouderde ulceratien ofte fistels te steken / diese een verhzande hoeste doet nyrballen op datse te beter genesen mogen worden / waer toe de selve vooz de Peerden verozdineert staen mach men in het 2. boeck vinden.

FUMINARIA oft FUMUS TERRÆ.

Dat is dunbe-kerbel ofte grijsceum / dat in Vlaenderen gryszie genaemt wordt / het waest onder het koren ofte onder lente vzugten ende in de hoven vooz onkruidt / dit kruid heeft vierkantige steelkens met kleine gekerfde blaerberkens / ende heeft purper brunn blomkens / wasserde d'een hoven d'ander aen den steel.

Duydekerbel / is warm ende droog tot in den tweeden graet / t' selve in woey gesaden ende gedroncken supbert het bloedt seer / maecht openinge ende supbert de milte / van het Melancholia, t' is goet tegen de watersuchtigheyt lazarije pocken / ende tegen
de

de berbe baegsche kooztsen / t' selve met
heuninck van roosen ingenomen / is goet
door een quaede Bozst / doet sluymen rij-
sen / ende opent alle verstoptheydt / soo wel
van de Loose Leber ende milte / maectt goet
bloedt / waer toe de selve tegen de Perden
berozdineert staet / mach men binden als vo-
ren.

G E N T I A N A.

De Gentiana waest op hoogen ende onge-
houwen gront / die wel ter Sonnen staet /
men bint den gedroogden wortel ober al by
de Apotekers te koop.

Dit kruzdt ofte wortel berweckt door zijn
groote bitterheydt te maenstonden van de
bzouten / ende doet water maecten als
men t'selve met wijn in neemt / het gebi-
stteert water sonderlinge van den wortel
door eenen glaesen helm in siedende wa-
ter geneest seer wonderlijck de kooztsen die
van verstoptheydt komen van eenige pinci-
paelen parryen / jaer dat meer is het doodet de
wormen / ende suybert alle de blecken han-
den aensicht / als is daer mede dicliamaels ge-
wassen zijn.

Desen wortel gepulveriseert met wijn
ingenomen is een sonderlinge remedie
tegen de Peste niet alleen der menschen /
maer ook alle Beesten hi is een oprecht-
te remedie tegen alle fenijn / ende een
behaerensse tegen alle rottinge van hu-
meuren / daerom dat ook de switserz van
desen wortel doen soo wel onder hun ey-
gen spijse als onder de vageragie van de
beesten / om dat zu in goede gesontheit
souden

ouden blijven.

GALIGAEN.

Galanga is eenen seer tapen rooden wortel / die men by de Apotekers ende Droogisten te koop vindt.

Galigaen is warm en droog van naturen tot in den derden graet / Galigaen in wijn geleet ende daer af gebzoncken / is goet hoor een quade maeghe / verdrijft winden ende sterckt het geheel lichaem / ende maecht goet bloet / daer aen geroken sterckt het breyn van de hersenen ende scherpt de senuwen / den wortel in den mont genomen ende gesmaulot / verheugt den mensche ende maecht hem vrolyck van gemoet / waer toe den selven tot de Peerden verordneert is / mach men als voren opsoecken.

GYNGEMBER.

Den Gember is by alle man seer wel bekent / die wordt hier van de heete Indische landen gebracht / die men by de Kruideniers te koop vindt.

Gember is heet tot in den derde en bogtig tot in den eersten graet / den besten is die van binnen wit is / en sterck bytende op de tonge als peper / alffe in spijs oft andersins gebruycht wordt / soo verdrijft zy winden / zy verbetert de spijs ende reynigt de vuyligheid der maeghe / scherpt het gesigte ende verweckt tot huylapen / herwarmt de verkoude maeghe doet sweeten / als hy met wijn ingenomen wordt / soo opeut de loose ledet ende miste / het
verteert

verteert de sluymen ende alle bochtigheden
 waar mede de nature bersterckt word / waar
 toe de selve hoor de Heerden verzoemert
 staet sal men als boozen binden in het tweede
 deel.

GEBRANT LOOT.

Het Loot gebzand / dat is verkoelen-
 de van natuer / ende seer verdroogende / daar-
 om ist seer dienstelyk in Salven gebaan /
 diese de wonden doet verkoelen ende ver-
 droogen / ofte in droogende waters ge-
 baan / om alle wonden te verkoelen ende
 te verdroogen / diese lichtelijck met een
 aenkiebende robe doet verdrooge ende
 genesen / t'welck word aldus gebzand /
 neemt soo veel Loot aist u belieft / doet
 in eenen pot stopen ende doet den pot seer
 wel toe / op datter geen damp daer vlie-
 gen en kan / set den selven in eenen pot-
 bakkers oven / tot dat 't loot ganz in af-
 schen gebzand ofte gedroogt is / soo
 neemt den pot daar uit en laat hem kout
 worden / dan ist loot in een swarte aschen
 verdroogt / die men sijn sal stooten ofte
 bryuen / om in Salven ofte droog-water te
 gebryucken / alzoa in 't tweede boeck ver-
 klaart is.

loot te
 branden.

G R A S.

Dat gemeene Hof-gras / dat op betten
 grond waest / t'selue met eenen hamer ofte
 stamper van een gekloyt / is seer konja-
 liserende ende pijnstillende / om in won-
 den te gebryucken / ofte op heete ge-
 swellen geleyt / verkoelt de selve ende doet
 droog

dooz-liziken / ende seer haest genesen.

GEBRANDE BEENDEREN.

De Beenderen / moeten gebzandt worden tot dat zy wit zijn / in sijn poeder gestooten / d'asschen heeft een seer verdoogende / ende genesende kracht om in alle wonden te gebzupcken / soo wel in Salben vermengelt / als in de wonden gestroyt / want het verteert het aquaedt-aerbijg vleesch / ende doet waertig opdoogen / soo dat in alle versche ende oude wonden / met hoordeel mag gebzupckt worden.

GEBRANDE SCHOENLAPPEN.

De asschen van gebzande Schoen-lappen / is mede seer verdoogende / om in wonden te gebzupcken / soo wel in salben als droog in de wonden gestroyt / want zy is seer verdoogende / ende het overtollig vleesch wegnemende / dat de poepet met azijn ofte ander bochten vermengelt / is seer goet om in alle wonden te gebzupcken / want de selve daer dooz verdoogen ende genesen worden.

GEBRANDE OESTERSHELLEN.

De asschen van de verdoogende Oesterschellen / is als vooren seer goet / verdoogende van naturen / soo dat de selve met groote nutbaarchend / mach in alle wonden gebzupckt worden / om de selve te doogen ende te inharnezen.

HONINK.

DEn Honink is warm ende droog van naturen / heel honink gebruycht is tot veel dingen noodsaeckeluck / hy verlangt het leven van de lieden die hout zijn van komplectie / dat sulckis waer is blijckit by de Wien dien soo kleine kranche teere dieckens zijn / nochtans leven zy negen oft thien jaaren tyds / als zy wel geregeert worden / om dat zy honinck eten / de nature van den honinck / is sulckis dat hy alle dingen behoet sonder rotten ofte bederven / daerom is dat men gorzel medicijnen daer af maectit / om in de kele ende verseringe des monts te gebruyken / den honink is goet om in alle zanden te gebruyken / in alle soorten van wonden / want het droogt gemest ende berzoet alle wonden / daerom wordt den selven gebruykt tot Konserben / Syroen / ende ander die het lichaem van binnen konsolideren / de inwendige partijen bersoeten / witten meyden honink ende gijaber met bier gesoden / ende gedronken is goet voer den hoest ende quaede droijt / doet veel sluyamen lossen / ende maectit openinge / het is mede goedt voer den steen en graveel / doet wel water lossen / Honink met water gesoden / is goede mede / die seer gesont is om te drincken / voer oude en koude menschen / waer toe den selven voer de Peerden berordineert staet sal men als voren in 't tweede boeck vinden.

honink
bewaert
alles van
rotten.

HINNEN-STRONT.

om 'r hair
te doen
wassen.

Den Hinnen-stront gebzoogt ende gepulseriseert / met honink en Lijnsaet-olte vermengelt / is seer goet om het hayz weder te doen wassen / op eenige partypen daer dat uytgeballen is / als men daer mede bestrijcht ofte op legt / daer was eenen sekeren Medecijn die alle verouderde Koninghe genaet / met in te geben van dit pulser Hypocras gemaect met honinck ende wyja / t'jelve met honinck en azijn vermengelt / is seer goet ingenomen / booz de gene die deur kampspernailen te eten / in perijckel zijn van te versticken / want het doertse een waterrechtige seynlige vochtigheyt igt spouwen / met olte van Roosen vermengelt / is goet op de verbyzantheydt gelend diese geneerst / waer toe dat den selven booz de Peerden verozdmeert staet mach men binden als hozen.

HAESEL-WORTEL.

Ante Latijn Radices Asary, dit kruid heeft swarte groene ronde blaaderen / de wortelen zijn dunne en lancck / liefslyck van reuck blytende op de tonge / en zy wortelen hier in de hopen geplant / ende zijn by alle Apotekers en Droogisten te koop.

dosis.

Haesel-wortel is warm ende drooge van naturen in den verden graat / den selven gepoedert ende een Drachma met witten wijn ingenomen doet wel water lossen / ende maect kamer-ganck / doet haercken
oste

ofte overgeven daarom is goet door de kooz-
sen / soo wel de dagelijcsche als derden-
daegsche / diese door het vzaecken doet ge-
nezen / is seer goet gebuyekt door de water-
suchtige / doet de vzuulven maenstonden door
den dag komen / is goet door den hoes en
de dreupelijcke / waer toe den selven door de
Peerden verozdineert staat mach men in 't
hoeck binden.

H I S O P,

Ant Latijn Hyfopus, heeft vierkantige
houtachtige steelen met smalle blaaderkens/
die scherp van smaackte zyn / ende wordt hier
te lande in de hoben geplant.

De Hisop is heet en droog tot in den
tweeden graedt / dit kruidt geklopt ende
gesoden met soete-melck / ende door eenen
doeck gebonghen ende noch eens op-
gelwaelt met honinck ende soet-hout / t'sel-
be warm gedroncken / doet groote baete
den genen die de longer-sucht hebben /
dat ruymt de hoest doet slijmen lossen /
ende maackt eenen langen adem / den selven
met sout kamijn en honinck gestooren / ge-
neest de steken van senninge dieren / maex
met olie van Olyben gestooren ende daar
mede bestreken / souden de kragt hebben van
de luyzen te dooden / alsoo in beschreven
wilde.

tegen Ion-
gerugt.

H O N D E V E T.

Ant Latijn Acks Canis, is seer goet ont
in salsen en olien te vermengelen / ont
soo wel de veruzongen senuwen als in flas-
matien

matien kan wonden te gebzuucken / want het versoet seer / ende is mede goet om de gekloben handen vrouwen borsten en fundamenten te bestrijcken / sullen seer haest daar mede genesen worden / want het laerseert alle gezwellen koude ofte heete door zijn vette sijn / dat seer versagten-
de is.

HONDEN-STRONT.

Den witten gedroogden Honden-strondt / die in de Apotekers genaemt wordt Album gracum, ofte witte Klamey / dat is van de honden die in dzy dagen niet anders en heeft gegeten als heenderen / den selven in eenen oven gedroogt ende gestooten zijnde / dient tot allerley bloeyinge ende Desenterium ofte door-loop / ja den Kabar-
be veel te hoben gaende: sekeren Medechijn verhaelt dat hy daer wel hondert op een jaer / van den rooden Loop mede genesen heeft / met den gepurificeerden gedroogden witten Honden-strondt / gebzuucken in melck daer eenige gloeyende heyen in geklust waeren / het is mede een wonderlijck dissilteyt in alle oude quaedt-aerdige ulceratien / Item tot de pijn der Spene met olie van Hoosen vermengelt.

J A L A P.

Jalap ofte purgeert wortel / die kindt-
men by de Apotekers ende Droogisten te koop / die wordt hier uit Indien getracht / ende is goeden koop / om bys scheitlingen
het

het pont ongestooten / hy purgeert seer sterck op het Phlechma, het gemeyne gewicht is een Drachma, ofte jet minder naar de kracht vanden patient / dat is in suptantie ofte om soo te seggen in poeder / met eenig nat ingenomen / maar by infusie dat is by werckinge ofte gesoeden te worden / soo moet men wel twee ofte dzy Drachma in geben / want alle Medicamenten worden dooz de infusie seer gekranckte / daarom dat men soo veel te meer moet in-nemen / ofte anders en sal het niet wercken / want dooz het sieden ofte weecken soo word meer als d' helst vande kracht verbolgen / van alle Medicijnen alsoo ick sekerlyck hebonden hebbe / daerom en stede ick selven eenige drancken / oft ten waer dat de kruiden niet gedroogt en mochten worden / soo dat de selbe tot poepet niet en mogen gestooten zijn / anders soo neme ick beter de poeder / om datse alsoo de meeste kracht hebben / dit is een seker Medicyne / om sonder twijfel kamerganck te maaken / ende en is niet quaadt nochte onstetlyck van smaak / ende purgeert seer subtyl alle Phlechmatycke ende waterachtige humeuren / waarom niet seer het lichaem en altereert / ende debelireert / waar toe dat de selbe dooz de Beerden verordineert staat zal men in het 2. boeck vinden.

dosis jalap
major.

IRIAS ofte BLAU-LELIEN.

Irias heeft groene lange blaederen / geslyck als het liz dat in 't water wast / de blamine is meestendeel purper blauw / ende

woz^o

worden hier te lande in de hoven geplant.

Den wortel van Irias is warm ende droog / is resolucende mundificerende ende mactterende / werd veel in de pulbers gebruikt / alwaerder ontblootinge des beens is / desen wortel in wijn gesoden ende gedronken / is goet voor de pijn in den buijt / en voor de gene die eenig lijd verkrampen hebben / ofte verhoort zijn / is mede goet voor water-suchtigheyt ende voor des steen / desen wortel gepulberiseert ende met honink gemengelt / is goet ingenomen voor krot-bozigheyt / den selven wortel gepoedert ende in de Neuse-gasten op gezocht / doet niesē ende subvert de hersenen / het is mede een heel droog poeder / om in eenig bocht mede de wonden te wassen / ende te droogen / waer toe den selven voor de Perden heradincert staet mach men in 't tweede boeck sien.

L O O K.

Took is heet tot in den troiden / ende droog tot in den eersten graedt / dat word oer al in de hoven geplant / als hy alle man seet wel bekent : Took nugter gegeten is den Criakel van sommige Waeren / is goede in tijdt van peste / ende ander sorgelijke siekten / jaē tegen alle soorten van senijn / doodt de wormen van de jonge kinderen niet soete-melk gesoden / ende de kinderen in geven te drincken : Took niet sout gestooten ende by soome van een plaaster / op de beten van eenen diallen houdt ofte beten en steken van senijnige dieren

tieren gelept geneest de selve / Toek
gegeten doet wel water lossen / is goet te-
gen grabeel en dzeupel-pisse / op de plant of-
te hal bande vseren gelept doet de sluymen
lossen / is mede goet den Peerden ingegeven
hoor de luyk-pijn / want het doet de winden
schenden / en verwarmt de maeghe ende
darinen / waer toe de selve hoortz tot de Peer-
den herordneert staet / machmen in 't tweede
boek vinden.

LAPIS CALMINARIS.

Den Rahunnsteen / vintmen by alle
Droogisten ende Apotekers te koop / t' is
eenen steen als aerbe die een seer verdoo-
gende kracht heeft / om in alle Saken
gepoert zande te gelycken / om soo
wel de oude als nieuwe wonden te gene-
sen / ende watelijc te doen opzooogen /
ende hoortz om in soome van water met
zijn geluofte te worden / ende de wonden
daer mede te wasschen / diese doet verdoo-
gen / alsof datmen in desen boek vinden
mach.

MOCHOACANA.

Den Mochoakan ofte witten purgeer-
wortel is eenen zeynden wortel / die onlang
uyt Indien in dese landen is gelycht / en-
de is den Baionia ofte wilden wijngaert ge-
lykende / dan hy is veel titter ende sonder
smaek / ten waer als van meel / den wit-
sten is den besten diemen inde Apoteken te
koop vint.

Desen wortel is mazm ende dyong tot
indens

dosis van
de mo-
choaen.

in den derden graet / gepulseriseert ende met
lijjn ofte vier een Drachma ofte vierendeel
loots ruym ingegeven is een seer goede
purgatie / want zy opent de verstoptheden
van de inwendige leden / principaelyk als
zy by Infusie ofte wekkinge gebrycht
wordt / zy heeft veel verborzgen eygen-
schappen door de welke zy purgeert prin-
cipaelyk alle wepachtige / waterachtige
ende Plachmarycke humeuren / daer naer de
colerijcke daer naer de verborzande / ende
melancolijcke humeuren / niet alleen ygt
de maage darmen lever ende milte / maer
ook van den hoofde borst ende joncturen /
waerom dat zy goet is tegen lange cozt-
sen ende verouderde siekten / maer prin-
cipaelyk den water-suchtigen / tegen sle-
velen schorsfulen kroppen koude gestwellen
hoofst-stoeren kortighend op de borst / ge-
breck van de moeder colijcke pijn in den
huyck koude-pisse ende alle siekten / die ygt
koude den oorspronck hebben / daerom en
dient zy niet in heete noch in colerijcke
kozsen / noch in ander diergelijcke sieck-
ten die met groote hitte ofte ontstekinge
aen komen / ofte in verborzande humeuren /
want al ist dat zy de selve purgeert noch
laet zy daer een merkelycke hitte in 't lie-
haem.

alle kou-
de ziek-
ten.

Desen wortel mach op allen tijdt inge-
nomen worden zoo wel van oude lieden
als liebzuchte ende kinde betsche vrouwen
gemegne lieden / ja kleyne kinderen eist
naer proportie van de groote / ende sterkte
des lichaems ofte ouderdoms / want zy
en is niet quaed van smaack nochte on-
heffelijck van verkw / zy en bryngt in
het

Het lichaem geen alteratien al oft geen
 Medicyne en waer / dat versterckt de in-
 wendige als uitwendige leden / op den
 dag dat men dat sal ingenomen hebben / soo
 moet men hem uit den wint ende warm hou-
 den / ende luttel eten dien seluen dag / op dat
 dese edele Medicyne niet belet en mozt van
 haer werck te doen / maer toe de selve voo. de
 Peerden verordineert staat / mach men in 't
 2. deel vinden.

M E L K.

De Soete-melck / is goet gegeten van
 de gene die in teiringe zijn / ofte die out
 en kout zijn / ende vooz de sounge kinde-
 ren die teer van lichaem zijn / want melck
 die goed wel ende maakt goet bloed / by-
 sonderlijck de Geyten en Schapen-melck
 met Roose-water en stock sucker op ge-
 walbt ende warm gedroncken / is goet
 vooz een benouwde hoest om slymen te doen
 lossen / ende oock om seere oogen mede
 te wasschen / melck gesoden op de heest ende
 een stuck staal dat gloeyent heet is haer in ge-
 blust / is goet gedroncken vooz den buel-
 loop / soete-melck gesoden met Sabie is gaet
 mede gerozgest vooz den huyge / ende een
 vierige hele.

M A L U E.

In 't Latijn Rismalua, zijn tweederlen lutt-
 te ende roode die sijnmachtig ende bochtig
 van aerdt zijn / met een pijnstillende wer-
 sachtende ende roppende kracht / sap van
 Malue met witten wijn gedroncken /

helpt en boordert de huyt van de Vrouwen die in den arbeid zyn / de blaeders van Mame met wingen blaederen t'saemen kleyn gestooten / ende met Verkens lieje vermengelt ende als een plaaster ogeleyd / uenemen de hitte ende bermurwen alle geswellen / soo wel vande moeder als de verharre milte ende alle ander geswellentheydt / wordt daar dooz herbeteret / waar toe dat de selve booz de Peerden berozmineert staet machmen in 't tweede deel vinden.

MERCURIAEL.

Oste Zingel-kruydt / by sommige genaamt Schyt-kruyt / wast inde Hoven booz onkruyt / sou van Zingel-kruyt met witten wijt gedronchen / verweckt de maanstanden vande Vrouwen / jaagt af de sekondina / ende bereydt de moeder tot het ontfangen / dit kruyt in bier gesoden ende gedronchen maecht kamergana / soo wel van hoven ingenomen als in chlisterien gebruikt / t'say van dit kruyt oy de vatten gestreken doetsc verdroogen / t'saet met alsem saet in weye gesoden ende wat honink onder gemengelt / is seer goet dikmaals gedronchen / booz de uytdroogende koxsen Fleckika genaamt / maar t'say met Azijn vermengelt / droogt de Kralwagie ende schurfsheyt.

MANNA.

Oste Hemels dauw / om dat zy in Arabzien haben Italien / niet een vochtigheyt

hent als eenen dardt opt den Hemel valt /
 ende alsoo bergaderet wordt ende hier in dese
 landen met menigten gebzacht wordt /
 dese *Manna* is een sachte onschadelijcke
 verkoelende ende purgerende *Medicine* /
 die men aan jonge kinderen bezuchte en
 kinder-betsche vrouwen naar gelegentheydt /
 met soete-welck vleesch nat ofte eenige
 gedistilleerde wateren mach ingeven /
 tot twee oncen aan een volwassen mensch /
 t'welck moet vermindert worden / naar
 de kracht des onderdom des persoons /
 wanneer die in eenig warm nat gedaan
 wordt / soo smelt zy ende zy is seer soet
 als honuck die seer goet van smaact is /
 om aan alle jonge kinderen oude ofte
 ander lieden in te geven / want in uelck
 ofte pap gedaan men soude megen dat
 ter sucker in waat / daarom is de selve
 seer dienstelijck / om de jonge kinderen
 in te geven / ofte jemande die woort de
Medicine grouwelt en verbeert is / want
 men machse in den pap ofte andere bochten
 in doen / soo dat den patient niet weet /
 t'is een seer verjoetende *Medicine* die de
 galle doet af-brijuen / ende het lichaem sonder
 eenige alteratie lichtelijck doet purgeren en-
 de verkoelen / daarom wordt de selve tot de
Peerden verzoetheert / die seer krank ende
 slauw van herten zijn.

dofs van
 den mabe
 na.

MAENSTONDICH Bloet van Vrouwen.

In 't Latijn *Menstrua*, dat maenstondig
 bloedt van de vrouwen ofte jonge dochters /
 is hout tot in den vierden graat / seer sen-
 sig ende vergiftig / want de experientie
 brengt

brengen dat mede / ende alle geleerde bie
 geb n daer getuygenisse van / dat dese
 vrouwen maanftonden veel siecken by
 brengen / ende veelverley schadelijcke ey-
 genschappen hebben / als namentlijck
 waer de selve kommen te vallen dat daer
 geen vruchten en wassen / de Wyrancken
 ken verderben / den most wortt azijn / het
 doet de kuyden verwilkeren en doet
 de boomen verdroogen / het yser verroes-
 ten ende alle metaalen verdunstereu / de
 selve ingenom n maect den mensch dul-
 ende onsiemig / ende principelijck de han-
 den / de bien verlaten hare hozen / als
 zy daer mede bestzelen worden / nu sie die
 o gy haabeerdigen ende hoogmoedigen
 mensch / wat voer een heerlycke materie
 is / die gy tot een beginsel utwer groot-
 maeckinge ende tot utwer opwoedinge
 gehad hebt / konsidereert wat dat gy
 zyt / ende wat dat gy stinckende sult
 worden / hier door sal men oordeelen hoe
 voorsichtelijck dat moet gebuyckit wor-
 den / om de Peerden in te geben / daer
 om aende selbe te veel ingegeuen / is een
 doodelijck sijn / waar door dat de ou-
 verstandige Meesters / met dese ende ander
 schryuuseuse medicynen / seer lichtelijck mo-
 gen bedrogen worden / ende alsoo de Peer-
 den ter doot brengen / alsoo dat men in het
 tweede boeck van dese ende ander bebinden
 sal.

MOSTAERT-SAET.

In 't Latijn Synapi, is tweederley wit en-
 de bygn / het wit is veel beter inder me-
 dicijne

Schoone
 koverdye

becijne gedronckt als d'ander / zo zijn aller
beide seer wel bekent / ende by de Krupde-
mers te koop.

Mostaert-saet is heet en droog tot in-
den vierden graet / t'selbe gemaelen met
azijn oft verjups is een goede sause om
swaeren kost te verteiren / daerom ist goet
veel gegeten hoor een quade maeghe /
berffchen gemaelen Mostaert is goet
gestreken op ongeneselijcke zeeren / soo
wel vande Menschen als vande Peerden /
diese doet verdroogen en vergaen / t'selbe
saet geinuwot ende onder de tonge ge-
houden / is seer goet tegen de geraecht-
heyde vande tonge / t'selbe met wijn ge-
soden / is goet geleyd op de leden die
geraackt ofte berlaemt zijn / het poeder
inden neuse op-gemoken doet niesien / en
sunbert de hersenen / Mostaert-saet met
Azijn gesoden ende daer mede negoz-
gelt ende inden mond gehouden / be-
tert de Cant-pijn / t'selbe gedroncken is
goet hoor stern en grabeel / doet de maen-
stonden vande Vrouwen hoorz komen /
en verdroijst de senijn / dat van senijnige
kompernoillen ende ander uyt den lichaem /
t'selbe met kinder pisse gestooten / ende
op den Snyck geleyd / vande gene die wa-
tersuchtig zijn / versalveert ende drijft het
water af / waer toe dat hoor de Peerden ver-
ordineert staet / salmen in 't tweede doeck
binden.

*t water
afdryven.

M U E R.

Den Muer is by alle man genozg
bekent / en wast ober al het woord int La-
tijn

tijn Merkus galia genaamt.

Den Quercus is hout van naturen / t'selve gestoten ende met asijn gesoden / daer by waende Lijnsaet-meel / water speekt en sofferaan / doet alle geswellen door-breken.

MANEVET DER PEERDEN.

Het Manevet der Peerden / is warm tot in den tweeden graat / t'selve gesmolten ende in eenen pot bewaart / is goet om in salben te gebuycken / voor wonden ofte geslaagentheyd / ja veel gebuycken t'selve tot verreckte semtuwen / maer het heeft daer toe seer weynig kracht / daer zijn veel beter dingen / in het tweede hoek verordineert / soo dat t'selve geen noot en is hier te gebuycken.

MAERCK VAN DE PEERDEN.

Dat Maerck uut de Peerdens beenen / is warm ende droog tot in den berden graat / ende is mede seer considerende ende heelsaam / in alle wonden gebuyckt / ofte in salben om te strycken / soo wel van geslaagentheyd van verreckte semtuwen van de Menschen als Peerden / namentlijk als 't Maerck uut de beenen genomen word / van een Peert dat vet ende wel te passe is / en door een been-breuck ofte andersints verongeluckt / ende niet lange sieck en heeft getweest / daarom dat alsulck marck noch wit ende niet bedorven en is / soo dat t'selve dies te meerder kracht heeft / en namentlijk het Peert hynst wesende /
ende

ende de beenen van een geslaegen het
 marcht uyt genomen / ende met water
 dichmaals gewasschen / eerst kleyn ge-
 klopt / ende alsoo gesmouten in eenen be-
 sonderen pot ofte panne met siedende wa-
 ter wijn ofte roose-water / dat best van al-
 len is / dan alles wel gesoden zijnde /
 soo salmen 't dooz eenen fijnen doek vzingen /
 ende bewaeren in eenen timmen ofte steenen
 pot.

Op een koele plaetse op dese maniere
 salmen alerley vet ofte marcht vande die-
 ren smelten / maar niet te veel van water
 wijn ofte roose-water daar toe nemen /
 maer bysonder alle marcht is den rechten
 tijdt om uyt genomen te worden / inden
 vooz-winter met volle maene / ende alsoo be-
 waert als voren / op een koele plaetse / om te
 gebruycken / alsoo het den boelt voozder
 wyfen zal.

alderley
 mark oft
 vet der
 dieren te
 bereyden

NOTEN MUSCAET.

In 't Latijn Nux Muscata, die worden hier
 vande heete Indische landen gebzacht / ende
 zijn by de Kruideniers te koop.

De Noten Muscaet is heet / ende vzoog
 van naturen in den tweeden graet.

Note Muscaet genuttigt maekt eenen
 welriekenden adem / verdrijft winden uyt
 den ligue / sterkt de hersenen ende maekt
 goet bloedt / ende is goet gegeten vooz een
 gnaede maegge en slauwhertigheyt / doet
 wel water lossen / de Noten in stukken ge-
 sneden ende in Olie van Oliven geleydt te
 wreecken / ende somtijds eenen lepel ofte
 twee genuttigt / met een vierendeel van
 de

de note / dat is ten sonderlinge hulpe booz't
grabeel ende verhoutheydt der lever ofte ge-
swollen milte / diese kleyn maakt is goet
booz' menschen die geraackt ofte verlamt
zijn aen eenig sit / want het verwarmt de
sensuven ende alle leden des lichaems / waer
toe dat de selve booz' de Peerden bewesen staen
sal men int 2. boek vinden.

NAEGELEN, KRUYTNAEGELEN.

In 't Latijn Gariophila, dat zijn wel be-
kende speceryen / die hter van de heete landen
geboecht worden / ende by de Kruideniers
te koop zijn.

De Naegelen zijn warm en droog van
naturen / de selve in sijnse gebuycht verstercken
de hersenen / ook de maeghe ende lever /
ze verheugen ende verlichten t' herte / ze
maeken klaer gesichte / ze benemen het wal-
gen braecken ende versterken de nature / ge-
ben couragie verheugen het gemoed / daer-
om datse in alle spijsse goeden smaek maken.

NETELEN.

De heete Netelen zijn warm en droog
van naturen / de selve gesoden ende ge-
broncken / doen water lossen / ende is goet
tegen grabeel ende steen / de selve met sout
gestooren ende op de wonden gelept / ze
genesen alle wonden / bloet-sweiren stankier
ofte quaede ulceratien / beten van dulle hon-
den / Netels met Wierha onder een gestoo-
ten / ende als een plaester onder den avel
gelept / verweckt de maenstonden bande
hrouwen / ende heeft noch veel ander krag-
ten

ten booz de Beerden ende ander/ also dat men
in 't boeck vinden sal.

Olie van Roosen hoe dat men die maecken sal.

DE Olie van Roosen/ die werd aldus
gemaakt/ neemt roode Roosen-knop-
pen/ eer die open gaen/ dat de botten
root zijn/ de selve van een pinckende/ ende
alsoo in de gemeyne olie/ dat is in d' olie
vande olijven/ diemen ober al in d' Apote-
kers gemeyne olie noemt/ neemt dzy deelen/
van dese olie/ ende een 4. deel brande-wijn
van wijjn/ ofte witten wijjn/ in een glaesen
flesse/ daer in doet de geplukte roosen knop-
pen/ tot dattet alles ijnber dicke vande roo-
sen is/ de selve wel toegestopt zijnde/ sal-
men veertien dagen inde heete sonne stel-
len/ alle dagen eens omroerende/ van sal-
men de selve laten in eenen ketel siedende
water sieben/ tot dat den brande-wijn on-
treut versoden is/ neemt den ketel met wa-
ter vande viere en laetet hout worden/
al eer gy de slechte met d'olie daer upt neemt
oste anders soo sal de glaesen flessche ber-
sten/ alsoo moetmen ook van gelijken
de selve in het water setten oste hangen/ al
eer het water begint warm te worden/ oste
soo sal u glas insgelijck bersten/ t'selbe
den brandewijn oste wijjn versoden zijnde: sal-
ment dooz eenen fijnen doek vzingen/ ende
noch eens ander infusie van roosen maecken
dat is als voren soo veel roosen botten daer
indoen/ ols dat mag oversopt wesen/ en
de

de alsoo 14. dagen als bozen inde sonne laeten staende sirceren ofte distilleren / ende t' sabonts booz den dauw weg nemen / op dat de selve boozts descreert / t' selve wederom booz eenen doek gebzongen zinde / magmen den derden keer roosen daer in doen / als bozen inde sonne geset zijnde.

Men moet noteren / hoe meer dat men de Insuffie vande roosen sal herdoen / soo wel te beten dat de olie zijn sal / om dat sy de offentie van soo veel te meer roosen naer haer treckt daerom mach jeder een soo veelmael doen alst hen goet dunkt.

kragt oli
in van
oolen.

Dese olie is seer verkoelende / principa-
lijk als zy gemackt wordt / vande Olie
vande onrijpe Olijven / diemen inde Hippocra-
ties Oikum omfacinum noemt / de selve wordt
met soet water gewasschen / om alle verkoe-
lende olien te maken / als van roosen violet-
ten lelien ende van wit te plompen / ofte ander
die eenen verkoelenden aert hebben / want
door het wasschen vande olie wordt zy meer
verkoelende / ende haer sautigheit benomen
di se sijnrijds by haer heeft / t' welck op de-
se maniere geschieden sal / men sal nemen een
deel olie twee deelen vers ofte ander regen
water in een vat tenl pot ofte pan / daer
inden grond een gadi met eenen tap in is /
ende daer in gedaen zijnde / alles wel on-
der een roerende alsoo laat laten staen rusten
tot dat de olie boven het water afscheyt /
ende den tap nutgetrocken zijnde / soo dat
het water eerst afloopt / men sal wederom
ander water daer in doen tot dzy ofte vier
reinen / in adstante dat men de olie meer
verkoelende begeert te hebben / ende dat op
een warm plaetse / op dat haer de olie dieg-
ter

olie van
de olyven
te wassen.

ter eer van het water schencken sal / ende heel te lichter boven komen / alsoo wordt de hitte van de olie van Olijven benomen.

t' Selue en moet maar gedaen worden aen de groene olie van Olijven / ende de gene die hande rijpe olijven gemaakt wordt die is veel heeter van nature / is geheel scharper als van de onrijpe olijven / ende wordt meest gebruikt om heete olien te maken die van warmer naturen zijn / ende die hande onrijpe olijven gemaakt wordt is altyds groender van vertoe ende versoetende van aert.

De Olie van Koozen die met gewassen olie gemaakt wordt als voren / is ganz verkoelende van naturen / ende heeft een t'samen treckende kracht / zy is sonderlinge goet tot alle hitte / t'zy nu wat oorzponck dat de selue soude mogen kauseren / ugtwendig gestreken ofte inwendig in clisterien gebruikt / ende zy sterckt ook alle leden die daar mede gestreken worden / is mede seer pijnstill ende in alle inflammatien van wonden geswellen ofte ulceratien / daar zy alles seer versoetende is.

OLIE van VIOLETTEN.

In Latijn *Olum Violarum*, die worde hande blauwe welriekende violetten ende van onrijpe gewasschen olie van d' Olijven gemaakt / met insusie als de olien van Koozen / ende zy is wat kouder van naturen dan de alle van Koozen / daarom verkoelt zy meer alle hitte / principaelyck alle hitte der nieren ende der ledenen / van gelijken soo versacht zy de groote hitte van de hoest / ende is goet tot alle geswellen die in eenige senu-
achtige

achtige ofte ander partyen komen / ende is mede seer goet in alle wonden om de inflammatien te verkoelen / ende de hitte te temperen / als men de selue van bunten op het gebzek bestrijkt / soo versoet sy alle dingen.

OLIE van LELIEN.

In't Latijn *Olium Lilliorum*, die wordt gemaakt als de Olie van Roosen / die met de infusie ofte weeckinge / van de Blommen van witte Lelien / de selue met olie van olyben als vande olie van Roosen geseyt is.

Deze Olie geneest alle Apostumen / ende alle verhoutheit der Borst ende Dieren / ende wel ingenomen als van bunten daer op gestreken / principaelyk dooz de gebzeken ver Luf-moeder / ende ook alle pijn der darmen / sy heeft kracht van verteiren / sy versacht den hoest / sy rijpt alle weirenissen / sy broogt het quaat zeer des hoost / en sy vermindert alle geswellen / als men wat Soffraan daer in vermengelt / is mede seer goet gestreken op verbrongen litten / ende alle gebzeken der Senuwen / sy is verwarmente van naturen / ende is seer goet bestreken in ende ontrent de bronwelijtheyd van de bronwen / die in den arbeudt zijn / sullen groote verlichtinge daer dooz verkrijgen.

kragt van
de olie
van lelien.

OLIE van CAMAMILLE.

Int latijn *Olium Camamillum*, die woort
gemaect van de soptkens ende blommen/
van de weerriekende Camillen / met de infu-
sie als van de olie van Hoosen gesent is/
dese olie is seer resolberende ende pijn stillen-
de : zo is eenighsints versterkende ende
goet voor alderly passien der seuwen / zo
verdzyft winden ende alle pijn der darmen /
ende maekt den hunch weect / men ge-
bryuktse soo wel inwendig als outwendig.

OLIE van LYNZAET.

Int latijn *Olium Liny*, die woort out het
saet geslaagen / als de olie van sloozen oft
Kraep-saet doet.

Dese Olie is seer versachtende ende ver-
murdwende / soo wel in Salben als ander-
sints daer op gestreken / ende is seer goet
in pap / op alle apostumen geleit / diese
doet doorzeken ende versoeten / alsoo dat
men sien mag / waer toe datse voor de peer-
den verozbindeert staet in het 2. boek.

Olie van Hypericon.

Dat is olie van sinte Jans-krout / dese
woort gemaeckt van de blommen ofte van de
hobenste malsche soptkens / op de selve ma-
niere als van de olie van Hoosen geleert is /
dan dat men wat meer wijns moet nemen /
om wat te meer te laten verstedien.

Dese Olie is heet ende drooge heeft een
sonderlinge tsaamende kracht / daarom
geneest

geneestse ook alle wonden / ende is seer goet tot alle verwonde senuen / jaer tot allen brandt des viers / sy versacht alle pijn der heupen / der blaese ende zy drijft ook mede het water uit ende heeft noch veel ander groote krachten.

OLIE van BAYEN.

Deze Olie van Lanwerter / die wordt uit de groene besien geperst / die op den Lanwerter-boom wassen / en hier vande heere geluckige Erianden gebracht / diemen by alle Drogisten en Apothekers te koop vint / ende is goeden koop om veertien oft 15. stuivers het pint.

Deze Olie is van warmer naturen / sy opent alle verstoppinge ende versacht alle pijn der darmen / verdyjft alle winden ende alle koude pijn des Bugels / der Leber der milte vande nieren ende Lijf-moeder / sy is goet gestreken op de verbrongen Semelen ende kitnaeten / sy is wonderlijch goet tot alle koude siekten / soo wel van binnen ingenomen als van buyten daer op gestreken.

OLIE van TERPENTYN.

Den Olijum Terbentinom, wordt gedistilleert met water daer toe dienende / van Terpentijn en water : t'welk niet noodig en is / hoor den gemeynen man de selve te maeken / om dat de selve goeden koop is ende by alle Drogisten ende Apothekers te koop nu vint / om by stuivers het pint.

Deze

Dese Olie is seer verwarmende van naturen / daarom isse seer goet bestreken / op alle litten die verbrongen ofte verkuilt zijn / want sy die verwarmt ende verteert / sy is mede heersaam in wonden gebuykt / ingenonien sy doet waterlossen dzyt het graveel af / sy is goet voer guade boort / siekten die van den koude den voorsprong hebben / is goet in alle Senu siekten gebuykt als verchrompen Senuwen krampe ende saumigheid / ruysschinge der Ooren ende andersints / den dosis is 4. 6. 8. en 10. druppelen met wijn Brandewijn ofte ander gedisteleert water / naer den heesch van die quaal die men voer handen siet.

OLIE VAN PETRI.

In 't Latijn Olium Petri, dese Olien / loopen in Italien ende in ander Eplanden uit de steene-rotsen ofte solster-bergen / zy zijn divers van kofeur / som loit saumige geel ende blym-roet / men bintie te koop van alle Droogisten ende Apotekers.

Dese Olien zijn seer verdroogende ende verwarmende van naturen / daarom zijn zy goet bestreken voer alle gesoerde Senuen / geraektheid vallende siekten ende alle draginge des hoofts / ende ander koude siekten.

OLIE van GENEVEREN.

In 't latijn Olium Geniperi, die wort uit de gestoaten beien getrokken / men kanse ook wel distileren / gelyck men de Olie van Anis plagt te distileren / maer overmits dat

se genoeg te koop gebracht word / soo mach-
men de seltre beter koop koopen als in kleyn
quantiteyt te distekeren / ende om de moey-
sichtheids wille den gemeenen man niet
noodig te weten en is / dese olie word uyt
r'houd getrokken die seer onliesijck van
reuck is.

De Olie die uyt de bestien getrokken is /
zun seer goet hoer al dat de hulpe uytwendig
besmet / als bevonderde ulceration Canker
ende alle ander roben / ende besmettinge
des hants / sy is mede seer goet tegen alle
gebreken der senuen ende gebzichten / in-
schelijck tot in alle koude ulceration der bee-
nen / is mede seer goet thoes ofte by drup-
pels met eenig gedistilleert Water ofte wit-
ten Wijn ingenomen tegen alle senijn / in
somma dese olie heeft seer veel en groote
kracht.

OLIE van EUFORBIUM.

Dese Olie word aldus gemaakt / neemt
Euforbium sijn gestooten een loot / olie van
gele Violetten ende goeden Wijn van alles
dijf oncen / later soo lange sieden tot dat
alle den Wijn versoden is / daar naar soo
druktse oft vringtse door eenen sijnen doek /
ende behaartse seer wt toegestopt / dese olie
is seer sonderlinge tot de verhoude hersen-
nen / ende alle gebreken der senuen ofte ver-
brongen litten / van gelijcken is zo seer son-
derlinge tegen de yune des hants / Hyme-
erama ende tegens de slaap-steekte / ahinen
die maar in de neuse strjckt / zo verweckt
tot niesen op 'r hoer-hoer gestreken soo ver-
haarmt de hersenen / en doertse verbzoogen
de

de koude bachtigheyt / Item tot alle pijn
der leden lidmaten / der lever der milte als
die uit koude den oorzoonk heeft / soo wel
van buiten op bezeken / als van binnen
ingegeven / Dru 4. ofte 6. druppelen met ee-
nig vlees-nat / ofte gedistilleerde water ofte
honink-water dat hier toe seer dienstig is.

OLIE van TICHELEN.

Ofte Olium Philosophorum ofte Delateribus,
die wordt uit de oude Tichelen stucken gheen-
ende / in olie van d'Olybe geworpen / dan
wederom in poep gestooten ende in een
Kolve met sout gedistilleert / t'welk alle mang
doen niet en is / daarom sal de selve aen de
Apotekers bevelen / dese olie is weert alhier
te beschrijven om hare kragt wille / want
zy is goet tot den verlozen reuck inden neus
gesnoten / ende is mede seer goet tot alle
koude siekten / want sy is warm ende door-
dringende / zy berceirt alle taye bachtigheyt
der leden / ende verdriffet geswollenheyt /
is ook seer goet tegen de vallende siekten
tegen de dranginge des hoofts / geraekthent
verlies der memorie kranke pijn des rug-
ge ende alderley sleisijn / zy is seer goet
tegen de gebreken der milte lever blaesen en-
de nieren / in alle ulceracien melaatsheyt
ruidigheyt / ende in alle wonden en boben
al inde verbrongen / ofte verseerde semmen
ofte lidmaten / soo wel inwendig met 3. 6.
of 9. druppels nutwendig op het gezeck
bezeken zijnde.

OLIE van ANNYS.

Int latijn Olium Annyfy, die word van het saet met water in een distilleer vat gemaekt / ende moet d'olie van het water gescheiden worden / want het samen oerkomt / ende is seer moeylik om te distileren / daerom sal ick die woort by gaen / ende spreken van hare krachten die seer goet sijn.

Deze Olie heeft een sonderlinge kracht / tegen de drayinge des hoofts ende tegen de kolyke / zij word seer geprezen tegens de vallende sienten: verdoyst alderley winden der maeghe en darmen / als men 3. oft 4. druppels met warmen wijn in neemt.

OLIE van SPYCA.

Int latijn Olium Spicz nardinum, daer batter 2. oft 3. verley diuersche gemaekt worden / ick wil hier maer een de gerechte beschryuen / de ander sal ick de Apothekers bevelen / om batter veel twyfelachtige dingen in komen / dese die word albus gemaekt.

Neemt goede Spycanaarde by onsen / wijn ende water van elcks vyf loot / olie van witte Camelian / ofte by saute van dien olie van Roosen achtien onsen / siedet al t' saemen in eenen keetel ofte pot / in steddende water als vande olie van Roosen geseyt is / tot dat den wijn ofte water gang verioden is / als dan soo druktse dop eenen sjaen doek / en bewaertse in een flessche wel toegestopt / dese olie verwarmt vertert en versuyt / alles wat dicke en grof is / ende

is wat t'saamen trekkende van nature / sy
 is seer goet tot alle koude gebreken der her-
 senen / maage milte lever nieren ende blaas-
 se / sy reinigt het hooft alinen in de neuse
 opsmuys / zy is goet tot alle gebreken der
 Senulwen / soo geforseert als gewond ofte
 gesteken / want sy is seer subtyl ende dooz-
 dringende.

OLIE van VOSSEN.

Int Latijn Olium Ulpinum, die word al-
 dus gemaakt / neemt eenen jongen ende
 wel geboeden Vos / doodt hem ende doet de
 huyd af / ende de ingewand uyt nemende /
 daer zynder die waer den stromd uyt en ne-
 men / om de bettigheyd van de darmen te
 houden / laet hem in stucken kappen alle
 zyn beenderen / om dat het marck daer uyt
 souden komen / met het sieben in sout water
 oft pekkel / t'selue wat beginnen te koocken /
 soo doet daer by oude olie van d'Olyben vier
 pond / Cymus een once lieve-Vrouwen
 bediczoen Salve en Ozege / van elcke een
 half pond / laet alles t'saamen sieden tot dat
 alle het water versoden is / ende het vleesch
 van de beenen scheid / van dooz eenen draecht
 gebzongen zunde / en in een glaassen oft ten-
 nen flessche wel toegestopt zunde.

Dese Olie is goet tegen alle gebreken
 van de Senulwen / stercijjn t'Syatica ende
 alle pyne in de leden ende rugge is mede
 seer goet tot alle wonde gesteken / ofte droo-
 ge gehouwen Senulwen ende ander gebzo-
 ke der sitmaaten,

OLIE van PIER WORMEN.

In 't Latijn *Olium Lumbricorum Terrest-
rum*, dat is aard-wormen / die men in
Vlaanderen terrecken noemt / die word aldus
gemaakt.

Neemt Hart-wormen / die in goeden
stercken Wijn gewasschen zijn een half pond /
neemt Olie van d'Oliven twee pond / wit-
ten Wijn vier oncen / kocktse tot dat alle den
vocht uit gewaessent is / persset dan uit en
helwaartse.

Deze Olie is seer goet gebruyckit in alle
getwonde senuen / diese verwarmt ende het
senuw water sal stolpen / zy is mede seer goet
in verbrongen senuen ofte litten / ende is
goet in salven gebruyckit / alsoo dat men hier
noch hooren sal.

OLIE van ALSEM.

In 't latijn *Olium Apstinum*, die word ge-
maakt met de blommen van de Alsem / ofte
de upperste soepkens van de scheuten / alles
van een gekloot zijnde met Olie van d'Ol-
ven in een flesche gedaen zijnde / veertien
dagen in de sunne geset onde als van in
siedende water / als van de olie van Koozen
geset is / laatet sieden ende vernieuwen.

Deze Olie heeft een sonderlinge kracht
van verwoarmen / zy versterckt alles wat
verkouet is ende principaal de maage / zy
maakt eenen lust tot eten / zy opent alle
inwendige partjen / ende als men de selve
op den navel strijckt / zoo doodet zy de wor-
men / sonder enige schaade / daarom isse
der

den jongen ende den ouden mensche veel
 profytelijker als het wozin-krygd / soo in-
 genomen als van vuyten daar op gestre-
 ken / zy versterkt seer de verkilde ofte ge-
 querste litten ende seuenen / waar toe dat de
 selbe seer goet is.

P E P E R.

Peper is een specerye seer wel bestend / die
 krachtig heet is van naturen.

Den Peper is heet en droog tot in den 4.
 graat / ende vuyt lange goet in zyn kracht /
 Peper met Wijn gedroncken verdyrst de 3.
 ende 4. daagse coctien / die veel Peper
 eet verwarmt / ende verweckt de nature tot
 vuytlayen / de vrouwen te veel Peper's ge-
 geten verdyroogt het naturelyche saet / en
 waerckte onduyctbaar / den Peper in spyle
 gedaen / doet de maage verwarmen / en
 de hy dien te beter teken / ende versterkt
 de seuenen ende alle leden / dient seer wel
 voer oude lieden die kout zyn van naturen
 ende rochen ende krachten / hy verwarmt de
 hooft en doet sluymen lossen.

Fijn gestooten Peper en Smauel dat
 is gestooten solster / met smet van ge-
 roockt berkens bleesch alles wel onder een
 geroert / is een goede ruy salve tot alle roben /
 kralwagie ofte schorstheyd des lichaems.

Den Spaenschen Peper is veel sterker als
 eenige van de ander.

PETERCELIE van MACEDONIE

Ant latijn Lave sticum, dat word in de ho-
 ben gesaant ofte meest van de wortels ge-
 plant /

plant / ende wast hooge met kzoonkens baer
het saet in wast.

Tabas-saat is warm ende droog van na-
turen / t'saat gestooten ende gedroncken
met witten Wijn ontrent eenen vingerhoed
bol / verdozijt alle winden der maag en-
de darnien / doet sweeten ende reynigt het
bloed / doet de Vrouwen haar maanstonden
boortz komen / ende is goet voor alle op-
stijgen van de lijf-moeder / den wortel ge-
stooten heeft de selve kragten als het saet ofte
noch beter / daarom dat hy dickwils aen de
Peerden in-gegeven word / alsoo dat int 2.
deel bewesen staat.

QUIKSILVER.

Int latijn Argentum vivum oft Mercurium,
die word hier veel uyt America oft West-in-
dien gewacht / die aldaar uyt der aarden ge-
graven word.

Veel seggen datse warm van naturen
is / t'welck icht gozdeele t'eenemaal contrarie
te wesen / ende datse van koude nature is /
wantse houd is vlijt / om dat zyn stoffe is
een waterachtige supstantie / in de hollig-
heid der aarden besloten / alwaar het door
de koude komt te verdikken en te connen /
hy soo verre nu t'seggen der Philosophen
waarachtig is / dat alle dingen zyns be-
ginsels behoud / ende alsoo het beginsel van
den Argentum vivum hout zynde / ergo soo
bolgt datse hout is / ten anderen zy is seer
swaar ende gewichtig / t'welcke genoeg-
saam bewyst dat het Element des waters
hier in de oberhand heeft / zy is voeds byand
van het vier ende en kander geensints hy
komen

komen / eynbelijck alle zijn accidenten dien
 zy veroorzaakt zijn hout / is seker bewijs
 zijner houde als daer is / Apoplexia para lisa
 bevinge dzapingen / doagheydt swaermoe-
 digheydt breeck aensigt etc. waer uyt dat ik
 besluit datse hout is / wel is waer aen den
 hol ofte plant aenden voer bestreken zijnde /
 aenstonds de tonge ende ander deelen des
 monds sal doen swelllen / waer uyt datmen
 nozdelen soude ligt en huyng wesen /
 dat zy om hooge naer het hooft klimt / en
 geschiet niet door zijn ligtheyd / maer
 door een verborzen vrantichap / want het
 is eenen bysonderen vrandt der hersenen / zy
 en purgeert niet door zijn temperament /
 maer door een verborzen qualiteyt gelijck
 zy ook de pokken niet en geneest door zijn
 hitte ofte houde / maer alleendelijck door zijn
 eygenschap.

Wat nu den Precipitaer Sublimaet en Cina-
 brium aengaet / die van Quiksilver gemaakt
 ende nochtans heet van naturen zijn / dat
 geschiet by geval van toedoeninge : om
 dat zy t' selvige gelijcken door vrandige
 en menginge van heete dingen / als van
 solfer vrandeluyt en sterck water etc.

Zijne krachten althijdt resolueerende /
 ende van een suytte iustantie : het is ee-
 nen vrand van luyzen ende alle onge-
 hierten / om van de kramagie / in eenige
 saluen ofte andersints gemengt / het heeft
 een sonderlinge verborzen eygenschap
 in de hure der pokken / item tegens quaet-
 gordige ulceracien roben seeren ende alle
 bitieyse ende harte geswellen / waer toe
 dat den selve in saluen ende andersints in
 het 2. boeck verorbineert staet sal men binden.

Rabarbe

R A B A R B E.

Int latijn Raberberum, is eenen wortel
geel wat treckende op het root huzyn / die
hier vande heete landen gebracht word /
ende men vindse hier te lande inde hoben be-
plant / want ik hebber tegenwoordigh
noch in mijnen hof staen wassen / die seer
wel boort groeyet ende seer vermenichvul-
digt / maar zy en purgeert niet soo sterk
als die hier van de heete landen gebracht
word / dit kruid draegt blaederen by naer
van grootte en satsoen als de groote kliffen /
dan zy hebben roode strepen ofte rebben /
daerom datse de naem gekreyen hebben
Kogbarbe / t'welck de hest van dit woord /
is Frans ende d'ander nederduyts / ende is
saa veel te seggen als roothaarde / t'wel-
ke is by de Doogisten ende alle Apote-
kers te koop.

Rabarbe is warm inden eersten graat /
ende droogt inden tweeden / ende is t'sa-
men treckende van naturen / daerom ist goet
om in wonden te gebruycken / desen wortel
sijn gepulseriseert ende met Wijn inge-
nomen / is een seer goede purgatie om de
Colera dat is de gal te purgeren / daerom
wordse veel vande rijke lieden ingenomen
en namentlijk in een Defenterium ofte roo-
denloop / om datse naer het purgeren al-
tijds een Africkie, naer haer laet / den dolis
is een substantie dat is te verstaen poeder /
ruym een Drachma, ende by Infusie ge-
weelit ofte gesoben / dzy ofte vier Drachma
want met het sieden oft weecken / soo ver-
keft alle medicynen een groot deel van haer
kracht /

Kracht / daer naer dat alle meesters haer moeten reguleren.

R U Y T A.

Oft Wijnruyt / die waast ober al inde hoven / ende is by alle man seer wel bekeent.

Wijnruyt is warm ende droog tot inden berden graet / ruyte tot een boteram gegeten / is goet tegen de Peste / ende is goet tegen alle senyn / water van Wijnruyt gedistilleert / is goet tegen seer vierige ooggen / ende allen stuccien der lever / diese droogt ende scherpt het gesichte / men mach nemen ruyte deesem berkens liefe ajun bygen ongeblust calck seepe en spaansche villegen / alles t'samen syn gestooten ende vermengelt / een plaester gelend op de pestilentielle hole ofte geswel / is een seer seltter kocosus om de sennige donyten uyt te trecken / ende sonder twyfel tot dracht te brengen.

R A D Y S.

Den Radys is by alle man seer wel bekend / en word inde hoven gesaeyt.

Radys is warm tot inden 3. graet / ende drooge tot inden 2. Radys saet gestooten ende met witten Wijn gedzoncken / is seer goet tegen alle senyn ende ander sozgelijcke siekten / Radys gegeten is goet voor de steen en grabeel dzeupelpisse en alle gebreken bande water konduyten / Radys gegeten doet de voedsters veel soch hebben / Radys gestooten ende met sout en seepe onder een vermengelt / ende den siecken onder het

het hof ofte plant van den goet geleyt trekt
seer veel brandt / ofte heete dompen vanden
hoofde ende lichame / waer door de sieken
mogen verlicht worden.

S O U T.

Int Tijtjn Salis, men segt Sout is lieter
van gout / want men sonder Sout niet en
may leben / maer wel sonder gout / men
vinder van veeldeley soorten ende waft seer
divers / nochtans op wat wonderlijcke ma-
nieren dat den Heere geschapen heeft ofte
laten wassen / soo ist altijd van souter sma-
ken volen dat nochtans seer divers van sat-
soen ende werke is.

Sout is van naturen warm / ende droog
tot in den 4. graat / Sout gebraden ofte
gedroogt ende gepulseriseert / en in de
oogen geblasen doet de schellen ende ves-
len afgaen / Sout behoud vis ende vleesch
sonder rotten / daerom ist goet niet salben
inde wonden gebruykt om van het rotten
te behouden / t'is goet gebrand sout inge-
nonten tegen de kolijcke ende winden der
darmen / t'selve is mede seer goet door de
Peerden die kuyssijn hebben / sout ge-
breven ende in gemeyn olie geleyt is goet
op slijijn geleyd / oft gestreken doet de
pijn verminderen / ende dient wel om kra-
twagte en ander puchels te doen vergaen /
het sout heeft seer veel krachten / alsoo int
thoede hoek verstaert is.

SENEBLAEDEREN.

Int Tijtjn Folium Sena, zijn overal inde
winkels

Witkiel wel bekent / hoe wel dat zij in dese landen niet veel en wassen die goet zijn / maer de beste worden upt Alexanderzien gebracht.

Sene bladeren sijn droog en warm tot in den eersten graet / het poeder van de blaebers gestooten ende een drachma / dat is een vierendeel loots / met vier ofte ander nat ingegeuen : is een goede purgatie die de melancolia purgeert / ende het bloet reynigt / de blaebereu worden geweeckt oft gesoden / t' welck dat men wel een loot of dzy drachma moet nemen : om dat dooz het sieden ofte weecten de kragt verbliegt / esto om dat de sustante van de blaebereu / daer mede niet int lijf genomen en word / ende dies veel te minder van kragten moet sijn : men neemt een loot Senebladeren / ende men laetet met vier opsteden een walleken / ende men laet dzy of ses uren min ofte meer staen weecten : maer men sal van te bozent een vierendeel prunnen gestooten zijnde laeten sieden in het vier / ende de Seneblaebereu daer in doende / nog een wennig sieden laten en weecten den tijt van ses uren dooz een doek laten vzingen / soet van den suiker gemaect / is goet om te purgeren / het bloet te reynigen suijtert de bozt / doet sluymen lossen : ende opent alle verstoptheden des lichaems.

doez

SELIADONIA.

Oft stinkende Gaulwe / die wast aen de kanten ende in sommige hoven voer onkruidt zij is wel weert dat men de selue in de hove saeyt ofte plant / om haere deuchtes wille

Wille want zy is goet / het gestooten krupt
 ofte het sap in nieuln ofte ande wonden ge-
 leyt geneest de selve / ende werdzijft alle ge-
 swellen als die by sozme van eenen pap /
 met vier gesoden met lijnsaet-meel hout-
 asschen / als eenen dicken pap gemaect:
 ende op-geleyt diese doet verdwynen ofte
 dooz-breken / de blommen met honinck vrou-
 wen sag ofte ander laxeerende dingen / die
 zijn scherphheid tempert / neemt weg de
 schelle bande oogen / droogt de sweringe
 van dien: en is mede goet om te bzoogen
 het wit seer bande jonge kinderen / dat
 krupt op de vrouwen borsten geleyt doet het
 sag verdzoogen / t' selve met de wortel en-
 de krupt gestooten / in osie van Kamamille
 geroost ofte gestoost / is goet op den buyck
 geleyt / vande gene die de colijcke ofte ge-
 breck vande moeder hebben / de geheele plan-
 te gedroogt tot pulfer gestooten ofte gelze-
 ben / ende inbe wonden gestroopt / is seer
 goet vooz alle oude ulceracien ofte verou-
 derde seeren / wonden ofte sweringe /
 t' sap met witten wijn gedzoncken werdzijft
 de krotzen / is goet tot de geelsucht.

S U Y K E R.

In 't Latijn Saccarum, die word hier
 van Kanarien ende ander Eylanden ge-
 bracht / ende is by de lacher lieder seer wel
 bekent.

Suyker is warm en vochtig / tot in
 den eersten graet / het Suyker doet ende
 laxert wel: Suyker met specerje ge-
 backen hersterckt den mensche / nament-
 lijk de perel Suyker / die men in de Apo-
 tekers

potelers te koop vint / verstraent ende
berhoelt het herte / t'is seer goet inden
laesten nood te gebruiken / voer de
krankte menschen Suiker kandys is goet
voer een heersche kele / naementlyk het
witte dat veel het sijnste is / waer toe
het selve voer de Peerden verordineert staet
machmen als vooren in het tweede deel
binden.

SPAENS GROEN.

In 't Latijn Erngo, ofte Viridis Eris, dat
word hier uit Spangulen ende ander En-
landen gebracht / ende by alle Drooghten /
ende Apotekers te koop is.

Spaens groen is heet ende droog /
Kroonbich dienstich om alle ulceratten
ende t'vugle vleesch te doen berteren /
ende de wonden te sypieren / waer toe dat
t'selve tot droog poper verordineert is /
salmen in 't tweede Boek binden.

SPINNEKOP.

De weppe ofte Spinnestop / is by alle
man seer wel bekent / sy is dienstich om
het bloed te stulpen / ende de wonden te
genesen / want dat heeft een droogende
ende t'aemen treckende kracht / om in alle
wonden te gebruiken.

SCHUYM van GOUT.

In 't Latijn Letegerium Aurum, dat is
het schuym dat van het Gout affkomt /
dat vintmen by alle Drooghten ende Apa-
tekers te koop.

z

Schuym

Schuym van Gout is kout en droog/
repellerende ene reinigings resorberende/
seer dienstich om te gebruiken in
alle Inflammationen, ende wonden diese doet
droogen en verteeren / sos wel in salben
als in droogende wateren gebruikht/
alsoo de selve in het 2. Boek verordineert
staet hoor de Peerden.

SERCOCOLA.

Oste bleis lijn / is een gomme die hier
mit de heete landen gebracht wort /
ende by alle Droogisten ende Apothekers
te koop is.

Sercocola is heet ende drooge / sonder
scherpscheyd oste lutinge / sy is seer
dienstich om in salbe te gebruiken/
tegen de roodighend der oogen ende in
alle wonden der selver / ende is mebe
goet / inde droogende waters om de
wonden te verdroogen / alsoo de selve
in het 2. Boek hoor de Peerden verordi-
neert staet / machmen vinden als voo-
ren.

SPIGHELHARS.

In 't Latijn Colophonia, dat bint men
by de Droogisten en alle Cruydeniers
te koop / men gebruikht het selve in sal-
be / sommige die geven de Peerden in/
t' welck seer scherpvleus ende pyktuleus
is / is seer goet in alderly salbe om die
te verdicken te smelten / ende is goet om
wonden te heelen alsoo dat men in tweede
deel vinden mag.

Soffraen

S O F F R A E N.

Ant latijn Saffras, is heet ende droog tot inden 2. graet / dat woord hier uit de noordersche ende ander landen gebzacht / t'welck by den gemeynen man seer wel be- kent is / Soffraen een vierendeel loots / en- de een half loot Foitlie / alles sijn gestoeten met twee lepels honink / en 16. oncen wa- ter t'samen gesoden / ende in drie reysen in- genomen / alle daege t'sabonds als zy te bedde gaen / dat is een seer seker remedie vooz de hzoutu-lieben om de maenstaunden hoort te doen kome die berstopt sijn / ende t'selbe seer goet eenen goeden hzont inge- ben aende hzouwen die inden arbeit sijn / want het dzyft seer sterck af / soa wel de boode als levende hinderen / ende mach seer seker gebzuyckt worden / Soffraen in spysse gebzuyckt oft met Wijn ingenomen / doet smerten ende repuygt het blaed / maer te veel gebzuyckt maecht pyne int hooft / Sof- fraen in pap ofte salven gedaen / doen resol- beren ofte rypen alle apostumen ende ge- swellen / vermindert de pyne het woord veel vande schilders gebzuykt.

maan-
honden!

Syropen van Violetten hoe dat- men die maeken sal en haere krachten.

Nemt vande blauste Violetten ofte
Dialen bloumen af-gemuecht zoutre /
stampje in een Mortier ende hzyngt /
2 2 het

het sap uyt / door eenen stercken doeck /
 't gene noch oberig is / stampt noch eens
 met violetten water laetet een tijdt staen /
 perst dit weder uyt / doet dit noch eens /
 soo hebt gy d'yn uytperlingen / neemt dan
 witten sijnen broodt-suncker / want hoe wit-
 ter hoe blander syrope / stampt ende sift
 den suncker seer sijn / giet by dese sijn ge-
 stampte suncker het laeste van het uytge-
 perst sap wat warm zijnde / om den suncker
 daer in te smelten / gesmolten zijnde / giet
 het middelste van het uytgeperste sap daer
 in altyds met eenen tinnen lepel wel omroe-
 rende / ende met kleyn vier op dat niet aen
 en brande / alst wat gesaden heeft neemt
 den pot vanden viere / ende alst begint hout
 te worden / salmen het sap vande eerste
 tincture ofte uytgeperste sap ingieten / ende
 laten al roerende houd worden / alsoo hebt
 gy een blando syrope / men doetse in pot-
 ten ofte flesschen / ende worden bewaert in
 koudte plaetsen / als kelders ofte ander men
 graefse wel in d'aerde / dat is Syropus sim-
 plicis ofte sumpel / men maecter noch an-
 der gekomponceerde die stercker van krach-
 te sijn / dewelcke om de heesjend bande ver-
 mengelde simplicien, die daer in komen seer
 moeyelijt te maeken sijn / en daerom den
 gemeenen man niet noedig zijnde / daer-
 om wil ik die d'Apotekers bevelen.

Dese syrope is lacerende / ende is goet
 door de verstorghend des buicks / tegen
 alle hitte der kopsen / der lever ende des
 herten / tegen alle rauwighend der kele /
 tegen den doest / ende allen kizant des lichaems
 waer toe dat de selve door de Peerden veroz-
 bineert staet machmen int 2. hoest binden
 Syrope

SYROPE van ROOSEN.

Dese is in de Apotekers / Syropus Infusionis Rosarum genaemt / neemt versche rode rose-blaederen 12. onsen doetse in eenen pot / ende giet daer in dertig onsen heet roose-water / daer naer soo stoppt den pot wel dichte toe / ende laet alsoo te samen 8. uren lank staen welken / dit gedaen zijnde soo dzuchtet uit / en doet wederom versche roosen by / als van laetet wederom staen welken als boozen / in wederom uitgezukt wesende / soo doet 20. onsen suiker by ofte meer / ende siedet van boozts te samen tot een syrope / dese Syrop is sonderlinge goet om den doost te verlaen / om alle hitte ende heete koortsen te verhoelen / ende oock om de maegte te versterken / zo wederstet alle verrotrende humeure / daerom is zo oock seer goet in de peste gebuylic / zo wederstaet alle winden / ende is boozts goet tot meer ander gebreken / ende voer de Heerden seer lachth / daer worden noch 2. a 3. ander soorten van syropen van de roosen gemaekt die ick hier niet by stellen en wille / als bozen geseyt is.

SYROPUS de FUMUS TERRA.

Dat is van dunbekerbel / neemt say van dunbekerbel een pont / een half pont say van de spunten van de jonge hopen / neemt een pont ofte een half pont suiker / ende een half umerken hoinck / alles wel soetkens op gesoden ende geclarificeert / als hier naer sal gelsert zijn / ende in watten behaert / op

een hoefe plaetse.

Deze Syrope is goet / om alle verstoppin-
ge der maegen / der leber te openen / om
noek de selve te verstercken / ende het bloed
te reinigen / waer dooz dat alle ruydighend
van alle quade seeren / ende diergelijcke
accidenten wederstant gedaen worden / daer-
van is zy goet tegens de pocken / tegens
alle oude ulceracien / melactghend ende meet
andere diergelijcke gebzeken.

SYROPUS AVRANTYS.

Van Arangien neemt sap van soete Aran-
gen / die dooz eenen doeck gebzucht / ende
wel gesuybert is / twee deelen suycker siedet
te samen tot een syrope / dese syrope is seer
goet tot alle hitte / die mit cholera haueert /
desgelijck is zy ook goet om alle pestiale
hoztsen / en zy verstaet sonderlinge wel den
dozst / de selve mach alsoo van suere Aran-
nen gemaekt worden / want deseive is veel
krachtiger dan vande Citroenen.

Hoe datmen alle Syropen of-
te Sappen klatificeren oft
klaer maeken sal.

Alle Syropen ofte Sappen / worden
klaer gemaekt met witte handen eye /
dat eerst wel met een mes lepel ofte
ander spaetel / seer wel van een geklopt is /
ende als u syrope suycker ofte wytgeperite
sap / begint heet te wesen tot siedens toe /
soo besyngt met een vesseinken het witte
handen

banden ene / in u syrope suyker ofte ander
 bocht altyds roerende / ende alst wat geso-
 den heeft soo set hem alle de vuylichheid aen-
 den witte van den eye / als watten ofte bron-
 gelen / dan neemt de panne banden biere /
 soo neemt met een vijpaen alle de watten af /
 ende indien u bocht noch niet klaer genoeg
 en is / soo besprijnkelt als voren / tot u dunckt
 genoeg te wesen / hier heyt gy de maniere
 om alle dingen klaer te maeken / als ho-
 nink suyker melli ende alle ander bocht /
 die onklaer is.

Suyker sieden tot Syropen ofte Confectien.

DEN Suyker wordt albus bereydt /
 neemt soo veel witte suyker / als u
 dunckt van noode te wesen / stooten
 in sijn poeyer / doet daer by een quantiteit
 van soet water / laetet sieden ende klarifi-
 ceeret met witte banden eye / als voren ge-
 segt is / laet noch wat tijds sieden tot dat u
 dunckt genoeg te wesen / laet 2. oft 3. drup-
 pelen op eenen kouden steen vallen / en met
 den vinger daer op leggende / dattet eenen
 draet spint / soo ist genoeg om in alle syro-
 pen oft kanserven te gekluycken / dat is de
 proube van alle syropen / oft die genoeg
 gesoden zijn ofte niet / want als het eenen
 draet rekt / soo is het syrop genoeg geso-
 den / ende als het suyker ofte honink al-
 soo geklaert ende alsoo regt gesoden zijnde /
 dan mach men de dingen daer in doen / die
 men konfjten wilt / want den honink ende

Suyker
 klaar te
 maken.

suicker op dese manier gesoden / hebben de kracht van alle dingen sonder rotten te behouden / ik was van intentie / van hier noch diverse syropen te beschrijven / maer om dat alle de gesomposeerde / dat in die vermijngeldt zijn seer moeylijk te maeken vallen / soo wil ik die de Apothekers bevelen / ende maer de krachten van sommige meest noodig verhalen.

SYROPE van HYSOP.

Dese Syrope is seer krachtig / tot alle gebreken der borst / ende der loosen sy doet allen tanen sijn scheidten / die quaelijck opgehoest kan worden.

SYROPUS GLYKYRRYSA.

Dat is van Kallisi-hout / dese Syrope is ook seer goet tot den hoest / ende tot alle tane sijnigheit der borst / en tegen alle gebreken der loose / daerom is sy seer goet ende lachsaetle voer alle siecken om te secken die alles versoet.

SYRUPUS de CORTIKIBUS GITRI.

Dese Syrope van Cytzoen-schellen verwarmt en sterckt het herte / de hersenen / alle inwendige partpen ende de lebende geesten / sy versterckt de swacke maeghe ende wederstaet alle rottinge van humeuren / maekt eenen goeden adem / ende beschut den menschelike voer de peste / waer toe dat se seer goet is / aende seer krankte Peerden ingegeven / alsoo int 2. deel beschreven staet.

Syrupus

SYRUPUS ARTIMISIA van Byvoet.

Deſe Syrope iſt ſeer moeyelijck om te maken ende iſt by alle Apotekers bereet / zy iſt ſeer goet tot alle gelzeken der moeder / zy houdt ſe op alle behoerlijcke plaectie / zy verzojft alle koude wunden ende alle pyne der ſelber / zy verſterkt de ſenſen / zy opent de ſtaetgaten / zy macht goet bloet / ende zy woerdert der vrouwen maenſichte / ende heeft ſeer veel groote krachten / alle deſe voornoemde Syropen worden gezojcht eenen lepel oft twee / naar de groote oft kracht der patientz / in kleine kinderen / geeft men een woenig of inden pap / met een lijnen lepellen ſeffens.

SABIE ofte SAILLE.

Salle iſt warm ende droog tot inden derde graet / Sabie geſoden in kleyn bier / en niet houck noch eens op-gewalt / ende het ſchuym af-geuomen zijnde daer af gezojken / iſt ſeer goet voer de geracktheit en vallende ſterkten / ende voer de pyne int hooft die uit koude komt / iſt oock goet gezojken voer een quade maeghe / Saille in ſoete melk geſoden ende mede gezojelt / iſt ſeer goet voer den hunge / ofte om pyne in de kele te geneſen / Sabie gezojgt ende op kolen gedaen / de vrouwen die den rook laten in de vrouwenlijchheid ontfangen / iſt goet om te ſtoppen den toeten bloet vande vrouwen / de Sabie nuchter gegeten / iſt goet voer de hebzichte vrouwen / die gewent ſijn wal te krijgen / want zy behoedt doet le-

ben ende sterckt de vucht / maekt ook de vouten vuchtbaer / de blaederen van Sabie in loopende water gewrekt / ende ben want vande jonge kinderen / namentlyck de tonge mede gebaegt ofte gewaschen / beneemt de kloven van de hoesten / ende belet datter geen meer in en komen / want in 't selve menichmael gedaen hebbe / ende altijd met goet voorspoet / de Sabie is by alle man genoeg bekend.

SAVELBOOM otte SEVENBOOM.

Savelboom in 't latyn Savyna is een kleyn boomachtig gewas / ende heeft doncker groene blaederkens / men winse in sommige hoven beplant.

Savelboom is warm en droog tot inden derden graet / dit kind gedroogt zunde ende in wijn gedaen en gedroncken / opent de vrouwen stonden het doet seer water lossen jae tot den bloede toe / ende is goet gedroncken tot geelsucht / Savelboom met honnik en azijn onder een gestooten met sout / ende op quaede staeringe gelegd / salte sonder trosselen doen genesen / ende verdryft alle vratten oft woeten / ende alle plecken des lichaems / den Savelboom is seer behecment / ende schurpuleus in zyn werkinge / daerom moet hy met voorsichtigheyt gebruikt worden / want datmen te veel aen een hebzuchre vrouwe / daer van in gaere het soude het kind dooden ende af-dryven / jae selve de Peerden doen sterben / daerom moetmen met voorsichtigheyt gebruicken / alsoo dat ick dickmaels hebonden hebbe.

SERUSA of LOOTWIT.

Seurje die word hier uit vzeemde Englan-
den gebzacht / ende by alle Droogisten ende
Apothekers te koop.

De Seurje is koud en drooge / seer dien-
stelijck om wonden te doen droogen / soo
wel in salben gebzucht / als in droogende
waters.

SILVERGLIT van schuym SILVER.

Int latijn Litargere Argentum, dat is seer
verdzoogende ende koud van naturen / is
repellerende ende reuigstins resorberende /
ende droogende alle ulceratien / ende na-
mentlijk der schenen / soo wel in water als
in salben gebzucht.

TRIAKEL van Venetien Andromacho.

Oste Triaca magna, dese treffelijcke kon-
fettie / die wort van Andromacho eerst gevon-
den / daer naer van Galeno op een heel betee-
ordinantte gebzacht / ende op al sulcher ma-
nere verbeterd / dat menie wel willich vooz-
reenen kostelijcken schat behoorde t' houden /
die noch met goudt noch silber te bergetje-
ken en is / maer om te veelderley magen
die daer in komen / en namentlijk van het
stangen-bleesch tyris / maer van dat zijnen
naem heeft gekregen Triack, ende in dese
landen quaechen te bekomen zijn / soo en
wil ick de selue alhier niet betwijlen / dan al-
leendelijck spreken van zijne groote ende
heel bysonder krachten / namentlijk als men
des

kragt van
den tria-
kel.

den oprechten onberbaisten gekrijgen mach /
want hy ward soo heel verbaist / dat een recht
Doctoꝝ ofte heel-meester vermyt is den sel-
ven te ordineren / dus om van haere dencht
te spreken / soo is zy ten eersten goet tegen
alle senyn / soo wel van de menschen als
van ander dieren / want men geest de selve
in / ende daer op-geleyt / soo wel van beten
oft steken van sennige dieren ofte dulle
honden / van gelijken heeft sy eene won-
derlycke kragt tegen alle quaede luchten /
tegens de peste ende alle pestilentielle krot-
sen / tegens alle berouderde pijn des hoosts
tegens de vallende siekten / en dranghe
des hoosts ende alle dypsterheud der oogen /
Atem tot alle gebrek des gehorss / ende tot
allen veriozen reuk woꝝse ook seer gepre-
sen / ende om int krotte daer af te spreken /
soo verbetert sy alle swakheud / ende ge-
breken der sinnen ende der hersenen / daer
en loeten soo stercke ook alle swakheud /
ende onnachten des herten / zy opent alle
verstoppinge der leber / der nulten / ende
versacht alle haere hardicheud / zy opent de
hoest / is goet tegen het pijnen ofte krotten
adem / zy stilt den hoest / ende versacht alle
rouwicheud der kele / zy doet de tape sluy-
men op hoesten / is seer goet booz een quae-
de maeghe / zy doet de spijse wel verteilen /
verdyjst de woꝝmen winden ende alle pijn
der darmen / zy dyjst het water ende der
brulwe maen-siekten / desgelijken ook
de doode kinderen uut haers moeders lie-
haem / in somma zy is seer goet / tot alle
langduerige siekten / als booz berouder-
de krotte / ende principalijst den vierden-
daegsche / zy versterkt alle verlamde le-
den

den ende brengeſe tot haer krachtten.

Deſen Criakel en iſ de jonge lieden niet
goet principelijt des ſomers daegs / ofte
alſt het weder iſ / ende van gelijken in
heerſt ſiekten / want hy ſeer heet iſ om al
ſulke jonge en warme lichaemen / ten
waere ſullig by noot ofte koude ſiekten wa-
ren / en ſal men niet ober een half Orachma
ingeben ende een oude lieden / iſ het ge-
meyn doſ iſ ofte gewoſte / een Orachma
min ofte meer naer gelegentheid met wigt
ofte andere nat / waer toe den ſelven dooz de
Peerden berozdineert ſtaet ſal men int twee-
de deel binden.

TRIAKEL van DEATESSERUM.

Deſe Konfectie / heeft vande Grieken al-
ſoo haeren naem / om datſe van vierderley
dingen gemaakt wozt / te weten op deſe
naer volgende maniere.

Neemt Gentian verſche Wakelaers Mirrha
ende ronden holle woztel / van elks twee
oncen ſeer wel drooge weſende / alles in
eenen moztier ſijn geſtooten zijnde / dooz
een ſone ſijt gejaecht / maer de Mirrha be-
hoorzemen wel alleen op eenen byſ-ſteen
ſeer ſijn te byden / ofte inden moztier gans
ſijn tot een ontaſtbaer poener geſtooten te
weſen / want anders en ſal zy haer kracht
niet mogen gebzugken / neemt twee pont
wel geſoden ende geſchuynden homint /
roert met deſe bozen geſtoaten poener / alles
onder een ende behwaertſe in ſteenen potten /
deſen Criakel / mach den gemeynen man
in plaetſe van den grooten Criakel gebzug-
ken / want hy wederſtaet alle penſſentiale
krochten /

hoortfen / ende alle fennu / zu is moet tegen alle gebreken der herfenen en fennu / ende gebreken die mit koude den ooyfprouck hebben / als vallende fterkten lamwighend geraeckthend ofte krampe / zu fterckt de maag ende haere teirende kragt / zu opent de lever milte ende nieren / daerom is zu goet tot de geelucht ende watersucht / zu verduyft de winden ende alle pijn der darmen.

yofis tria-
kel vao
deateffe-
rum.

Allen mach hier van een Drachma ofte anderhalf aen een volwasschen mensch ingeben / het is een seer goede ende seker remedie / om in alle quaelen / namentlijck als die mit koude humeuren procederen / daerom is zu seer dienstelijck / om aen Peerden Kroeyen Schapen / jae aen Katten en Honden in te geben / want ick t selve menigmael verbonden gelielijck als int 2. deel dicsmaels verordineert staet / om in alle quaelen der Peerden in te geben.

TUTIA CADMIAGRECORUM.

Dat heet men / niet oog niet Tutia dat is eenen steen ofte aerde / die hier van griekeland gebrocht wort / ende is seer verdroogende van naturen / hy word meest gebruyckt tot de pijn der oogen / soo wel om droogende waters als in vog-salf / maer zu en mach onbereyd niet gebruyckt worden / ende bereyd zijnde heeft een wonderlijke kragt tot alle pijn der oogen / ende om in wonden te gebruycken / diese doet droogen ende seer haest genesen.

Tegen

TEGEN GIET-WORTEL.

Int latijn Radicis contraerva, is eenen wortel die seer krachtig is tegen alle sennu / daerom heb ik hem somtijds gebuyt in den Criakel van Deatesserum, met den yst-wortel Petasicos en angelica die alle seer groote kragt hebben / om te openen alle verstoptheden vande inwendige deelen / desen wortel word hier uyt de Indische landen gebracht / maer is seer dier hy gelt 24. gulden het pout / hy heeft een wonderlijcke kragt om te doen sweeten en te openen alle konduyten.

TOEBACK.

Oleum int latijn heet Nicotiane, dat is onlangs in Indien gebonden geweest / van Pontius Nicoce die in Indien Gouverneur was t'selbe beproeft / en om zijne deuchts wille Poncianam ende Nicotianam genaemt heeft.

Om in sonderheud te spreken vande krachten die desen Toeback heeft / alle man soude meenen dat men daer mede den gekthiede / daerom en wil ick niet al maer eenige beschrijven / vande gene die ick dickmaels gebonden hebbe so is goet om te gebuycken in alle oude ende nieuwe wonden / Fistels en sweringen Weillachtige Schurkheud ende quade loopende seere / hoe quae die oock mogen wesen / vooz Cravage schrosulen kontusyen Apostumen / jae men mach de urine van aermen ende beenen stillen / die van koude winden oft verkillheden vooz komen /
met

met den Coeback groen geplukt zynde /
 ende van een wat gestooten ofte geklopt
 wesende / ende op de wonden soeren Apo-
 stinnen Kranker Fisteis gelept doetse
 genezen.

V E N E G R Y K.

In 't Latijn Venum Grecum ofte Griekis
 hon / wast sy naer gelijck de vogel
 Dissen heeft bzuynachtige holle steeltens /
 ende heeft blaederen als Klaber / die
 blommen zyn bleek t'saet is geel / en
 wast in kronne hauwen / men saeyt inde
 hoven ende is by de Drogisten ende Apo-
 tekiers te koop.

Venegryk is warm en droog tot in-
 den derden graet / t'saet gestooten ende
 gesift de groote van een haese-note /
 met bier wijn ofte brandewijn ingeno-
 men / verwekt tot sweet verdrijft winden
 stilt Wyck-pijn verdrijft alle koude hu-
 meuren / het verwarmt de maeghe en dar-
 men / ende doet het bloed reynigen in
 pap gesoden ende op gelept / doet alle
 geswellen doozzeken ofte herteiren / en-
 de is goet in verdoerlen quaelen / maer
 sy moet met voorzigtigheyt gebruikt
 worden het werct hitlich alsoo in tweede
 deel bewesen is.

W A E L W O R T E L.

In 't Latijn Consolida Major, heeft lange
 rauwe bladers sy naer gelijck de groote
 Klissen maer smader / sy wast op leege
 Landen outrent 2. ofte 3. daeten hooge
 de

de filammen zijn hol sommige root wit oft
peersachtigh van colour / den wortel is van
bunte swart en van binnen wit / waer beel inde
Volderlanden ofte heemden.

Consolida is warm ende droog inden 2.
graet / den wortel gesoden met soete melck en
met wat honinck opgewalt / is seer goet booz
benaude brost / ruymt de sluymen ende is goet
booz het bloet spouwen den wortel gedroogt
ende gepulseriseert / ende inden pay vande
jonge kinderen gedaen / geneest de geschurft-
heyt als de selve wel gebandt zijn / desen
Wortel is seer heilsaem in alle wonden / soo
wel het gebroogt poeder als vers wesen-
daerom heeft hy den naem Consolida t welck
bediet heilsaem.

Vande Graeden hoe datmen die verstaen sal.

Alsoo men segt / heet tot inden eersten 2.
3. ofte 4. graet / dat is te verstaen al
oftmen seyde lauw water den eersten
graet / heet water den 2. graet / noch
heeter den 3. graet / siedende den 4. graet /
soo weder oftmen seyden in den winter put-
water / is koudt tot inden eersten graedt /
gracht-water is koudt tot inden 2. graedt /
sneeuw-water is koudt tot inden 3. graedt /
ende het ys-water is d'alberkoudste / ende
onlijbelyckste inden vierden graedt / alsoo
wordt verstaen de heete ofte koude vande
Krupden en ander dingen.

VANDE ELEMENTEN.

By de Elementen / verstaen ick de vier alderboudigste substantien / daer alle natuerlycke dingen oorzprouckelyck gecomponeert ofte te saemen geset zyn / als aerde water-lucht ende vier / de aerde is kout en droog / het water kout en vochtig / de lucht is warm en vochtig / het vier is heet en droog waer uyt dat de vier humeuren van alle bloetrijcke creaturen gecomponeert zyn / als Sanguis het bloed dat is van naturen warm en vochtig / gelyck het Element des lichts / hoe wel de ander dry / inden Chilum ofte bloed bestaen en onthouden / het Plechma is een taye witte en onsmackelijcke vochtigheid / genereert uyt het koutste banden Chilum, van naturen kout en vochtig / gelyck het Element des waters / t'welck dient om de colera te temperen / datse niet te seer en verbrand.

De Colera is warm en droog gelyck het Element des viers / is geel van kouteur van substantie subtyl ende bitter van smaek zyn word hande galle uyt het subtylste banden Chilum getrocken.

De Melancolia / is een vochtigheid van substantie grof dieck ende swaer / van couleur uyt den swarten ende is suer en scherp van naturen kout en drooge / gelyck het Element der aerde / ende word hande milte getrocken / uyt de groffste substantie van den Chilum, zyn dient om de koude ende drooge partijen te woeden / als de heenderen etc. Ende is by sommige swarte galle genoemt / als wanneer dat d'een oft d'ander

berban de 4. humeuren de oberchant nemen/
 soo moet het lichaem lijden/ ende met afsulcke
 stercken behangen worden/ als van het boben
 domminerende humeur / den schuilt heeft.

Hoe dat men de Cruyden Blommen
 Wortelen plucken vergaren droo-
 gen ende stooten sal.

Alle Cruyden moeten gepluckt /
 worden / binnen de dertig dagen /
 dat is vasschen half Oost ende half
 September / maermits sommige droe-
 ger sommige spaeder in haer volkoment-
 heyd zijn / soo ist alderbest wanneer sy
 bloeyen / ofte als de blaerden hun volle
 groote hebben ende wanneer sy aldersterckste
 van reuck zijn / men maecte ynter
 Sonnen droogen ende van het stof bebruy-
 den / sy en bliuen maer een jaer in haer
 brachften.

De blommen worden gepluckt / als sy
 open zijn die moet men plucken als de butten
 groot beginnen te worden/ende ynt der Son-
 nen droogen als de Cruyden / sy en bliuen
 ober het jaer niet gaet / ten sy de Cam-
 mille blommen / om datse van nature droo-
 ge zijn.

De wortelen salmen ynter aerden gra-
 ben / inde Coumaent Maerte ofte April /
 waer sy meest van aerdtachtigste deelen /
 ofte sap in hebben / om dat op ander tij-
 den / door het nuschieten van het waf-
 de wortelen drooge storkachtigh ende

verdooft zyn/ende alsoo seer kleyn van krachten souden wesen.

Men false wel wasschen ende schoon maeken / die te groot zyn in lange stukken snijden eenen binger dicke / om datse te beter mogen dooz-dzoogen / ende op hangen aenden dalkt oste anders / om van het stof te bezijden.

De vromde wortelen / moetmen soo versien te krijgen alst mogelyk is / de vermolmde ende dooz-wormde en moet men niet gebruiken / daar moet wel op gelet zyn / want de bedziende Dzoogisten waetende die soo toe te smeyren / en die quansing wat op te pzonken / waar dooz zy haar siel den Meester ende den stekken bedzielen.

Alle Wortelen oste Kruyden / diemen tot polver stooten wild / die moeten gang dzooge wesen / om datse van een tot poeder bezijden souden / daerom soo moetmen de selve dy eenen helder dach als de sonne dzoog schijnt stooten / oste anders in eenen lauwen bakken / eenen tyd gelegen hebben / want hoe dzoog datse getweest zyn / dooz het bochtig weder soo worden zy tay / al lagen zy in een kist besloten / daerom soo moetmen die dzoog zynde aenstonds al eerste wederom tay worden stooten / ende met een sijn sif dzoogisten / om soo een sijn poeder te maeken / t welck als dan veel meer krachtig heeft als het grof poeder doet.

ALCHIMISSTEEN.

Neemt roomschen Coperroot een half pont / alwyn een vierendeel / wijnsteen en witten koperroot / van elck 2. oncen / vol

lyf en Lopus Calminaris van elckſ een once /
ſpaens groen en ſerufe van elck een half once
alles ſyn geſtooten zijnde / doet in eenen pot
met ontrent een uperken wijn-azijn / kookte
ſoo lange tot dat ſoo hart in eenen ſteen ver-
andert iſ.

Deſen ſteen ſal men ſijn ſtooten / ende on-
trent een offernoot groot in een glas wa-
ter doen / dat water ſubert de oude ſwe-
ringen / hijt het obertollige bleeſch wech /
het geneeſt alle ſchurſt ende alle booztſ-ſoo-
pende ſweiren / t'is goet booz Kanker ende
alle verſche oft oude wonden / ende iſ ſeer goet
booz allen brandt ver oogen / het geneeſt de
tant-pijn / ſtijft het tant-bleeſch ſet de tanden
vaſt / ende iſ ſeer goet in alle wonden ſoo wel
bande Peerden als Menſchen / want het
dzoogt geneeſt ende hijt het quaedt bleeſch
yut de wonden / ſoo dat ſeer ſeker mach ge-
bruyckt worden / ende booz een ſeer ſecreer
mach gehouden zyn.

SALVE van EGYPTEN.

Int latijn Unguentum Egiptiſcum die woort
aldus gemaakt / neemt Spaens-groen
een half once / Wijn een half loot ſyn ge-
ſtooten weſende / twee oncen Wijn een ons
Honinck ſiedet te ſamen / tot de dichte van
ſalve / deſe ſalve reynigt getwelbigh alle
ouden fiſtelen en oude ulceratien / ſoo wel van
de Peerden als Menſchen / daerom datſe in
alle wonden ſeker mach gebuyckt worden.

ANDER SALF.

Neemt Spaens-groen ſolfer goutgilt ba-
N a 3 ſelaerg

Kelaers en Kalck / van elck^s een half loot
 sijn gestooten wiesende / een half pont ho-
 minck / een once ijsaet-olie / laet het t' sae-
 men sieden met kleyn bier / doeter by wat
 spiegelhars ende was / tot de dichte van salf
 dese salbe is seer goet / om alle wonden te hee-
 len / soo wel oude als nieuwe sifels ende
 stueringen / soo wel vande Perden als
 Menschen.

Een seer goede salf.

Neemt een hand vol stinckende gouwe ofte
 Seliadonia / een hand vol muscu ooren ofte
 Elatyne genaamt in 't latijn / groenen Cae-
 back ofte droogen / alles wel gestooten ofte
 van een geklop zjude / in witten wijn gewekt
 24. uren het sap uitgeperst zjude / neemt van
 t' selve soy twee pont / een half pont olie van
 d'Olijben in een panne / laetse te samen met
 kleyn bier sieden / de selve dichtsijls roerende
 met een spatel ofte lepel / tot dat de sappen by
 naer versoden zyn / doeter dan by stucken van
 nieuwt was spiegelhars / van elck^s een viere-
 deel ofte wat meer / tot dichte van salbe laetse
 smelten altyds roerende / neemt de panne
 vanden viere doet daer in seken een viere deel
 beneerschen Cerbentijn / altyds wel roeren-
 de / neemt gestooten mastijk woerook schuygh
 van goudt Lupas Calmminaris, van elck^s een
 half loot / alles wel onder een geroert tot dat
 hout woedt / anders sag en soude het sap met
 het was ende spiegelhars niet vermengelen /
 de proeve van alle saken / om te weten wan-
 neer datse genoeg gesoden ofte dit genoeg zyn
 is datmen eenen druppel laet seken op eenen
 steen / om hout te woeden / soo stet men oft alle
 salben te dicht oft dunne zyn.

Dese Salbe is waternemende goet in alle
 nieu-

nieuwe ofte oude wonden / hoe out dat de sel-
 be mogen wesen / soo wel van de menschen als
 den Beerden / ende namentlijk inde verbrant-
 hend der menschen / want ik meyne dat ikse
 wel duysentmael gebzuikt hebbe / in adersley
 gebzeken des huuts / namentlijk inde kloben
 van handen borsten ende fondamenten / ende
 het gebzek der spenen / ja in alle stankerach-
 tige sweeringen ende veel ander gebzeken.

Te noteren van alle medicamenten die den
 Leser niet kenbaer en zijn / soo moet men uit
 den boek op een briefken setten ende by de
 Apotekers laten sien soo sullen zy langhen wat
 men moet hebben / want alles by hen-lieden
 seer wel bekent is.

Ancr Salf.

Neemt Olie van rosen met ongesouten bot-
 ter het onderste ofte dicke bande Lijnsaet-olie
 een weynig Was alles t'saemen laeten smil-
 ten / neemt de panne handen biere soo doeter
 by de doperen van een ofte twee versche Ee-
 ren / seer wel onder een roerende.

Dese Salf is seer goet tegen de Spene ofte
 geswollen Ners-darm / waer mede dat ik veel
 menschen van dese onlydenijcke pijn verlost
 ende ghesolpen hebbe / zy is mede goet tegen
 allen brandt die aen den mont ofte ander klo-
 ben soo wel vande vrouwen borsten als ander
 plaetsen komen.

Ander Salf.

Neemt Keers-roet spiegellars ende was /
 doet daer by wat lijnsaet ofte raep-olie alles
 t'saemen laeten sieden / daer by doende wat
 sijn gestte hout-assen / tot de dicke van een
 plaester ofte salf / dese salf is goet in alle
 wonden so wel van de Beerden als menschen.

E Y N D E.

Na 4

Van

Van de Geneesmiddelen voor de

OSSEN EN KOEYEN.

Erstelijck / wanneer de Koge onder de Koe-
pen is / of als men daar vreesse booz heeft /
soo is het goet dat men die al te samen doet
ader-laten op haar ooz / ende vryben de oos-
ren dat sy bloeden. Ook sal men van haar
aan den hals ader-laten / en men sal haar
den hals woelen met een koozde / ende buygen haar soo
den hals ober haar knien / en soeken de Ader aan de slij-
ker zude van den hals beneden de straote / ende steken
haar dat wanzkruydt / soo worden sy gezond / en dat
wanzkruydt sal men met eenen Pzicm of Elssen steken / en
met een booz een gat booren / soo diep dat het bloed daar
vut komt / en dat gat sal men booren een hand vreet van
den hoofsde / en als van dat wanzkruydt gesteken is / soo
sal men dat gat vullen met Myrthe / en sieden 't van
dijt toe met Was.

Voor bladeren aan de Koeyen en diergelyke Beesten.

Als een Koe bladeren heeft soo worden haar de oog-
ben even dik / en zweilen houge / en de huppen wor-
den breed / en dese bladeren vertoonen haar soo groot als
een wind-ey : sommige onder den steert alleen / en som-
mige onder den steert en tonge beyde. Dese bladeren
al men doozsteken / en vrybense van met sout.

Voor de Wolf die onder de Koeyen is.

Als een Koe de Wolf heeft / soo word haar de steert
beneden week / en die sal men van soo bezre af knip-
pen als hy week is / van sal men nemen Boter en Broot
en ook Sout / van elck eben veel / en binden dat daar
op / en laten 't daar ses dagen alsoo opgebonde aliggen :
het betert haar.

Ke-

Kegeltanden voor de Koeyen.

Als een Koe gebzek heeft aan de Kegeltanden / datse haar zwelken / soo en kan dat Beest niet eten / want sy worden haar groot / en gaan tusschen de tanden / dat sy niet buten en kan / want sy huyt op de Kegeltanden / dan sal men haar den mond open doen / en snyden hem de Kegeltanden die gezwollen zijn met een schare wat af / en bestrijkense met Sout / soo vergaat dat gebzek.

Koeyen die styf worden.

Wanneer een Koe stijf wort / alsoo datse niet en kan boogtgaan / maar gaat al trippelen / soo sal men haar korten al de achterste klauwen / datse redelijck bloeden / en doense oock mede Ader laten aan den hals / en naer twee dagen sal men haar de klauwen weder op doen / en doen Ader laten. Dat helpt de Beesten van hare siekheyt.

Voor 't Geswel aan de Koeyen ofte Ossen.

Daar tegen sal men die in de Poren snyden / en bzyden tot datse bloeden: ende soo het dan niet beteren wilt / soo sal men den Steert opheffen / ende snyden daer in eenen binger breed van het ljs / en men sal haar Criakel in geben.

Wanneer de Koeyen eenig geswel aan den Navel hebben.

Als een Beest aan den Navel zwelt / daar oock de schaft is / soo sal men die nederstooten / en plucken dat hays schoon uit / soo verre als men kan / en helpen die Materie al schoon daar uit / en wasschen 't niet Mans pisse / met een wollen lap / en steken den lap in de Navel / soo verre als men kan / en wasschen 't al schoon daar uit ende doen daar in Kraal-wortel kleyn gestooten / en dat sal men doen eens des daegs / soo lange tot dat het beter is.

Noch van geswel aen de Koeyen.

Item of een Beeste eenige swellinge aan sijn lijf ofte aan sijn beenen hadde / soo sal men besien of het rijp is / en steken 't subtielst deur met een scherp Mes / en toetsen dat men hem geen hinder en doet / bysonder aan sijn buik / of aan 't woecck van sijn lijf / op dat men 't niet en groeft ofte de senuwen niet en roert / en de wasschen van eens des daegs met Wangs pisse / als geseut is.

Geswel aan de Koeyen beenen.

Als een Koe haar beenen zwellen / ende men niet en weet wat haar let / ende dat men sozgt booz het seyn / soo sal men nemen Criakel / en supderen 't op boven de swellinge / soo en loopt dat seyn niet boozder op.

Voor quade Oogen aan de Koeyen.

Als een Koe gebzek heeft aan de Oogen / ende dat men niet en weet wat haar let / soo sal men nemen Honing en Ruyg kleyn gestooten / ende doen dat in de oogen. Ende is 't dat men meent dat het stof of kas in de oogen heeft / soo sal men nemen een kleyn sagt lijnen duelsken / ende doen dat om den Vinger / en soeken 't daer mede soo men best kan / ende als men meent dat het wut is / soo sal men dit boozende geluycken.

Ook sal men besien of het Beest don haalt in de ooge heeft want die waft van beneden op het zwarte en maelt blint : dan sal men nemen een Daelbe met een draet / ofte een subtyl yser haekken / en haent daer mede wut het oog ende supdent af / ende doen daer wat Honing in met den vinger.

Swellinge in de Oogen van de Koeyen.

Als een Beest eenig geswel heeft in sijn oogen / soo natuurlijk bleesch aan de oogbryn of in de mond / dat is de Kanter / ende dat Beest sal men ten eersten hooden / want het moet sterben / daer is geen helpen
 Voor

Voor Buykpyn aan Koeyen.

Wanneer een Koe de Bunkpijn heeft / dat is als sy pijn in 't lijf heeft / soo gaet sy liggen / en staet terstont weder op / ende 't schijnt niet de voeten. Dan zult gu nemen schenkelbier / ende slaen daer in een hout vol Sout dat het schijnt / ende dat schijnt sal men afdoen / en gieten 't haer in de kele / tot driemaal toe.

Voor de hocsten der Koeyen.

Item / als een Koe veel heeft / dan word sy alsoo van de Longe gesteken. Dan sal men die Aderlaten / en geven haer Longekruyd / ende dat sal men hakken / en haer met water ingeben tot dzy reysen.

Een ander.

Nemd groene Byhoet / vier handen vol / stoot dit klein / en drukt met water het sop uit / dit sal men seuen dagen agter een in geben.

Voor de Koorts van Offen en Koeyen.

De Kentekenen hier van zyn / dat het Beest niet eten wild / de oogen druppen en staen hol in 't hoest / hier tegen sal men het Beest op stal setten / en onder het gras Wijnngaertg-waederen mengelen / ende de ooren snyden datse bloeden.

Tegen onnatuurlyke hitte der Koeyen.

Als een Beest onnatuurlyk heet is / en daer siek van word / soo sal men nemen Nachtsade / en streken dat het Beest in de kele op dat het die eete soube opslinde. Item / men sal nemen berische Steur ongesauten / ende sieden die tot dat hy gaer word / dan sal men hem uit nemen / ende laten dat water staen klaren / en van sal men dan in een schoone kamme doen / ende stoppense dicht toe / ende van dat water sal men nemen een hand vol / ende geben dat de Koe in 't lijf / dit water is volk goed bouz
an-

der slecten aan de Beesten / en men mag het haar ook geben sonder krupden. Dit water mag wel twee Jaar dueren / ende de sieke Beesten worden daer af gesond.

Koeyen die seerig zyn tusschen de Klauwen.

WAnneer een Beest tusschen zijn Klauwen schurft of seerigheid krijgt aan zijn Voeten / soo sal men nemen Schapen Ongel gesmolten / en gieten dat daar soo warm op als het lyden kan / en naeyen dan daer eenen lap omme / en men sal 't ook eens of tweemaal daags wasschen met Mans pisse / na dat het groot is / en versmeerent met Cayre / op dat de Vliegen daer niet in en loopen.

Voor Koeyen die ruydig ende schorft zyn.

Item als een Koe ruydig ofte schorft is / soo sal men die wasschen met oude pisse / ende nemen dan roode Boter ende Cayre van elks eendeel / ende doen daar in een goed deel Kynste ende Solpher / ende mengelen dat te samen / en als sy gewasschen ende weder droog zijn / soo sal men haar hier mede luyberen / de sommige nemen hier ook Spaans Groen toe.

Koeyen die luyfig zyn.

Als een Koe luyfig is soo sal men die ook wasschen met oude pisse / en laten die droogen / ende sineeren haar dan drie dagen met Koose Olie daer de Luyfen zijn / en sy zullen woort hergaan.

Koeyen die siek zyn aen de Gallen.

Een Beest die siek is aan de Galle / dat men geben Lijpel ende Look / want dat verteert de Galle. Item als een Beest soo siek is dat het niet erten nog te lyben doet / soo sal men haar maken hier en brood met water gesoden / en geben haar dat in de kele / en labense daer mede dat het beter word.

Koeyen die kalven willen.

Als een Koe kalven wild in 't graas / ende 4 of 5 dagen te booren sieck word / dat haer het uyder ende Spreenen te stijf worden / so sal men die op 't stal setten / en melken haer eens daegs / gelyk of sy gekalft hadde / tot der tijd toe dat sy kalbet / want anders soude sy daer wel van sterben.

Item / als een Koe gekalft heeft / daer na krank word en takken krijgt / dat heet het Moeder kalf / so sal men nemen subtyle Vrouwen / die haer daer op berstaen diese de takken af trekken / met 't gene dat daer na volgt ende wel toesien datse het Beest geen hinder en doen aen den lijbe / en geven 't van goede Mondkost.

Koeyen die de Schote hebben.

Wanneer een Beest de Schote heeft / soo heeft sy die tusschen de korte Ribben / somtijds aen de eene zyde / en somtijds aen de ander zyde tusschen wel en blesch men kan nemen Schaetkruid / Beete / Vertiel / Wisem / en ander goede kruiden die in de Hoben wassen / ende een hant vol Sout / met wat krummen van Kroggen-brood / dese krumden sal men kleyn hakken / en gietent haer met water in 't lijf.

Kochagtige Koeyen.

Als Kochagtige Beesten staen en zeberen / krimpen ende niet eeten en willen / die sal men geven twee reysen t'elkens een pond dzels uyt het pribaet ofte heymelijckheid: Daer na sal men nemen Pisse / met een hand vol wit sand te samen gemengelt / ende geven haer dat in 't lijf: daer naer sal men haer geven alderhande kruiden / als Chibloos ende Cyken loof.

Een geswollen hals aan de Koeyen.

Tegen een geswollen hals aen de Beesten zult gy neem met Pappelen / Wyboet / Dillezaet / en Wisem / en wrijvense te samen / ende van siedent met Honing / en leggen dat al warm op den hals gelyk een Pleaster.

Voor

Voor het Bloedpissen van Ossen en Koeyen.

Nemt Geers / Hennipzaat van elck ses loot / Cherriakel twee loot / kookt dit in twee pinten Wijn / en geeft het in / of neemt Weeghze sop met Ake van Olyven.

Voor Ossen of Koeyen die niet pissen en kunnen.

Nemt Honing / Elix en Wijn r'samen gesoden / en by mozzens verbotgens in gegeben.

Voor Sinkingen en Snotterigheyd.

De Kentekenen hier van zijn / wanneer de oogen loopen / en geen eetenslust en hebben / en de ooren laten hangen / als dan wast den mond met Chym gesoden in witte Wijn / of wazift den Mond met Looft en Sout / en wast die daer na met Wijn.

Voor verborgen Siekten der Koeyen.

Nemt Laurier-bladeren / Seven-boom / Wijn-ruyt Woungaerts-bladeren van elck een hand vol / Knoflook / Parey / Wierook van elck een loot / kookt dat in Wijn / en geeft het te dzinken.

Voor rasende Beesten, Koeyen, Peerden, &c.

Als een Koe / Peerd / ofte eenige andere Beesten rasende worden / soo sal men nemen wilde haerden / en stroocense met water / en geben haer die in de keele : Ende dit mag men mede doen aen de Menschen / ende geben het haer inne / want het is gebeurt dat eenen Ridder op eenen tijdt quam rijden / en sag een rasende Koe deswelke stootte een Schaap met haer hoornen / ende dat Schaap wordte rasende / en ook een Wyf / ende die wilde haerden wierden gestooten met water / en wierden haer ingegeben / ende het werd beter / ende de rasernie vergink. Item / of men die woosende kruiden in den Winter niet wel krijgen en konde / soo haest dat men de wortel der selver kruiden wenne in de Maant Meerde ofte April of soo haest als men de kruiden kennen kan / ende droogen

*in Sacis Silvestris; Cardus benedictus
apoth. Vinca pastoris, of
cardus filiformis, of chardon de poulain*

han die woortel / want dan nog sizagt in de woortel is / op dat wanneer men haer in den Winter niet krijgen konde ende de selve behoefde / dat men die dan by der hand hadde / ende de Beesten alsoo geholpen mochten woorten sonder eenige versumpnisse: want dit schijbe ist doek aan alle Landt-liebede ende Houwers tot haer hoordeel ende profijt.

N O T A.

Als een Koe gebreke heeft van het Tandenbloed / soc neemt een Ep met schalen met al / ende wijst dat op haer ledenen ontstulken / en laet et daer op droagen / ende men sal nemen eenen gedroogden Haring / die geboutwen / ende de Koe in de kele gesteken / om gesont te worden.

Genees-middel voor de gebreken van de

S C H A P E N.

Voor den Hoest der Schapen.

Geeft haer te eten Veldt-cypressen en Agrimonie een goet deel / dese kruyden sijn mede goet vooz deimpige Peerden.

Voor de schorffheyt der Schapen.

Neemt Moer van Wite / van Wijn / affedsel van Lupinen, van elckz soo veel dat genoeg is / mengt dit en bestrijkt het hier mede. Hier toe diene ook het water in holle Boerke-boomen gebonden / t welck mede de schorffighend van andere Beesten / als Peerden en Ossen / seer wel geneest.

Voor de Peste der Schapen.

Neemt in de Tente Savie en Malrove, bruket het sap uyt / en geeft hier van de Schapen 14 dagen agter een een

een goede bronck / en sy sullen het volgende jaar van beel-
stekten en sterfte bezyjd zijn.

Voor uytteerende en seer magere Schapen.

Hier tegen geeft haar te eten de bzugten ofte zaben
van Colutea oft Lombaertse Liasen, waar voer sy het en
bael groepent worden.

Een ander.

Neemt een hand vol Amandelen / stoot die met wijn /
en maekt hier van een melkshen / en geeft die de Scha-
pen in / hier tegen is oock van nooden dat men haer inde
ooren sijde.

Voor Schapen die vergiftig kruyd gegeten hebben.

De Kenteekenen hier van zijn / dat haer den buyk ter-
stont komt te zwaellen / datse niet willen eten / en dick-
wils nederballen: hier tegen sal men haer de aderen in
de bovenste lip openen / en haer Theriakel met menschen
pis vermengt in geven.

Voor de gebreken van de

V E R K E N S.

Voor klieren kropen zweeren der Verkens.

Geeft haar te eten het kruyd van Veld-violen ofte Pen-
Penleen.

Voor de Peste onder de Verkens.

De Snypherders van Duitsland geben hier tegen
het kruyd van Gentiana, slegelyk gekapt en onder haar
baedseel gemengt. Voor

Voor ongaeftheyd of gortigheyt der Verkens.

Hier tegen is seer dienftig het Krund Alfranken haer te eten gegeven. Men seyd ook dat de Verkens die uyt een Crog eeten van effen hout gemaekt nogt ongaues of gortig worden.

Voor onbekende siekten der Verkens.

Dat de Verkens ongesond sijn / wordt aldus ondervonden: Men treke uyt de Bek eenige haeren / indien de selve sunter zyn is een teeken van gesondheyt / maer indien sy bloedig ofte met etteragtige materie besmet zyn / is een teeken van ongesondheyt. Als dan sal men haer eeten en dzinken een dag en nacht onthouden / en daer na water / waer in in gestootten wortel van wilde Romkrommers 24 uren gelweekt hebben te dzinken geben / en hier door sullen sy veel duyftigheyt quyt worden. Sommige gebzinken hier tegen de wortelen van Affodillen onder haer spijse gemengt.

Een generale Remedie voor de Verkens.

Neemt een krund dat Oberwozd heet / men bint het by de Apotekers te koop / en pulueriseert het klein met pyp salpiter / ende doet dat in den Stuyvenbalk daer de Stuyvenen uyt dzinken / ende laet haer dat met drank in nemen soo genesen sy van haer krankheyt / ende worden gesond.

N O T A.

Als een heeft met den hoofde haer sellen wrijft / ende men niet en weet waer het let / soo sal men hen de Oberbotten de oore dwers in twee snyden / ende laten de Oberwel blaeden / soo wordt het beter.

Voor de Gebreken van de

G E Y T E N .

Om de Geyten en alle viervoetig gedierte lgtelyk
haar Jongen te doen werpen.

Nemt gestooten zaet van Sefeli van Marsilien, en geest
het haer met warm bier of water te dzyinken.

Om te maken dat de Geyten veel Melk geven.

De bladeren van klim op oste van Vyfvingerkruyd,
van Geyten veel gegeten / doet deselve seer veel Melk
geven.

Voor de gebreken van de

H O E N D E R S .

Voor de Snotterigheyt en de Pip.

De Hoenders verkringen dit meest / wanneer sy onsu-
uer water dzyinken / daerom sal men letten dat sy van
schoon en klaer water droylen zyn : hier tegen sal men
de Hoenders soek ingeben / 't welck haer een boquame
remedie is.

Een ander

Steekt haer een Veer bonz de Neusgaten / en ligt het
hardt en witte vel van haer Tong behendelyk af / ende
geeft haer alle dagen een weynig boter met Peper ver-
mengt in.

Een

Een ander.

Neemt Orego, oft de binnenste schozffe van den Esfen-boom / weest dit in water en laat haar hier van gedurig dzinken.

Een Ander.

Neemt Sevenboom, Orego en Hysoop, legt die op een kale viers / en hout het hooft van de Henne ober desen rook / en dzijft den bek en neusgaten met knuslook.

Voor den Buykloop der Hoenders.

Neemt Gerstenmeel, gesmolten Was en Wijn / bermenigt die te samen met Deeg / en geeft een bzak of twee dooz ander Storen hier van te eeten: ondertusschen sal men haar affietfel van Quee-peeren dzinken laten.

Om de Laysen van de Hoenders te verdryven.

Hier dooz worden de Hoenberg seer mager / en gaan gedurig quijnen / hier tegen sal men haar ingeben gestooten Comyn en Staphisagria zaat met Boter vermengt / en haar bickwils wasschen met water en wijn waar in Lupinen gesoden hebben.

Een seer expertrecept voor alderhande inwendige gebreken der Beesten, soo wel Peerden als Ossen en Koeyen.

Neemt Roomse Alsem, Quandel oft witte Thym, Bethonie, Gentauria, Verckens-venckel, Gentiana, Bekelaar, Hol-wortel van elckx twee loot / Myrren, Wierook van elckx een loot / witte Peper een half loot / stoot dit tot een fyn poepet / en vermengt het met twee pont gesmolten Honink / en geeft hier van twee loot op een reys in.

E Y N D E.

Wij 2

T A.

T A F E L
VAN HET EERSTE
B O E K.

Behellende de Anathomie ofte Afdeeling

DER PEERDEN.

V ande Gewichten en Maeten.	1
de partyen der generatie van den Hynst.	2
van de Lyf moeder.	5
van de generatie der Peerden.	6
van de Tandē der Peerden.	10
van de Tonge.	11
van de Kele.	12
van den Neus.	13
van de Oogen.	15
van de Hersenen.	16
van de Ooren.	19
van den Hals.	19
van de Borst.	21
van de Loofe.	22
van t'Herte.	24
van de Maege.	27
van de Darmen.	30
van de Lever.	33
van de	

T A F E L.

van de Milte.	36
van de Nieren en Piffleyder.	37
van de blaefe.	38
van de hoofd beenderen.	42
van de Beenderen des hals.	45
van den Ruggen graat.	46
van het Ys-been.	49
van de achterfte beenen.	50
van de voorfte beenen.	54
van de banden en Ligamenten.	57
van het vleefch en Mufculen.	61
van de Huyt.	63
van den hooren des voets.	67
van den ommeloop des bloets.	71

T A F E L.

Van het tweede deel, behelfende
alle de fiekten ende remedi-
en, ende eerft

V An de Instrumenten dienen de tot 't handwerk.	81
van de gebreken der tonge.	90
van de vierigheyd der Oogen.	98
van de fchellen der Oogen.	100
van de gepuetfte Oogen.	105
van diver che kollen te maken.	106
van de witte ftriemen te veranderen.	111
van den Klem.	113
B b 3	van

T A F E L.

van het Strangulioen.	117
van den droes des hals ofte maenstrank.	131
van den droes der Neuse.	136
van de Buykpyn en verstoptheyt.	142
van de pyne des herten.	156
van de verhitheyt en gesmolten Liefse.	160
van de vervangentheyt.	166
van de koortfen der Peerden.	176
van de dempigheyt der Peerden.	180
van den verhouderden Hoest.	85
Poeder Cordiael.	189
van de hynstligheyt der Meric-Peeden.	190
de Merien-hynstlig maken.	191
Merien van 't Veulen te helpen;	191
van de Peerden die bloed pissen.	195
van de koude pisse der Peerden.	196
van den Buykloop te stoppen.	199
voor alle siekten der Peerden.	202
van den Worm of Flerecyn.	203
van de geswellen onder aan den Buyk.	211
van de linkingen of geswollen beenen.	213
van de ruyte der Peerden.	215
van de gequeste schoof.	221
van de luyfen der Peerden.	226
van de gescheurde Peerden.	227
van de styvigheyt des ledcn.	231
van schieten of kappen gequest.	235
van de gellagen Peerden.	239
Peerden die mank gaan en niet en siet waar.	242
van Gallen der knien.	254

T A F E L

van de verouderde spatten der knien.	246
de drooge spatten onder de knien	248
kort-aderen der Peerden	253
tegen beete van dulle honden	265
van de verhitte Voeten der Peerden	267
van de Bleyen des voets	268
steken van nagelen ofte ander in den voet	268
van den Kanker des voets	273
van den gekloven hoorne ofte quartier schieten	275
van de soolen uyt te nemen	277

T A F E L

Van het derde Boek, is behelsende
 alle de medicamenten die in de-
 sen Boek verordineert staan,
 ende eerst

V An de letter A	285
de medicamenten van de letter B	291
de medicamenten van de letter C	304
de medicamenten van de letter D	312
de medicamenten van de letter E	313
de medicamenten van de letter F	316
de medicamenten van de letter G	317
de medicamenten van de letter H	321
de medicamenten van de letter I	324
de medicamenten van de letter L	327
	de

medicamenten van de letter M	327
medicamenten van de letter N	335
van de Olien te maken	337
medicamenten van de letter P	349
de medicamenten van de letter Q	350
de medicamenten van de letter R	352
de medicamenten van de letter S	354
Syropen hoe dat men die maken sal	359
hoe dat nen Syropen ofte Soppen klaar maken sal	362
Suyker klaar te maken	363
de medicamen en van de letter T	368
van de graden hoe men die verstaan sal	373
van de Elementen	374
hoe dat men de Kruyden, Bloemen, wortelen plukken vergaderen droogen en slooten sal	375
van den Alchimissteen te maken	376
hoe dat men de falve van Egypten maken sal	377
ander Salven	377

V A N D E

GENEES-MIDDELEN.

voor de Ossen en Koeyen	380
voor de Schapen	387
voor de Varkens	388
voor de Geyten	390
voor de Hoenders	390

Eynde des Registers.